

ANTUN RADIĆ

SABRANA DJELA

XIV

DR ANTUN RADIĆ:

SABRANA DJELA

XIV.

SELJAČKA SLOGA

DR VLADKO MAČEK I RUDOLF HERCEG

ZAGREB 1938.

SABRANA DJELA D^{RA} ANTUNA RADIĆA.

O HRVATSKOM KNJIŽEVNOM ŽIVOTU

Književni život.

U »Matici Hrvatskoj«.

Maretićeva stilistika.

Mjesto predgovora.

Knjiga je danas narodu, seljaku zagonетка, čudo. Sav je seljački narod do nedavna držao, da knjige stvaraju neka viša bića, ili barem nekakvi čudni, tuđi ljudi (»kalendare — n. pr. — prave Kranjci«). Budući da je seljaku sadržaj u ono malo knjiga, što su mu dolazile pod ruku, bio nerazumljiv, a ne zna, otkuda sama materija knjige, a kamo li sadržaj, — naslućivao je, da mora u knjizi biti nešto mudro, čarobnjačko, pače sveto.

Ovo mišljenje o knjizi — koliko i jest naravno — nije dostojno razumna naroda; a podržavati narod u ovom mišljenju, znači podržavati ga u tmini i u ropstvu duševnom.

Pogled se ovaj na knjigu malo promijenio, otkada su u narod počele dolaziti novine s razumljivim dnevnim sadržajem, kadšto s kojim dopisom od seljačke ruke. No pogleda će ovakoga nestati, kad u selo dođe knjiga, što ju je napisalo svima poznato čeljade: onim časom gubi knjiga svoju čudovitost, svetost, nepogrešivost; seljak se onim časom oslobodi tamne jedne i ropske misli. Seljak će spoznati, da knjige mogu pisati svakojaki ljudi, da knjiga može biti dobra i loša: seljak će se osloboditi ropstva književnomu kulturtregerstvu.

Ovakovu knjigu, što ju je seljak napisao, može svatko u selu prosuđivati, kritizovati. Koliko se tu na narodnoj, svojoj osnovi narod umno razvija i osvješćuje, to nije tako lako pomisliti, kako se je lako uvjeriti na svoje oči i uši, kako sam se ja uvjerio. Kako se i ne bi osvješčivao? Tu je eto pred njima kao objekat prosuđivanja ono, što je do sada u svim njima nesvjesno živjelo.

Narodu jednoga kraja dođe u ruke knjiga o životu narodnom u drugom kraju. Da vam je sada vidjeti poređivanje i prosuđivanje! Jezik, običaji — sve drugo, — a opet naš! Za svijest narodnoga jedinstva ja ne znam zgodnije stvari. A ta svijest nije

narinuta, već živa: svak je osjeća i veseli joj se kao kakvomu obretu.

Ni život, ni znanje narodno nije u svim krajevima jednako: ima i dijelova naroda — siromašnih duhom, a drugi su bogati duhom. Neka jedni uče od drugih. A ne će učiti tuđinštine, već će se upoznavati s plodovima jednoga narodnoga duha.

Ovako ćemo doći do prave narodne kulture i književnosti.

(Sabrana djela dra Antuna Radića. I. Narod i narodoznanstvo. Strana 97.—98.)

Književni život.

Književničko društvo.

U duši svakoga naroda živu njegovi ideali. Ti ideali trebaju nosioca, propagatora. Taj nosilac je u modernih kulturnih naroda — inteligencija. Njezina je prirodna zadaća, da klice narodnih ideala uzgaja, da procvatu i dozore.

Kad bismo se sada upitali: što su ideali hrvatske inteligencije, bili bismo u maloj neprilici. Da ta inteligencija ima svoje ideale, o tome nema sumnje. To se vidi u svakoj prilici, gdje je mjesto, da njezini ideali izbiju na površinu u svijet: to se vidi u književnosti, u razgovorima, u saboru. No po našem sudu — premalo toga izbija na površinu. Mi ne možemo nikako vjerovati, da je ono, što čujemo u saboru, što čitamo u liepoj i učenoj knjizi — da je to sve.

Medju našom inteligencijom nema udruženja, nema duha zajedništva i medjusobna poticanja. Svatko nekako širi i kutri za sebe.

Prosudimo sada, može li biti govora o pravim idealima umjetničkim, prosvjetnim ili političkim u inteligencije, gdje je dan za drugoga gotovo i ne zna? Ne može. Idealni su ljudi — aktivni, oni traže, da svoje ideale iznesu u svijet.

U našoj inteligenciji opaža se nesnosna osamljenost, posebice pak medju prvacima inteligencije: književnicima. O drugim zamašnjim posljedicama te osamljenosti ne ćemo da govorimo, nego spominjemo samo dvije pojave. Gdje se je i kada razpravilo pitanje: je li zgodno da se izvan središta Hrvatske osniva književna revue i bez znanja, ako ne prvih, a ono svakako poznatih i priznatih književnika? A s kim su se posavještovali oni, koji sada kane izdavati opet revue (čujemo pače: dvie) u — Beču? Ili se zbilja narodila književnička generacija, za koju i ne znamo?

Može li tako naša knjiga napried, da ne govorimo o drugom? Zar nije posve naravno, da sve te revue, kako jedna za

drugom bez ičijega znanja niču, tako i bez ičijega znanja izniču? Je li onaj jedini možda trag, što iza njih ostaje, na čast hrvatskoj književnosti?

Sve je to uzrok i tomu, da do danas nemamo solidne revue. Česi niesu mnogo veći narod od nas, pa su ljetos osnovali treću revue. Ali je posve naravno, da dva prijatelja i jedan književnik ne mogu osnovati solidne revue. A da je potrebna, o tom nema sumnje.

Samo je uz ovake književne i književničke prilike moguće, da se u jednom listu mladjih ljudi onako pisalo o starijim književnicima i o »Matici Hrvatskoj.« Žalimo, što mladji lutaju, što se skupljaju kao pilići bez kvočke, pa nije čudo, da pomišljaju, kako su pametniji od kvočke: niti tko za njih pita, niti oni znadu koga bi pitali, niti imadu smjelosti, niti načina, ništa. A od tuda se radjaju neprilike, s kojih će u nas trpjeti pokoljenja. Ništa nije pogubnije po narod, nego kad se dva pokoljenja omraze: nikada ih pomiriti, pa da se u andjela pretvore. Da nema ništa drugo, ovo bi moralo barem gdjekeje ganuti. Zar se zbilja smije pustiti, da se književnički mladji naraštaj tudji i dieli od starijih? A zar se s druge strane smije braniti mladjima, da se miču s toga, što se stariji ne će?

Još samo jedno pitanje: Zar zbilja nije moguće, da se osnuje hrvatsko književničko društvo? Pisalo se u nas o tom, nešto se pače i učinilo, no kako se u nas malo zna, što se radi, tako nam je i o tom, nešto malo poznato, pa ne znamo, gdje je zapelo. Naše je duboko uvjerenje, da bi književničko društvo u javnom našem životu izpunilo znatnu prazninu. Društvo se ne bi imalo ograničiti strogo na književnike, već bi se imalo protegnuti na što veći dio inteligencije u obće. A da je našoj inteligenciji potrebno poslije toliko godina opet središte, o tom valja ne sumnja nitko.

Ne varajmo se: narodi ipak pravo žive po svojim idealima. Ideale nosi inteligencija, poglavito književnička. No hoće li inteligencija, da joj idealno nastojanje bude uspješno, ne smije biti samoživa: samoživci i ne poznaju ideala, jer samo ideali ujedinjuju ljude. Zar se hrvatska inteligencija boji osnovati svoje središte, gdje bi se duševno zbližila, upoznala i ujedinila? Zar je zbilja i njoj i narodu tako dobro, da se nema čem posavjetovati, obodriti? Ni pod živu glavu u to vjerovati ne možemo.

(»Obzor«, God. 1897. Br. 260.)

Oproštaj s gosp. Gjalskim.

Na mladjima svijet — dalje ide, a na starima stoji. Jučer smo se o tom uvjerali.

Mladji književnici, i u samom književničkom svijetu posve, ili gotovo nepoznate veličine, — priredili su jučer g. Gjalskomu oprostnu večer, — onakovu, kakova je danas moguća, no puna poštovanja i srdačnosti. Kad se nitko ne miče, maknuše se mladi. Pozvali su sve od korifeja, pa do onih, koji su napisali — dvije pjesmice.

Mladih je došlo prilično, od korifeja: gosp. vitez Trnski i g. dr. Fr. pl. Marković, od starije i srednje generacije, pa ljudi s njekim imenom — rari nantes.

Poslije duge, dosadne šutnje dignu se dr. Dežman — dosta kuražno. Reče, da čekamo našega Gjalskoga, koji još nije došao, no da će doći posljednjim vlakom iz Beča. Čekasmo, a čekajući upotrebismo koristno dragocjeno vrieme: počeo dogovor o osnutku književničkoga društva. Svim nam je odlanulo, kad je Dežman onako liepo svršio, g. dr. pl. Marković još ljepše nastavio, pozdravivši osnutak književničkoga društva onako, kako to može samo radoljubni, idealni stariji pjesnik u krugu mladenaca, koji se klanjaju prvaku. A g. je vitez Trnski u osamdesetoj godini — dušom i srcem uz mladence. Poslije izjave prvaka — mladež se razvedrila, grudi se napunile nadom.

U to nam eto i Gjalskoga! Gromki, srdačni: živio! dočeka postradaloga, no vedroga i bodroga — ne znam, jesam li ga kada tako vidio — književnika-rodoljuba. Oživismo na novo, počesmo otkrivati srca.

Mladi pjesnik, g. Nikolić, pozdravi prvi našega prvaka na odlasku. Pozdravio ga je brojnim, pjesničkim riečima i punim mladim glasom, ne smišljajući mnogo, — jer je govorio od srca.

Šteta je upravo, što ne imadjasmo brzopisca, da potpuno pobilježi duhovitu oprostnicu besjedu g. dra pl. Markovića, koju je nadovezao na pozdrav, što ga je njemu namienio prof. Šarić. Krasno je g. dr. Marković popratio našega pisca: Poći ćete — reče — pod stare svoje krovove, a poći ćete rado, jer ćete biti na rodjenoj grudi odakle ćete utješnijim okom izčekivati osvit domovine. A kad dočekamo — nastavi duhoviti pjesnik — osvit domovine, s kojom će radošću u srcu i poštovanjem

ovi mladenci, koji Vam evo prirediše ovu večer, s kolikim će Vas poštovanjem susretati i pozdravljati, pokazujući mladima na Vas: ovo je naš illustrissimus Gjalski!

Ne trebam ni spominjati, s kolikim je oduševljenjem bila primljena ova oprostnica, koju je pjesnik očito ganut, milim, iz srca glasom izrekao: svi smo kao gledali osvit i u osvitu opet medju nama našega illustrissimusa

G. dr. Radić pozdravio je Gjalskoga kao rodoljuba, iztaknuvši, da je u Hrvatskoj danas isto književnik, što i rodoljub i — stradalnik: nema književnika bez rodoljublja, a rodoljublja u Hrvatskoj bez stradanja.

G. se Gjalski na ove srdačne pozdrave, osobito na onaj liepi Markovićev, ganut s nekim posebnim kao tračkom nade — bilo na osvit, bilo na prisutnu mladež, ili na oboje — zahvaljivao. Rado — reče — ide pod stare svoje krovove, na rodjenu grud, na koju je i u tudjini svagda putujući mislio: rado ide medju dobri svoj hrvatski zagorski narod, prema kojemu ga je ljubav dovela — do ovoga rastanka: da nije ljubio svoga naroda, ne bi bio stradao. No on toga — završi — ne žali i ne će požaliti, pa bilo mu gore, nego što mu je bilo i nego što mu je danas.

Svi, osobito mladež, gutali smo svaku rieč prvoga našega pripoviedača, koji ne umije samo lijepo pisati, već i vrlo liepo govoriti, da ti ide k srcu, kako ti k srcu idu njegove pripoviedke.

Večer je odmicala, a književnici su dalje u slobodnom razgovoru razlagali mnijenja o književnom društvu dotičući se svih gotovo znatnijih pitanja naše književnosti. Odredjen je i odbor, koji će se skoro sastati, da izradi pravila, pa da sazove novi sastanak, kojemu će se odazvati za cielo veći broj književnika. Mladi su dosta radili, nu jedva su oni krivi, da je stvar ostala tiha, tako da smo vidjeli, od nešto starijih književnika samo gg. dra Andrića, dra Šurmina, prof. Inhofa, dra Deželića, prof. Gudelja, dra Ortnera, — i više nikoga osim mladih.

A g. Gjalskomu kličemo: S Bogom i — do vidjenja!

(„Obzor“, God. 1898. Br. 129.)

„ŽIVOT“

T. J.

SMRT HRVATSKOGA PREPORODA?

U ZAGREBU

TISAK C. ALBRECHTA (JOS. WITTASEK)

1899.

I.

Povjest »Kluba hrvatskih književnika«.

Nješto više od godinu dana često javljaju zagrebački dnevni viesti iz »kluba hrvatskih književnika«: da će biti sastanak, da je bio sastanak, da će se držati predavanje, da se je držalo predavanje, da je to prošlo krasno i gladko, kako to ni u jednom našem društvu nije moguće među književnicima. Sve »klub književnikâ«, pa »klub književnikâ« — a sve bez književnikâ, jer mnogi od prvih hrvatskih književnika jedva i znade za taj klub, što je i tko je u njemu. No »klub« je postao faktor, udružio se s »Društvom hrvatskih umjetnika« i pod firmom toga društva (kojemu svaka čast, i o kojem nemam više kazati ni rieči) izdaje proglas: da će izdavati »Život«, »smotru za umjetnost i književnost«.

Vriedno je u nekoliko rieči izpripovjediti povjest toga kluba — sada, kad je i »Matica Hrvatska« primila u svoje ruke brigu oko osnutka društva hrvatskih književnika.

*

U nizu svojih članaka, što su u jesen g. 1897. izlazili u »Obzoru« pod naslovom »Dva društva«, i od kojih su tri samo izašla, napisao sam i četvrti, u kojem sam dokazivao potrebu hrvatskoga književničkoga društva. Ne znam ni danas, s kojih je razloga urednik »Obzorov« od četvrtoga toga članka načinio domaću viest pod naslovom: »Hrvatsko književničko društvo« u »Obzoru« od 13. studenoga 1897.

Ta je viest ostala — što sam unapried znao — bez ikakvoga onakvoga uspjeha, kakav sam ja očekivao.

No njeki je uspjeh ipak bio.

Nješto više od pô godine iza toga (nemam kad da pogledam, kad je to bilo) dobijem poziv od g. dra. Dežmana, da dodjem

na sastanak, koji će viećati o osnutku društva hrvatskih književnika.

Ja sam g. dra. Dežmana poznao iz Beča, kao i još nekju zagrebačku djecu. Zato — t. j. zato, što sam poznao g. dra. Dežmana — zato sam pošao na taj sastanak s čudnim čuvstvima. A morao sam poći, jer sam sâm pisao o potrebi književničkoga društva, pa da mi se ne kaže, da prije pitam: Tko? nego: Što?

Ja sam bio podpuno uvjeren, da na tom sastanku ne će biti nijednoga od onih književnika, koji bi mogli osnovati onakovo književničko društvo, kakvo nam treba, kakovo sam ja sebi pomišljao i o kakvom sam pisao. Tako je i bilo.

Što je na sastanku ili dogovoru tome bio i g. Ivan vitez Trnski i g. dr. Franjo pl. Marković, to me je malo iznenadilo, ali se naskoro stvar razbistrila. Što se tiče g. Trnskoga, to su mi sami sazivači sastanka razložili — potajno se i djetinjski obiestno smijuckajući —, kako su poštovanoga starca »dobili« i osigurali »stafažu«. Neka mi oprost i g. Trnski, i svatko, tko ga poštuje, kao i ja, — što o njem moram ovako govoriti, — ali ovo je povjest, kakova je, takova je, — ali je poviest, a to ne bi bila, kad bih što zatajio, što je za razumijevanje stvari potrebno.

Meni je bilo već dosta, kad sam vidio ovaj neozbiljni i nedostojni postupak sa starcem književnikom.

A što se tiče g. dra. Franje pl. Markovića, tumačim ja sebi njegovo sudjelovanje u tom poslu ovako: Onih je dana bio umirovljen g. Ljuba Babić, a to je — kako svi znamo — isto ono lice, koje je mnogomu Hrvatu milo pod imenom Gjalskoga, a da i g. dr. Marković cieni »veliku većinu« njegovih književnih radova, rekao je sâm baš tom zgodom. Priredjivači su dogovora toga vanredno spretni, moderno spretni ljudi: umirovljenje Gjalskoga i njegov oproštaj sa Zagrebom — krasno su spojili (ne ću kazati drugačije) s osnutkom hrvatskoga književničkoga društva, — onakvoga društva, kakvo su oni htjeli i kakvo im je trebalo. Nadam se, da mi g. dr. Marković ne će zamjeriti, ako kažem, da mi je dobro bilo poznato njegovo mišljenje o onima (— da ne kažem: ljudima; jer hoćemo li pravo, »ljudi« znači zbilja samo »ljudi«, a ne: ljudi i djeca —), o onima, rekoh, koji su bili u tom kolu osnivača: bili su poznati samo po svojoj mladosti i »Mladosti«. G. dr. Marković poznat je svakomu

Hrvatu — pa i svijetu izvan Hrvatske — kao eminentno idealna i domoljubna duša, koja je daleko svakomu strančarstvu, bilo ono na kojem mu drago polju. Poznavajući njegovo mišljenje o našoj mladosti i njezinoj »Mladosti«, a slušajući ga na tom sastanku, ja sam slutio — a mislim, da se ne varam —, da je izpred vida njegova izčeznulo sve drugo, a bila mu pred očima samo zapuštena mladost hrvatska, na kojoj ipak hrvatski svijet ostaje. On je toj mladosti govorio onako, kako otac govori djeci, kušao je sve, da spasi, što se daje, i da zakrči put na stranputicu. Ja sam se u sebi primirio. Ja sam bio uvjeren, da je ovo rodoljubno i idealno nastojanje bilo uzaludno, — jer sam (što je i posve naravno) bolje poznavao mladost i sâm još mladić budući. No mene je primirilo to, što je tu barem jedan od onih, na koje sam mislio, pa što god se dogodi, ne će se dogoditi bez njega.

Bio je na sastanku i treći, i to jedan od onih, bez kojih se književničko društvo ne bi smjelo osnovati. To je bio Gjalski, ujedno svečar onih dana i onoga dana.

*

Gjalski.

Ja sam do onda, do toga dana, poznavao Gjalskoga samo po djelima njegovim i po njima ga sudio. Što sam ga poznavao u lice, a ne poznavajući se s njime, to nije za poznavanje čovjeka ništa. Tu sam upoznao umirovljenoga činovnika Babića i romanciera Gjalskoga kao čovjeka. Moram priznati, i to vrlo rado, da mi je ovako ovdje živ preda mnom, bio miliji, nego u svojim djelima. Moram priznati i to, da je sa mnom bio svagda od prvoga časa vanredno, a neprisiljeno ljubezan, — što u ostalom kod njega nije ništa osobito.

No ja sam nešto opazio. S mladjima, s osnivačima i pokretačima nije Gjalski bio samo ljubezan, nego tako nježno intiman, da je to bila milota samo gledati. To mi je bilo malo čudno, no s vremenom mi je stvar postala jasna. To samo uz put i u svezi s ovim: Mladji, osnivači i pokretači s pratnjom, šaputali su, da je Gjalski »njihov«.

»Njihov«! Što to znači?

Ja sam do tada s nepouzdanjem gledao na mladost — među kojom je bilo i ljudi tek nešto mlađih od mene — samo zato, što sam u njoj vidio pojavu, koje ne znam drugačije okrstiti, nego nekom vrsti cretinstva, koje ću poslije bliže označiti. Sad sam vidio, da se je u cretinstvu rodio komplot, koliko smiešan, toliko žalostan, komplot protiv tradicijâ hrvatske književnosti.

Ovdje se dogodilo — i to je vrijedno zabilježiti, jer je vanredno zanimljivo za književnu našu pustoš — obratno od onoga: *Wie die Alten sungen...*, pa su ovo cvrkutanje mladih: da je Gjalski njihov — stali gakat i stari.

Mene nije Gjalski ni na što ovlastio, ali me ovlašćuje književnička njegova prošlost — napokon i protiv njegove volje — da u njegovo ime odbijem od njega svako začetništvo ovoga cretinskoga komplota.

*

Podjimo dalje k povjesti »kluba«.

Osim spomenuta tri starija književnika bilo je na tom prvom sastanku nekoliko mlađih (sve poznata već imena) i legija literata od dva redka. Meni je bilo najsmješnije, kad su ti literati u procesijama obilazili oko stola kazujući svoja inače častna imena no posve nepoznata imena, pa meni n. pr. — jer su me poznavali kao profesora klanjajući se i pružajući ruku pentali: »Veleučeni, ja sam...« Nije, istina, nijedan rekao: »Ja sam osnivač i pokretač«, ali to nije ni trebalo: literati od dva redka bili su u ogromnoj većini — kod donjega stola oko g. dra Dežmana —, pa je bilo jasno, da su oni osnivači i pokretači.

G. dr. Dežman imenovao je odbor, koji će dalje voditi poslove oko osnivanja književničkoga društva, a bio sam i ja imenovan. Spominjem to zato, da se ne kaže, da sve ovo pišem iz zavisti ili povriedjena častohleplja, jer na predsjedništvo nisam nikako mogao misliti. Svi znamo, tko je bio predsjednik. Imenovanju ovom nije se nitko od prisutnih uzprotivio.

Ja sam kod svega toga šutio i gledao. Vidio sam, da je tu uzaludna svaka rieč. U »Obzoru« sam napisao bilješku »Oproštaj s Gjalskim«. Moram priznati, ako sam ja bio mudar — u toj bilježci barem —, da ni g. dr. Dežman nije za mnom zaostajao, pa je među redcima tê bilješke pročitao vrlo vješto i najmanju sitnicu — i donio uredniku »Izpravak«. No ja sam se ponudio, da ću sve sam ispraviti, pa zbilja napišem izpravak i uročim

se s g. drom. Dežmanom u jednoj kavani, da ga pročita. Kad ga je pročitao, bio je biesan. Videći da ne može ništa sa mnom, odustao je od izpravka.

Kod toga sam sastanka u kavani razgovarao s više osnivača i pokretača. Već sam tada odlučio, da nemam za što gubiti vremena, pa da više ne dolazim na te dogovore i sastanke. Ja sam bio prilično na čistu s novom generacijom.

Ni ja nisam star. No pojava me je nove generacije — i prema meni nove i meni tuđe — uvjerila, da zbilja živimo brzo, i da je razlika od 3—4 godine ipak već razlika.

*

Ime Trnskoga, Markovića i Gjalskoga, mnogobrojni pozivi, a, mislim, i ona moja bilješka u »Obzoru« i još nešto — to je dovelo na drugi glavni sastanak više starih.

Pojaava je bila zanimljiva: najaktivniji su bili samo oni ljudi, za koje ni u snu nisam pomišljao, da bi spremni bili osnovati onakovo hrvatsko književničko društvo, o kakovom sam ja pisao; pače i takovi, za koje držim, da ni oni ni u snu nisu nikada ni pomislili, da im treba kakovo književničko društvo. Spominjem gospodu izostavljajući naslove: dra. Kršnjavića, dra. Šilovića, Janka Iblera, Lihla. Literati od dva redka — šute, dr. Dežman fungira kao referent.

Ja sam sada dobro vidio, gdje smo: komplot je dobio pojačanja od naravnoga svoga saveznika. Stvar je za mene postajala sve to zanimljivija. Zato se nisam protivio, kad me je dr. Dežman ponovno imenovao članom odbora. Taj je odbor (među ostalima: Trnski, Marković, Šilović, Andrić, Dežman, pl. Tucich, Nikolić; drugi nisu dolazili) odpremio vladi pravila »hrvatskoga književničkoga društva«, a potpisao ih je Trnski, Šilović — a trećega već ne znam; Marković je izrično odlučno odbio, da ih potpiše: to je bio čas, kad mi je sinulo malo nade, — ali prekasno.

Isti dan, kad su ta pravila pripravljena, da se odašalju vladi, potpisali su prisutni odbornici — među njima i ja — obvezu, da će plaćati mjesečno jednu forintu za prostorije »kluba«. Osnivačima i pokretačima bilo je dugo čekati — dobro su slutili — dok budu pravila potvrđena i dok dodje do »društva«, pa su svakako htjeli, da imadu barem »klub« hrvatskih književnika. Tu nam je dr. Dežman javio, da »Društvo

hrvatskih umjetnika« oduševljeno prima »klub« i klubaše pod svoje okrilje, a razložio nam je pogodbu s tim društvom: klub će plaćati polovicu od prilike za te zajedničke prostorije, novine, slugu itd. Slušajući to razlaganje i računanje ja sam već malo mislio na »društvo hrvatskih književnika«, bilo mi je sve svejedno. Samo se još dobro sjećam, kako mi je nekako zaszvietlila misao: da je ta pogodba »Društvu hrvatskih umjetnika« u današnja teška vremena u brojčanom smislu vrlo zgodno došla, pa treba samo pohvaliti častnike toga društva, što nisu propustili zgodne prilike. Meni je bilo posve svejedno, kad je dr. Dežman na jednoj odborskoj sjednici javio — kratko vrijeme iza toga —, da »klub hrvatskih književnika« ima oko 500 for. duga. Nabavilo se pokućstvo itd., ono liepo secesijonističko — govorahu — pokućstvo, koje je na mene tako idilski djelovalo: čas me je prenosilo u djetinje doba ka kaljuži, obrasloj krasnom trskom i punoj žaba, čas opet u veliki štagalj na rogozine, na kojima sam se valjao i vragovao. A kad bih u tim prostorijama sio u onaj griesni — rekao bi g. dr. Kršnjavi — kutić, iluzija je bila podpuna: bio sam prenesen na obalu Save, gola djeca vade Savi iz dna onu gadnu zelenu »svilu«, koje sam se uvijek bojao.

Upitao sam (čudeći se, što »klub« uživa toliki kredit) g. dra Dežmana: tko će platiti, pa dodam u šali: da će on to platiti. »Varaš se«, reče, »tu si podpisan i ti«, i pokaže arak. Meni je bilo svejedno. Ako baš do toga dodje, nisam sâm, pa to nije božna koliko. Spominjem to samo zato, što sam na podpis bio i zaboravio, a kako se ne grijem na suncu, što Hrvatskoj daje svjetlo, toplinu i život, onih me je 500 for. malo... No, to samo uz put. U ostalom mislim, da sam još jedan arak podpisao. I to spominjem, jer je značajno: radi se moderno, s podpisima.

»Klub« je koračio u umjetničkim prostorijama u život.

*

Tu bih ja mogao svršiti dosadnu ovu povjest, no reći mi je jošte: kako sam si stvorio konačni sud o osnivačima i pokretačima.

Pozivalo se na sastanke. Ja sam se navratio tri, četiri puta u obične dane, a privlačio me gospodar Vlaho, g. Vlaho Bukovac. Ja se bijah nedavno povratio iz njegovih Konavala, pa sam uživao slušajući ga: govorio je hrvatski. Da se tko ne začudi, što to iztičem, moram to razjasniti: U »društvu hrvatskih umjet-

nika« govorilo se je njemački, pa se je gospodar Vlaho često znao — onako konavoski — izderati na te Švabe. No oni su i dalje govorili svojim jezikom, koji im je po srcu. Meni nije. Ja sam opet vidio, gdje sam — i po drugom, a ne samo po tom. I odlučio sam, da me tu više ne će biti.

No o jednom se je sastanku — zabavi, jour-fixu, što li je — mnogo bubnjalo, pa sam došao. Taj je dan zlovolja i ogavnost u meni rasla geometrijskom progresijom. Spomenuo sam, da sam se zelene one gadne »svile« od djetinjstva bojao, — a sjedio sam na onoj zelenoj sofi u onom griesnom kutu. Ono pokućstvo kao od šaša prenosilo me medju žabe, pa ona gola djeca iz griesnoga kutića kao da tuku tē žabe.

Neka mi nitko ne zamjeri, što me se je sve ovo tako gadno doimalo, jer ima časova, kad je svaki živi stvor više podvrgnut impresijama, — a impresijâ i impresijonizma bio je pun zrak, impresijonistâ pune umjetničke prostorije. Mene tu nije ništa privlačilo. Nisam se mogao načuditi tomu ukusu. Onaj ormar n. pr., što su dali načiniti za spise, zašto li! Sjećao me je — ne ću reći — prosto na nespodobu nekakovu. A ono kravsko zvonce na svjetiljci, — kojim su zvali slugu (premda je u kući kućni telegraf) — obična ciganska radnja — napunjalo me je užasom: ta za Boga miloga, što je to? Zar u svemu i svuda komedija? Zar je to...

Sve sam očekivao, kad će početi zabava. No ja sam bio u velikoj bludnji: oko mene se pilo, pjevalo — kako je tko htio i znao, — vikalo, tulilo, da, tulilo, pripoviedali se vicevi, u kojima je g...no zapremalo dosta mjesta, a uz to se hohotalo, pa se opet pjevale nekakove litanije, i tako dalje. Ja sam šutio i gledao. Poslije jedanaest sati ipak već nisam očekivao početka zabave. U to dodje k meni i g. dr. Dežman i upita me: zar sam nezadovoljan. To su naše, vidiš, »neprisiljene zabave«. To je dakle po ukusu, jer sam se ja morao siliti, da uztrajem njeko vrijeme.

Uza me je sjedio gospodin, koji se od onoga dana, kada je spoznao, da je stotina više od šestdeset (sâm je tako u svoje vrijeme pripoviedao) i prešao u drugi tabor — nije usudio ni pomisliti, da bi smio doći medju poštene Hrvate, a kamo li medju lučonoše hrvatske prosvjete — književnike. Taj je gospodin uživao, što eto može i on biti u društvu »hrvatskih književnika i umjetnika«, što je napokon postao sposoban za dvoranu, u

kojoj je rieč o hrvatskoj književnosti. Literati od dva redka nisu naškodili ugledu i časti hrvatskoga književnika, — jer su se të ništice postavile pred brojne oline hrvatske književnosti, a poznato je, da ništica pred brojem ništa ne vriedi — pak je ovakvomu plaćenomu škribanu još uvijek i samo ime hrvatskoga književnika nedosežna veličina. Zato je taj moj susjed uživao. A taj mu je užitak omogućio ovaj komplot s pomoću naravnoga svoga saveznika.

Gledajući toga susjeda pomišljao sam i na druga svoja poznanstva i susjedstva »iz dobe osnutka« hrvatskoga književničkoga društva. Jedan je n. pr. poznat kao izumilac dunavskoga političkoga područja, koje mu svejedno nije pomoglo, pa se sad preporučuje prema dolje, i svećenstvu katoličkom, i to izrabljivanjem hrvatske prošlosti i posvećene grude, koja je bila hrvatska državna i kulturna kolievka.

Treći je dogazio u sabor po užasnom crvenilu...

Četvrti pobija u jednim novinama ono, što zagovara u beletrističkom listu; uredniku toga lista pravi iza ledja takove illoyalne (da ne rečem drugačije) spletke i neprilike, da ne za slučuje, nego da se baci niza stube.

Peti radi kod opozicionalnoga dnevnika i služi dobro; no za koji dan radi kod dnevnika posve protivne struje — jer služi bolje. Isti piše dramu iz ruskoga društvenoga — nota bene: seljačkoga — života, a Rusije ni vid'o nije. »Pa kako ste došli na to, da stvar prikazete kao rusku? Zar nemate domaće gradje?« — »Tko bi onda pitao za komad. Koja bi ga pozornica primila u svoj répertoire?« »Spekulacija«, rekoh i odoh.

Šesti pjeva. Tuži se, da nema mecenatâ. Za koji dan nadje mecenata u g. Janku Ibleru, samo se sad tuži, da ne zna, što bi pisao.

I tako dalje.

I to su pokretači i osnivači i njihovi pomoćnici!

II.

Otci i djeca.

Od kad je svieta i na njem ljudi, svagda se je javljao i javljat će se bilo koje ruke antagonizam medju dvie generacije, medju otcima i djecom. To je tako prirodna, ujedno liepa pojava, u kojoj i jest život, — samo, ako je normalna.

I u nas ima ta pojava, i žalostno bi bilo, da je nema, jer bi dolazak mlađih na svijet bio suvišan. Plod je të pojave i rad naših pokretača i osnivača, pa i njihov komplot protiv starijih.

Ja to zovem komplotom, urotom svoje ruke, jer su osnivači i pokretači o motivima i nakanama svojim samo šaputali: u javnosti se s njima nisu javljali. A kad im je tko spomenuo komplot — jer su mnogi instinktivno osjećali, da je tu komplot, a drugi su čuli šaputanje —, onda su nevino prevraćali oči i stavljali ruku na srce čudeći se upravo milotno.

To je eto abnormalno, to nije mladenački. Mi imamo prema političkim otcevima i političku djecu, novu političku generaciju. Ova druga, politička mlada generacija — posve je drugačije radila: kresala je otcevima u brk, kako se i pristoji mladu, a poštenu čovjeku. Dakako, druga je stvar, koliko je imala i ova pravo, — ali sad se o tom ne radi, nego se radi o ukupnoj dispoziciji i o načinu.

U čemu stoji abnormalnost odnošaja izmedju naših otaca i djece?

Nisam nakanio pisati socijalne studije, ali toliko moram dublje pogledati u društveni naš organizam, da se ova abnormalnost uzmogne razumjeti.

Svaki umjetnički, književnički i učenjački duševni rad, svako stvaranje zavisi, to je jasno, od obće dispozicije čovjeka. Poznato je, da su svi gotovo Ilirci pjevali. A pjevali su prema obćoj svojoj dispoziciji. Jedan n. pr. pjeva:

Bože koj si doveo rod Hrvatâ
Na jug topli sa hladnih Karpata...

Drugi pjeva:

O slovinska zemljo liepa,
Što sakrivi nebu gori,
Da te taki udes ciepa?...

Ovo je osnivačima i pokretačima smiešno, i nema ga među njima, koji bi mogao što u ovom smislu zamisliti. Za osnivače i pokretače nema ni Hrvatâ, ni domovine.

Da im to kažete, stali bi prevraćati očima uz ovu argumentaciju: da za njih ima i Hrvatâ i domovina, no to nema s književnošću i umjetnošću nikakvog posla. U »Narodne Novine« može se napisati upravo tako liepi — ako ne i ljepši — feljton, kao i u »Obzoru«.

No o tom kasnije. Za sada nam je dosta da ovo znamo.

Kako je nastala ovakova »l'art-pour-l'art-ska« generacija?

To je prilično duga pripoviest, ali se može skratiti ovako:

Svi naši domoljubi, koji rade i koji se bore na političkom polju, priznaju, da se već preko trideset godina bore — uzalud: uspjeha nigdje nikakova. Izuzevši nješto buke u sedamdesetim godinama, pa kasnije stranačke događaje — u nas je podpuno političko mrtvilo. Stranka, koja je u većini i na vladî, naročito iztiče i u saboru i u zemaljskom glasilu: da smo se mi Hrvati »nerazdruživo«, nepromjenljivo, za sve vjekove svezali, pogodili, kako li. To ne privlači nego birokrate. Pa kakova i može nastati volja i energija ondje, gdje znaš, da si svezan, da ne možeš ništa?

U opoziciju se ne će nikomu s mnogo razlogâ, pa zato naše opozicije i nemaju gotovo mladih ljudi. Ja sam n. pr. hvala Bogu, podpuno slobodan u izboru političke stranke već preko dvie godine, pa me nije u klubu nijedne političke stranke. Nije dakle krivo nestašici opozicijskoga podmladka samo to, što smo mi sirotinja, pa sve leti u činovnike, nego to, što se je narodni naš kompas uznemirio ne samo u povodu inklinacije i deklinacije, nego se je na samom svom stalku uzkolebao.

Govorimo posve iskreno.

Naši otci — starija današnja generacija — koliko u obće predstavljaju što drugo osim svoga trbuha, — sve su to još ljudi šestdesetih godina, ili što je isto: ilirska ideja s hrvatskim imenom. To je bila velika (koliko smo mi veliki) moderna liberalna stranka — kakvih je bilo i u ostaloj Evropi, pa i danas živu. Hrvatska je tâ moderna i liberalna stranka na političkom polju upravo tako potučena, kao i češka, dok je mađarska na pr. živa i na političkom polju, dakako sa svim promjenama, što ih je moralo donieti vrijeme.

Ali je neuspjeh tē stranke, a po tom i neuspjeh narodnoga našega pokreta bio u nas tako koban, kao nigdje drugdje. Kako je u nas — a i svagdje na svijetu — s političkim pokretom išao uporedo i kulturni, književni, ova je naša stranka i na tom polju radila i poslije političkoga poraza.

U to se javi — opet kao svuda u sličnim sgodama — elementarnom snagom hrvatski radikalizam. Dugotrajna naša nesrećna politička sudbina tako ga je izdašno hranila, da se je strašno razmahao, da je mladež podpuno demoralizovao, učinio od nje ili kruhoborce, ili cinike, jer je razarao ideale.

Kako i ne bi, kad se je sav naš prosvjetni rad, to djelo »slavoserbâ«, najbezobzirnije rušio! U sveučilištu se kvari mladež, u akademiji papir itd. A nije bilo književnika, koji ne bi bio »slavoserb«, a to je smet, roblje, i kako već glase te psovke. Odkuda onda poštovanje prosvjetnomu radu, odkuda mladeži ideali?

Prigovarati se daje svemu, pa i političkomu i prosvjetnomu radu naših ljudi šestdesetih godina. Ali nama se je naša kulturna zaostalost strašno osvetila. Većina naroda slijedila je sebi naj-sličnijega političara: Antu Starčevića. On nije bio moderan čovjek, kao ni velika većina našega naroda, a ipak je htio biti učitelj inteligentnoj mladeži u današnje moderno vrijeme. Vrlo je veliku pogrešku učinio, što je odabrao satiru, — koja je posve promašila cilj. Nije svatko Ščedrin, a i za satiru treba ipak duha i ljubavi, — a toga u Starčevića nije bilo, osobito: ljubavi nije bilo. Zato je mladeži ostavljao u srcu prazninu. Jedno se vrijeme smijala njegovim grubostima, a onda — njemu.

Jedno je ipak s pomoću političke naše nesreće postigao: ljudi su šestdesetih godina izgubili pred mladežju ugled i vodstvo. Ta oni su bili krivi, jer nisu uspjeli, a za političku se stranku drugo i ne pita. Ali radikali su naši u borbi s političkom strankom — kako su bili nekulturni i nemoderni — zaboravljali, da je to ujedno i kulturna stranka, kulturni vođa, pa su ju i kao takovu pobijali, dok je nisu pobili toliko, da je bilo dosta, t. j. dok nismo ostali bez vodstva. Koliko je još bilo književnikâ tē struje, povukli su se u se.

Tako je uz političko naše mrtvilo nestalo i pravoga književnoga života. A mladi su ljudi rasli i na jedanput se pojavili kao osnivači i pokretači s posve novim »mislima«.

Vriedno je zabilježiti već ovdje, da je nova generacija našla pomoći u čuvarâ političke naše i narodne nesreće — i u baštinika Starčevićvih.

*

Predočismo si sada situaciju. S jedne je strane većina s petrificiranim stajalištem, koje, — to treba pamtit, — nije plod nekoga nastojanja tē većine, nije plod njezinih umjerenih ideala i shvaćanja naših potreba, nego je to stajalište prosto ponudjeno onima, koji su se njemu ponudili, a čitavomu narodu nametnuto; s druge je strane neobuzdani radikalizam, koji u politici poradi nemoći prema vani, u kulturi poradi nesposobnosti — ne može ništa učiniti; u sredini stranka, koja je — što god govorili politički protivnici — čuvala ideale našega preporoda, i koje danas ne bi ni bilo, da ju je tko imao zamieniti na kulturnom polju.

Kakova je po tom morala nastati obća dispozicija u mladim naših ljudi? Za čuvanje petrefakta ne treba ni poleta ni energije. Radikalizam je naš — jer mu se ne može poreći idealnost u svakom pravcu — doista privlačio mladež: od kada se u sveučilištu mladež »kvari«, od onda je poprieko radikalna, — no radikalaca je u javnom našem životu usprkos tomu sve to — manje, tako da su već i siedi radikalci počeli ostavljati svoje redove, dok se nije dogodilo, što svi znamo. Pokazalo se i opet, da je radikalizam moguć i opravdan samo u času; trajni je radikalizam nemoguć, jer je nesmisao. I ono malo »cvieta inteligencije« u kukavnoj već našoj bašci bilo je izvrgnuto ruglu.

Sve to znači podpunu dekoncentraciju. Narodni naši ni politički ni kulturni ideali nemaju ni jasnoga cilja, ni vodstva k tomu cilju. I u našoj je književnosti nastala pustoš.

To najbolje dokazuje pojava: da iza Šenoe nema ni pjesnika, ni pripovjedača, za kojega bi se moglo reći, da ga narod poštuje i slavi.

Marković je šutio do u najnovije vrijeme. Arnold je u obćoj pustoši i indiferentizmu tiho pjevao i svoju i narodnu tugu.

Harambašić, Tresić, Kumičić, Gjalski — to su sve sinovi meteža i pustoši. Harambašić je bio na putu, da postane narodni pjesnik i ljubimac; no s padom radikalizma i on je pao. O Tresiću i Kumičiću kasnije. Gjalski je bez sumnje književnik pravih tradicija hrvatskih, no pustoš je i na njega djelovala: ne nala-

zeći ništa u pustoši domaćoj, posegnuo je za tujim cviećem i već nije naš.

Ostali su udarali kako koji: nitko nas nije mogao podići niti nam podati ikakove nade.

Držimo li sve ovo na umu, bit će nam pojava osnivača i pokretača jasna.

Mladi naši, kad su se počeli kupiti, nisu imali nikakvih ideja ni idealâ. Glavno, što ih je potaknulo, da osnuju svoj list (»Mladost«), bilo je to, što list pravih hrvatskih tradicija — »Vienac« — i ako je u obćem metežu prošao svakojakih faza, — ipak nije htio primati njihovih produkata bez svake ideje i idealâ. Kad nestane misli, ostaju u čovjeku samo tjelesni osjeti. U toj su obćoj dispoziciji bili osnivači i pokretači — duĝo, a da nisu ni znali, kako bi nazvali tu dispoziciju, koja bi imala biti osnov njihovu književničkomu radu. Meni je to vrlo dobro poznato. Sjećam se dobro, što mi je g. dr. Dežman odgovorio, kad sam mu rekao, neka napiše to, što govori, da znamo: što hoće pokretači i osnivači. »Dakako! — odgovori. Onda bih ja bio frigan«.

U to se pojaviše u nas slikari i kipari, ponajviše takodjer mladi ljudi, odgojeni u tudjini i — otvoreno kaŝem, jer znam i mogu dokazati — upravo gavanški siromašni duhom i idejom. Da to nisu bili, ne bi jedni — što zna sav naš sviet — jedva dočekali, da budu namješteni kao profesori, a drugi ne bi bili dali, da im po radnjama čara najnoviji hrvatski — historičar. Čast onima, kojih ide, koji ne podmetnuše šije. Oni se vesele ovim redcima.

U ovo kolo dodjoše osnivači i pokretači i tu nadjoše secesiju i — ime svojoj bezidejnoj duševnoj dispoziciji.

Tu sam dispoziciju nazvao već negdje napried — cretinštvom. Što je nego cretinštvo ne moći zamisliti i napisati misli, koju bi normalan čovjek mogao razumjeti? Što je, nego cretinštvo nestašicu misli izpunjati točkama i potezima? Što je uživanje u ljepoti ciganskoga zvonca i u najprostijim vicevima — nego bolestna slaboumnost, nego cretinštvo? A vrhunac je slaboumnosti zvati hrvatske književnike na umjetničku zabavu, na kojoj se uz ostale dolične komade pjeva glupa parodija litanija. I tako dalje.

Iz svega, što sam do sada rekao, jasno izlazi, da pojave

osnivača i pokretača, impresionizma, secesije, dekadentstva, — nije u nas rodila kakova ideja, nego nestašica svake ideje, a u prvom redu: nestašica patriotske ideje. Ja samo žalim, što su u nas neki ustajali protiv secesije kao protiv nekoga umjetničkoga načela, jer su ju tim samo podigli. Ja sam duboko uvjeren, da nijedan od tih naših secesionista-književnika nije mogao shvatiti ni onoga, što je u njemačkim književnim listovima čitao o impresionizmu i secesiji.

»Secesija« — prava, realna secesija — bila je u početku posve normalna u književničkim našim prilikama: neudovoljena ambicija mladih književnika stvorila si je organ i odijelila se. Gjalski je pogriješio, što je s njom pošao.

Taj je organ propao, pa su pokušali drugo: složiti se s umjetnicima, pa osnovati umjetničko-književnički organ. No prije toga je trebalo okupiti književnike, a to se je pokušalo osnutkom književničkoga društva, za koje su se nadali — a tako su i govorili — da će u njem nezadovoljeni u svojoj ambiciji književnici od dva redka — biti u većini.

A što su na sve to uradili otci i njihovi epigoni?

Grobari su naši — koji su i koliko aktivniji — došli na sastanak u potpunom broju. Oni sami nikad se nisu usudili uzeti u ruke svetu baklju hrvatske prosvjete, — toliko su još bili svjestni griješnici: bojali su se i umiruće ideje hrvatskoga preporoda. No kad su vidjeli, da se nitko ne miče, da je ideji već nestalo traga, — onda su došli.

Pošteni su i patriotski ostatci radikalizma posve logično držali osnivače i pokretače — djecom slavoserbštine: kako su sve, što je u nas moderno, identifikovali sa slavoserbštinom, ubrojili su ovamo i hypermoderno cretinstvo. Zato mu je dr. Tresić-Pavičić bio ljut protivnik.

I drugi su ostatci radikalizma režali na osnivače i pokretače. Tek onda, kad je postalo jasno, da to nisu idealna djeca otaca šestdesetih godina, pače da protiv tih otaca djeca spremaju komplot; istom onda, kad je cretinstvo dobilo pojačanja od naravnoga svoga saveznika, — kad su se javili: dr. Kršnjavi, dr. Šilović, Janko Ibler — onda je i čisti radikalizam našao u cretinstvu saveznika.

I tako su se osnivači i pokretači na jednom osjetili dosta jaki, da pustoš hrvatske književnosti pobude »Životom« na novi život.

Tako je nastao trojni savez, koji je ovih dana jasno izašao na vidjelo. Intelektualni su vodje — koliko tu može biti govora o intelektu — bezidejni senzualisti, financirat će stvar naši grobari, a ostatci će našega nazovi-radikalizma zbubnjavati vojsku.

Generacija je uz grobare, — hvale se sami.

III.

Smrt hrvatskih preporodnih ideja?

Kako smo već daleko od preporodnih hrvatskih ideja, u kakovom smo bezglavlju, svjedoče već sitne formalnosti. Koliko su se otci naši morali upeti, da obnove i ujednoči pravopis! A danas se hrvatski književnici, — koji, nota bene, hoće da prekinu sa svakom tradicijom — podpisuju ovako: pl. Tucich, pače: pl. Milletich!

Zar ne, sitnica? Da Sitnica, koja se posve slaže sa sitnicom u imenima: pl. -csovics etc. Znam dobro, da će se licemjeri rugati, kako su slova -ich i -vics znakovi smrti hrvatskih preporodnih ideja, — ali ja ih uvjeravam, da je tako.

Generacija je uz grobare, i to: književnička generacija. Nečuveno je dosele i nevidjeno, da bi slobodni hrvatski književnik plodove duha svoga iznosio na pazar u glasilu grobarâ. To je počela »generacija«. Prije bi se desilo, da bi se tek koji suplenič, želeći iz provincije u Zagreb, ili koji profesor, kojemu lebdí pred očima direktorstvo — obrukao u grobarskom glasilu i tim pogazio čast hrvatskoga pera. Danas to čine slobodni književnici, k tomu pokretači i osnivači.

Htio sam ovdje napisati: što je u književnosti patriotizam, što politika i tendencija. Ali sam odustao. Što će nam teorija i doktrinarstvo u stvari ovako jasnoj? Mi imamo posla s generacijom bez ideje, bez misli, pa koja nam nada u uspjeh navraćati ju na put razumnom mišlju, kad za nju misao ne postoji? Što nam koristi, stavljati joj pred oči centripetalnost vasiona, kad se moždjanski titraji cretinstva jedva koliko razlikuju od čiste senzacije koje školjke? Što bi mi koristilo govoriti o patriotizmu generaciji, koja nije premostila jazu samo medju pojedincem i

čovječanstvom — bacivši u taj jaz narod — nego se je secisionirala i od čitave vrsti Homo sapiens i prosto se pribrojila carstvu Animal sensible?

Zato bi značilo govoriti u vjetar, da stanem razlagati ili pobijati bilo kakove principe — pred bezidejnom, dakle i bezprincipnom generacijom. Mi smo došli do toga, te svatko, tko je živ organizam, pa prima impresije, a znade pisati, — registrira tē impresije, a koliko su nesavezne — kako i moraju biti — vežu ih točkama i potezima. Slaboumnici uživaju u magli, pa ne videći u njoj ništa, primaju impresiju neizmjernosti i bezkrajnosti, što im je predočuju cretinske točke i potezi. I to je književnost!

Ovakova je generacija mogla postati samo tim, što su u javnom našem životu i u književnosti sve po malo umirale ideje, u prvom redu ideja narodna, patriotska.

Toliki su ljudi spoznali i napisali istinu: da pojedinca čovjeka veže s čovječanstvom tek narod: tek po narodu pripadamo čovječanstvu. To je cretinstvu smiješno i glupo; ono ne će ni k čovječanstvu, nego ravno k školjkama.

Nitko ne bi na jednu ovu djecu domaće naše i susjedne svjetske mizerije gledao drugačije, nego s tugom i bolom, — da se nisu pojavila kao pokretači i osnivači, a u pomoć im priskočili grobari s pratnjom.

Ne varajmo se! Bezidejnost se, cretinstvo i kruhoborstvo u nas širi; masa voli komedijaštvo ciganskoga zvonca i kaljužnih nakaza: maglovito frazerstvo, osjetno dražkanje privlači izmoždenu gradsku mladež. To ne može, istina, na jedan put prodrijeti u daroviti naš i zdravi narod. Ali to je svejedno kuga, k nama unešena, koja grobarima dolazi u dobar čas. A mi smo maleni, u gospodarstvu uništeni, pa nas svaka rana trostruko boli.

Misleći tako, pitamo se:

Je li još moguće, da oni hrvatski književnici, koji u tišini čuvaju tradicije idealnoga hrvatskoga preporoda — a još ih ima — svladaju ovu nakaznu alijancu književnoga cretinstva s grobarima?

Je li još moguće, da stari nasioi prosvjetnih naših ideala podzim i zimu svojih dana okite samotvornim viencem, u kojem bi se u svoj snazi i poletu misli našlo složno sve, što još nije klonulo pod teretom narodne naše i političke nesreće?

Hoćemo li dopustiti, da grobari naši i dodirnu zublju

hrvatske prosvjete, da ju griješnom svojom rukom najprije okaljaju i obezčaste, a onda pogase?

Hoćemo li književno sborište — po uzoru naših preporoditelja — u kojem ne smije biti nijednog zločinačkog grobarskog pomagača?

Hoće li se jednom — poslije više od petdeset godina — naći sbor književnikâ, nošen samo na krilima narodnih ideala, u kojem će se čuti plemenite rieči, koje davno nismo čuli — od straha pred šibom grobarskog tirana?

Hoće li tko imati snage, da klikne: »Van, nedostojni!«?

*

Ja ne znam.

Znam, da će se kazati, da sam napisao pamflet. A nisam, premda mi je bilo gdješto teško ne pisati satire.

Znam, da će se i to reći, da je ovo »obzoraški« coup. No »obzoraši« najbolje znadu, kakav sam ja »obzoraš«.

Ako tko misli na »Vienac«, reći ću mu i ja, što mislim: Neka ga opet u svoje ruke uzme »Matica Hrvatska« i povjeri posebnoj redakcijskom odboru i članovima ga svojim neka daje za pô cijene, — i eto mu skoro 4—5 tisuća predbrojnika, — ako se i tu ne varam.

Znam napokon i to, da u književnosti možeš biti ne samo tot'geschlagen, nego i — tot'geschwiegen. Ni toga se ne bojim. Jer bude li tako, svaki će ovaj redak vapiti: Nunquam omnes hodie moriemur inulti!

Dr. Ant. Radić.

U »Matici Hrvatskoj«.

Izvješće tajnikovo

na redovitoj glavnoj skupštini »Matice Hrvatske«
26. srpnja 1903.

A. Književni rad.

I. a) U prošloj 1902. god. izdala je »M. H.« za svoje članove ovih devet knjiga:

1. Tomić J. E.: Udovica. Prip. iz 18. v. (ZK 252—255).
2. Alaupović: Probrane pjesme. (ZK 256—257).
3. Vojnović: Dubrovačka trilogija. (ZK 258—259).
4. Bertić: Ženski udesi. Tri prip. (ZK 260—261).
5. pl. Miletić: Pentalogija: Hrvatski kraljevi. I. (ZK 262—265).
6. Milobar: Izabrana poglavlja iz nar. gospodarstva I. (PK 27).
7. Djevojački svijet. Izabrane prip. čeških spisateljica. Preveo i uvodom o kulturnom radu češke obrazovane žene popratio S. Radić. (SK 10).
8. Medini: Crtice iz hrvatske književnosti III. (Povjest hrv. književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku. I.)
9. pl. Šišić: Vojvoda Hrvoje Vukčić i njegovo doba.
Kao nakladninu u »Knjižnici za klasičnu starinu« izdali smo: »Život starih Grka« od K. Raca.

b) Od 63 radnje što su spomenute u prošlogodišnjem izvješću, preostaje ih još 19, koje bi »Matica« mogla još izdati, i to 8 poučnih i 11 zabavnih; ostalo je ili izdano god. 1902. ili je odklonjeno. To su ove radnje, i to poučne:

1. Milobar: Izabrana poglavlja iz nar. gospodarstva. II. sv.
2. Kučera: Valovi i zrake.
3. Kučera: Iz svijeta gibanja.
4. Andrić: Crtice iz »slavonske« i »kajkavske« književnosti.

Napomena: Dr Antun Radić bio je tajnik »Matice Hrvatske«, od 3. prosinca 1901. do 6. lipnja 1909.

5. Musić: Povjest bizantijske književnosti.
6. Cihlar-Nehajev: O životu i radu Augusta Šenoe.
7. Gjurašin: Sisavci.
8. Klaić: Krčki knezovi Frankapani. II.

i zabavne:

9. Ujević: Novelice.
10. Tresić Pavičić: Pjesme.
11. Šenoa M.: Exodus.
12. Truhelka J.: Ne u horu.
13. Ks. Šandor-Gjalski: Gjurgjica Agićeva.
14. Ilirska antologija (izd. dra. M. Šrepela).
15. Marković F.: Karlo Drački.
16. Isti: Benko Bot.
17. Djela V. Korajca (izd. M. Šenoe).
18. Izabrane pjesme A. Kovačića, L. Vukelića, obojice Turica i J. Kamenara (izd. Jov. Hranilovića).
19. Nikolić: Izabrane pjesme.

c) Osim ovih radnja stigle su odboru »M. H.« od posljednje skupštine ove poučne radnje i nacrti radnja:

20. Bučar dr. F.: Reformacija i reformatorska književnost hrvatska.
21. Politeo D.: Slike iz talijanske književnosti.
22. Heinz dr. A.: Biologija.
23. Begović: Slike iz francuske književnosti.
24. Gavazzi dr. A.: Povjest znamenitih putovanja.
25. Marković Rad. dr.: Dječja njega.
26. Klaić: Kralj Matijaš i njegovo doba.
27. Medini: Povest hrv. književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku II. sv.
28. Gundrum dr. F.: Put u Egipat.
29. " " " Kužne bolesti.
30. Lozovina dr. V.: Slike iz talijanske književnosti.
31. Mandić dr. Mih.: Okupacija Herceg-Bosne g. 1878.
32. Radić Stjepan: Moderna kolonizacija i Slaveni.
33. " " Škola i život.
34. " " Karakteristika evropskih, osobito slavenskih naroda.
35. " " Moderna žena na Zapadu i u Slavenu.

36. Radić Stjepan: Stari i novi gospodarski temelji Hrvata i Slovenaca.

37. Laszowski E.: Hrvatske povjestne gradjevine.

38. Šurmin dr. Gj.: Hrvatski preporod.

t. j. svega 19 poučnih djela, od kojih ima posve gotovih samo 5 (br. 20, 24, 25, 26, 28, 29).

Radnje zabavnoga sadržaja stigle su odboru ove:

39. Benešić dr. A.: Kraljević Radovan (epos).

40. Akšamović Jos.: Pad Carigrada (epos).

41. Fogazzaro (preveo don Marko Vežić): Daniel Cortis (rom.)

42. Prus B. (prev. Jos. Matica): Straža (rom.).

43. Car Emin V.: Zimsko sunce (drama).

44. (Nepozn. pisac): Mladin i Pavka (prip.).

45. " " Kraljevna Marija Tvrtkovna.

46. Nekrasov (preveo A. Harambašić): Komu je dobro u Ruskoj (prip. u stih.).

47. Šenoa M.: Ban Pavao (drama).

Osim jedne sve su ove zabavne radnje posve gotove predane »M. H.«.

Napokon stigla je ponuda i za »prevode klasika«, i to:

48. Platon: Država (prev. prof. M. Kuzmić).

49. Aristotel: Politika (prievod od istoga).

Za god. 1903. izdat će se od spomenutih prošle godine i sada radnja slijedeće, koje se već dotiskavaju:

1. Ks. Šandor-Gjalski: Gjurgjica Agićeva.

2. Car Emin: Zimsko sunce.

3. Marković dr. R.: Dječja njega (pouč.).

Od ostalih radnja skoro će se dati u tisak:

4. Šenoa M.: Ban Pavao.

5. Milobar: Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva II. sv.

6. Kučera: Valovi i Zrake.

7. Heinz: Biologija.

8. Nekrasov-Harambašić: Komu je dobro u Ruskoj, — dok za devetu knjigu nije odbor još konačno odlučio.

Kad se izdadu ova djela te pošto se odbije ono, što je konačno odklonjeno, stoji »Matice Hrvatskoj« na službu za buduće godine oko 15 poučnih i oko 10 zabavnih radnja, i to posve

gotove i već »Matici« u rukama 2 poučne (br. 28 i 29) i 3 zabavne (br. 10, 11, 39); djelomice ili posve gotovih radnja, koje još nisu »Matici« u rukama, ima 5 poučnih (br. 20, 24, 32, 37, 38) i 3 zabavne (9, 15, 16), a to je vrlo malo.

II. a) Prošle 1902. god. izdavala je »M. H.« na svoj trošak i »Vienac«, a uređivali su ga članovi knjiž. odbora »M. H.« gg. dri. S. Bosanac i M. Šenoa. Troškovi za »Vienac« iznašali su za god. 1902. (ujedno s dugom za god. 1901.) ukupno 30.720.71 K. Od toga je do sada po izkazu blagajne »M. H.« izplatila ta blagajna 12.169.34 K, a imade se još platiti dug od 6.788.90 K.

Po zaključku zajedn. odb. sjednice održane dne 5. prosinca 1902. predala je »M. H.« izdavanje »Vienca« gg. Ljubomiru Babiću i dru. Milivoju Dežmanu na godinu dana uz podporu »M. H.« u iznosu od 8.000 (osam tisuća) K, i to uz posebni ugovor, koji je podpisan dne 10. prosinca 1902.

b) Osim redovitih izdanja za svoje članove izdavala je »M. H.« tamo od 1882. god. i posebna djela za prodaju članovima i knjižarima. O ovim izdanjima vodili su se posebni računi, t. zv. »društvene nakladnine«, i to ne ujedno, nego za svaku vrstu knjiga posebno. Tako je s vremenom naraslo šest različnih nakladnina (I. Prievodi grčkih i rimskih klasika, II. Knjižnica za klasičnu starinu, III. Hrv. nar. pjesme, IV. Prievodi novijih pjesnika, V. Hrvatske skladbe, VI. Knjižnica za hrv. trgovce, a posebice kao VII. izdani su Macaulayevi odabrani essayi. Nominalni imetak svih ovih nakladnina iznašao je po prošlogodišnjim računima Kruna 22.960.69, a faktični 10.360.69 K. Razlika između nominalnoga i faktičnoga imetka dolazi otuda, što je god. 1900. od ovoga imetka potrošeno za redovita izdanja K 12.600, kako je to u svoje vrieme i izviešteno. Budući da se je imetak nakladnina trošio za redovita izdanja, te su se ti potrošci vodili kao dug prometne glavnice, odlučio je gospodarski odbor »M. H.« u sjednici od 27. lipnja o. g., da se sav imetak nakladninâ priklupi prometnoj glavnici, iz koje će se namirivati i troškovi za posebna izdanja. Time posebni računi za »nakladnine« prestaju. To je učinjeno i obzirom na to, što »Vienac« nije drugo nego jedna »Matičina« nakladnina, radi koje bi se prometna glavnica »M. H.« morala znatno zadužiti.

c) Osim svojih redovitih izdanja te nakladninâ i »Vienca« pomogla je »M. H.« po mogućnosti i jednomu književniku, koji

je svoje djelo sâm izdao: to je g. prof. Drag. Franić, od kojega je »M.« po zaključku od 30. travnja nabavila za 200 K 50 komada njegovih djela s nakanom, da to porazdieli među dobre učenike.

Odbor žali vrlo, što nije mogao u ovoj godini pomoć g. Dželaleddinu Kurtu u izdavanju njegovih »Hrv. narodnih ženskih pjesama (muslimskih)«, jer ako itko zaslužuje pomoći od »M. H.«, to je zaslužuje hrv. književnik u Bosni. Medjutim je odbor obećao g. Kurtu pomoć za drugu godinu.

Jednako žali odbor, što ne bi bio mogao pomoći ni g. Isi Velikanoviću u izdavanju njegove »Svjetske knjižnice«, sve da je njegov vapaj — pravi vapaj hrvatskoga književnika — i dospio za koju odborsku sjednicu prije ove skupštine. No nešto će se za ovaj posao g. Velikanovića što skorije morati učiniti.

III. U prošloj godini učinila je »M. H.« nešto i za umjetnost, kako joj je to po pravilima i dužnost.

Tako je zaključkom zajedničke odborske sjednice od 6. listopada 1902. nabavila za svotu od K 2.200 od vajara R. Valdeca poprsje biskupa i mecene Strosmajera, koje evo krasi ovu našu dvoranu.

Od Zore pl. Preradovićeve, kćeri pok. nam slavljenoga pjesnika, nabavila je »M.« po zaklj. od 17. listopada sliku »Cvatući jorgovan«, koja resi predsjedničku sobu. Slika stoji K 200.

Da se jedanput rieši pitanje o diplomah za članove zakladnike, radnike i častnike, naručen je podavno (god. 1901.) nacrt u slikara Ivekovića, te je u zajedn. odb. sjedn. dne 29. stud. i odobren i evo u obliku velike slike dogotovljen, a umjetniku izplaćena nagrada od K 1000.— (jednu tisuću).

Napokon je odbor »M. H.« po zaklj. od 22. listopada pomogao g. Srećku Albinu u izdavanju njegove opere »Maričon«, i to svotom od 200 K. A kao predjašnje, tako je odbor i prošle god. porazdielio knjigâ raznim moliteljima. U toj stvari obratilo se na »M. H.« i društvo hrv. književnika, naime za pripomoć u osnivanju knjižnica. Stvar će ovu trebati svakako postaviti na stalne noge.

IV. Oko duševne književne organizacije ne radi se u nas ništa. Prošle godine imao sam čast izviestiti, da se je »Matica Slovenska« obratila na našu »Maticu« nekim predlogom o

nekoj »užoj vezi« između obadvie »Matice«. Uprava »M. H.«, kojoj je ta stvar povjerena, držala je i drži, da bi najprije trebalo poraditi o užoj vezi između »Matice Dalmatinske« i naše, pa se je zato obratila na dalmatinsku našu posestrimu i dobila od nje odgovor. Ne može se tajiti, da dobre volje ima svuda u nas, i to je utješljivo; teže je samo naći način, kojim bi u ovoj nasliedjenoj razcjepkanosti došlo do jedinstva. No da se mnogo ne smišlja, a tim i sama stvar dalje ne odgadjja, bit će najbolje, da se obadvjema »Maticama« priobći ono mnijenje, po kojem bi se na trošak svih triju »Matica« izdala svake godine po jedna knjiža, njeke ruke almanak, u kojem bi bilo prinosa od hrvatskih, hrvatsko-dalmatinskih i slovenskih književnika. Tu bi knjižu dobili bezplatno članovi svih triju »Matica«.

B. Pripomoći.

Prošle i ove godine pomogla je »M. H.« četvorici književnika, dvojici glazbenika i dvjema udovicama novčanom pripomoću, i to ukupnom svotom od K 1.660.—.

C. Sudjelovanje u javnom prosvjetnom životu.

U javnom prosvjetnom životu sudjelovala je »M. H.« u radostnim i žalostnim zgodama.

Tako je pozdravila naše starce rodoljube dra. Dinka Vitezića i mecenu Strosmajera: prvoga čestitavši mu 80. rođendan, a drugoga poslavši k proslavi doktorskoga njegova jubileja svoga podpredsjednika Babića, koji je bio tumač »Matičine« radosti i kod proslave 40-godišnjice rodoljubnoga i zaslužnoga našega pjevačkoga društva »Kola«.

Osobito je radostno sudjelovala »M. H.« u slavlju, što ga je zagrebačko rodoljubno gradjanstvo priredilo književniku i »Matičinu« radniku Viktoru Caru Eminu prigodom glumljenja njegova »Zimskoga sunca« u hrv. nar. kazalištu, koje će izaći na svjetlo u ljetosnjim izdanjima »M. H.« Rodoljubnomu slavljeniku pokazala je »M. H.« svoju radost viencem, što mu ga je na otvorenoj pozornici dala predati.

Žalostnu je dužnost vršila »M. H.« izrazujući svoje saučešće nad smrću velikoga Čeha a staroga člana zakladnika svoga Ladislava Riegera, i sprovadjajući do groba i viencima im ga kiteći zaslužne pokojnike: starca pjesnika Ilijaševića, a osobito

mnogogodišnjega odbornika svoga, štono ga pred koji dan sahranismo, — Frana Folnegovića, čiji je zvonki i vazda rodoljubni glas do nedavna zvonko odzvanjao i u ovoj našoj dvorani. Milim našim i za rod zaslužnim pokojnicima hvala i slava! (Slava!)

D. Darovi.

Vis. kr. hrv.-slav.-dalm. vlada doznačila je »M. H.« i ove godine onu svotu od 3.000 K, što ju je vis. sabor kralj. Dalm.-Hrv.-Slav. u proračun uvrstio.

Parnica o glasovitoj ostavštini Babićevoj, koja je »Maticu« stajala toliko tisuća forinti, napokon je — barem za »Maticu« — svršena time, što je odbor »M. H.« zaključkom od 18. stud. 1902. na upit okružnoga suda u Sarajevu (od 13./10. 1902. br. 5132) odgovorio da se odriče svakoga nasljedstva.

Pok. Ivan Zovko, učitelj († 3. ožujka 1900 g. u Mostaru) ostavio je oporukom »M. H.« 6.000 K; no pošto su nasljednici pobijali oporuku, povelja se parnica, kod koje je »M. H.« zastupao odv. dr. N. Mandić, te ju obavijestio, da je »Matici« dosuđjena svota od 2.000 K, koja nam svota nije još izplaćena.

Pok. Seb. Riesel, župnik u St. Jankovcima, ostavio je »M. H.« 200 K, pa smo tu svotu i primili.

G. dr. Stjepan pl. Miletić u Zagrebu poklonio je od svoga honorara za I. dio pentalogije »Hrvatski kraljevi« svotu od 500 K kao prvi obrok zaklade, koja se ima pod imenom plemenitoga darovnika (koji je i sav ostatak honorara razpoklanjao rodoljubnim hrvatskim društvima) osnovati.

Pok. zagrebački ljekarnik Antun Koegl († 30./3. 1903.) ostavio je (oporukom od 15./4. 1902.) »M. H.« zapis od 10.000 K (deset tisuća K), i to »kao zakladu za nagrađivanje djela hrvatskih pisaca«. Svota od 10.000 K već je podignuta.

Pok. Fran Pevalek († 17./2. 1903.) ostavio je »M. H.« (oporukom od 20./12. 1902.) 2.000 (dvie tisuće K) »kao zakladu pod imenom »Fran Pevalek«, kamatima koje neka se nagrađuju razni hrvatski pisci«. — Svota još nije podignuta.

Pok. Karlo pl. Stručić, zač. kanonik i župnik u Komletincima, ostavio je »M. H.« svotu od 33.53 K (trideset i tri K 53 f) kao zakladu pod svojim imenom. Zaklada ima rasti, dok postigne glavnica potrebitu, da se od kamata mogu razpisati nagrade za

djela, kojima će se buditi narodni duh, ponos hrvatskoga naroda i države. — Svota je podignuta.

Napokon je poglavarstvo kr. slob. gl. grada Zagreba darovalo »M. H.« svih osam svezaka djela »Spomenici grada Zagreba.«

Svim plemenitim i rodoljubnim darovnicima hvala i slava! (Slava!)

E. Rad u odborima.

Odbor je držao od posljednje skupštine 21 što knjiž.-umjetničku, što gospodarsku, što zajedničku sjednicu.

Od znatnijih zaključaka treba spomenuti zaključak zajedn. odb. sjednice od 6. listopada 1902., kojim se odobrava ugovor, što ga je uprava uz dva odbornika po ovlasti sklopila s knjižovežom Bogomilom Šobanom za vezanje, ukoričivanje i otpremu »Matićinih« knjiga. Ugovor je toliko povoljniji, što je vezanje, ukoričivanje, otprema i poštarina stajala 1900. godine K. 11.996.62, a godine 1902.: za K. 3.522.25 manje.

U zajedn. odb. sjedn. 27. siječnja 1903. odlučeno je, da se za tiskanje »Matićinih« knjiga sklopi ugovor s »Dioničkom tiskarom« u Zagrebu, što je i učinjeno dne 30. siječnja 1903. Ugovor je nješto povoljniji.

U prošlogod. gl. skupštini naloženo je upravi, da izhodi u toj skupštini zaključenu promjenu pravila. Uprava je to i učinila dne 31. srpnja 1902., te je vis. kr. hrv.-slav.-dalm. vlada odpisom od 13. ožujka 1903. zatraženu promjenu pravila potvrdila.

U istoj je skupštini prepušteno odboru, da riješi pitanje, imadu li se odbornicima nagradjivati ocjene prispjelih knjiž. radnja. Odbor je to pitanje riješio u zajedn. sjedn. dne 30. travnja 1903. tako, da se imadu nagradjivati, i to iznosom od 5% honorara. — Imadu li se ocjene dati na uvid piscu, čije se djelo ocienilo, toga pitanja nije još odbor riješio. U istoj odbor. sjednici riješeno je i pitanje o korektorima. Poznato je naime, da su tajniku bila na pomoć dva korektora, svaki s plaćom od 1.200 K. U toj je sjednici riješena stvar tako, da svaki odbornik »M. H.« ima pravo tražiti koje djelo na korekturu, i to uz nagradu od 10 K po arku za poučnu, a 8 K za zab. knjižnicu (obadvie korekture). Tim će se prištediti preko tisuću K.

Napokon su u sjednicama od 30. travnja, 7. svibnja i 11. srpnja 1903. ocienjene dvie radnje, koje su se natjecale za nagradu iz zaklade Ivana Nep. grofa Draškovića, za god. 1902., i to: »Naputci mladoj majci« od dra. Radovana Markovića i »Kralj Matijaš i njegovo doba« od prof. Vjekoslava Klaića; obadvie su radnje ocienjene tako, da zaslužuju nagradu, pa ju je odbor obadvjema i dosudio, i to »Naputcima mladoj majci« obzirom na to, što »praktičnim« svojim sadržajem udovoljuje više zakladnici, dosudio je odbor nagradu u prvom redu, a ostatak (budući da ova radnja ne obseže punih 15 araka, pa joj zato i ne pripada ciela nagrada), — a ostatak dakle »Kralju Matijašu i njegovo doba«. — Ostale dvie radnje, koje su se natjecale za druge nagrade, ili su odklonjene, ili nisu još ocienjene.

F. Promjene u upravi i odborima.

Pismom od 6. listopada 1902. položio je gosp. dr. Ivan Hoić čast podpredsjednika knjiž.-umj. odbora »M. H.« ponovno u ruke odboru, kao što ju je u prošlogodišnjoj glav. skupštini bio već položio u ruke samoj skupštini. Zajednički je odbor u svojoj sjednici od 6. listopada 1902. nerado i sa žalošću morao primiti to pismo na znanje, te g. dr. Ivanu Hoiću jednoglasnim zaključkom izrazio zahvalnost za mnogogodišnji njegov i uspješni rad u »M. H.« prepuštajući pitanje o ostavci glavnoj skupštini »M. H.«, koju i sada moli da današnjim izborom tu stvar riješi.

Pismom od 29. studena 1902. obavijestio je blagajnik »M. H.« kr. rač. savjetnik g. Mate Stunković predsjednika »M. H.«, da mu njegovi poslovi ne dopuštaju obavljati i blagajničke poslove »M. H.«. Odbor je iz zajedn. svoje sjednice od 5. prosinca 1902. umolio g. savjetnika, da odustane od svoje odluke, ali na žalost bez uspjeha. Budući da je uprava mislila, da će se već u prvoj četvrti godine moći sazvati redovita glavna skupština, nije predsjednik na koncu godine pred same blagdane htio sazivati izvanredne gl. skupštine, i tako nije preostalo drugo, nego da odbor u zajedn. sjednici 20. prosinca 1902. izabere blagajni kuratora, i to kr. nadinženjera g. Jul. pl. Stanisavljevića, koji je ujedno ovlašten, da si uzme za vođenje knjiga knjižovodju, što je i učinjeno.

Napokon je pismom od 11. srpnja o. g. odbornik gospod. odbora g. dr. Ante Bauer, koji bi ove godine po odborničkoj starosti imao odstupiti, javio odboru, da renuncira na ponovnom izboru, što je odbor sa žalošću morao primiti na znanje.

U smislu pravila izstupaju ove godine iz gospod. odbora gg. dr. August Harambašić i dr. Ante Bauer; u knjiž.-umj. odboru najstariji je izborom samo gosp. prof. Vjenceslav Novak, dok su gg. dr. St. Bosanac, dr. Oton Kučera i dr. Ante Radić izborom jednako stari, te je prema tomu morao među njima odlučiti ždrieb, koja će dvojica od ove trojice izstupiti. Ždriebanje je obavljeno u zajedn. odb. sjednice dne 11. srpnja o. g., pa su izždriebani gg. dr. Bosanac i dr. Radić, te po tom iz knjiž.-umj. odbora izstupaju: gg. prof. Novak, dr. Bosanac i dr. Radić.

*

Napokon, kako nemamo blagajnika, neka mi bude, sl. skupštino, dopušteno, da kažem nekoliko rieči o tom, kako stojimo s gospodarstvom »M. H.«.

Po izkazima, što ih čitamo u svakogodišnjem izvještaju »M. H.«, — »M. H.« počevši od god. 1895. pada brojem članova prinosnika. Prvi put pokazuje »Izvješće« manji broj članova prinosnika g. 1896., i to tek za kojih 30 članova; sljedeće godine već je broj podeseterostručen, t. j. članova je manje za 300, a to znači dohodaka manje za 1000 for. Od onda pa do danas nije se broj članova digao do one visine, na kojoj je bio god. 1895.

No ako se poredi izkazani broj članova sa svotama, što su ih članovi prinosnici uplatili, dolazimo do još nepovoljnijih rezultata. Tu vidimo, da su članovi doduše ubilježeni, ali da članarine uplatili nisu. Poredimo li, kako rekoh, izkazani broj članova s izkazanim uplatama članova prinosnika, vidjet ćemo, da su u posljednjih devet godina (1893.—1901.) uplate prema broju članova u zaostatku za okruglih 25.000 K (točnije 24.917 K).

Govor ovih brojeva iz »Izvješća« naših govori jasno. Još je nekako išlo, dok je kupac čitave zalihe knjiga (od g. 1877. do 1895.) pet godina (1896.—1900.) odplaćivao kupovninu, a »Matici« otuda pritjecala koja tisuća; lakše je bilo, dok su tu bile i nakladnine. Ali su, kako sam spomenuo, nakladnine već god. 1900. preko polovice potrošene, kupovna je izplaćena,

a »Vienac« potrošio i drugu manju polovicu nakladnina, i još mu nije bilo dosta.

Pita se sad: Može li se uz sve to manji broj članova izdavati isti broj knjiga i još k tomu »Vienac«? Očito je, da ne može. A smanji li se broj knjiga samo malo, smanjit će se broj članova za polovicu!

Tu nema druge, nego upeti sve sile, da se broj članova digne. To se može samo novom organizacijom povjerenika, a to će i biti glavni posao novoga blagajnika.

Ovo držim, da sam bio dužan kazati, da se ne varamo, jer »M. H.« već kojih 6—7 godina ne stoji ni izdaleka onako sjajno kako što se obćenito misli. Neka nam ovo bude svima širom domovine opomena, da se što čvršće priljubimo svojoj »Matici«, koja je ponos i dika svih nas i kod kuće i pred svetom.

*

Predsjednik pita: prima li sl. skupština ovo tajničko izvješće na znanje, na što skupštinar g. dr. Fran Vrbanić traži, da se o izvješću povede razprava, te sam uzima rieč, primajući izvješće u celosti na znanje, ali opaža, da u izvješću nema spomena o tom, je li uprava provela zaključak prošlogodišnje glavne skupštine o mirovinj bivšemu tajniku i blagajniku »M. H.« g. Ivanu Kostrenčiću, te traži o tom razjašnjenje.

Tajnik moli rieč i izvješćuje:

Zaključak prošlogodišnje gl. skupštine glasi:

»Matica Hrvatska« u suglasju sa svojim zaključkom stvo-renim u glavnoj skupštini dne 21. srpnja 1901. i u tvrdom očekivanju, da će vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada prihvaćenu promjenu »Matičinih« pravila potvrditi, zaključuje: Gosp. Ivanu Kostrenčiću, koji je neprekidno dvadeset i pet godina uspješno djelovao u »Matici« kao tajnik i kao blagajnik njezin, dozvoljuje se iz dohodaka »Matice Hrvatske« za njegov veliki i požrtvovni rad tečajem 25 godina doživotna godišnja mirovina u iznosu od jedne hiljade šest stotina kruna (1600 K) iz dohodaka »Matice Hrvatske«.

»Poziva se uprava »Matice Hrvatske«, da kod vis. vlade izhodi što skoriju potvrdu prihvaćene promjene pravila«.

Uprava je — izvješćuje tajnik — ovomu pozivu gl. skupštine udovoljila, te potvrdu promjene pravila izhodila, a na provedbu zaključka o samoj mirovini niti je uprava bila pozvana, niti je odbor smio riješiti pitanja, koja je sama gl. skupština ostavila neriješenima, premda su joj bila predložena. Priedlog

na ime, iz kojega je potekao gornji zaključak, imao je pred zadnjom alinejom (»Poziva se uprava...«) još ovaj umetak:

»Ova imovina ima se osigurati na »Matičinoj« kući, a izplaćivati u mjesečnim anticipativnim obrocima od sljedećega prvoga onoga mjeseca, koji bude sledio iza dana, kada vis. vlada netom zaključenu promjenu pravila potvrdi«.

A zadnja alineja imala je ovaj svršetak:

»te da za vrijeme od 1. veljače 1902. do onoga dana, kad će se g. Ivanu Kostrenčiću u tečaj staviti zaključena mirovina od 1600 K, u ime nagrade na izplatu doznači onaj iznos, koji za to doba razmjerno odgovara ovoj mirovini«.

No glavna skupština nije prihvatila ni onoga umetka o osiguranju mirovine i roku izplaćivanja, ni onoga svršetka o nagradi, jer je predlagatelj (g. dr. Fran Vrbanić) iza razprave o tom od svega toga odustao.

Skupštinar g. dr. Fran Vrbanić stavlja na to, pošto su o stvari govorili skupštinari: g. dr. M. Dežman (da se o cijeloj stvari može meritorno razpravljati tek sada, pošto su pravila potvrđena, budući da stvar sada drugačije stoji, te bi gdjetko, tko je prije bio za mirovinu, imao sada razloga, da bude proti njoj; iztiče, da broj članova »M. H.« pada već poslije god. 1895., a ne — kako je uztvrdio g. dr. Vrbanić — tek sada i radi toga, što se ovako postupa s g. Kostrenčićem), g. prof. Pinter i g. dr. Harambašić (da ih nije bilo u sjednici, kad je odbor ovu stvar odlučio prepustiti rješenju g. skupštine; a da su bili, bili bi za to, da se mirovina doznači), g. dr. Gruber (boji se, može li promjena pravila djelovati natrag), Babić-Gjalski (odgovara g. Gruberu: da je zaključak o mirovini stvoren pod uvjetom, da pravila budu potvrđena) ovaj prijedlog:

»Mirovina dozvoljena gosp. Kostrenčiću u glavnoj skupštini »Matice Hrvatske« dne 13. VII. 1902. ima se iz dohodaka »Matice« početi izplaćivati počevši od 1. kolovoza 1903.«

No s obzirom na to, što je mirovina dozvoljena 13. VII. 1902., a promjena pravila potvrđena kasnije (odpisom od 13. ožujka 1903.), pristaje predlagatelj na to, da se prijedlog ovako stilizuje:

»Budući da je vis. vlada odpisom od 13. ožujka 1903. potvrdila promjenu pravila »Matice Hrvatske«, to se mirovina dozvoljena...« i t. d. (kao gore).

Skupštinar g. Zv. N. Bjelovučić predlaže: »da se g. Kostrenčiću dade jedan honorar za uvijek za njegovo 25-god. djelovanje mjesto stanovite godišnje penzije s obzirom, što »Matica Hrv.« slabo stoji i što nema nihi fondova dovoljnih za izdavanje znanstvenih filoz. djela. Taj honorar neka gospodarski odbor s obzirom na financijsko stanje odredi.«

Predsjednik stavlja na glasovanje prijedlog te ustanovljuje i proglašuje, da je prijedlog g. Vrbanića većinom glasova primljen.

Prijedlog g. Bjelovučića po tom otpada.

Predsjednik na to ponovno pita skupštinu, prima li tajničko izvješće na znanje, te proglašuje, da prima.

Izvišće tajnikovo

na redovitoj glavnoj skupštini »Matice Hrvatske«

16. listopada 1904.

A. Književni rad.

I. Za god. 1903. izdala je »M. H.« ovih devet knjiga:

- (217¹) Šandor-Gjalski: Gjurgjica Agićeva. Prip. (ZK 266—268).
- (218) Car Emin Viktor: Zimsko sunce. Slika iz istarskoga života u 4 čina. (ZK 269—270).
- (219) Senoa Milan: Ban Pavao. Hist. drama u 5 čina (8 slika). (ZK 271—272).
- (220) Tresić Pavičić A.: Valovi i misli čuvstava. Pjesme. (ZK 273—275.)
- (221) Milobar Fran dr.: Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva. II. sv. (PK 28.)
- (222) Kučera Oton dr.: Valovi i zrake. (PK 29.)
- (223) Orszeszkowa E.: Izabrane pripoviesti. Sv. II. Prev. I. Velikanović. (SK 11.)
- (224) Marković pl. dr. Radovan: Dječja njega. Upute mladoj majci.
- (225) Klaić Vj.: Slike iz slavenske povjesti.

II. Sve ove knjige tiskane su u 12.500 primjeraka te sadržavaju zajedno 138.25 araka različne veličine (46.25 form. Zab. knj., 31.25 form. Slav. knj., 12 ar. form. Povjesti, 48.75 form. Pouč. knj.) ili sve (reducirano) u form. Zab. knj. 160.73 araka papira (s makulaturom i bez omota, koji stoji kruna 866.50) u težini od 28.609.23 kg i u vrijednosti od K 17.198.—², i to pojedince;

br. 217	14.50	K	1.001.90			K	1.015.—
„ 218	7.50	K	566.10		kg	7.683.98	K 525.—
„ 219	10.—	K	695.—		K	4.610.39	K 700.—
„ 220	14.25	K	987.30				K 997.50
„ 221	23.25	K	2.651.79 ³		kg	13.125.58	K 1.760.—
„ 222	25.50	K	2.010.74		K	7.875.35	K 1.990.—

¹ Broj u zagradi jest redni broj knjige u redovitim godišnjim izdanjima »M. H.«.

² Kg po K 0.60; razlika, koja izlazi iz računa po kg (17.178 K), a iznaša K 58.96, dolazi od tuda, što je za tu svotu prekoračen potrošak makulature.

³ Plaćeno po drugom cjeniku (više za K 743.40).

„ 223	20.—	K	1.454.42	}	kg	5.399.67	K	720.—
„ 225	11.25	K	821.35		K	3.239.80	K	770.—
					kg	2.400.—		
„ 224	12.—	K	943.20		K	1.472.46	K	920.—
ar. 138.25			K 11.131.80		K	17.254.96 ¹	K	9.397.50
Ukupno . . .					K	37.784.26		

k tomu:

prekovremena radnja	K	53.31
omot (papir)	K	866.50
korekture	K	943.50
klišeji (Kučera)	K	1.857.68
uvez	K	4.438.60
ukoričivanje (za povjerenike) . . .	K	2.293.96
odprema ² i ostalo	K	1.858.06
Sveukupno . . .		K 50.095.87

III. od rukopisâ, spomenutih na prošlogodišnjoj skupštini, ima »M. H.« još ove:

- (12²) Ivan Lepušić: »Propast bosanskoga kraljevstva« u deset pjevanja.
- (20) Adalbert Kuzmanović: Zulumčar. Drama iz bosanskoga života u 3 čina.
- (26) Dr. Ante Benešić: Kraljević Radovan. Romant. ep. u devet pjevanja.
- (28) Josip Akšamović: Pad Carigrada.
- (35) [Nepozn. pisac]: Mladin i Pavka. (Prip. od 25 pis. str.)
- (38) Ivan Lepušić: Kraljevna Marija Trtkova.
- (40) Nekrasov: Tko dobro živi u Rusiji. Prev. A. Harambašić.
- (43) Dr. Fran Gundrum: Kužne bolesti.
- (44) „ „ „ Moje putovanje u Egipat.
- (65) Aristofanes: Žabe. Prev. Stj. Figurić.
- (66) Iv. Vazov: Kazalarska carica. Roman. Prev. Dr. Fr. Gundrum.
- (67) Sofokles: Edip kralj. Prev. D. Fabris.
- (68a) Jos. Selak: Liečnik. Drama.
- (68b) „ „ Kruha, kruha! Drama.
- (70) Turgenev: Dim. Prev. M. Divković.

¹ Odpremniku K 650.—, sanduci s okovom K 905.20, ostalo K 302.86. Tovarni listovi nisu ovdje uračunani).

² Br. rkp. u »Očevidniku rukopisâ«.

- (71a) Bj. Košćević: Puškinova smrt. Drama.
- (71b) „ „ Zlatna Mara. Drama.
- (73) E. Kumičić: Poslovi. Drama u 4 čina.
- (75) [Nepozn. pisac]: Alibeg Čengić i Biserka. Romant. ep. iz musl. živ. (Natječaj za 1904.)
- (76) [Nepozn. pisac]: Nevina žrtva. Prip. (Natj. za 1904.)
- (77) E. Kumičić: Jelkin bosiljak. Prip.
- (78) Dr. F. Bučar: Hrvatska protestantska književnost u vrijeme reformacije.

Ostale su radnje odklonjene, a o njekojima od ovih nije još stvorena konačna odluka.

Medju spomenutim radnjama 3 su poučne i 19 zabavnih. — Od rkp. spomenutih prošle godine tiskani su za godinu 1904. ovi:

- (226) Trnski Ivan: Iz slavenske rodbine. Pjesme. (Prievodi.) (ZK 276—277.)
- (227) Tomić J. E.; Veronika Desinićka. Hist. trag. u 4 čina. (ZK 278—279.)
- (228) Katalinić Jeretov R.: S moje lire. Pjesme. (ZK 280—281.)
- (229) Car Emin V.: Usahlo vrelo. Prip. (ZK 282—284.)
- (230) Senoa M.: Exodus. Prip. (ZK 285—286.)
- (231) Turgenev I.: Izabrane pripoviesti. Sv. V.: Oci i djeca. Prev. M. Divković. (SK 12.)
- (232) Dukat Vl.: Slike iz englezke književnosti. (SK 7.)
- (233) Radić Stj.: Moderna kolonizacija i Slaveni (PK 30.)
- (234) Kuhač Fr. Ks.: Vatroslav Lisinski i njegovo doba. II. izdanje.

Ove su ljetosne knjige već sve dotiskane, pa će se koncem ovoga mjeseca moći razaslati.

IV. Od rkp. nagrađeni su ovi:

- Viktor Car Emin: »Usahlo vrelo« nagradom iz zaklade Dušana Kotura za god. 1902—3. sa K 800.—. (Sjedn. 12. ožujka 1904.)
- Adalbert Kuzmanović: »Zulumčar« nagradom iz zaklade Vebber-Tkalčevićeve za god. 1901. sa K 800.—. (Sjedn. 17. svibnja 1904.)
- a) Stjepan Radić: »Moderna kolonizacija i Slaveni« polovicom nagrade iz zakl. I. N. grofa Draškovića za god. 1903 u iznosu od K 1.058.18. (Sjedn. 15. svibnja 1904.)

b) Vjekoslav Klaić: »Hrvatsko kraljevstvo za vladanja kraljeva Jagelovića« polovicom nagrade iz zakl. I. N. grofa Draškovića za god. 1903. u iznosu od K 1.058.18.

Nagradjene rkp. pod 1. i 3a) izdat će »M. H.« u god. 1904.: rkp. djelo pod 3b) podastro je pisac posle nagradjenja »Matice« tiskano, a za ono pod 2. odlučit će odbor, kada će se izdati.

Djela za natječaje ocjenjivali su i prijatelji »M. H.« izvan »Matice«, i to gg.: dr. D. Boranić, prof. dr. Jireček u Beču, M. Krešić, dr. M. Kristof i prof. Milčetić u Varaždinu, za što im budi izrečena velika hvala.

Prema tomu ima »M. H.« u pripremi što gotovih, što ponudjenih preko 30 radnja, i to 8 poučnih i 23 zabavne.

V. Osim ovih gotovih radnja, koje se nalaze u »Matice«, ponudjene su (osim onih, što su spomenute prošle godine) »M. H.« ove radnje:

1. Maraković N.: a) Slike iz životinjstva. b) Naše domaće životinje.
2. Klaić i Kramberger: »Zbirka šaljivih pripovijesti« s uvodom o komusu.
3. Mickiewicz: »Izabrane pjesme« u prievodu I. Velikanovića.
4. Belović-Bernadzikowska Jelica: Narodna ornamentika i narodne nošnje.
5. Lunaček VI.: »O hrvatskoj umjetnosti«.
6. Šišić F.: Herceg-Bosna i turska carevina od 1820—1878.
7. Horvat dr. R.: Hrvati i Turci.
8. Češka antologija. (Izd. J. Milakovića.)
9. Kumičić E.: Začudjeni svatovi.

O nekim od ovih ponuda nije se još moglo razpravljati u odboru.

VI. Od izdanih u ove tri godine (1902—1904.) radnja bile su pretiskane 2 posve, a 5 djelomice; u cijelosti je pretiskana Gjalskoga »Gjurgjica Agićeva« i Kuhačev »Lisinski i njegovo doba«; djelomice su pretiskane troje sabrane pjesme (Alaupović, Tresić, Katalinić-Jeretov); Bertićevi »Ženski udesi« i Klaićeve »Slike iz slavenske povjesti«. No u svakoj od ovih knjiga ima i novih stvari, koje je »M. H.« prvi put objelodanila.

Od 26 djela izdanih u posljednje tri godine bila su tri prijevoda (»Djevojački sviet« iz češkoga, Pripovijesti E. Orzeszkowe iz poljskoga i Turgenevljevi »Oci i djeca« iz ruskoga.)

VII. Osim troška i brige za godišnja svoja izdanja imala je

»M. H.« u prošloj godini brige i troška s »Viencem«, koji je, kako je u prošlogodišnjoj skupštini izvišteno, predan na izdavanje i uređivanje gg. Lj. Babiću i dru. M. Dežmanu uz godišnju subvenciju od K 8.000.

Čim se je godina 1903. počela primicati kraju, počelo se u odboru »M. H.« na novo razpravljati o »Viencu«, pa kako je u god. 1902. držano mnogo sjednica, koje su bile posve izpunjene razpravama o »Viencu«, tako je bilo i prema koncu god. 1903., a i u god. 1904., tako da se može kazati, da te razprave već pune tri godine izpunjavaju većim dielom sjednice odbora »Matice Hrvatske«.

Poslie drugih razprava u sjednicama dne 3. i 23. listopada 1903. iznio je sjednici dne 6. studenoga 1903. odb. prof. Klaić sljedeći prijedlog:

»Matica Hrvatska«, iskustvom prošlih godina uvjerena, da joj nije moguće »Vienac« spasiti, odlučuje svaku dalju brigu oko »Vienca« obustaviti i posvetiti svu svoju brigu redovitim svojim izdanjima, po kojima je postala velika u narodu.«

Taj je prijedlog i prihvaćen.

Poslie ponovnih dugih razprava u god. 1904. iznio je odb. prof. Klaić u sjednici dne 3. listopada o. g. sljedeći prijedlog:

»S novom godinom 1905. Matica počinje uz više knjiga sa ukupno 80 araka izdavati i mjesečnu reviju »Vienac«, koja će obusezati 48—50 araka (4 arka svaki mjesec). Ovu će reviju dobivati svi članovi »Matice« zajedno s ostalim knjigama prigodom obće expedicije knjiga. Koji bi od članova Matice htio, da mu se revija svaki mjesec posebice šalje, imade to sam prijaviti; te

a) utemeljitelj mora poslati k tomu 1 krunu za poštarinu, a oni utemeljitelji, koji uplaćuju, još i naredni obrok,

b) a član prinosnik članarinu od 6 kruna unapred i k tomu jednu krunu poštarine.

Tko to ne učini, dobit će sav »Vienac« broširan zajedno s ostalim knjigama prigodom obće expedicije.

Reviziju izdaje i uređuje (kao nominalni urednik fungira podpredsjednik književnoga odbora ili ma koji član, koga odbor izabere) odbor »Matice«, koji za to nema posebne plaće ni nagrade, ali se određuje plaća: a) za čitanje i ocjenu rukopisa; b) za obavljanje tiskarske korekture; c) za prinose feljetonu ili listku; d) za nabavu i opis ilustracija.

U obće mora svaki rad svakoga odbornika oko »Vienca« biti plaćen.

Smjer i pravac revije ima biti eklektičan. Nema se ograničavati sloboda misli i nauke — ali sve, što se u nju prima, ima se odlikovati najpristojnijim oblikom i dostojnim načinom prikazivanja. Polemike su absolutno izključene. Osim pjesama, romana i pripoviesti — što više pouke i to što više dobrih referata iz stranih literatura.

Sasvim je naravno, da revija ima biti organ Matičinog odbora, koji će u njemu saobćivati svoje glavnije razprave, zaključke, a i intencije u pogledu napredka literature i literata.

Oglase ne smije »Vienac« nikako primati, van strogo književnih i umjetničkih.

Ocjene stranih pojava literarnih i umjetničkih imadu biti što strože — osobito treba iztaknuti, ako bi u njima bilo što na uštrb našem narodnomu razvitku.

Domaće produkte treba ocjenjivati s najvećom benevolencijom — radostno izticati sve, što je u njima dobro, ne zašutivši ni ono, što ne valja (ali obzirno). Absolutno nevaljale domaće stvari ne treba ni objavljivati, pak ih šutnjom već osuditi.

Odbor ima beziznimno svake subote od 6—8 jour-fixe, koji se prema potrebi pretvara u sjednicu. Na tim jour-fixima obavlja se redakcija »Vienca«. U reviju piše svatko pod potpunim svojim imenom, bez anonima ili pseudonima, i svatko odgovara pred sudom i javnošću za ono, što napiše.

Ovaj je prijedlog u glavnom prihvaćen, a da se urede pojedinosti, izabran je za to pododbor od tri lica (prof. Klaić, dr. Bosanac i dr. Dežman uz predsjednika i tajnika »M. H.«), koji nije pred zajed. odbor iznio konkretnoga prijedloga, nego je odbor između četiri prijedloga prihvatio sliedeći prijedlog odb. prof. Klaića (na ime, da »M. H.« počevši god 1904. izdaje):

»Dvomjesečnik neilustrovan obsegom od osam araka zabavne knjižnice uz naplatu od godišnje dvie krune za zasebnu ekspediciju i poštarinu. Ako se do 15. siečnja odazove 10.000 članova, pretvorit će se list u mjesečnik. Za redovne edicije Matičine imade se u svakom slučaju pridržati sto araka zabavne knjižnice.«

U tom je stadiju danas pitanje »Vienca« u »M. H.«.

VIII. Što se tiče programa književnoga rada »M. H.« za budućnost, to je očito, da taj rad u velike zavisi baš o rie-

šenju ovoga pitanja o »Viencu«, ili u obće o izdavanju periodičkoga časopisa, koji bi donosio manje stvari i u koji bi moglo pisati mnogo pisaca, dok u jednokratne godišnje edicije može pisati samo devet pisaca svake godine. Da budući književni rad »M. H.« zavisi u velike od rješenja toga pitanja, u tom je složan sav odbor »M. H.«. Mnijenja se razilaze samo u tom, što jedni misle, da se dosadanji način izdavanja ne smije znatno, ili pače ni malo mienjati, dok drugi baš u tom mienjanju vide odlučni korak napried u interesu hrvatske književnosti.

S obzirom na ovo drugo mnijenje treba svakako izpraviti jednu veliku bludnju. Njekoji naime, koji u javnosti zagovaraju misao, da »M. H.« mjesto godišnjih 9 svojih knjiga izdaje reviju, misle, da »Matica« trošak za knjige podmiruje stalnim svojim dohodcima, pače da velik dio tih dohodaka priklapa svake godine temeljnoj glavnici. U tom smislu mogli smo baš ovih dana čitati u novinama i ovo:

»U duhu vidim zabrinuta lica matičinih odbornika, koji, vjerni tradicionalnoj financijskoj politici »M. H.« misle, da se ne smiju udaljiti od dosadašnje prakse, po kojoj se veliki dio matičinih prihoda mora svake godine priključiti matičinoj glavnici, i to baš u gotovom novcu.«

I kad bi bilo ovako, doista bi barem s financijskoga gledišta bilo svejedno, izdaje li »M. H.« godišnje knjige, ili mjesečnu reviju. Ali tomu nije tako. Čisti stalni dohodci »M. H.« iznašaju (bez podpore vis. sabora i bez nestalne prodaje knjigâ) oko 12.000 K. a izdatci na upravu (bez kuće) i na književna izdanja iznašaju 60 do 70.000 K. Dakle preko $\frac{4}{5}$ izdataka pokrivaju članovi prinosnici, pa o tom prosto nema ni govora, da bi »M. H.« bilo koji, a kamo li »veliki dio« svojih prihoda priključivala, i to svake godine, temeljnoj glavnici. Temeljnoj se glavnici priključuju po pravilima darovi iznad 100 for. i uplate čl. utemeljitelja. A uplate se članova utemeljitelja imadu priklapati glavnici ne samo po pravilima, nego prosto po naravi stvari, jer od kuda bi »Matica« davala utemeljiteljima do njihove smrti knjige badava, ako ne iz temeljne glavnice, što je čl. utemeljitelji stvorise za sebe?!

Glavno dakle vrelo »Matičinih« prihoda — to su uplate čl. prinosnika ili drugim rječima: svakogodišnja prodaja knjiga. Kad bi i revija našla toliko predplatnika, t. j. kupaca (okruglo

8½—9 tisuća), onda bi se naravski i ona izplatila. No u tom i leži jezgra pitanja s financijalne strane: Bi li »M. H.« izdavajući reviju bez godišnjih knjigâ, ili s neznatnim brojem knjiga našla onoliko čl. prinosnika, koliko ih ima u ovo posljednjih 15 godina.

IX. Priedloge, što ih je o književnom radu iznio u prošlogodišnjoj skupštini g. N. Zv. Bjelovučić, razpravio je i odklonio odbor u sjednici dne 11. siečnja 1904.

Predstavke »Društva hrv. književnika« o stalnoj podpori pučkim knjižnicama i o reformi u izdavanju književnih djela povjerio je odbor na proučavanje posebnomu pododboru u sjednici dne 16. rujna 1904.

B. Pripomoći i predujmovi.

Na pripomoći književnicima i njihovim udovicama te književnim radovima, pa na manje darove izdala je »M. H.« u prošloj godini poslie skupštine K 420.—, a u ovoj godini K 2.780.40 prekoračivši time u proračunu za god. 1904. predviđenu svotu za K 1.780.40. Na predujmove je izdano od prošle skupštine K 3.100.—, a odradjeno je predujmova K 3.487.50.

C. Sudjelovanje u javnom i prosvjetnom životu.

I. U sjednici dne 9. listopada 1903. odlučio je odbor na poziv »odbora za otkriće spomenika A. Starčeviću«, da odb. dr. Harambašić u ime »M. H.« položi na spomenik A. Starčevića vienac s napisom: »Perovodji Matice ilirske — Matica Hrvatska«, što je i učinjeno, a odbor to primio na znanje s poklikom: »Slava!«

II. U sjedn. dne 4. veljače o. g. izviestio je predsjednik »M. H.«, da je meceni biskupu Strosmajeru čestitao 90-ti rođendan, što je odbor primio na znanje s poklikom: »Živio Strosmajer!«

III. U sjedn. dne 22. ožujka o. g. odlučio je odbor na poziv imperatorske akademije naukâ u Petrogradu, da »M. H.« pošalje svoga delegata na kongres slavistâ u Petrogradu. Medjutim je imperatorska akademija obavijestila »M. H.«, da se kongres ne će obdržavati radi političkih prilika, naime radi rata.

IV. U sjedn. dne 17. svibnja 1904. izviestio je predsjednik, da je dao položiti vienac na odar preminulog podpredsjednika »M. H.« Evgenija Kumičića te pozvao i gg. odbornike »M. H.«,

da sudjeluju kod sprovoda. Odbor to prima na znanje i kliče pokojniku: »Slava!«

V. U sjedn. dne 16. rujna o. g. izviestio je predsjednik, da je nad smrću srbskoga pjesnika Zmaja Jovana Jovanovića izrazio sućut posestrimi »Matici Srbskoj« i umolio pjesnika Jovana Hranilovića, da zastupa našu »Maticu« kod sprovoda. Odbor je to primio na znanje s poklikom: »Slava Zmaju!«

VI. U istoj sjednici izviestio je predsjednik, da je mrtvo tijelo pok. velikoga dobrotvora »M. H.«, Sidona Brkića, po oporučnoj njegovoj odredbi preneseno iz Beča na vječni počinak u Sisak, kod čega je od strane »M. H.« sudjelovao njezin tajnik i blagajnik, a uprava je dan prienosa objavila novinama i občinstvu posebnom žalobnicom. Odbor je to primio na znanje s poklikom: »Slava »Matičinu« dobrotvoru Sidonu Brkiću!« — Uprava se je osim toga postarala, da doznade što više o životu čestitoga pokojnika, koji je čitav svoj imetak u iznosu od 120.000 K oporučno zapisao »Matici Hrvatskoj«. U tom je upravi išla na ruku sestra pokojnikova, plemenita gospodja Ida udova Wimbergerica, koja je »Matici Hrvatskoj« darovala i fotografiju pokojnikovu, pa joj se »M. H.« i ovdje za sve to zahvaljuje. Po njezinom je pripoviedanju sastavio tajnik za »Matičin« arkiv priličnu sliku o životu našega dobrotvora. Čestiti je pokojnik, koji se rodio u Sisku, polazio školu u Petrinji, a poslije u Št. Gradcu i izučio u Beču merkantilnu školu. Kao 16-godišnji mladić došao u Trst u glasovitu kuću veletržca Opoića, gdje je ostao do god. 1852. God. 1859. dobio je mjesto u Beču najprije kao prokurista tvrdke Despinić, onda mjesto korespondenta kod veletržca Vladislava. Tu je 12 godina (1862 do 1874) živio zajedno s ocem, s bratom i sa sestrom, sadašnjom gospodjom ud. Wimbergericom. Kad je Vladislav propao, pozvao je Brkića u Sisak stari Kotur i predložio mu, neka u zajednici s njegovim sinom Vasom Koturom preuzme Vladislavljevu trgovinu suknom, što je Brkić i učinio i vodio taj posao do god. 1883. ili 1884. Poslie toga imao je Brkić u Beču komisijski posao sve do god. 1901. ili 1902. i radio najviše s Bosnom i Srbijom te i svoju korespondenciju vodio najviše ćirilicom, a dakako najviše se i družio s našim ljudima iz onih krajeva, te su ga mnogi držali Srbinom.

Pokojni je Brkić osobito volio gudbu na guslama, i to već od djetinjstva. Učio se muzici u Petrinji, a onda u Št. Gradcu,

pa u Trstu kod učitelja glazbe Hellera, a u Beču kod prof. Häuslera. U Beču je musicirao s pjevačem prokuristom Die-richom i s gospodjicom Kauz v. Eulenthal iz Petrinje, koja je u Beču polazila konservatorij. Umro je dne 4. studenoga 1904. u Beču (Fleischmarkt 14) u 68. godini. Nad otvorenom rakom u Sisku, a nad tri liesa, od kojih je u jednom ležalo mrtvo tielo Sidona Brkića, u druga dva grobni ostatci njegova otca, koji je tom zgodom takodjer prenesen iz Beča u Sisak, i grobni ostatci majke našega dobrotvora, izrekao je prigodom prijenosa mrtvoga mu tiela u Sisak dne 22. lipnja o. g. tajnik »M. H.« ove rieči:

»Gospodje! Gospodo!

Riedko se dešava, da bismo se na tužnom ovome mjestu mogli i radovati. A mi to danas možemo, jer — da se poslužim riečima svetih knjiga naših — jer sin, za kojega mišljamo, da je izgubljen, nadje se i povraći majci rodjenoj, majci domovini, narodu; povraći se, istina, mrtav, ali sa željom u izmorenom srcu, koja će živjeti, dok bude srdaca, sa željom, koja je ovjekovječena riečima pjesnikovim:

U tvom polju daj mu groba,
Tvojim cviećem grob mu kiti.

Ne dodjoh, da ga hvalim pustim riečima — koje se reku i prolaze — jer ga hvale njegovi čini; nego dodjoh, da mu se u ime »Matice Hrvatske« zahvalim. No kad bih ga htio hvaliti, imao bih čime. Malo bi bilo, da kažem: Skroman hrvatski trgovac živeći gotovo neopažen u tudjini sjetio se pred smrt naroda svoga i namro mu znatni imetak. Za pok. Sidona Brkića može se više kazati. On je i opet jedan, koji je svojim životom oborio — ako to treba obarati — krivo i još čvrsto ukorienjeno mišljenje, da čovječje i građanske vrline trebaju bilo kakvoga patenta. Ono malo, što znamo iz njegova života, podaje nam toliko, da si možemo stvoriti podpunu sliku njegova bića.

Stihovi, što ste ih vi Siščani s ganućem u srcu čitali na grobu majke njegove, svjedoče nježnu njegovu sinovsku ljubav, koju je posvjedočio i time, što je zaželio, da počiva vječno uz majku svoju.

Gusle njegove glasovite, koje su mu do smrti bile gotovo jedina zabava i užitak, svjedoče, da je pokojnik bio umjetnik od Boga, koji blago zemsko teče trudom i mukom, a pjeva samo onda, kad mu duša pjeva, — da ga želja mine; bio je sve bez

diplome umjetnik bogodaniji od mnogih onih, što s diplomom hrle svietom prodavajući naučeno umieće za zemsko blago.

A čin njegov predsmrti, kojim je narodu zapisao plod svoje muke, pokazuje čovjeka u isti čas i prosviećena i rodoljuba. Čvrsto mora da je bilo uvjerenje pokojnikovo o koristi prosvjete, kad se je odlučio, da znatni svoj imetak daruje prosvjeti naroda svoga — u današnje doba, kad svatko lako i rado troši i tudju, a kamo li ne bi svoju muku. A što je pokojnik ostavio svoj imetak svomu hrvatskomu narodu, dao je time za svoje rodoljublje pravu svjedočbu; ovakvih nam svjedočanstva i treba u doba patentovanih rodoljuba, kojima patenat daje jevtino javno mnijenje.

Blago nama Hrvatima, gospodje i gospodo, što se u nas radjaju i ovaki ljudi. Mi smo maleni, s mnogih strana okruženi velikim prosviećenim narodima, koji nam sve malo po malo premamljuju tolike naše sinove, a kolike su već premamili, koji su se posve izgubili! Došlo je, čini se, doba, te našim ljudima više ne imponuje toliko sjajna, bogata, prosviećena i sa svega toga ponosna tudjina. Zato kamen, što će ležati na ovome humku pok. Brkića, koji se je povratio domu i narodu mrtav, neka doziva sve otudjene Hrvate, da podju njegovim tragom, dok su — živi.

Sidone Brkiću, dobrotvore naroda i »Matice Hrvatske«! Iz sjajnoga cesarskoga Beča eto te s dragim otcem uz milu majku u rodnoj materi zemlji. — Meka ti bila i laka! A »Matice Hrvatska«, kao velika naša Mati, koju si ti uz rođenu svoju majku do smrti i na smrti u srcu nosio, — ona ti na moja usta obećaje, da će pomoću plodova tvoga truda, što si joj ga namro, gajiti osobito one osjećaje, koji su tebe učinili takim čovjekom, da će te s čašću spominjati čitav hrvatski narod, za koji si na samrti posvjedočio, da je tvoj, a za sebe, da si doista njegov.

Sidone Brkiću, počivaj u miru! Častan ti spomen, hvala ti i slava! —

VII. »Maćica Serbska« u Budyšinu pozvala je našu »Maticu« na slavu posvećenja »Serbskoga Doma« u Budyšinu. Odbor je na taj poziv u sjednici dne 16. rujna odlučio, budući da na žalost ne može poslati svoga delegata, da se »Maćici Serbskoj« pismeno čestita, što je uprava i učinila.

VIII. Posredno je »M. H.« sudjelovala i kod nedavne jugo-

slavenske izložbe u Biogradu ustupivši dragovoljno svoje porsje biskupa Štrosmajera za tu izložbu.

D. Darovi.

Vis. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada izplatila je i ove godine »Matici Hrvatskoj« svotu od 3.000.— K, što ju je vis. sabor u proračun uvrstio. Vis. saboru i vis. vladi budi izrečena velika hvala!

Pok. Sidon Brkić, trgovac u Beču, o kojem je malo prije bilo spomena, postavio je oporukom svojom od 27. srpnja 1903. »Maticu Hrvatsku« univerzalnim baštinikom čitavoga svoga imetka, koji iznaša K 119.193.25, pod uvjetom, da pokojnikova sestra gdja Ida ud. Wimbergerica i njezina kći uživaju za cijelog svoga života rentu od toga imetka. Legati, što ih »M. H.« ima izplatiti, iznašaju (bez gusala, koje su također sadržane u gornjoj svoti od K 119.193.35, a procijenjene su K 4.000) K 7.500. Imetak se sastoji od vriednostnih papira i od dvie dobre tražbine u iznosu od nešto preko 2.000 K.

Dne 1. veljače 1904. u Varaždinu preminuli gradjanin Ivan Nepomuk Petrović zapisao je »M. H.« svotu od K 2.000, koja je već podignuta. Hvala mu i slava!

Koliko je »M. H.« zapisao pok. župnik u Veleševcu Stj. Terihaj, o tome još nije »M. H.« obaviještena. Jednako nam nije poznato, je li provedena ostavinska razprava iza pok Gjura Kundeka.

U prošlogod. skupštini spomenuta ostavina pok. učitelja Ivana Zovke u Mostaru, podignuta je u iznosu od K. 1.791.40 (odbivši pristojbu i odvjatnički honorar) i uložena kao posebna »zaklada Ivana Zovke«. Čestitoga pokojnika imao sam sreću lično poznavati, a dosta sam s njim i obćio, pa mogu reći, da takove pojave plemenštine i posebnoga idealizma pored njega ne poznadoh. Zaslužio bi, mislim, da se mukotrpní njegov život, njegovi snovi i zamišljaji za sreću, slavu i svako dobro hrvatskoga naroda, — da se to opiše, neka ga upozna cijeli narod. Ja mu ovdje ne mogu drugo, nego da mu u ime »M. H.« u tuzi zaželim lak počinak izmučenomu tielu u onom hercegovinskom kamenu, a plemenštini njegovoj haran spomen i nasljeđovanje, dok nas bude Hrvatâ.

E. Rad i promjene u odboru.

Odbor je od prošle skupštine držao 4 gospodarske, 5 književnih i 15 skupnih, ukupno 24 sjednice.

Novim čl. radnicima priznao je predsjednik uz privolu knj. odbora gg. Stjepana Radića (9. listopada 1903.), Martina Lovrenčevića, dra. Frana Milobara i dra. Danu Grubera (3. listopada 1904.).

U sjednici dne 4. veljače 1904. priobćio je predsjednik, da odb. dr. Stj. pl. Miletić radi preterećenosti poslovima izstupa iz odbora.

U smislu §-a 18. društva. pravila izstupaju o. g. kao najstariji odb. prof. dr. Kučera iz knj.-umj., a podpredsj. Lj. Babić i Jul. pl. Stanisavljević iz gospodarskog odbora; od trojice izborom jednakih u knj.-umj. odboru izždriebana su u sjednici dne 16. rujna odb. prof. Klaić i prof. Kuhač. Od odb. zamjenika izstupa dr. M. Šenoa.

Pošto je tajnik pročitao izvješće, upita predsjednik, prima li skupština tajnikovo izvješće na znanje, na što skupštinar g. dr. Milan Ogrizović pita tajnika: što je s molbom nekolicine književnika, koji su pred nekoliko dana umolili, da budu proglašeni članovima radnicima »Matice Hrvatske«. Pošto je predsjednik odgovorio na to pitanje, da mu je spomenuta prijava prekasno stigla, prima skupština predsjednikov odgovor na znanje.

Skupštinar g. Nikola Kolar traži rieč, te pošto mu ju predsjednik dade, govori obširno o knjigama, što ih je »M. H.« u god. 1093. izdala, te ih sve osuđuje i ne odobrava književnoga rada odborova u god. 1903. — Predsjednik obećaje g. Kolaru, da će iznesene prigovore dati odboru na pretres. — Na to je skupština na upit predsjednikov primila tajnikovo izvješće na znanje.

Prilog.

Uprava »Matice Hrvatske« drži za svoju dužnost, da sve prijatelje »Matice Hrvatske«, a osobito članove radnike i utemeljitelje njezine, koji su jedini po pravilima zvani i ovlašteni odlučivati »Matičinim« udesom, ovdje obaviesti o nekim pojavama, koje se tiču »Matice Hrvatske«.

Prva je pojava to, što je nekolicina književnika, većim dijelom mladjih, nezadovoljna s programom i radom sadašnjega odbora i uprave »M. H.« Tomu svojem nezadovoljstvu dadoše književnici oduška i izražaja i resolucijom, koju dalje priobćujemo. Ta je resolucija stvorena na sastanku u prostorijama »Društva hrvatskih književnika« u Zagrebu dne 4. studenoga

1904., na kojem je g. dr. Branimir Vizner-Livadić pročitao nazočnim književnicima obširnu studiju o »Književnosti i njezinim ciljevima« pobijajući nazore predsjednika »M. H.« izrečene u ovogodišnjoj gl. skupštini. Studija je ta u njeku ruku obrazlaganje spomenute resolucije. Uprava »M. H.« žali, što joj nije bilo moguće, da ovdje objelodani i tu studiju,¹ no čitaoci će jamačno razabrati, o čem se radi, i iz studije g. prof. dra. Stjepana Bosanca, koju dalje donášamo u cijelosti.

Druga je pojava izstup dvojice odbornika, dvojice odb. zamjenika, te gospodarskoga podpredsjednika iz odbora »M. H.« i njihova izjava, koju takodjer dalje priobćujemo. Na tu je izjavu, kao što i na književničku resoluciju odgovorio odbor »M. H.« dvjema izjavama.

Uprava »M. H.« ne kani se ovdje upuštati ni u kakvo prosudjivanje teorijâ bilo jedne, bilo druge studije o zadaći književnosti, niti na osnovu toga izreći bilo kakvu bojazan za »M. H.« Naprotiv je uprava »M. H.« uvjerena, da su ove razprave znak književničkoga života i zanimanja te da mogu hrvatskoj knjizi, a po tom i »Matici« biti samo na korist, i ako — sudeći po dispoziciji u odboru i izvan njega u »protivničkom« tobože taboru — može kazati, da stvar nije pograbljenâ na pravome mjestu, jer je govor predsjednikov bio samo najbliži povod resoluciji književnikâ, te misli u njem nanizane ne bi u drugim prilikama ni iz daleka mogle razdijeliti hrvatskih književnika u dva tabora. To je očito već po tom, što su resoluciju potpisala i dva književnika, kojima »M. H.« u ovoj godini izdaje radnje, a odbor »M. H.« nije valjda u godinu dana tako silno promienio svojih nazora o književnosti, da bi ovoj dvojici poslie ovogodišnjega predsjednikova govora »Matičina« »vrata« bila »zatvorena«. Naše je duboko uvjerenje, da jaza izmedju svih onih hrvatskih književnika, koji su resoluciju potpisali, i »Matičina« odbora u obće nema, a još smo dublje uvjereni o tom, da zlovolji nekolicine hrvatskih književnika nisu poglaviti razlog

¹ Uprava »M. H.« priobćila je g. dru Vizneru svoju nakanu, da u ovom »Izveštaju« objelodani i njegovu studiju, samo da čitaoci budu što potpunije upućeni u cielu stvar. No g. Vizner pristao je na to samo pod uvjetom, da se tiska i njegov odgovor na studiju g. dra. Bosanca. Ali kako taj odgovor nosi već prilično i biljeg osobnosti, nije se uprava »M. H.« mogla odlučiti na to, da ga ovdje objelodani, pa je tako izostala i studija g. dra. Viznera, premda je već bila složena.

nikakvi specijalno književnički i umjetnostni nazori, a najmanje nazori današnjega predsjednika »M. H.«

Što se tiče drugih uzroka, koji su izazvali resoluciju književnikâ, to nije ovdje mjesto, da se o tom razpravlja. Dosta je podsjetiti samo na neke činjenice, kojih nitko ne će i ne može nijekati. Da i ne spominjemo obće pojave: antagonizma medju »mladima« i »starima«, kojega je bilo svagda i svagdje, te koji nije ništa drugo nego naravski razvoj, kojemu se svaki prijatelj napredka može samo radovati, dosta je upozoriti na obću našu narodnu nedaću, koja radja danas nezadovoljstvom i prigovorom na svakom polju javnoga nastojanja, pa dakako i na književnom. A onda treba držati na meti tolike osobne promjene u »M. H.«, koje nisu mogle ostati bez odraza u »Matici« ni izvan nje. Napokon je pitanje o »Viencu« ili o izdavanju bilo kakvoga povremenoga lista najviše uzburkalo i javno mnijenje i poremetilo mir i red u »Matici« samoj, i to tim više, što nemajući književnici svojega lista izpunjaju stupce drugih novina — onako, kako se takve novine izpunjaju. No ni o tom pitanju ne kanimo ovdje razpravljati, već priznavajući potrebu književnoga lista naglasujemo, da »Matici« nije dužnost starati se za takav list, osobito poslie toga, što je na »Vienac« izdala preko 40.000 K i podigla ga od 450 predplatnika na 1.200. Što se posebice tiče zahtjeva: da bi »M. H.« imala izdavati list za sve članove bezplatno, a ukinuti posve ili stegnuti na 2—3 knjižice godišnja svoja izdanja, to upozorujemo na bludnju iztaknutu u ovogodišnjem tajničkom izvještaju o tom pitanju i otvoreno izjavljujemo, da bi se time po našem mišljenju uzdrmali temelji, na kojima je »M. H.« postala ono, što jest. Drmati tim temeljima ne usudjuje se ni današnji odbor ni uprava »M. H.«; a tko ima tu smionost, neka za to zatraži od skupštine mandat i preuzme odgovornost.

I ovo je jedina stvar, radi koje je u odboru »M. H.« došlo do prieloma. Nije o tom bilo govora, da se »mladjima« zatvore vrata »M. H.«, ali je bilo govora o tom: da se »M. H.« ne prepušti u ruke onima, koji su spremni, da poruše one temelje, na kojima »M. H.« već blizu 30 godina počiva, te za volju periodičkomu listu ukinu godišnja izdanja. Je li odbor »M. H.« braneci dosadašnji način izdavanja knjigâ učinio pravo, o tom će suditi glavna skupština.

Izuzevši ovu doista pogibeljnu za »Maticu« — kakva je

bila do sada — pojavu — sve su ostale opreke tako neznatne, da ih ima i može biti i u samom odboru »M. H.« Zato uprava »M. H.« apeluje ovim u suglasju s govorom svoga predsjednika na sve hrvatske književnike bez razlike književnoga smjera i škole, neka im briga za hrvatsku knjigu bude prva. Upravi »M. H.«, koja je napokon prva zvana, da se stara za godišnja izdanja »Matičina«, — njoj nije toliko do smjerova i školâ, koliko do dobrih knjiga, bile one kojega im drago smjera, samo da su tu i da podju u narod. Svatko, tko motri, što se oko nas događa, mora priznati, da tudja knjiga upravo poplavljuje naše knjižare i domove naše inteligencije, dok privatni nakladnici razturuju u šire slojeve neriedko najlošiju vrst knjigâ često uz visoke cijene. Je li u ovakim prilikama promišljeno laćati se ičega, što bi moglo zaustaviti dosadašnje širenje hrvatske knjige iz »Matice Hrvatske«, to prepuštamo sudu svakoga razboritoga prijatelja prosvjete i naroda. Ako se ove neprilike dadu ukloniti, može ih ukloniti samo jaka narodna književna organizacija, kakva je »M. H.« Samo takva jaka organizacija moći će s vremenom uspješno stati na put širenju tudje knjige podavajući hrvatskoj inteligenciji ono, što joj danas daje tudja knjiga. Danas toga »M. H.« još ne može, jer joj je preča briga za 12.000 vjernih svojih članova, nego za koju tisuću ravnodušne inteligencije. I to je upravo ono, na što je predsjednik »M. H.« u ovogodišnjem svojem govoru htio da upozori: neka se piše za narod, t. j. tako, da nam knjiga nadje čitalaca.

Napokon treba držati na umu i to, da se danomice množi broj hrvatske inteligencije, koja traži egzistenciju na književnom polju. Uprava »M. H.« rado priznaje, da razvoj hrvatske knjige ne ide jednakim korakom s množenjem književnih radnika, te da književni radnici moraju tražiti zarade kod novina, a novine ne mogu zaposliti svih njihovih sposobnosti. Odatle se i radja ne samo zlovolja u književnikâ, nego i to, da dnevne novine neriedko razpravljaju pitanja, koja u njih ne spadaju. Tako se samo može protumačiti čudna pojava, da je gotovo čitavo novinstvo uzelo sebi »Maticu« kao za nišan, te ne prolazi dan, a da se tko o nju ne zadjene. Odatle uporni zahtjev, da »M. H.« ima izdavati povremeni časopis. No da se ne vraćamo na pitanje, jeli to »Matici« moguće, upozorujemo na to, da će »Matica« moći tomu zahtjevu to manje udovoljiti, što će manje biti

za nju simpatije i novinstva i književnikâ. Zato uprava »M. H.« apeluje ovim i na sve rodoljubne hrvatske novine moleći ih, da ovo naše razmatranje ozbiljno prosude. Kritika je dobra i potrebna; no kritika, koja radja ravnodušnost, antipatiju i ogorčenje na narodne institucije, nije dobra.

Na koncu molimo sve prijatelje prosvjete širom domovine, osobito svoje povjerenike, da držeći sve ovo na umu uznastoje, da se ljetošnje »Matičine« knjige što prije posve razpaćaju, jer je to i za moralni i za materijalni napredak naše »Matice« upravo nužno; samo onda, bude li moralna i materijalna snaga »Matičina« od godine do godine veća, moći će se razložno pomišljati na to, da »Matica« udovolji i onim potrebama hrvatske književnosti i njezinih književnika, kojima do sada nije mogla udovoljiti, kao što je u drugu ruku mnogima udovoljila.

Uprava »Matice Hrvatske«.

Rezolucija hrvatskih književnika.

»Potpisani hrvatski književnici polazeći sa stanovišta, da »Matica Hrvatska« kao narodna institucija i svojina čitavoga naroda mora da bude vjernim ogledalom ukupnoga savremenog duševnog života, a ne poprište samo jedne književne struje, otklanjaju jednostranu izjavu gospodina predsjednika »Matice Hrvatske« kao protivnu shvaćanju pravih rodoljubnih dužnosti i slobode umjetničkog stvaranja kod svijetu kulturnih naroda našega vremena. Vladimir Borotha, Viktor Badalić, Josip Bach, Milan Begović, dr. Cihlar Mil. Nehajev, Viktor Car Emin, dr. Drag. Domjanić, dr. M. Dežman Ivanov, Gudel Vladimir, Gjalski Ksaver Šandor, Hrčić Fran, M. Jurić, Kozarac Josip, Katalinić Rikard Jeretov, Kisić Vinko, Kosor Josip, dr. Ivan Krnic, Lisićar Mato, Leskovar Janko, dr. Branimir V. Livadić, Božo Lovrić, Vlad. Lunaček, Milčinić Adela, Milčinić Andrija, dr. Stjepan Miletić, Nikolić Mihovil, Nazor Vladimir, dr. Ogrizović Milan, Petar Petrović (Srbini), Pasarić Josip, Pogačić Milka, Iva Rod, dr. Gjuro Šurmin, dr. Arthur Schneider, dr. Tresić A. Pavičić, Tucić Srgjan, dr. Tartaglia Ivo, Vojnović Ivo, dr. Vidrić Vl., Vukelić Zvonimir, Vavra Nina, Arsen Wenzelides.

Naknadno su se pridružili resoluciji (koliko smo mogli saznati) g. Vladimir Jelovšek, gdja Zofka Jelovšekova.

Izjava odbornikâ i odb. zamjenika »M. H.«

»S razloga, što je na posljednjoj odborskoj sjednici »Matice Hrvatske« stvoren zaključak, da će se izdavati od nove godine »Vienac« uz predplatu — a ne, kako je glasilo prvi zaključak odbora »Matice Hrvatske«, predložen i odobren na posljednjoj glavnoj skupštini, za sve društvene članove;

s razloga, što je na posljednjoj odborskoj sjednici govor predsjednika »Matice Hrvatske« komentiran i pooštren govorima odbornika prof. Vj. Klaića i prof. dr. St. Bosanca, prihvaćen od odbora kao program Matičina rada i budućeg »Vienca«;

s razloga, što je odbor usvojio jednostranu izjavu podpredsjednika književnog odbora, kojom se zatvaraju vrata mladim književnicima, te je to, odbivši 8 mladih književnika, i činom dokazao,

drže potpisani odbornici »Matice Hrvatske«, da im u današnjem odboru nema mjesta.

Podpisavši rezoluciju hrvatskih književnika, stvorenu na njihovom sastanku dne 4. studenoga 1904., došli su u opreku sa predsjednikom »Matice Hrvatske« i njegovim programom, te povlače konsekvencije, što javljaju vama kao predsjedniku »Matice Hrvatske«.

Dr. Milivoj Dežman, Josip Pasarić, Dr. Gjuro Šurmin, Dr. Milan Ogrizović«.

Gosp. Ljub. Babić (Ksaver Šandor Gjalski) poslao je ovu izjavu »Matici Hrvatskoj«:

»Slavnom odboru »Matice Hrvatske« u Zagrebu. Javljam, da izstupam iz odbora, polazuć čast gospod. podpredsjednika. Tom prigodom neka mi bude i kao mnogogodišnjem odborniku i kao književnom suradniku dozvoljeno izreći nadu i želju, da naša »Matica« bude uvijek i uvijek matica našeg narodnog i kulturnog nastojanja — naše narodne zadaće, da držimo visoko barjak napretka i civilizacije«.

Izjave odbora »Matice Hrvatske«.

na resoluciju književnikâ i izjavu dvojice odbornika i dvojice odb. zamjenika »M. H.«

I. Odbor »Matice Hrvatske« polazeći sa stajališta društvenih pravila, koja kažu, da je »Matici Hrvatskoj« zadaća »širiti koristne nauke, na koliko ne spadaju na strogo znanstvenu i pučku knjižu, te unapredjivati hrvatsku lepu knjižu«, drži takodjer, da je »Matica Hrvatska« narodna institucija i svojina čitavoga naroda, ali nipošto ne drži, da »M. H.« mora biti »vjerno ogledalo ukupnoga savremenoga duševnoga života«, a najmanje ogledalo duševnoga života neodredjenoga naroda, nego, budući da joj je po pravilima zadaćom unapredjivati hrvatsku lepu knjižu, činila je, čini i činit će to bez obzira na ikakve struje, te se drži i držat će se u tom govoru sadašnjega svoga predsjednika od 13. srpnja 1902., gdje kaže: »Matica Hrvatska« će primati i izdavati beletrističke radove bez obzira na škole, ako samo inače odgovaraju umjetničkim zahtjevima«.

Prema tome nema odbor »Matice Hrvatske« ništa odklanjati od izjavâ svoga predsjednika, a najmanje glavnu tezu njegova govora od 16. listopada o. g., kojom je kritički osvijetlio nastranosti bilo koje književne struje. Isto tako ne smatra odbor »M. H.« taj govor njezina predsjednika protivnim shvaćanju pravih rodoljubnih dužnosti, nego ga drži izljevom najrodoljubivije dužnosti, po kojoj književnik mora čak i stezati neograničenu slobdu umjetničkoga stvaranja, ako to rodoljubna dužnost imperativno traži. Misleći i radeći tako drži odbor »M. H.«, da se sastaje s težnjama svih kulturnih naroda našega vremena, a osobito s težnjom hrvatskoga naroda, koji se je nasitio bezplodnih eksperimenata i kojemu je još uvijek prva dužnost, da svoje narodno biće uzdrži te pod vidom kozmopolitizma ne uto- ne u moru tudjinstva.

Iz sjednice zajedničkoga odbora »Matice Hrvatske«, držane dne 19. studenoga 1904.

Prof. Vjekoslav Klaić,
podpredsjednik.

Dr. Ante Radić,
perovodja i tajnik.

II. Nije istina, da je ovogodišnjoj glavnoj skupštini predložen zaključak odbora »M. H.«, da će »M. H.« izdavati »Vienac« za sve članove, nego je istina, da je u skupštini izvješteno, u kojem stadiju u odboru »M. H.« pitanje o »Viencu«; skupština je cijeli izvještaj primila na znanje, pa dakako i to izvješće o »Viencu«, no po tom se ne može kazati, da je time izvještaj postao skupštinskim zaključkom: da to bude, trebalo je da se taj izvještaj iznese kao prijedlog i da se o njem glasuje, a toga nije bilo.

Nije istina, da je odbor »M. H.« ovogodišnji »komentiran i pooštren« govor predsjednika »M. H.« bilo u kojoj sjednici prihvatio kao program »Matičinoga« rada. Predsjednikov su govor pojedini odbornici u sjednicama komentirali, ali odbor nije o tom stvarao nikakvih zaključaka.

Nije istina, da je odbor usvojio izjavu podpredsjednika književnog odbora, kojom se zatvaraju vrata »mladim« književnicima, jer takve izjave nije u odboru ni bilo; po tom nije istina ni to, da je odbor usvojenje te izjave i činom dokazao odbivši osam mladih književnika, jer prvo: odbor nije imao prilike odbiti 8 mladih književnika, budući da među onima, o kojima se tu radi, ima i starijih; a drugo: odbor nije u obće odbio osam književnika

nego samo šest,¹ i to gg: dra. Artura Schneidera, dra. Dragutina pl. Domjanića, dra. Ivana Krnica, Janka Iblera, dra. Branka Vizner-Livadića i Zvonimira pl. Vukelića. Zašto je književno-umjetnički odbor »Matice Hrvatske« ovu šestoricu odbio, ne može skupni odbor »Matice Hrvatske« ustanoviti, jer je glasovanje bilo tajno, te za nj ne odgovara zajednički odbor, nego pojedini odbornik književno-umjetničkoga odbora svojoj savjesti. No nije nemoguće, da je na pojedine odbornike djelovalo i to, što su radnje odbijenih kompetenata bile vrlo nepovoljno ocjenjivane u raznim novinama, osobito u »Obzoru«. Značajno je u ostalom, što se vidi iz broja predanih »za« i »proti« glasovnica, da su iz odbora izstupili i oni članovi odbora, koji su i sami svojim glasom odbili »mladje« književnike, a za razlog svomu izstupu navode i to, što su mlađji književnici odbijeni!

Iz sjednice zajedničkoga odbora »Matice Hrvatske«, držane dne 19. studenoga 1904.

Dr. Gjuro Arnold,
predsjednik.

Dr. Ante Radić,
perovodja i tajnik.

Sa glavne skupštine »Matice Hrvatske« 29. siječnja 1905.

Dr. Ante Radić: Ja mislim, da nije potrebno, da se pročita taj »Prilog«. (Glasovi: Ne, nije!) Veleslavna skupštino! Ovaj je »Prilog« dodan ponajviše zato, da se našim povjerenicima i članovima razlože uzroci, s kojih se na »Maticu« navaljuje, da se time umire i prihvate posla za »Maticu«, jer je razpačavanje Matičinih knjiga bilo pred vratima. A toga se je uprava bojala, jer toga još nije bilo, što ja znam, a bit će, da ni od druge gospode nitko toga ne zna, da bi novinstvo ikada stajalo prama »Matici« kao ove godine. Gotovo čitavo novinstvo bilo je protiv nje. Naši su nam povjerenici pisali pisma, iz kojih se razabire, da oni nisu ni najmanje informirani o tom, što se tu događa. Odbor je razpravljao o tom, što bi se imalo učiniti, da se ne-

¹ U jednom novinskom odgovoru na ovu izjavu bilo je kazano, da ni broj 6 nije pravi, nego broj 7, jer je odbor odbio još i g. dra. Gjuru Turića. No među onima, »o kojima se tu radi«, nema g. dra. Turića. A radi se tu o onoj osmorici, koja su se zajedno, na jednom listu papira, dakle dogovorno i sporazumno obratili na odbor »M. H.« Od te osmorice primljen je g. dr. Ogrizović bez glasovanja (aklamacijom), dok se je o drugima glasovalo te je glasovanjem primljen samo g. prof. Vl. Gudel.

Uprava »M. H.«

istiniti glasovi suzbiju, a g. podpredsjednik je već kazao, kako je kušao svojim osobnim svezama kod naših dnevnika izposlovati, da se opovrgnu bar najočitije laži, za koje ja kažem, da ih je o »Matici« u novinstvu bilo, te se mogu uvijek pobiti ne kojekakvim izumljenim razlozima, nego iz Matičinih spisa. No prof. Klaiću nije to pošlo za rukom. I ja sam kušao, da upotrebim svoje sveze, pak mi se desilo to, da su mi novine prihvatile, što sam napisao, ali su mi sastavak iznakazile upitnicima i koječim drugim, te je takovo pisanje bilo više proti »Matici«, nego li za nju. (Glas: Koje su to novine, ako se smije znati?) To je pitanje delikatno... (Drugi glas: To ne spada na stvar!)

Videći se odbor u ovakovoj situaciji, videći, koliko je potrošio za »Vienac«, — 40.000 —, videći da se ne radi, kako bi se moralo, i videći, da bi, kad bi još nadošla i materijalna ruina — a za nas je svakako ruina, ako razpačamo samo tisuću knjiga manje — da bi zlo bilo, — odlučismo napisati brošuru, kad nismo mogli pisati u novine, pa je poslati našim povjerenicima i utemeljiteljima. Medjutim se odbor predomislio. Kad sam naime pristupio k toj stvari, vidio sam, da ne bi dobro bilo, kad bi se sve potanko iznielo na javu, što smo proživjeli. Ovo, što ste danas vidjeli, što su ovi ovdje radili, to je malo. Što su radili u odborskim sjednicama, to se ne da izreći. Dali bi se napisati čitavi folijanti najgnusnijih stvari, o kojima je odbor imao razpravljati. To bi naše ljude ozlovoljilo i nepovoljno djelovalo na razpačavanje knjiga. A ako dodje, kako rekoh, materijalna ruina, onda je »Matica« propala. Za to sam se ja napokon odlučio i s predsjednikom se sporazumio, da bi bilo najsretnije, da se nešto napiše i razloži u »Izvještaju«, i to da se sve svede na pravu mjeru, da sve to nije bog zna što, da to nije svadja, koja bi bila osnovana na bog zna kakovim razlikama mišljenja. Predsjednik je to odobrio.

Na taj »Prilog« viču neki veleći, da je uprava uvriedila književnike, i to ovim pasusom (čita): »Napokon treba držati na umu i to, da se danomice množi broj hrvatske inteligencije, koja traži eksistenciju na književnom polju. Uprava »M. H.« rado priznaje, da razvoj hrvatske knjige ne ide jednakim korakom s množenjem književnih radnika, te da književni radnici moraju tražiti zarade kod novinâ, a novine ne mogu zaposliti svih njihovih sposobnosti. Odatle se i radja ne samo zlovolja

u književnikâ, nego i to, da dnevne novine neriedko razpravljaju pitanja, koja u njih ne spadaju. Tako se samo može protumačiti čudna pojava, da je gotovo čitavo novinstvo uzelo sebi »Maticu« kao za nišan, te ne prolazi dan, a da se tko o nju ne zadjene. Odatle uporni zahtjev, da »M. H.« ima izdavati povremeni časopis.«

Ako je tko time uvriedjen, primam drage volje na sebe kao sastavljač odgovornost. Ali držim, da tu nema nikakve uvrede. (Glasovi: Nema.)

Druga je stvar, radi koje se ovomu »Prilogu« prigovara, ovo (čita): »Naše je duboko uvjerenje, da jaza između svih onih hrvatskih književnika, koji su resoluciju podpisali i »Matičina« odbora u obće nema, a još smo dublje uvjereni o tom, da zlovolji nekolicine hrvatskih književnika nisu poglaviti razlog nikakvi specijalno književnički i umjetnostni nazori, a najmanje nazori današnjega predsjednika »M. H.«

Ovdje je, kažu gospoda, utvrđeno, da oni idu za neakovim dobitkom. Neka izvole tumačiti, kako ih je volja, ali to tu nije kazano. Ovdje je kazano samo to, da teorija kakova književnička ili umjetnička nije razlog tomu razdoru, jer je toga razdora bilo davno prije, nego je g. predsjednik Arnold i usta otvorio. Ako slavna skupština odobri, što je uprava ovo sastavila i izdala, ja ću biti zadovoljan. Upravi je bila nakana, da »Matici« pribavi prijateljâ. a ne, da odbija ikoga. A ako se tko osjeća osobno uvriedjenim, neka se obrati na onoga, koji je to sastavio, a to sam ja, i ja odgovaram za sve. Medjutim se prigovara i razpravi dra. Bosanca, pa će on znati sl. skupštini najbolje razložiti, koliko su opravdani ti prigovori. — (Glasovi: Živio« i odobravanje.)

»Matica Hrvatska«.

I. Novinstvo i književnici prema »Matici Hrvatskoj«.

O knjigama »Matice Hrvatske« bilo je u obće malo kritike. Do pred kojih deset godina samo se hvalilo gotovo sve, što je »M. H.« izdavala, a od onda do danas samo se poprieko kudi, ako se u obće »Matičine« knjige i spomenu. Razlog tomu preokretu ne leži u knjigama, nego u ljudima i prilikama. Istina je, i knjige su M. H.« u posljednjim godinama drugačije, posebice u »poučnoj knjižnici« »M. H.«, no promjena je u kakvoći

knjigâ takova, da je za kritiku bilo kud i kamo više povoda, nego prije.

Prije je »M. H.« izdavala u »poučnoj knjižnici« poglavito djela iz prirodnih nauka i iz povjesti. Tu se je zbilja dalo malo kritizovati; bolje je bilo reći, da je dobro, što je »M. H.« izdala opet jedan svezak svjetske povjesti, obćega zemljopisa, prirodopisa i t. d. Nauke, koje su se tim knjigama popularizovale, nisu, osim prirodnih, dirale u aktuelna pitanja, koja se živo pretresaju; a što se tiče prirodnih nauka, »Matica« je počela svoj niz prirodopisnih izdanja onda, kad je žestina borbe oko gorućih prirodopisnih pitanja (descendencije i t. d.) dobro ohladnjela. A da i nije bilo toga, »Matičini« pisci nisu u obće dirali u ta pitanja, nego su se ograničivali opisivanjem.

Posljednjih godina izdala je »M. H.« nekoliko knjiga, koje se bave aktuelnijim pitanjima savremenoga života. Nije tu u ovo malo godina izdano bog zna što, ali je ipak bilo dosta povoda, da i brižna kritika reče koju o ženskom pitanju i o celom nizu političko-ekonomskih pitanja, koja su našla mjesta u izdanjima »M. H.« (»Djevojački sviet« od Stj. Radića; »Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva« od dra Fr. Milobara; »Moderna kolonizacija i Slaveni« od Stj. Radića.) Slovenska se je kritika ipak kud i kamo više bavila izdanjima »Matice Hrvatske«, a to je znak, da razlog mûku naše kritike ne leži u knjigama, nego u našim prilikama.

A prilike su se naše doista iz temelja promijenile.

Pred deset, petnaest godina znao se čuti koji neskladni glas tek iz »Narodnih Novina«, gdje se je prvi puta, koliko znam, pojavio posve opravdan prigovor proti onomu vječnomu i već dosadnomu, a neosnovanom apelovanju na rodoljublje kod skupljanja članova »M. H.« — »Kakvo je to rodoljublje — dati tri forinte za deset knjigâ, koje vriede barem dvostruko toliko!« Tako je od prilike uzkliknuo g. Janko Ibler. I imao je u glavnoj stvari posve pravo. Jednako su pravo prigovarali oni, koji su izvodili dalje konsekvencije iz ovoga »rodoljubnoga« kupovanja i prodavanja knjigâ veleći, da poradi jeftinoće »Matičinih« knjigâ ne nalaze kupaca privatna izdanja, jer mnogi i mnogi »rodoljub« misli, da je svoju patriotsku dužnost prema književnosti učinio već time, što je »podupro« »Maticu Hrvatsku«. Nije zato čudo, što se je za najžešćih navala na »M. H.« govorkalo, da te navale nalaze podporu u interesovanim knjižarskim kru-

govima, u što će jedva tko vjerovati, dok će svatko priznati, da ovaj svoje vrsti monopol patriotske književnosti doista nije baš povoljan razvoju slobodnoga knjižarstva.

Patriotizam treba doduše dieliti od politike, — ali se to dvoje vazda ne dieli, pače se ponajviše, opravdano i neopravdano, spaja i zamjenjuje. Zato nije nikakvo čudo, što se je patriotizam »Matice Hrvatske« već podavno počeo mjeriti — političkom mjerom. A u tom se je pogledu, kako nas svatko znade, u posljednje vrijeme, sve stubokom preokrenulo. Dok je protiv »Obzora«, službenoga gotovo slavitelja »akademije, galerije, Matice, sveučilišta« — stajalo samo jedno jedino pravaško glasilo, ni iz daleka tako ugledno ni tako uredjivano, malo je tko pazio na to, ako se je koji put u tom glasilu s poznatom terminologijom udarilo na »Maticu«, premda je i to bilo riedko. Pamet i sreća je naime htjela, da je u odboru »M. H.« bio i Fran Folnegović, pravaš, no prije sve drugo nego, »enragé«. A s novinarima se onda dalo takodjer izaći, pa i s književnicima, jer ih je bilo malo. Najugledniji književnički list bio je »Vienac« — vlasništvo »Dioničke tiskare«, uzko svezan svojim postankom, a često i suradnicima s »Maticom Hrvatskom«.

Kolike li razlike danas od »blaženih« onih vremena!

U samom Zagrebu tri dnevnika više, od kojih dva imadu pretenzija na patriotski monopol; izvan Zagreba opet dva nova dnevnika djelomice s istim pretenzijama. No monopol je monopol t. j. samo jedan, izključiv. Tu nema više govora o kakvom jednostušnom hvaljenju »Matice Hrvatske« i njezinoga patriotskoga nastojanja; naprotiv: mjesto jednostušne hvale diže se na »Maticu Hrvatsku« jednostušna hajka čitavoga našega novinstva.

Ova jednostušna i jednoglasna hajka traje već više od dvie godine. To nije više kritika, to nisu prigovori, pa bili i oštri i neopravdani, nego je to otvoreni bojkot, u kojem su upotrebljena već sva sredstva, kojima se današnje novinstvo znade boriti.

Pitamo li za uzroke ili razloge ovoj u nas dosada bezprimjernoj hajci, naći ćemo ih dubljih i posve plitkih, viših i nižih, no nikako se ne može kazati, da ti uzroci leže u edicijama »M. H.«, jer izmedju edicijâ predjašnjih i posljednjih godina nema ni u obsegu, ni u sadržaju ni smjeru takove razlike, koja bi dovoljno tumačila takovu jednostušnu protimbu jednoj kulturnoj i patriotskoj instituciji. O nižim i niskim razlozima nije vredno

govoriti, jer koliko je istina, da se nizki motivi lako i često podmeću, toliko nije nikada posve izključeno, da ih zbilja ima; no pristojan se svijet brižno tomu uklanja, da ovakve motive povlači u dokazni materijal u ovako zamašnim kulturnim pitanjima. O višim motivima i dubljim uzrocima vredno je kazati dvie tri riječi više.

Prvim dubljim uzrokom jednodušne ove hajke na »M. H.« smatraju neki potrebu reforme u »M. H.« No tko god pomno pročita sve te predloge o reformi, ne će u njima naći nikakove reforme. Uzmimo samo onaj predlog, koji je vrhunac reformnih zahtjeva, naime: da se »M. H.« pretvori u nakladno društvo, ili nakladnu firmu, — u čem je tu reforma? Ta što je »M. H.« drugo, nego društvo za izdavanje knjigâ, dakle nakladno društvo? U čem bi tu stajala reforma, ja ne znam. — A što se tiče ostalih reformnih predloga: ocjenjivanja radnjâ, programa za izdavanje djela, višekratnoga razošiljanja edicija, honorarâ i t. d. i t. d. — to se samo po sebi razumije, da to može biti i bolje i gore, i zgodnije i nespretnije, — ali nedostaci u tim stvarima nisu dovoljan razlog za onakvu hajku, o kojoj govorimo, osobito ako se drži na umu, da je mnogo lakše predlagati, nego predloge izvadjati.

I tako svi dosadašnji zahtjevi reforme u »M. H.« dokazuju doista više ili manje samo to, da su predlagači nezadovoljni, ali da pravoga uzroka svomu nezadovoljstvu ne kažu, već ga ovom preobćenitom formulom o reformi samo za nevolju motiviraju. Time ja dakako ne rekoš i ne velim, da nikakva reforma »M. H.« ne bi bila moguća, ili da bi svaka bila nepotrebna, nego bih ju ja sâm, odkad sam u odboru »M. H.« bio predložio, da se nisam bojao neuspjeha. No kad bi se na to odlučio, ne bih kojekakvih zabadanja zvao potrebom reforme, nego bih predložio zbilja reformu, na ime: da »M. H.« svoje djelovanje proširi i na drugo polje prosvjetnoga nastojanja, a ne samo na izdavanje knjiga.

Drugi je dublji uzrok navalama na »Maticu« poznata borba izmedju »mladih« i »starih«. To i jest pravi uzrok.

O toj se borbi u nas prilično pisalo, možda i više, nego je trebalo. U javnosti kao da se »mladi« bore za slobodu protiv natražnjačtva »starih«. To nije posve točno, jer su naši »stari« velikom većinom liberalci. Toga valjda ne treba dokazivati i spo-

minjati pojedina imena. Dakako, i liberalcima nalaže razbor, da budu oportuniste, pa je zato posve neopravdano, kad se taj oportunizam, koliko se vidi u gdje kojoj publikaciji »M. H.«, dovodi u svezu s prononciranim natražnjačtvom. Natražnjačke pretenzije nisu nad »Maticom« vladale nikada, pače su s te strane počele prve navale na »Maticu«, a nisu ni danas prestale.

Istina je naprotiv, da su »mladi« — povrh toga, što su već kao mladi ustajali protiv starih — izticali načelo individualne umjetničke slobode, kao što je istina, da su se tobožnji »stari« tomu principu oprli. Tu sad nastaje natezanje, iz kojega kao da nema izlaza. Nisam nakanio, da riješim meritum ovoga pitanja o umjetničkoj slobodi, no da pravo shvatimo zamašaj spora u »M. H.«, u jednom društvu, svakako je potrebno, da se temeljna razlika između oba stajališta, »staroga« i »mladoga«, jasno iztakne.

Tko naglasuje i traži absolutno individualnu slobodu umjetničkoga stvaranja, taj očito ne priznaje nikakvih »zastarjelih« pravila, niti mari za konvencionalne stege i obzire — taj je pristasa individualne estetike; no onda je očito i to, da takav umjetnik nema razloga ni očekivati, a kamo li zahtijevati, da će se njegovo umjetničko djelo občinstvu dopasti, t. j. da će imati uspjeha, budući da i občinstvu treba priznati pravo, da svoje dopadanje pokazuje po individualnoj estetici. Tu sada može umjetnik stajati prema občinstvu samo u jednom od ova dva položaja: Ili mu je svejedno, hoće li se njegovo umjetničko djelo dopasti, ili ne će, ili je pak svjestan, da je stvorio nešto takovo, što se mora dopasti, što će občinstvo sa zanosom primiti.

Ono je prvo, koliko znamo iz književne povjesti, vrlo riedko, pače bi teško bilo imenovati i jednoga velikoga pjesnika, kojemu bi bilo svejedno, kako će se njegovo djelo dopasti — sve to, ako i ne gledamo na prozaičku — materijalnu — stranu ovoga pitanja. Pjesnici, koji su s Horacijem klicali odi profanum vulgus, bili su gotovo poprieko »caredvorci«, kao i sâm autor te krilate rieči. To je razumljivo: tko ima mecenata, tomu je lako prezirati široke slojeve naroda. No gdje su danas mecenati? Može li se književnik u današnje doba staviti na stajalište dvorskih pjesnika, recimo i onakih, kakav je bio Goethe? Može li to biti danas, kad književnost živi od širokih slojeva naroda? Posebice — ima li to ikakvoga smisla kod nas Hrvata?

No krivo bi u svakom pogledu činio našim individualistima,

tko bi ih uzporedjivao s »caredvorcima«; njihovi bi uzori imali biti zbilja jaki stvaralački individualiste, kao što su na pr. Byron i Puškin, u obće umjetnici, koji su se malo osvrtni — ali su se ipak osvrtni — na književne tradicije, dok za konvencionalne stege i obzire nisu nimalo marili. No ovakvi genijalni titani, koji su zbilja nešto stvorili i ostavili spomen o svojem imenu, mogu se u svjetskoj književnosti na prste izbrojiti, dok je legija njihovih predteča ili nasljednika netragom nestalo. A zašto? Zato, što ni svaki pravi, a kamo li svaki umišljeni genij nije ujedno i englezki lord, kao što je bio Byron, niti svaki živi u takim prilikama, da bi od neobuzdana individualiste mogao postati predstavnik narodnih, dakle socijalnih ideja svoga naroda, kako je to postao Puškin.

No jedva je trebalo ovo i spominjati, da se pokaže, kako su zahtjevi, što se danas u javnosti stavljaju na instituciju, kakva je »M. H.«, neopravdani i u sebi bezrazložni, jer kakogod naime nema ni najmanje sumnje, da su pravi umjetnici tek oni, koji ne grade i ne pregradjuju svojih djela po receptu, ili po komandi, tako nema nikakve sumnje ni o tom, da se nijedna institucija ne može postaviti na to stajalište. Pogledajmo sve institucije svih vrsti i po svem svietu: državu, crkvu, pa i istu obitelj, pak ćemo o tom biti na čistu. Institucije stoje i padaju, sa svojim pravilima, a sloboda »u okviru« pravila nije već sloboda, koju za sebe traže pravi i umišljeni geniji. No zato se ne treba ni zavaravati mišlju, da su institucije tu zato, da odgajaju genije: Institucije nema bez pravila, a uz pravila nema absolutne slobode.

Čini li se ovo komu preabstraktno, kazat ću konkretnije. Društveni razvoj od stoljećâ pokazuje, kako već rekoh, legije netragom propalih genija i slomljenih energija. To su žrtve. Institucije se stvaraju, da tih žrtava bude manje. Kad se hrvatska knjiga preporodila, desetke smo godina jaukali — a jaučemo i danas — da nam književnici i umjetnici pogibaju od gladi: nitko ne kupuje njihovih knjiga, nitko ne mari za to, što su oni voljeli da budu književnici, nego na pr. mesari. Takvih je žrtava bilo više, nego što to bilježi književna naša povjest, a pogibali su uz genije i mediokriteti, koji nisu baš čeznuli za tim, da budu žrtve svojih »poriva« za slobodom. Što nam je bilo činiti? — Organizovati čitaoce, naći lakši način, da se knjige razpačaju. Mjesto da svaki pisac bude i kolporter, stvorilo se društvo,

osnovala se »Matica«, jedna institucija, koja imade sve dobre i sve loše strane jedne institucije. Nema ga među nama, koji bi tvrdio, da je ovakva institucija polje za djelovanje samih genija, već je ona osnovana za to, da književnosti našoj, i to čitaocima i piscima, pribavlja, da tako kažem, kruh svakidašnji.

Istina je, ima nas, koji kažemo, da je »M. H.« ovu svoju zadaću već riješila, i to sjajno. Tako je na koncu prošle godine zagr. »Dnevni List« u simpatično pisanom članku progovorio o toj stvari više i uztvrdio, da je izdavanje knjiga danas već u nas lukrativan posao, pa da se je »M. H.« za tu svrhu preživjela; sada treba da sebi nadje novu zadaću, koju će, kaže »D. L.«, i opet bez sumnje sjajno riješiti.

Da je izdavanje hrvatskih knjiga lukrativan posao, — te tvrdnje »Dn. Lista« nikako ne poimam, jer jedan pogled na naše knjižare i književnike dokazuje protivno. Istina je, danas vrst književnosti donosi dobitka, ali je o toj književnosti jedva vredno i govoriti. A onda se pita: Komu književnost donosi dobitka? Tu još uvijek vriedi ona duhovita rieč Trnskoga: da hrvatski knjižari — koliko ih ima, koji imadu dobitka — iz književnikova mozga piju šampanjac. Tko ikoliko pozna naše knjižarske i književničke prilike, taj će bez oklievanja priznati, da su te prilike vrlo, vrlo jadne. Ta mi Hrvati nemamo ni danas nijednoga književnika, koji bi od književne zaslužbe i živio, a kamo li što stekao.

No kad bi i bilo istina, da izdavanje hrvatskih knjiga donosi dobitka, hrvatska knjiga još uvijek nema mnogih i mnogih djela, bez kojih se prosto ne može brojiti među razvijene i samostalne književnosti; hrvatska knjiga još uvijek nije dovoljno vrelo znanja ni o našim domaćim stvarima, a kamo li o svem, što je obrazovanu Hrvatu nužno. Zato što od navike, što od nužde posizu naši ljudi za stranim djelima, a to je opet na štetu razvoju domaće knjige. Spomenemo li samo hrvatsku enciklopediju, o kojoj se je već više puta čula rieč i u »Matici« i u javnosti, spomenuli smo veliku jednu potrebu naše književnosti, kojoj će jedva tako skoro moći udovoljiti privatni izdavač. A gdje nam je veliki ilustrovani zemljopis hrvatski, gdje cjelovito djelo o životu i običajima narodnim? Gdje nam je veća, lako i moderno pisana povjest književnosti? Imamo li knjigu o životu i radu javnih naših ljudi, ili barem biografski rječnik? Koliko i kakvih imamo djela o susjedima našim, osobito o braći našoj:

Slovincima, Srbima, Bugarima? Gdje su izdanja svjetskih klasika i kapitalna djela evropske nauke, bez kojih nema podpune naobrazbe?

Tako bih mogao nastaviti dalje, ne za to, da spominjem ono, što bi bilo liepo i dobro, kad bismo imali, nego ono, što nam je nužno, ako hoćemo, da u svojem jeziku podademo obrazovanu čovjeku ono, što danas mora tražiti u tudjoj književnosti. A sve su to djela, koja u nas ne će naći privatnoga izdavača. Ta i drugdje izdaju takova djela stare, velike knjižarske kuće, kakvih kod nas nema. Tu za »Maticu Hrvatsku« ima posla i previše, a i bit će ga, dok bude književnosti.

Po svem tom jedva će se naći još tkogod te tvrditi, da je »M. H.« postala suvišna, pa da je stoga u njoj nastala »kriza«. Koliko se može i mora govoriti o krizi, uzroci su joj i razlozi posve drugi. No prije nego što o tom u kratko kažem, što je najnužnije, treba da iztaknem jedno, što je omogućilo, da se u obće može govoriti o krizi u »M. H.«

Prije nego što se je počela i spominjati »kriza« u »M. H.« dogodile su se u njoj silne osobne promjene. Još pred koju godinu immo u »M. H.« ove osobe, kojih danas u njoj nema: Smičiklasa, Kostrenčića, Markovića, J. E. Tomića, Deželića, Folnegovića, Kumičića . . . , da ne spominjemo Šrepela, Hoića, Musića, Andrića. To je ducet ljudi, to je kriza samo po sebi. Ili zar tko misli, da Zagreb može preko noći smoći novu dvanaesticu ljudi, koji će za »M. H.« biti u javnosti isto, što su bila predjašnja dvanaestorica, tako da se to ne bi osjećalo? Ja dajući svaku čast zamjenicima mislim, da bi to bilo prilično teško i u većem, bolje organizovanom i naprednijem narodu, nego što smo mi Hrvati. Ja pače kažem, da je bilo prosto nemoguće u tako kratko vrieme popuniti nastale osobne praznine tako, da se to ne bi osjetilo. Čast svima i svakomu, no da bi u nas Smičiklasi, Markovići, Tomići, Folnegovići, Deželići bili jevtini duplikati, to ne će nitko tvrditi. Prosudimo samo, kakve su ovi »Matičini« častnici imali sveze i glas u Zagrebu, u novinstvu, u društvu, u narodu. To su bili stupovi. Je li vjerojatno, da bi današnja bezprimjerna novinska hajka na »M. H.« bila moguća, da su ovi ljudi u »Matici«? Nije vjerojatno — barem za njekoje pristojne i uglednije novine. A ovako — na čast je i novim zamjenicima i narodu, što se »M. H.« poslie ovih osobnih promjena, gdje u »Matici« nije ostao gotovo nitko (osim

Kuhača) od starih u narodu uglednijih ljudi, — što se »Matica Hrvatska« nije prosto raztepla. No o tom još kasnije rječ, a sada o »krizi«.

»Kriza« je postala akutna u studenom 1904. god., kad je iz odbora izstupio podpredsjednik Babić-Gjalski s dva odbornika i dva odbornička zamjenika i kad je nekolicina (ili kako kažu: većina) hrvatskih književnika izdala svoju »resoluciju« o »Matici«: Svi su ovi svoje postupanje motivirali, pa ne treba da nagadjamo: tu su dokumenti. (Izvještaj »M. H.« za god. 1902. i 1903, str. 111, 120 i 121). Da vidimo:

Gosp. Lj. Babić-Gjalski izstupa iz odbora s ovom izjavom: »Javljam, da izstupam iz odbora polažuć čast gospod. predsjednika. Tom prigodom neka mi bude i kao mnogogodišnjemu odborniku i kao književnom suradniku dozvoljeno izreći nadu i želju, da naša »Matica« bude uvijek matica našeg narodnog i kulturnog nastojanja — naše narodne zadaće, da držimo visoko barjak napretka i civilizacije«. — Kako se vidi, g. Lj. Babić — ne kaže razloga. Povukao je zacielo konsekvencije odatle, što je potpisao izjavu hrv. književnika, koja glasi:

»Potpisani hrvatski književnici polazeći sa stanovišta, da »Matica Hrvatska« kao narodna institucija i svojina čitavoga naroda mora da bude vjernim ogledalom skupnoga savremenog duševnog života, a ne poprištem samo jedne književne struje, otklanjaju jednostranu izjavu gospodina predsjednika »Matice Hrvatske« kao protivnu shvaćanju pravih rodoljubnih dužnosti i slobode umjetničkog stvaranja kod sviju kulturnih naroda našega vremena«.

Izstupajući odbornici i odb. zamjenici kažu tri razloga svom činu, i to: 1) »što je ... stvoren zaključak, da će se izdavat od nove godine »Vienac« uz preplatu — a ne, ... za sve društvene članove«; 2) što je ... govor predsjednika »M. H.«, komentiran i pooštren ..., prihvaćen od odbora kao program Matičina rada i budućeg »Vienca«; 3) »što je odbor osvojio jednostranu izjavu podpredsjednika književnog odbora, kojom se zatvaraju vrata mladim književnicima, te je to, odbivši 8 mlađih književnika, i činom dokazao«.

To je sve.

To je sve, i bez obzira na to, što činjenice, na koje se

izstupajući odbornici pozivaju, nisu djelomice točne, a djelomice ni zajamčene (sp. Izvj. str. 121—123), — to je vrlo malo.

Glavna je stvar svakako predsjednikov govor (u gl. skupštini god. 1904.). Po resoluciji književnikâ — čovjek bi morao držati, da je taj govor književno-estetski monstrum, kad je izazvao takvu reakciju. A kad tamo, taj je govor izrekao — ne ću reći: universitetski profesor filozofije — nego taj je govor izrekao jedan Arnold. Znam, da to književnicima, koji su taj govor odklonili, nije dosta pa im nitko ne poriče prava, da odklone taj govor kao program svojega književničkoga rada; no da pokažem, kako je izjava išla daleko, daleko preko opravdanoga cilja, ne mogu da ne iztaknem dvoje, u čem će se, mislim, sa mnom složiti svi oni, koji ne pristadoše uz podpunu anarhizam u socijalnom životu. Prvo je ovo: Da gospoda Borotha, Badalić, Bach i t. d. javno kažu čovjeku, koji uza svoj zvanični posao već godine i godine dan na dan žrtvuje svoje vrijeme, svoj duševni mir, svoje zdravlje, dužnosti prema obitelji — sve za vrlo problematične vrijednosti čast predsjednika »Matice Hrvatske«, — da ne shvaća rodoljubnih dužnosti, pa da to naša novinska javnost sankcionira — — za to nema pristojne rieči. A jednako je tomu ono, kad isti ljudi poriču jednomu Arnoldu shvaćanje slobode umjetničkoga stvaranja »kod sviju kulturnih naroda našega vremena«. Ta znamo, da su ti »svi kulturni narodi našega vremena« do zla boga otrcana fraza, kojom se služe najviše oni, koji o tim »svim kulturnim narodima« nemaju ni pojma; no kad naša javnost ozbiljno prima izjave, što ih za direktivu našem kulturnom nastojanju u skladu s nastojanjem »sviju kulturnih naroda« propisuju i potpisuju g. Wenzelides, gdjica Vavra, g. Vukelić i t. d., a proti čovjeku Arnoldove kulture, onda nije čudo, što je ta novinska javnost postigla toliko, kako ćemo čuti.

Ostavimo li dakle na strani nedoličnu i bombastičnu formu književničke izjave, ne bi joj s »ustavnoga« gledišta u književničkoj našoj republici bilo prigovora, — da nije i sama intolerantna. Da su nazori u tom govoru diametralno oprečni nazorima i većine književnika, — to su nazori jednoga učenjaka, k tomu aktivnoga književnika. Pa čemu onda takva i tolika intolerancija? Ili zar bi bilo bolje, da je predsjednik »M. H.« izrekao — ne individualnu, nego — konvencionalnu besjedu?

U ostalom — »kriza« je počela prije predsjednikove besjede: besjeda je bila samo povod, da se je »kriza« zaoštrila.

Uz put samo spominjem, da je »kriza« već prije, kad se već bila dobrano razvila, smjesta bila riješena, čim su izdavači »Vienca« dobili podporu od 8.000 K. Godinu dana od prilike bio je u »M. H.« liepi mir. (Izvještaj »M. H.« god. 1902. i 1903., str. 47.).

Onaj razlog izstupajućih odbornika, u kojem se spominje »Vienac«, nije mi posve jasan. Ne vidim naime dovoljnoga razloga za izstup u tom, što je odbor odustao od toga, da »Vienac« izdaje besplatno za sve članove, a stegne na 2—3 knjižice godišnja izdanja. Za ovakvu radikalnu promjenu ustaljenoga i materijalnim uspjehom ovjenčanoga rada nije odbor imao kuraže (sp. Izvještaj, str. 109.), imajući pred očima sudbinu, koja je zadesila sve pokušaje za izdavanje književnoga lista.

Ostaje još »sloboda umjetničkoga stvaranja« i »zatvaranje vrata mladima«.

Kako već rekoh, to i jesu pravi razlozi »krizi«, i ako nisu jedini, no svi su drugi — izuzevši sitnice, pa osobne stvari, o kojima nije vrijedno razpravljati — dadu svesti na ono dvoje, napokon konca na ovo posljednje: na »zatvaranje vrata«.

O slobodnom sam stvaranju rekao dvie tri rieči — sve sponirajući da medju našim mladima imamo same, recimo, Byrone i Puškine, što — tu nam ne će nitko protusloviti — ne stoji. No kad bi i stajalo, onda tek njima ne bi trebalo »Matice« niti kakve druge institucije, nego bi »Matici« trebalo njih. Pravim genijima ili u obće nije stalo, da budu u kakvoj instituciji — osobito takvoj, gdje se »fabriciraju« knjige, — a ne idu ni za tim, da dominiraju kao cenzori, ili protektori, ili čak da dodju do kakvoга honorarčića, — ili se pak suvereno nametnu, pa su tu, a ne treba im tek podpisâ i onih najmanjih nadničara medju književnicima, da tako pomoću moderne demokratske većine dodju do rieči i do glasa. Geniji su u tom najsimpatičnija aristokracija, koja imponuje danas, kako je imponovala od onda, odkad ima genijâ. — Ovo nije iz kodeksa »Matice Hrvatske«, nego ovo stoji u celom svijetu, gdje se zna, što su geniji. A po tom stoji i to, da kriza u »M. H.« nije nastala od tuda, što na nju jurišaju, ili što su ju ostavili geniji.

Dotakao sam se i toga, kako institucije stoje prema genijima, ali nisam rekao, da nema institucije, koja bi stvarala genije

i genijalna djela. Tu je svaki apel na »M. H.« posve neumjestan. Za to uz put kažem i to, da su često vrlo smiešni prigovori, kad »M. H.« izdade koje loše beletrističko djelo. A bio bi nesmisao, kad bi i obstojala takva institucija, koja bi se imala starati samo za valjanu liepu knjigu, jer u toj stvari može više jedan darovit pisac, koji se slučajno javi, nego ciela akademija. To su u ostalom stvari poznate do dosade, pa ih spominjem samo s toga, što se prečesto zaboravlja, da je »Matici«, kako je i posve naravski prva zadaća širiti koristne nauke, jer to može jedno društvo vrlo dobro i mnogo lakše, nego pojedinac. I tu leži glavna pogrješka nezadovoljnih hrvatskih književnika: oni nekako drže, kao da je »M. H.« osnovana poglavito za liepu knjigu, pa nju krive gotovo za sve naše neuspjehe na tom polju. To je očita zabluda. Sadašnji odbor »M. H.« nije pristao uz tu zabludu, — i »kriza« je bila gotova. No tu lieka nema, dok ljudi ne uvide svoje pogrješke.

Nije naprotiv zabluda, nego posve opravdan zahtjev, kad književnici traže, da »M. H.« podupire liepu knjigu i da bude za slobodu. No nezadovoljni su književnici i tu zašli u jednu pogrješku. Spomenuo sam već, da se institucije osnivaju za to, da bude manje neplodnih i uzaludnih napora, manje žrtava na književnom bojištu. To se postizava tim, da institucija zajamči književnim djelima materijalni uspjeh (jer estetskoga uspjeha ne može zajamčiti liepoj knjizi). Treba dakle bezuvjetno računati s čitaocima, — ako hoćemo da postignemo svrhu institucije. Komu je to svejedno, hoće li, ili ne će li biti i materijalnoga uspjeha, taj očito ne drži na umu, što je svrha ovakovim institucijama. Tko misli, da bi dobro bilo, da »M. H.« izdade, recimo, jedan roman, do kojega neki književnici vrlo mnogo drže, pa makar »Matica« izgubila i polovicu članova, — taj se neka dade na osnovu takvoга programa birati u odbor »M. H.« Prigovarati drugima, koji su birani na osnovu u smislu pravila programa i pod supozicijom, da će glavnu svrhu društva (t. j. materijalni uspjeh) promicati, — to nije opravdano.

Uza sve to — o slobodi se još dade govoriti, jer sve to nisu baš tako strašne ili čak škandalozne stvari, pa je »Matica« već i izdala dosta slobodnih i posve slobodnih djela — i ostala je, hvala Bogu, živa. No nerazborito je bilo, kad se je borba za slobodu u »Matici« zapodjela pod tom firmom: »za slobodu«. Ta je firma u nas, recimo otvoreno, i pravom i nepravom, ali

svakako na zlu glasu. Da je ta firma pobiedila, lako je bilo garantirati, da bi knjige izdane pod tom firmom — pa bile većinom i posve nedužne — ostale u skladištu. A tko bi od toga imao hasne? Božica Sloboda bila bi zadovoljna, ali deficita ne bi platila, niti za porodjaj nove svoje djece išta predjumlila.

Mladi dakle i slobode željni pisci hrvatski imaju pravo, kad traže bilo i neograničenu slobodu, pa bi bilo doista žalostno, kad bi čitav jedan odbor književnoga društva bio protiv takovomu nastojanju. No obraćajući se pisci sa zahtjevom neograničene slobode na jednu instituciju, da ona taj njihov zahtjev uzme kao svoj program, — obratili su se bez sumnje na krivu adresu. S takvim zahtjevom imaju se obraćati na kritiku, mogu apelirati na čitaoce. A od »Matice Hrvatske« kao književničke korporacije mogu očekivati ne samo to, da ne bude principiela protivnica slobodi umjetničkoga stvaranja, nego imaju pravo zahtijevati, da slobodnu liepu knjigu podupire, samo ako time ne radi ravno protiv svrsi institucije, t. j. ako nema ozbiljne bojazni, da će društvo štetovati. Ovomu ograničenju ne će nitko razborit, tko drži na umu zadaću institucije, prigovoriti, jer da bi »M. H.« za volju jedne bilo kako slobodne individualne fantazije, koja možda i nema velike umjetničke vrijednosti, smjela odbiti i koju stotinu članova, ili im barem dati jedva dočekani povod, da se odbiju, — to se od »Matice« ne može zahtijevati.

U ostalom sva se ta borba oko »slobode« kreće ponajviše oko stvari, koje su, premda mlade ljude vanredno zanimaju i vazda će ih zanimati, kao elemenat umjetnosti davno, davno riješene: radi se naime gotovo izključivo o pikanterijama, nešto malo o »slobodoumnicanju« na račun pozitivnih religija, — i to je ta užasna borba za slobodu u rješavanju »vječnih problema čovjekove egzistencije« itd. itd. Ama to su stare stvari: i nuditeti, i »akti« i poigravanje s bezbožtvom, ali imaju u književnosti i u obće u umjetnosti tako stalno, ali i odmjereno mjesto, te se može posve pouzdano kazati, da im toga mjesta svi naši natražnjaci ne će uzeti, niti naši »mladi« svojim ekstravagancijama ikoliko umjetnost obogatili. Pa da je »M. H.«, smatrajući književnost odrazom celoga narodnoga života, u tom pitanju zauzela baš pozitivno stajalište protiv ekstravagancija — kako je to doista učinio njezin sadašnji predsjednik — tomu se ne samo ne bi moglo opravdano prigovoriti već s obzirom na slo-

bodu shvaćanja, što ga tko ima o zadaći književnosti, nego je moje uvjerenje, da bi to bilo i dobro.

No i ovo je sve gotovo suvišno bilo i spominjati. Pitanje naime o držanju »Matice Hrvatske« prema književničkoj slobodi bilo bi ozbiljno samo onda, kad bi »Matica« dosljedno, ili barem često odklanjala valjana djela samo s toga razloga, što se autori njihovi ne obaziru dovoljno ili ni malo na nazore »Matičinih« čitalaca i podupiratelja. No tu se sastajemo doista s vrlo čudnom činjenicom, na ime: Viče se na »Maticu«, da ne daje slobode piscima, a ne može se pokazati ni na jedno djelo, što ga je »Matica« s tih razloga odbila. Gdje su ta djela, što ih je odbor »M. H.« u svojem natražnjačtvu odbio i time nanio štetu hrvatskoj književnosti? Po pripovijedanju čujem, da je »M. H.« u svoje vrijeme odklonila roman U noći od Babića-Gjalskoga; no autor je toga romana u više zgoda i sam priznao, da je »M. H.« pravo uradila. U novije vrijeme, znam, odklonila je »M. H.« jedno jedino djelo: Nazorov ep Živanu, i to zacielo ne s razloga natražnjačkih.

Nije li sve to vrlo čudno, da ne kažem drugačije? — Gdje su dokazi, da je »M. H.« protivna slobodnomu umjetničkomu stvaranju, kad se ne mogu pokazati djela, što ih je odklonila? A ako bi tko kazao, da pisci i ne nudjaju »Matici« svojih djela znajući, kako ih odbor prosudjuje, — morao bi se vidjeti nekakav književni napredak izvan »Matice.« A gdje su ta djela, što su izdana izvan »M. H.«?

Vika dakle na »M. H.« radi njezine protivnosti umjetničkoj slobodi nema baš nikakvoga osnova, osobito kad se uzme na um, da je »Matica« prihvatila i izdala sve, što je od »mladih slobodnih« književnika dobila. Samo je toga na žalost vrlo malo. Izdala je Bertićeve Ženske udese, i to dielom pretiskane. Onda »mladi« nisu prigovarali, što se pretiskava; a kad je ove godine izdala rukopisni roman Novakov »Zapreke«, — pišu, da je i to pretiskano! (»Naše Jedinstvo«) Je li to ignorancija, ili mistifikacija — vrlo, recimo, »nerealna«? — Nije li »M. H.« izdala Vojnovičeve i Careve stvari? Ta to je bilo jučer! Je li brisala jednu rječ? Gg. Bertić, Car, Vojnović — još su živi, pa neka kažu.

Čemu dakle hajka, kad joj nikako nema razloga ni u nuždi reforme, ni u stezanju ili nijekanju slobode?

Po svem, što sam rekao, na to ili nema odgovora, ili bi

morao biti vrlo kompliciran. Ja ću nastojati, da odgovorim jasno.

Ciela je ta borba oko »Matice« dio našega javnoga života. U tom se je životu posljednjih godina očito pokazalo, da se je jedna generacija pomaknula i dosta naglo prepustila svoja mjesta mlađoj generaciji. Pogledajmo samo oko sebe: stranke, novine. Bilo bi zanimljivo, kad bi se nešto potanje predočilo, kako se je scena brzo promijenila, kako je naglo nastalo iz našega javnoga života klasičkih predstavnika naše političke borbe i prosvjetnoga nastojanja, a pojavili se »moderni«. No to ovamo zapravo i ne spada. Vriedno je i važno iztaknuti promjenu u novinstvu: tu su »mladi« zavladaali, pa su mislili, da je na njima carstvo. Naravno je dakle, da su htjeli i u »Maticu«. Ulaz je možda bio udešen po planu, no svakako se je mnogo »radilo«, sastajalo, »izjavljalo«, nada sve pisalo, pisalo i pisalo. Nije išlo. Kad nije išlo, otvoreno se počelo pripoviedati narodu, neka odbije »Maticu«. Što se je u tom smislu uradilo, stoji bez primjera u kulturnom svijetu, što ja znam. Ni to nije koristilo.

Uspjeh je ovaj: Pošto je čitavo novinstvo, ne izuzevši ni »Obzora«, službenoga, kako već spomenuh, slavitelja »sveučilišta, akademije, Matice, galerije«, složno, dosljedno i ustrajno iznašalo iz »Matičina« odbora nutarnje stvari društva, kudilo bez kritike knjige »Matičine«, pozivalo na bojkot, moglo se je koncem god. 1905. konstatovati, da je »M. H.« od 11.200 izgubila 300—400 članova. To je postiglo uduženo (izuzevši u posljednje vrijeme »Hrv. Pravo« i ponješto »Hrvatstvo«) naše novinstvo u dvie tri godine. Ako je zadovoljno, i hrvatska mu književnost već danas postavlja spomenik za tu patriotsku stečevinu.

Ovaj rezultat govori i »Matici« i »mladima« više nego cijelo ovo razlaganje.

A zašto nije onoj struji, koja se danas — ako hoćemo da vjerujemo njezinim glasilima — sprema da kroji udes hrvatskomu narodu odredjujući mu nove putove, uspjelo, da oslabi, a kamo li da raztepe i »Maticu Hrvatsku«, kako je smela, oslabila i djelomice raztepla već dosta toga oko nas, — o tom će moći bolje od nas suditi oni, koji dodju iza nas.

Iz »Glasa Matice Hrvatske«.

»Glas Matice Hrvatske«. Što je potaklo, pače prinudilo odbor »Matice Hrvatske«, da izdaje novi ovaj časopis, to je u nekoliko tek riječi kazano na prvoj strani. Sve nije ondje kazano, a i ne može se unaprijed kazati, jer će i sadržaj i smjer ovoga časopisa biti zavisan od prilika i potreba. Prestankom »Vijenca« nastala je praznina, koju je »Matica Hrvatska« nastojala popuniti počevši izdavati »Hrvatsko Kolo«, a sada evo i svoj »Glas«. Budu li prilike ikoliko normalne, moći će »Glas Matice Hrvatske« zbilja da bude glas svih onih, koji hoće da skupljaju, a ne da rasiplju. A da je »Matica Hrvatska« pozvana, da sve takve oko sebe okupi, o tom valjda ne sumnja nitko. U tom srećnom slučaju ovaj će časopis brzo sebi naći prostrano i plodno polje za rad. — Potraju li pak, ili se pače pogoršaju naše književne prilike, bit će im i »Glas Matice Hrvatske« vjernim odjekom, sve u nastojanju, da ih popravi. Pogledom na to čulo se već dosta glasova, da »njetko« zasegne u te naše prilike te da načini »red«. Zato i nije čudo, što se je odmah, čim se je pročulo, da će »Matica Hrvatska« izdavati »Glas«, javilo toliko snažnih glasova za reakcijom, i to baš od mlađih književnika, tako da bi jedva cijeli prvi broj »Glasa Matice Hrvatske« dostajao, da njihovu vapaju i ogorčenju dademo oduška. Sve ove molimo, da nas izvine, što im već u ova prva dva broja ne mogosmo udovoljiti.

»Glas Matice Hrvatske« bit će prosvjetna i književno-kritička revuja, pa prema tomu ne će priopćivati beletrističkih, a ni specijalno naučnih radova. Naš časopis imat će zadaću, da obavješćuje o prosvjetnom radu i nastojanju, da ga prosudjuje i da potiče.

No glavna će zadaća biti »Glasu Matice Hrvatske« da književnicima hrvatskim, a onda članovima, osobito povjerenicima omogućući što tješnji dodir i saobraćaj s »Maticom Hrvatskom«. To osobito vrijedi za povjerenike, jer dosadašnji način u promijenjenim prilikama nipošto nije za uspjeh »Matičina« nastojanja dovoljan.

»Mladi u hrvatskoj književnosti«. Pisca ovoga našega »priloga povjesti novovjeke književnosti« nikako nismo mogli uvjeriti, da na pucnjavu s protivničke strane nije potrebno uzvra-

ćati. Povrh toga, kad smo pročitali stvar, držali smo za svoju dužnost, da ustupimo mjesta tomu živomu odjeku, što su ga u mlada književnika izazvale naše književne prilike; grehota bi bila, mišljismo, taj glas zatomiti. Molimo zato čitaoce, da ovaj prilog prime onako, kako ga dajemo; neka ga nipošto ne smatraju ni obranom, a kamo li navalom sa strane »Matice Hrvatske«, već onim, što jest: odjekom u duši ojadjena književnika i zbilja prilogom poznavanju naših književnih prilika.

»Spor« većine književnika s »Maticom Hrvatskom«. Priopćili smo sprijeda, što je o tom »sporu« kazao potpredsjednik D. H. K., g. Lj. Babić, u svojem govoru na glavnoj skupštini toga Društva, na ime: da je tu D. H. K. nedužno.

Protiv te tvrdnje stoji činjenica, da su se hrvatski književnici, članovi D. H. K., sastajali u prostorijama D. H. K. i tu vijećali o izjavama proti »Matici Hrvatskoj«; što više: sam je govornik, g. Lj. Babić, predsjedao vijećanju jednoga odsjeka u D. H. K., a na dnevnom je redu bila (i u novinama oglašena) i točka: »Matica Hrvatska«.

O tome, što se književnici, članovi jednoga društva, sastaju u svojim prostorijama, te vijećaju o prilikama kojega drugoga društva, mnijenja su, to je očito, barem u nas, različna: jedni misle, da je to u redu (barem dok se ne tiče njihova društva), drugi su duboko uvjereni, da to nije nipošto u redu, pa o tom dalje i ne ćemo da govorimo. No kako se može poslije ovoga, što smo konstatovali, tvrditi, da Društvo Hrvatskih Književnika nije sudjelovalo u »sporu« s »Maticom Hrvatskom«, toga nikako ne razumijemo

Mi pišemo »spor«, jer za spor ne znamo i ne vidimo ga, već vidimo nezadovoljstvo i navale na »Maticu Hrvatsku«. Što bi »uprava« »M. H.« imala učiniti, da to nezadovoljstvo i navale prestanu, toga još nije nitko kazao; po svega, što mi znamo, »spor« bi bio riješen, kad bi današnji upravni odbor »M. H.« ustupio svoja mjesta glavnim nezadovoljnicima. No to ne bi išlo tako lako ni onda, kad bi odbor bio voljan to učiniti, jer tu ima riječ i glavna skupština »M. H.« — Iznese li tko drugi način za riješenje »spora«, mi ćemo to rado priopćiti, jer su navale na »Maticu« prevršile već svaku mjeru, pa je već zadnji čas, da prestanu.

»Potrošene zaklade«. Čitamo u »Savremeniku« (I. 80 a): »U času, kad se sav svijet bori za što veća prava i što veću slobodu, uskraćivati u ovakoju« (»Matičinoj«) »skupštini inteligencije slobodu govora, to je moguće« (naravski!) »samo — kod nas. S time« (s čime?) »su u vezi i neke službene izjave. Tako ona, da je zaklada za izdavanje narodnih pjesama potrošena na izdavanje »Vienca«. (Gdje je tu glavna rečenica?) »Dok je »Vienac« izlazio, nije se nikad o tome govorilo, a danas, kad je »Vienca« nestalo, kaže se, da je on potrošio jednu zakladu! I nitko nije za to pozvao na odgovornost odbora, koji se u svojim sjednicama 1903. i 1904. godine — dakle i za izlaženja »Vienca« — bavio pitanjem narodnih pjesama.«

Ne ćemo da si razbijamo glavu, je li taj zločin, što je tu otkriven, u svezi sa »što većim pravima«, ili sa »što većom slobodom« trošenja novaca, već odmah kažemo, da je sve ovo pisanje gola besposlica i ljutito zabadanje, jer niti je »Matica Hrvatska« imala kakvu »zakladu« narodnih pjesama, niti je ima, niti je kakova »zaklada« potrošena, niti je o tom dana kakova službena izjava. Ljudi, koji se ljute, što im nije dano upravljati »Maticom«, morali bi znati barem to, što su »zaklade«, a što su »nakladnine«, jer bi inače mogli zbilja potrošiti koju zakladu. U skupštini »Matice Hrvatske« dne 17./XII. 1905. izvijestio je tajnik, da su dohodci od nakladninâ narodnih pjesama potrošeni na »Vienac«. A je li se o tom kada prije govorilo, to može svatko vidjeti u »Izvještaju Matice Hrvatske« za godinu 1902. i 1903. na strani 15.

Kad se ovako piše pod uredništvom bivšega odbornika »Matice Hrvatske«, onda dakako nije čudo, što drugi pišu, kako uprava »Matice Hrvatske« zgrće novce, mjesto da izdaje knjige, ili kako bi trebalo da »Matica Hrvatska« plati za jedno djelo »pet, deset tisuća Kruna«, ili da ga nagradi iz dvije, tri zaklade!

»Pokucalo se na vrata Lisičareva, ali on ne prodaje svoje sirotinjske suze Matici ni za skupi novac.« (»Savremenik«, II. 156 b.) — Oni, koji inače prigovaraju upravi »Matice Hrvatske«, da ne traži dodira s književnicima, sad eto prigovaraju, da je kucala nekome na vrata. Da je i kucala, ne bi to bio nikakav grijeh; ali nije kucala, nego je kucao g. Lisičar, što opet nije grijeh. No grijeh je, što je gosp. Lisičar kucao, a njegovi prijatelji mogu ovako pisati, — dok on šuti veleći, da,

»Boga mi«, nije ni čitao. Jest, g. Lisičar došao je nedavno u ured k tajniku »Matice Hrvatske« i priopćio mu, da bi »Matici« dao svoje njeke stvari. Tajnik ga odmah upita: »Kako to, da Vi dolazite k »Matici« — iz drugoga tabora?« — Što je na to odgovorio, neka za sada ostane među nama. Upitao je za honorar, predujam. S odgovorom je bio prezadovoljan, sudeći po usklicima i kretnjama. Rastadosmo se s time, da će za mjesec dana donijeti svoje crtice, što li. Kad je izašlo ono u »Savremeniku« o kucanju na njegova vrata, sretih se snjim u Ilici, pristupih k njemu i upitah ga: Čujete, kako to? — A on bijesan, ljuti se, pripovijeda, govori o intrigama — i tako dalje... Bude li potreba, reći ću i ostalo.

Uz put i ovo: Viče se na »Maticu«, da slabo plaća, da bi trebalo povisiti honorare. A sad najedanput Lisičar »ne prodaje svoje sirotinjske suze »Matici« ni za skupi novac«!

»Najveće naše književno društvo nema za buduću godinu nijedne knjige« — piše njetko u »Savremeniku« (II. 156 b). To najveće društvo — to je »Matica Hrvatska«. — Tko je bio na glavnoj skupštini »Matice Hrvatske« dne 17./XII. prošle godine, mogao je čuti, kako je tajnik izvijestio, da »Matica Hrvatska« ima u sebe 23 rukopisa, od kojih bi se moglo upotrijebiti njih 14 (četnaest: dva epa, jedan roman, tri drame, dva prijevoda iz ruskoga, četiri izvorna poučna djela i t. d.). To je bilo i u novinama.

Neka »Ljetopis Društva hrvatskih književnika« samo nastavlja ovako lijepo dalje. To je »opozicija ozbiljnih književnika«.

Ad perpetuam memoriam. Posljednje dvije tri godine pisalo se u našem novinstvu koješta o »Matici Hrvatskoj« i njezinu odboru. Naročito su se neki dnevnikari u tom pogledu znatno isticali. Da dođući naraštaji doznadu, s kakvim se je svijetom morao odbor za opstanak Matice boriti, pribrat ćemo u našem listu po mogućnosti sve te spomenike, da se vidi, kakvoga je u naše doba bilo novinstva po ozbiljnosti, rodoljublju, poštenju. Ovako u našem listu pribrani bit će ovi tužni spomenici zgodna gradja ne samo za budućega literarnoga historika, nego osobito za onoga, tko bude tražio uzroke današnjoj našoj mizeriji.

»Novi List« (2. veljače 1905.) piše među ostalim:

»... Matica više nije ono, što je bila, ona je tek jedno ime, jedan plašt, jedan fond novaca, koji zauzeše ljudi, protivni pravom patriotizmu, napredku i lojalnosti prama dosadanjim najzaslužnijim književnicima... I zato treba, da u istinu nezavedeno novinstvo i narod... otvoreno odbije Maticu, da joj uzkrati svoju podporu. Radi se lih o borbi proti jednoj do juče narodnoj i financijski moćnoj organizaciji, koju uzeše u posjed neprijatelji slobode, na najneloyalniji način, koji odaje prave Khuenovske duše... Glavno je, da se jednom za uvijek sprieči neuspjehom današnje Matice ovakva bezočnost reakcionarnih elemenata«.

Godinu i 14 dana iza ovo (16. veljače 1906.) piše isti list: »Antonije Radić pisao je nedavno, da je »Matica« izgubila nekoliko stotina članova prinosnika, jer da je skoro cijelo novinstvo pozivalo na bojkot »Matice Hrvatske«. Ovakva nepristojna uvrieda pada sama po sebi, jer je nemoguće, da bi hrvatsko novinstvo htjelo uništiti prvo hrvatsko kulturno društvo.« (»I zato treba da u istinu nezavedeno novinstvo i narod... otvoreno odbije »Maticu«, da joj uzkrati svoju podporu.«) »Kritikovati jalovi rad »Matičina« odbora ne znači nipošto pozivati na bojkot »Matice Hrvatske«.

(Odbiti »Maticu«, uskratiti joj svoju potporu, raditi za neuspjeh današnje »Matice« — to ne znači bojkotovanje, to ne znači htjeti uništiti prvo hrvatsko kulturno društvo!)

»Savremenik« piše: »Prva knjiga »Hrvatskog Kola« veoma je slaba. Rese je samo slike naših umjetnika (koji će u buduću — nadamo se — biti solidarni s hrvatskim književnicima), pa radnje Skerlića i Ilesića, kojih više ne ćemo vidjeti u ovome kolu, napokon zapamćenja dra. Kršnjavoga i Klaića, ... ali jamačno se ni Kršnjavi ugodno ne osjeća u ovom književnom krugu.« (1906. II. 157a.)

»Najinteresantnija je situacija u »Hrv. Kolu« vrlog našeg literarnog historičara Ivana Milčetića prema Ch. Šegviću; prvi se otimao već ove godine, da ne radi za almanak...« (1906. II. 157 b.)

»Spomenuo je doduše« (»Matičin« tajnik u glavnoj skupštini) »studiju dra. Skerlića »Mlada srpska pesma i pripovetka« — ali to će biti zabuna, jer uvaženi srpski kritičar ne bi mogao voditi akciju s hrvatskim književnicima i u isto vrijeme raditi protiv njihovih težnja.« (1906. II. 156 b.)

Gospodinu M. S. na Sušaku. Pitate nas: Zašto uprava »M. H.« nije »Novomu Listu« poslala ovogodišnja izdanja? Naprosto zato, jer nije dužna, da to čini. Razlozi, s kojih bi mogla ili morala poslati knjige rečenomu listu, mogli bi biti ovi:

1. Ustanova društvenoga pravilnika; — ali takove ustanove u pravilniku nema.

2. Zaključak društvene skupštine ili odborske sjednice; — ali ni toga nema.

3. Poštovanje prema štampi. To poštovanje iskazuje Uprava »M. H.« čitavoj štampi; ali kako je »Novi List« iznimka u našoj štampi, — čini uprava »M. H.« takodjer iznimku s njime.

4. Interes. Uprava šalje društvena izdanja novinama i zato, da ih oglase i eventualno preporuče, ako mogu; ali nipošto zato da ih i ne oglase, već naprosto izgrde, i ne zagledavši u njih.

5. Strah. Uprava »M. H.« radi savjesno po svom najboljem znanju, pak se ne boji nikoga, a najmanje nemoćnoga gnjeva »Novoga Lista«.

U ostalom izvolite pročitati ono *Ad perpetuam memoriam*, pa recite, ne bi li svaka institucija, a nekmoli institucija, kakva je »M. H.«, zaslužila svačiji prijezir, kad bi svoje edicije poslala na dar ili na preporuku novinama, koje o njoj pišu onako, kako piše »Novi List«.

»Prvi« i »drugi« hrvatski preporod. Akademik gosp. Milčetić spominjući u svojoj ocjeni Šurminova »Preporoda« riječi piščeve o potrebi poznavanja »drugoga« preporoda hrvatskoga naroda s pravom kaže, da ostaje zagonetka, što pisac misli pod prvim preporodom. Ja ću tu zagonetku odgonenuti.

Kad se je g. prof. Šurmin spremao na pisanje »Preporoda«, više je puta sa mnom o toj stvari razgovarao, a ja sam se vrlo veselio, što će njegovo djelo izdati »Matica Hrvatska«. Dva, tri li puta razgovarali smo o toj stvari dugo, po dva sata i više, pa sam ja g. Šurminu, svojemu kolegi po struci i zvanju, vrlo oduševljeno kazivao svoje misli o početku i znamenovanju hrvatskoga preporoda. Nije to sve bilo bogzna što, već misli, na koje dolazi svatko, tko se je i malo ogledao po Evropi i ponešto barem upoznao kulturni i politički razvoj evropskih naroda. Nije ništa osobito ni to, što sam g. Šurminu govorio, da hrvatski preporod na početku XIX. stoljeća nije nastao iz ništa i najedanput, već da se je posve prirodno razvio iz tih i tih,

rekoh, elemenata. Sve bi to trebalo, svjetovah g. Š., razložiti našim čitaocima u predgovoru (uvodu). Rekao sam to ponajviše s toga, što sam držao, da će »M. H.« izdati to djelo, pa mi je bilo do toga, da bude što razumljivije.

G. Š. nije me poslušao i nije napisao uvoda u tom smislu. No jednu je misao, o kojoj sam mu mnogo govorio, ipak prihvatio, pače ju je i napisao, — ali tako nespretno, da je eto i učenim ljudima zadao zagonetku.

Ja sam naime g. Š-u razlagao svoju misao o renesanci u opće, a o renesanci u Hrvatâ napose, — onu istu misao, koju sam g. 1898. napisao u akademiskom »Zborniku za nar. život i običaje južnih Slavena« u studijici »Narod«. (Posebno izdanje str. 1—25.). Tu je govor o prvom i o drugom preporodu hrvatskoga naroda, a glavne su misli ove:

»Renesancom su prozvali kulturni povjestničari preporod grčko-rimske starine. To je samo djelomice istina. Renesanca je za pravo preporod barbarâ, prvi jači trzaj barbarskoga roba pod kulturnim grčko-rimskim jarmom... (str. 17 poseb. izd.). Poznato je, kako je od vremena renesance Evropa gotovo pobenavila u oduševljenju i slavljenju grčko-rimskoga svijeta... No tu se sastajemo s jednom na prvi pogled čudnom pojavom: Hrvati, najbliži susjedi klasičkih zemalja, ne će da znadu za taj veliki, moćni i sjajni rimski svijet: oni stvaraju novi svijet, svijet slovinski... (str. 18). Iz koncepcije slovinskoga svijeta rodila se u nas prva misao o »narodu«... Vidi se to dobro kod drugih naših preporoditelja, preporoditelja tridesetih godina, koji su — to svi znamo — pošli odmah tragom prve hrvatske renesance«. (str. 19).

To je eto i prva hrvatska renesanca i drugi preporoditelji.

Način, kojim je g. Š. spomenuo »drugi« preporod, dakako da je nješto nečuveno, tako da o tom ne treba trošiti riječi. Naravski, da je tu posve svejedno, da li ona misao o prvom preporodu može podnesti kritiku; ako ne može, tim gore po g. Šurmina.

Balast! U reklami, koju je »Pokret« od 1. ožujka 1906. za prvi i drugi broj našega lista napisao, i za koji mu liepo zahvaljujemo, imade i ovo vrlo zanimljivo mjesto: »Mladi ne sumnjaju o tom, da će iz borbe izaći kao pobjednici, premda znadu,

da će borba i iz njihove sredine maknuti dosta balasta«. Dakle »dosta balasta«! To ne tvrdimo mi, nego baš »Pokret«!

Nijesu li taj balast možda oni »stari«, koji su se sakrili za cimer »mladih«, da se kako tako održe na površini? Ili su balastom »najmladji«, koji su već godine 1904. u »Našoj snazi« (svez. 3 str. 107—108) ovako pisali: »Čitava je mladja generacija, dapače napredni duh, kojega je zastupnikom, u ovom slučaju bila na žalost tako zvana »moderna« i »realizam«, doživio potpuni fiasko i poraz sa svim svojim reformama...« — Uza sve to prima i primat će »Matica Hrvatska« radove starih, mladih i najmladjih, samo ako su dobri i zgodni.

Radi »Preporoda« dra. Gj. Šurmina dizala se hajka na »M. H.«, što nije izdala toga djela. Da se vidi, kako se bez ikakvoga i najmanjega razloga znade podići upravo organizovana hajka, konstatovat ćemo evo ovo, što se može kontrolovati po spisima:

1: Odbor »M. H.« nije nikad imao prilike, da i vidi čitav »Preporod« dr. Šurmina u rukopisu. G. dr. Š. predao je tajniku »M. H.« dne 17. srpnja 1903. god. 62+XVIII rukopisnih stranica svoga »Preporoda«. Taj dio rukopisa uzeo je g. dr. Š. natrag dne. 10. rujna 1903., i to prije, nego je rukopis iznesen pred odbor (jer u ferijama ni odbor »M. H.« ne drži sjednicâ).

2. Odbor »M. H.« nije ni o tiskanom »Preporodu« izrekao nikakvoga suda, već ga je, kad se je natjecao za nagradu iz zakl. grofa Draškovića, isključio od natjecanja s formalnih razloga, naime s razloga, što djelo nije predano u rukopisu. (Tako je u istoj sjednici i s istoga razloga isključeno od natjecanja djelo i jednoga drugoga pisca. To je u smislu zakladnice.)

3. Da je odbor »M. H.« imao priliku izreći svoj sud o »Preporodu« g. dra Š-a, po svoj bi prilici taj sud glasio onako, kako ga je napisao akademik prof. Milčetić u svojoj ocjeni, koju stoga i priopćujemo u ovom broju.

*

Radi g. Ljube Babića dizala se i diže se hajka na »M. H.«, što nije izabran podpredsjednikom knjiž.-umj. odbora; to nije, piše se, učinjeno zato, da g. Babić »ne smeta«. Da je ova hajka bez ikakvoga osnova, vidi se iz ovih činjenica:

1. Oba odbora »M. H.«, knjiž.-umjetnički i gospodarski (ne

»administrativni«), drže zajedničke sjednice, a nijedan odbor ne odlučuje o ničem sâm. To je stara praksa u »Matici«. Neka g. Babić sâm kaže, što je knjiž.-umj. odbor bez njega zaključio.

2. Ni uprava ni odbor »M. H.« ne izabire sâm odbornikâ, ni potpredsjednika, ni predsjednika, već ih izabire gl. skupština. Odbor obično samo predlaže, i to nije službeno, a skupštinari biraju po volji.

3. Što je odbor »M. H.« kandidovao mjesto g. Babića starijega člana svoga (dra. I. Hoića, koji je bio u odboru »M. H.« od god. 1887.), to zahtijeva ne samo takt, nego i praksa u svim društvima.

4. Potpredsjednik knjiž. odbora zamjenik je predsjednikov, pa je nužno, da stanuje u Zagrebu, a g. Babić ne stanuje u Z.

Napokon neka nam se dopusti pitanje: Zašto Društvo Hrvatskih Književnika nije izabralo g. Babića svojim predsjednikom?

*

Radi g. Iva conte Vojnovića diže se takodjer hajka na »M. H.« Za danas kažemo samo ovo: 1. G. Ivo conte Vojnović upitan je i umoljen davno prije hajke, bi li svoju »Majku Jugovića« dao »Matici«. — 2. Nije istina, da je posveta s »Dubrovačke trilogije« skinuta bez znanja piščeva. — 3. Korekturu »Dubr. Trilogije« obavljao je i sam pisac, a što se tiče jezika, svima je njegovim željama udovoljeno. — Sad bi imao riječ g. I. c-te Vojnović.

Naši književni časopisi, hrvatski, slovenski i srpski, malo su poznati, još manje rašireni. Da u toj stvari krene po mogućnosti na bolje, upozorujemo čitaoce »Glasa M. H.« na upute o našim časopisima, što ih priopćujemo na omotu. Sloga će se i u ovoj stvari pokazati najbolje činom, a »Glas M. H.« učiniti će sve, što može, da se poznavanje naše književnosti proširi. Nema sumnje, da će se i naši časopisi priključiti našem nastojanju, pa medju svojim čitaocima širiti zanimanje za izdanja »M. H.«.

Ad perpetuam memoriam. »Novi List« (u br. 34. od 3. veljače 1906.) piše medju ostalim: »Osvrnimo se najprije na ljude, ... koji sačinjavaju današnji Matičin odbor. To su većinom najmagjaronskiji magjaroni, po zanimanju profesori i

činovnici... ali osim Arnolda i Andrića skoro nijedan nije književnik u strogom smislu riječi... U društvu, koje je uvijek imalo oporben karakter, sjede skoro sve zgoljni magjaroni, a podpiru ih furtimaši i »čisti«, dakle oni, koji su uvijek vikali na slavonsrbe i njihove ustanove, a Matica Hrvatska jest jedna od onih ustanova, koju su slavonsrbi ustanovili...

Druga je laž, da naša kritika šuti o Matičinim knjigama. O nekim knjigama, a osobito o »Hrv. Kolu« (za koje je odbor pravio toliku nezasluženu reklamu) pisalo je i više novina, pa skoro sve su — uza svu svoju političku opriečnost — složne, da Matičine knjige ove godine malo vriede. Ovo je poraz Matičina odbora, koji bi zato najbolje učinio, da se udalji sa svoja mjesta i prepusti mjesta drugima — a medju tima prvomu g. Arzeniju Wenzelidesu, strogomu i neumoljivomu kritičaru i književniku u strogom smislu riječi...

»Upravnom odboru Matice Hrvatske«. — Pod tim naslovom čitamo u »Savremeniku« (1906. III. 231 b i dalje) medju ostalim i ovo: »Upravni odbor »Matice Hrvatske« nastavio je svoj posao na zator hrv. knjige i »Matice Hrvatske«, a na korist svoje vlasti i svojih interesa. Književna borba pretvorila se nastojanjem Klaićevim u borbu stranačku, a ponukom nekih odbornika »Matice Hrvatske« pretočila se u osobnu borbu. Kad je upravni odbor vidio, da gotovo nijedne novine ne će da služe njihovim ličnim interesima, ... odlučio je izdavati ... listić ... Poslije one izvanredne skupštine ... pravom su odlučili potpisani« (na poznatoj resoluciji) »književnici ... pustiti gospodu, da vode »Maticu« u propast ... »Savremenik« je organ nezavisnih književnika, ... koji ne treba raspisivanja nagrada, da domami »gladne« književnike ...« — Sve je ovo u »Savremeniku« bez potpisa.

Istomu je svesku »Savremenika« priložen nekaki zeleni listić papira, ali se mi na nj ne obaziremo, jer ga jamačno ni uredništvo »Savremenika« nije namijenilo duševnim potrebama svojih čitatelja.

»Hrvatsko Kolo« i neizdani almanak D. H. K. — Na odbor »M. H.« dizala se hajka: da je »Hrvatsko Kolo« počeo izdavati samo zato, da se osujeti izdavanje almanaka, što ga je kanilo izdavati Društvo Hrv. Književnika. I ova je hajka bez osnova,

jer se je u »M. H.« mislilo, govorilo i pisalo o almanaku već god. 1903. (treće), pa je o tom izviješteno i u gl. skupštini »M. H.« dne 26. srpnja 1903. (treće) i priopćeno mnijenje, »po kojem bi se ... izdala svake godine po jedna knjiga, njeke ruke almanak, u kojem bi bilo prinosa od hrvatskih, hrvatsko-dalmatinskih i slovenskih književnika«. (Tiskani Izvještaj M. H. za god. 1902. i 1903., str. 16. »Hrvatsko-dalmatinski« književnici spomenuti su radi toga, što se je namjeravalo, da se uz slovensku Maticu pridruži u toj stvari »Matici Hrvatskoj« i dalmatinska Matica).

Na upit: »1. Je li istina, da je odbor »M. H. redaktoru »Pokreta« Josipu Pasariću u lipnju 1905. isplatio svotu od 1000 K? — 2. Kojim povodom i zašto?« — odgovoriti nam je ovo:

1. Istina je, da je odbor »M. H.« redaktoru »Pokreta« g. Josipu Pasariću izplatio 28. lipnja 1905. svotu od 300 kruna mjesto 1000 kruna i neke još druge neodredjene svote, kako ih je on tražio u pismu od 4. travnja iste godine.

2. G. Pasarić tražio je 1000 kruna i t. d. za čitanje narodnih pjesama god. 1892., kao i za neke svoje bilješke o tima pjesmama.

Odbor je doduše nakon pismene izjave bivšega tajnika i blagajnika gosp. Ivana Kostrenčića kao i po računskoj knjizi bio uvjeren, da je g. Pasarić za čitanje narodnih pjesama, koje je obavljao pred punih trinaest godina, primio namah i potpunu nagradu; ali je s obzirom na to, što je g. Pasarić baš onaj čas bio bez zanimanja (izašao je naime iz redakcije »Obzora«), i što se nije htio s njime po sudovima i novinama — a sve na štetu »Matice« — natezati, dozvolio više kao potporu i da otkloni od »Matice« sigurne navale, svotu od 300 Kruna. Ta odluka saopćena je g. Pasariću ovim dopisom:

»Na Vaše pismo d 4. travnja 1905. i 23. svibnja 1905. odlučio je odbor »M. H.« u zajedničkoj sjednici dne 24. lipnja 1905., da Vam se odgovori sljedeće:

»Premda iz Vaših pisama razabiremo, da Vi svoje tražbine ne možete nikako dokazati, ipak je odbor »M. H.«, da se stvar mirnim putem rieši, pripravan dati Vam naknadno za sav Vaš trud oko čitanja narodnih pjesama još 300 K (trista K). Po-djedno odklanja »M. H.« Vaš zahtjev na tražbinu za navodno nestale Vaše bilješke«.

Na to je g. Pasarić dne 28. lipnja podigao dopitanu mu svotu uz ovu namiru:

»Pošto sam na osnovu obavijesti »M. H.« od 26. lipnja 1905. br. 43—1905. od »Matice Hrvatske« primio 300 K (trista K), očitujem tim povodom, da se za rad oko čitanja nar. pjesama i za bilješke o pročitanim pjesmama »M. H.«, predane »Matici«, odričem svake tražbine, dotično odštete«. — U Zagrebu dne 28. lipnja Josip Pasarić v .r.« Uprava »M. H.«

Jest, kapituliramo! G. J. I—r (»Nar. Nov.« 1906. br. 70 od 26. III.) osvrnuo se u »Književnim pabircima« na ono pisanje spljetskoga »Našega Jedinstva«, koje smo mi u br. 3. i 4. priopćili ad perpetuam memoriam. Razlozi su g. I—ra takovi, da mu je i samo »N. J.« dalo pravo i priznalo svoju pogriješku. To nije ni čudo, jer je g. I—r onaj glas u »Našem Jedinstvu«, i to punim pravom, proglasio prosto zrelim za Stenjevaca. G. I—r svršava svoje razlaganje ovako: »Mišljenje splitskoga književnika nije samo površno nego i naopako, ali odbor »Matičin« mogao bi ipak nešto naučiti i iz ovakovih abnormalnih pojava. Abnormalnosti imade i u »Matici«, pa od tuda i ovakvi glasovi. Neka se ovakvi glasovi počnu sistematično širiti i po nesreći uvažavati, pa današnji matadori »Matičini« mogu biti sigurni, da njihov »Glas« ne će puno pomoći ni njima ni »Matici«.

Doista: Ako se stenjevački »glasovi« počnu sistematično širiti i po nesreći uvažavati, onda »matadori« »Matičini« mogu biti ne samo sigurni, da njihov »Glas« ne će puno pomoći, nego da ne će ništa pomoći, jer je proti Stenjevcu nemoćan i cijeli Olimp, a kako ne bi bio nemoćan jedan smrtni odbor! Pred Stenjevcem kapituliramo unaprijed — o tom neka bude uvjeren g. I—r.

Sad barem i naša javnost znade, o što će se skrhati naša obrana »M. H.«. No do toga još nije došlo, osim ako je g. I—r napisao svoje razlaganje i za to, da prvi podade važnosti glasovima, koje je sam proglasio ne samo naopakima, nego prosto stenjevačkima.

Gosp. S. K. u Karlovcu. Na Vaše pitanje odgovaramo Vam ovo: Iz ocjene »Hrv. preporoda« dra. Gj. Šurmina od prof. I. Milčetića izostavili smo konac držeći, da nije u svezi s ocjenom. Time nismo učinili ništa nelojalna. No da tko ne pomisli, da

smo što zatajili, što bi samu ocjenu moglo prikazati u drugom svjetlu, donosimo evo i taj konac, koji od riječi do riječi glasi ovako:

»Prema ovoj mojoj nepovoljnoj ocjeni, ne bi se mogla podijeliti prof. Šurminu nagrada, za koju se natječe. Ja ipak preporučam poštovanom odboru, da mu doznači nekoliko stotina forinti nagrade, čim će nagraditi njegovu marljivost. Pored toga se može uvažiti i to, da je Šurminovo djelo zadahnuto čistim narodnim duhom. — Pripisani mi istisak Šurminova »Hrv. Preporoda« odnijet ću sutra na poštu. — S osobitim štovanjem — U Varaždu 11./III. 1904. — Prof. I. Milčetić«.

Ako je ovim dodatkom što pomoženo g. piscu, — i nama je pravo. Ili zar bi on htio da odbor »Matice Hrvatske« nagradi s nekoliko stotina forinti »primitivno obradjeno djelo«, koje »ne služi na čast ni piscu, ni hrvatskoj književnosti«, samo zato, da on sam uzmogne dizati tim veću hajku na svakoga pisca, koji za dobro djelo dobije zasluženi honorar?

Trebalo bi da se u svim krugovima književničkim uzme na um. U »Letopisu Matice srpske« (sveska II. za godinu 1906.) ocjenjuje Tih. Ostojić knjižicu Pavla Popovića »Iz književnosti«, o kojoj se govori i u prošlom broju našega Glasa. Na str. 103. priopćuje ocjenjivač u cjelini jedno mjesto iz ove Popovićeve knjige, jer drži, da je tako taj »stav — tačan i umestan, da bi trebalo da se u svima krugovima književničkim uzme na um«. Budući da se i mi s tim posve slažemo, a u drugu ruku znademo, da i sam »Letopis Matice srpske« i gospoda srpski književnici Popović i Ostojić uživaju jednaku simpatiju u svima našim književnim krugovima bez razlike, to evo i mi iznosimo ovo mjesto u našem listu pridružujući se želji gosp. Ostojića: »da se u svima krugovima književničkim uzme na um«.

Gosp. Popović na str. 176. svoje knjige piše ovo: »Odista, kakvo je današnje književno vreme, svaki ozbiljan književnik valja uvek da ima pred očima prave potrebe književnosti i prema njima svoj rad da udešava. Za šta je tko sposoban, neka radi, ali neka svaki gleda, kako se to slaže s glavnim, poznatim ciljevima, kojima književnost teži. U našoj književnosti ima toliko praznine, da ih samo dobro upućen rad sviju književnika može popuniti, a svaki književnik može da vidi, koje su to praznine. Danas kad elementarne književne i naučne potrebe

nisu zadovoljene; kad glavna dela po pojedinim, naročito naučnim, strukama i rodovima nisu napisana; kad prevodnoj književnosti na primjer, koja je danas u mnogim književnim radovima skoro najpreča, nije ni zdrav temelj postavljen — danas je svako književno poslovanje, koje ne ide na to, da te potrebe i praznine podmiri, prosto čerdanje vremena i uzaludno trošenje snage. Književnost ima svoj cilj i književnici svoju dužnost. Danas se to naročito oseća, jer se danas, više nego pre, oseća, od kolike je smetnje književnosti to, što ni elementarne književne potrebe nisu podmirene. Neka se samo jedanput te potrebe podmire, eto to je, čemu književnost teži; nek se jedanput savlada taj ogromni osnovni posao njen, bez kojeg ono ne može napred. Ali da se taj posao savlada, potrebno je da svaki bude svestan tih elementarnih književnih potreba«.

Glavnica »M. H.« Medju infamijama, što ih protivnici »Matice Hrvatske« u svojem bijesu izmišljaju i šire, najgadnija je ona, kojom se uprava »M. H.« denuncira prema gore i prema dolje, da je naime umanjila društvenu glavnicu. Da prijatelji »Matice Hrvatske« i ostali rodoljubi, koji strepe nad našim kulturnim stečevinama, vide, do čega vodi denunciranje »M. H.« prisiljeni smo iznijeti na javu ovo, što će i nekojim slijepcima otvoriti oči: Denunciranje »Matice Hrvatske« i njezine uprave bilo je urodilo željenim plodom već pred dvije godine za predstojništva Šumanovićeve, kad je naime gradski načelnik (Mošinsky) priopćio predsjedniku »M. H.«, da će po odredbi vis. kr. vlade poslati u »Maticu« računarskoga vještaka, koji će ispitati, jesu li istiniti glasovi, da je uprava »M. H.« potrošila zaklade i dirnula glavnicu. Kad se je izaslani poglavarstveni vještak uvjerio, da su papiri zakladâ i glavnice u potpunoj i primjereno povećanoj svoti deponirati kod Prve hrv. štedionice u Zagrebu, mislio je g. gradski načelnik, da je tim stvar riješena. Ali nije tako mislila uprava »M. H.«, nego je predsjednik »M. H.« pošao do odj. predstojnika g. Šumanovića sa zahtjevom, da se o nalazu izdade spis, kad se usprkos zahtjevu uprave nije sastavio odmah zapisnik. Tomu je zahtjevu predsjednika »M. H.« i udovoljeno izvješćem poglavarstvenoga izaslani priopćenim upravi »M. H.« presidijalnim dopisom gradskoga poglavarstva.

Sapienti sat — barem za sada.

Mi ovoga ne bismo iznašli, da zaogr. »Pokret« nije ovih dana na osnovu pustih kombinacija iz blagajničkoga izvješća o gospodarskom poslovanju »M. H.« u god. 1904. ustvrdio, da će se glavnica »M. H.« umanjiti barem za 15.000 K, budući da će se u ime duga za god. 1904. od 20.340 K ubrati najviše 5.000 K. Mi smo već više puta pokazali, kako napadači »M. H.« ne poznadu stvari, o kojima pišu, pa tako kažemo i sada dajući na znanje, da je od onih 20.340 K ubrano već do danas 8.980 K 90 f, što će zacijelo svakoga prijatelja »M. H.« zadovoljiti. A štogod se od dužne svote manje ubere, to će biti zasluga onih, koji ovako pišu o »M. H.«, kako piše »Pokret«, pa samo potpuno pokvareni ljudi mogu isticati neuspjeh »Matice Hrvatske«, dok ovako o njoj pišu.

Na druge dobrohotne kombinacije spomenutih novina ne ćemo se osvrutati, već izjavljujemo samo, što znadu svi povjerenici, da uprava »M. H.« nije god. 1904. i 1905. slala knjigâ nikomu, tko ih nije naručio, pa je sadašnji broj članova za 1904. (= 10.752) pravi i reelni broj, i ako je za 300—400 manji od predjašnjih godina; nije dakle istina, da je uprava knjige slijepo slala.

Hrvatski narodni vezovi. Napisala Jelica Belović-Bernadzikowska. (Sa 17 orig. slika.) Nakl. knjiž. Lj. Szeklera u Osijeku 1906. Cijena 3 K. (93 str.) — Na str. 9—26 piše spisateljica: »I. O važnosti i ljepoti naših narodnih vezova« (9—11), »II. O vezilačkoj ornamentici u opće« (12—18), i napokon »III. Hrvatski vezilački štil« (19—26). Ostale stranice (27—93) sadržavaju rječnik tehničkih naziva.

Mene je ovo djelce vrlo razočaralo. Primio sam ga u ruke s veseljem; s radošću sam pročitao prve stranice, koje usprkos čestim naivnim, preobičnim i slabo obrazloženim usklikima dokazuju ne samo spisateljčino iskreno oduševljenje za narodnu umjetnost, nego i dublje i pravilno shvaćanje ljepote i znamenovanja narodnih ornamenata. Razočaralo me to, što nikako ne znam, čemu je i komu imalo poslužiti ovo djelo. Uvod (I., II., III.) kazuje vrlo malo od onoga, što natpis obećaje, a čemu je »rječnik«, toga nikako ne poimam. Kako u rječnik narodnih hrvatskih vezova spadaju riječi aiguille, à la damier, à la macaroni, alençonspitze, antipendium i t. d. i t. d., — toga nikako ne razumijem. Da su u rječnik uvrštene tudje ovakve

riječi, a ujedno kazano, kako se to zove hrvatski, —onda bi to imalo smisla. Jednako ne razumijem, čemu bi i komu imao poslužiti rječnik hrvatskih tehničkih riječi, koje u velikoj većini nisu nikako protumačene, a kamo li da je protumačena tehnika radova, koje ove riječi označuju. Tako su njeke riječi prosto pretiskane iz Broz-Ivekovićeve rječnika, i ako spisateljica kaže, da će ovdje »nanizati samo one nazive, koji (većinom) dosele još nijesu nigdje zabilježeni«. Čemu je po tom došla u rječnik na pr. riječ »bod, m., eine Art Stickerei, bodački vez« (točno iz Broz-Ivekovića), a nijesu ušle stotine drugih riječi, i tko je time više upućen o tom »bodu«, — to neka Bog zna. Sva je sila ovako na pr. protumačenih riječi: »borano, adj., faltig, bez narodni«. — »brageše, pl., hlače u Vrbniku«. — »burina, f., naziv sa otoka Krka«. — »burka, f., ruho kneza ruskog«. I t. d. i t. d. Što po svem tom znače spisateljčine riječi: »Želim, da i ovaj mali rječnik bude njeka cjelina kao i to: da pripomogne raširivanju hrvatskih posve izvornih tehničkih naziva u struci ručnoga rada«, — ni toga ne razumijem.

U djelu ima i krivih uputa i nepojmljiva nerazumijevanja, kao na pr.: »bumbak, m., naziv iz Konavljja. Od toga je pregača konavljanska«. Mislio bi čovjek, da je taj »bumbak« bogzna što, a to je obična riječ za pamuk, pa onda nije baš čudo, da je »od toga« pregača konavoska (ne: konavljanska).

Djelo o narodnim vezovima bilo bi koristno i potrebno, ali bi imalo biti kud i kamo drugačije. Da i ne govorimo o tom, koliko bi se takovim djelom mogao koristiti ženski svijet, takovo bi djelo znatno povećalo poznavanje naroda i narodnoga jezika. Kad bi se našlo kolo spisateljica, koje bi pod vještom urednicom takvo djelo sastavilo, »Matica Hrvatska« bi dobro učinila, da izdade takvo djelo ne žaleći troška. Gospođa Belović-Bernadzikowska nije nipošto nesposobna, da se lati toga posla, pa je upravo šteta, što troši svoj mar na ovako nepotpune radnje, koje uza sve to zaslužuju svačije priznanje. Svaki je početak težak, a u toj smo stvari uza sve dosadašnje pokušaje još uvijek na početku.

Sedamdesetgodišnjica Josipa Stritara.

»Društvo slovenskih književnikov i časnikarjev« priredilo je pod pokroviteljstvom ljubljanskoga gradonačelnika Hribara

dne 19. i 20. svibnja proslavu 70-godišnjice života i 50-godišnjice književnoga rada Josipa Stritara. Uprava »Matice Hrvatske« bila bi se pridružila ovoj prosvjetnoj slavi braće naše da joj »Društvo slovenskih književnika i novinara« u bratskoj ljubeznoj pažnji i nije poslalo poziva, kako nije u opće nikoga pozivalo; tim spremnije se je odbor »M. H.« pridružio toj slavi, kad mu je od priredjivača stigao poziv, te je u ime »Matice Hrvatske« poslao na slavu svojega tajnika i blagajnika, koje je tajnik D. S. K. i Č. g. Pustoslemšek na ljubljanskom kolo-dvoru u društvu s gg. Govékarom, urednikom »Slovana«, i dr. Ilesićem najljubeznije dočekao i najspremnije kao goste D. S. K. i Č. udobno smjestio u novom svratištu »Union«, gdje je odsio i sam slavljenik.

Slavljenik Josip Stritar došao je iz Beča, gdje poslije svojega umirovljenja boravi, i sam na slavu, te mu je u subotu 19. svibnja priredjena podoknica s bakljadom pred stanom gradonačelnika Hribara, kod kojega je te večeri bio gost. Sutradan je u dvorani »Mjestnoga Doma« bila akademija, na kojoj je iza pozdrava predsjednika D. S. K. i Č. g. dra Zbašnjika u duljoj besjedi progovorio o radu i životu slavljenikovu g. dr. Tominšek, ističući osobito njegov urednički i kritičarski rad. Svečar se je iza toga zahvalio s nekoliko riječi priredjivačima proslave i pjevačima, na što je dr. Zbašnik završio akademiju.

Kod banketa, koji je priredjen u »Narodnom Domu« nazdravio je svečaru dr. Zbašnik, za tim načelnik Hribar, onda redom zastupnici raznih društava, djaštva itd., a napokon tajnik »M. H.« dr. Ante Radić, koji je u kratkoj besjedi kazao, da je slavljenikov rad na korist i hrvatskomu narodu, jer su Slovenci hrvatska straža. Na svim zdravicama zahvalio se svečar pročitavši tiskanu i gostovima već razdijeljenu »Zahvalu«, u kojoj kaže:

Marljivo moje rodoljubno delo
Uspeha ni mi pravega imelo,

pa sjećajući na nedavnu slavu Prešernovu završuje:

Prešernov duh naj krepko nas prešine,
Nas vse, in rod slovenski ne pogine!

Na večer isti dan sastao se na ponuku g. dra Fr. Ilešića u jednoj dvorani svratišta »Union« više književnika i novinara, da u bratskom razgovoru s izaslanicima »M. H.« sprovedu koji časak. Sastanak je počastio svojom nazočnošću i svečar Stritar, načelnik Hribar, predsjednik »Sl. M.« Levec, predsjednik Društva slovenskih književnikov i časnikarjev dr. Zbašnik, a bili su nazočni i tajnici »M. Sl.« i »D. S. K. i Č.« Lah i Pustoslemšek, urednik »Slovana« Govékar, dr. Tominšek, dr. Požar, dr. Ilešić i još nekoji, većinom s gospodjama. Načelnik Hribar pozdravio je zastupnike »M. H.« tako srdačno, ljubezno i toplo, kako to može samo čovjek njegove kulture i pogleda. Zahvalio mu se tajnik »M. H.« dr. A. Radić, na što je oduševljeno i iz punoće srca progovorio o zajedničkom radu Slovenaca i Hrvata dr. Ilešić. Iza toga su nekoji književnici slovenski ostali sa zastupnicima »M. H.« u ugodnom razgovoru do odlaska vlada.

Tužan spor*. S tim napisom izašao je u V. svesci »Savremenika« člančić od Ivanova (dra Milivoja Dežmana), na koji je potrebno da se osvrnemo, neka vidi hrvatski narod, kolika je sreća za »Maticu Hrvatsku« što dra Dežmana više u njezinu odboru nema, i — nadajmo se — nikad više biti ne će!

Radi boljega razumijevanja prešampat ćemo članak dra Dežmana »ad perpetuam memoriam«! Dr. Dežman piše doslovce ovako:

»U »Glasu Matičinog odbora javio se Dr. Bosanac, da opravdava sadanji odbor radi neuspjeha i goleme štete, koju je ovaj odbor nanio baš samoj instituciji. Dr. Bosanac htio bi za propadanje Matice svaliti krivnju na one književnike, koji su poznatom svojom izjavom prekinuli svaku vezu sa sadanjim odborom Matice Hrvatske.

Matica Hrvatska propada! Te činjenice ne poriče ni Dr. Bosanac, a i ne može je poricati, kad izvješća ovog odbora tako rječito govore.

G. 1897. imala je Mat. Hrv. članova prinosnika 9384, g. 1900, 9334, a g. 1904. imala je Matica Hrvatska članova prinosnika 6541. Odbor Matice Hrvatske se doduše nada, da će 1893 članova platiti članarinu, no kako je već prošla godina dana otkako su knjige raspačane, to ima vrlo malo nade, da će i polovice preostale članarine naknadno unići, pa će prema tome biti deficit samo za god. 1904. od kruna 11.360. To je golem poraz za ovaj odbor, pa mi potpuno shvaćamo da gospoda, koja su na sva usta govorila, da

* Uredništvo »G. M. H.« nastavljajući obranu »M. H.« drži za svoju dužnost, da u ime odbora »M. H.« ovo odgovori dvojici trojici prijatelja, koji nas savjetuju, da učinimo kraj ovoj smutnji i skandalu u našoj književnosti: Svu ovu smutnju i skandal u našoj književnosti stvorilo je i stvara nekoliko ljudi u nadi, da će drzovitim lažima i izmišljotinama zastrašiti pojedince i javno mnijenje te postati gospodarima situacije. Popustiti tomu terorizmu bilo s kojega razloga — bila bi slabost i pogriješka, kojoj bi napokon bila posljedica, da bi poluinteligentna masa, slušajući vazda isto zvono, napokon pristala uz teroriste, što se je već djelomice i dogodilo. Tu »dostojanstvena« šutnja ne pomaže. — Ur.

je sav narod uz njih, strepe pred pravorijekom javnosti, koja će ih pitati za račun. Dr. Bosanac hoće da dokaže, da su tome književnici krivi. Odbor je uvijek govorio i pisao, kako je to samo nekolicina nezadovoljnika, koji nemaju nikakova upliva, koji ništa ne vrijede i ništa ne znače. Rezultat ovaj pokazao je, da ogroman broj članova i to dugogodišnjih članova ne odobrava postupak odbora i ne plaća njihova loša izdanja.

Ovaj odbor mogao je »zbubnjati« iz Nove vesi i Vlaške ulice do stotinu građana, koji su doduše čestiti pekari, mesari i ini obrtnici, no u književnim sporovima zaista ne mogu odlučivati. Ovim novim članovima — kazao je odbor ono isto, što dr. Bosanac sad u tom članku, drugim riječima kaže, naime: da Matica ne može biti za nemoralnu, nepatriotsku i neumjetničku književnost. Opozicija, kazao je odbor, sastoji se od nekolicine gladnih književnika, kojima nije na srcu ni moral, ni domovina ni umjetnost — nego samo vlastiti džep. Posve je prirodno, da skupština nije dala ni do riječi ovakim »anarhistima« i »pornografima«, kojima je samo do opisivanja golotinja i do Matičinih zaklada. Uz ovu harangu naravno da su priprosti oni ljudi bili listom za »patriotičan, moralan i nesebičan« odbor Matice Hrvatske, te je odbor sjajno pobijedio, da je opozicija ostavila skupštinu i proglasila podpuni pasivitet. Od onog časa hrvatski književnici ne smetaju više sadanji odbor u radu. Odbor je mogao, oslobodivši se tih rušigrada, raditi po miloj volji na korist knjige i domovine. Pa što vidimo? Izdanja su sve gora, a članova je sve manje. Vele, da je na strani odbora sva Hrvatska, sav cvijet inteligencije. A gdje su ta djela, gdje su ti članovi? Mladi književnici izdavaju knjigu za knjigom, i to zaista uz veće žrtve, nego ikoji odbornik Matice, koji može da za svaki redak primi plaću.

Književnici niti mogu primiti odgovornost za rad i uspjehe sadanjenog odbora, niti ih može itko radi toga interpelirati. Književnici idu svojim putem. Izdavaju neprestano knjige, pišu u književne listove — a na javnosti je, da im sudi. Književnici ako ne će pogaziti svoju riječ ne mogu zajedno raditi s ovim sadanjim odborom poslije onakove skupštine, kakovu je priredio trolist: Klaić, Radić, Ortner. Odbor to dobro znađe, pa ipak neprestano kuša da predobije jednog ili drugog, nudja umjetnicima sve i sva, samo da predju u njihov tabor. Zaista umjetnici nisu nikako vezani uz književnike, no dok u javnosti nisu opozvane uvrede, nanese im radi njihova rada od Kuhača i Dra. Radića, ne može biti govora o sudjelovanju. Umjetnici nisu ni djeca ni protuhe. Ludo je za to govoriti, da književnici odvrću umjetnike od ovog odbora. Odvrću ih njihov ponos — a to je dovoljno. Dr. Bosanac bi dobro učinio, da stvar prikaže kako jest, a da ne piše tendenciozno i u korist svoju i svojih drugova. Isto tako nije istina, da se navaljivalo na Dra. Radića radi njegove plaće. Doduše Dr. Bosanac zatajio je dohodak Dra. Radića i naveo je, da ima samo 2400 plaće, što nije istina, jer Dr. Radić ima stalnu plaću i stanarinu u iznosu od 3600 kruna, a osim toga su mu napose plaćene korekture, no to ne smeta ništa Protiv Dra. Radića ustalo se i ustaje se iz sasna drugih razloga. Navest ćemo ih u kratko, a tim će se rasvijetliti i čitav taj tužni spor. Nije istina, da je borba za Maticu borba »mladih« protiv »starih«. Stvar se ima ovako: Današnji odbor Matice u svojoj većini je na strani mladih u borbi — literarnoj — protiv

bivše uprave Matičine, koja je sva bila u rukama Konstrenčičevim. Nikad ne bi bio Dr. Arnold predsjednik — nego J. E. Tomić, niti Dr. Radić tajnik, niti Dr. Ortner blagajnik, da ih nisu izabrali mladi.

Ova su trojica s pomoću mladih, pošto su im obećala, da će provesti reforme, koje su mladi zahtijevali, izabrana u odbor. Istina jest, da reforme nisu provedene, nego da su gospoda okrenula kabanicu i složila se poslije sa preostalim Kostrenčičevim pristašama (njega samoga su izgurali) protiv mladih. Ortner postao je blagajnik, Radić tajnik — a njihovi su dohoci dvostruki nego Kostrenčičevi, što su bili. Dok nisu bili na vladi, bili su veliki antiklerikalci i podupirali su mlade, kad su došli na vladu, složili se sa Klaićem i izgurali svoje suborice napolje i to za to, jer su im neprestano zanovijetali, da se započinu već jednom obećane reforme. Jedna je reforma bila zaista provedena. Povišena je plaća blagajnika i tajnika. Dakle upravo je smiješno, kad se sadanji odbor hoće proglasiti solidarnim sa starim konzervativcima, kad hoće da javnosti utuvi, kako je on čuvar tradicija Matičinih. To sve nije istina. Ova su se gospoda nekad gradila prijateljima mladih, a sad su im protivnici. Ova gospoda: Klaić, Radić, Ortner — to su sve sami antiklerikalci, koji su se pritajili, da prevare furtimaše. I uspjelo im je. Furtimaši su na skupštini bili za njih. Sad se kaju. Dr. Milobar istupio je iz odbora i »Hrvatstvo« ne brani više sadanji odbor. Nije dakle ni govora o domovini ni o lijepoj knjizi — to su sve »lari fari«. Gospoda hoće da sjede u Matici, dok bude moguće — après nous le deluge. Najbolje osvjetljuje njihov postupak ovaj slučaj. Gospoda šalju svoje ponude, da se primimo s njima. Odstupit će Klaić, Arnold i Ortner — vele oni. Sad kad im je voda do grla. U javnosti nas žigošu s nemoralom i izdajstva, a u potaji traže kompromis. Mi ne trebamo toga. Neka gospoda odstupe, nama nije do odborništva, ni do zaklada. Doći će vrijeme, kad će se sve spletkе otkriti i kad zabašurivanje ne će više koristiti. Hrvatski književnici mogu čekati — ako ovaj odbor misli, da i Matica može još čekati, neka samo nastave svoju igru. Zatukli su Vijenac, — zatući će i Maticu. Hrvatsku književnost nastojat će prema svojim silama unapredjivati hrvatski književnici i mimo Matice Hrvatske.»

*

Evo dakle člančića dra. Dežmana čitava! I koliko pozoran čitalac može razabrati s kolikom zloradosti i veseljem plemeniti dr. Dežman naviješta: »Matica Hrvatska propada!« Samo da bi mogao išta sadanjemu odboru zabaviti, taj odlični patriota ne bi žalio, da Matica zaista propadne! Na čast mu bilo! No tako sadanji odbor a i brojni prijatelji Matičini rade i radić će, da dr. Dežman te satisfakcije ne doživi. A kad bi sadanji odbor samo iz daleka naslutio, da je njegov rad na užtrb Matici, on bi s mjesta odstupio. Pojedini pak odbornici ostali bi i dalje prijatelji Matičini i radili bi kao obični članovi za slavu njezinu; — a ne bi slijedili dra. Dežmana, koji kroz pune dvije godine diže hajku na narodnu instituciju samo zato, da se osveti onima, koji nijesu htjeli, da budu roblje njegove moderne individualnosti. U čitavom članku kaže dr. Dežman samo jedno, što i mi moramo potpisati, naime: »Doći će vrijeme, kad će se sve spletkе (Dežmanove) otkriti i kad zabašurivanje (Dežmanovih pravih ciljeva) ne će više kori-

stiti.« Na to vrijeme može odbor Matičin mirne duše čekati i dočekati ga; jedino u interesu dra. Dežmana moglo bi biti, da to vrijeme što kasnije svane.

Toliko o duhu, kojim člančić Dežmanov odiše. Medjutim nakrcano je u članku toliko neistina i netočnosti, da ih treba redom izpraviti.

1. Dr. Dežman konstatira, da je Matica god. 1904. imala samo 6511 člana prinosnika, pak odatle izvodi, da »ogroman broj članova i to dugogodišnjih članova ne odobrava postupak odbora i ne plaća njihova (čija?) loša (?) izdanja«. Kad bi sve istina bila, da je broj članova prinosnika za god. 1904. spao na 6541 — što hvala Bogu ne stoji, — onda to ne bi bio dokaz nepovjerenja sadanjemu odboru, nego prijašnjemu, u kojem je dr. Dežman kroz tri godine tako štetno djelovao!« Dr. Dežman i drugovi izstupili su iz Matičinog odbora tek 4. studenoga 1904., pošto su sve knjige za onu godinu bile doštampane. Pače neke knjige, kao prijevodi Ivana Trnskoga, drama V. Cara-Emina i pjesme R. Katalinića bile su prihvaćene za štampu baš na preporuku dra. Dežmana i drugova, pa tako ide njega i drugove njegove sva slava i prikor za loše (?) knjige od god. 1904. Ako su dakle knjige od god. 1904. zaista loše, kako dr. Dežman sada tvrdi, kad ga više u odboru nema, onda je tomu pojavu krivac ili bar sukrivac on; ako je opadanje članova za god. 1904. nepovjerenje odboru, onda to vrijedi za prijašnji odbor, u kojemu je dr. Dežman »neprestano zanovijetao«, a ne za novi odbor, koji od oktobra 1904. upravlja Maticom. Razumijete li to, g. Dežmane?

Medjutim niti su izdanja za 1904. loša, niti je radi tih izdanja nastao neki zastoj u širenju Matičinih knjiga. Pravi uzrok opadanju članova za god. 1904. baš je dr. Dežman, koji je kao izdavač i urednik »Vijenca« tijekom god. 1903. ne samo upropastio i do kraja zatukao taj ponos hrvatske književnosti, nego i prouzročio gotovo razsulo Matice Hrvatske. Time, što je Matica god. 1903. sa punih 9000 kruna subvencionirala poznati Dežmanov »Vijenac«, ozlovoljeno bi do petdeset povjerenika Matičinih tak, da su častnu i tešku svoju službu odkazali. Sa tih 50 povjerenika odpalo je dakako i dosta članova, što se može statističkim podacima dokazati.

U koliko je dakle nedaća snašla Maticu s knjigama za god. 1904., jedino je i opet isključivo krivac dr. Dežman i njegov tužni »Vijenac« od god. 1903. Novi odbor, koji funkcionira tek od oktobra 1904., imao je kroz godinu dana i pol krvavoga posla, dok je tolike ozlojeđene povjerenike udobrovoljio, te su se opet vratili u krilo maše majke Matice zajedno sa svojim vrlim članovima. Novi odbor spasao je tako Maticu iz teške situacije, u koju bijaše spala po dru. Dežmanu. I taj dr. Dežman imade još obraza, da bijedi druge za ono, što je sam skrivio!

2. Dr. Dežman tvrdi, da je sadanji odbor za izvanrednu glavnu skupštinu od 29./I. 1905. »zbubnjao« do stotinu građana, koji su doduše »čestiti pekari, mesari i ini obrtnici« i t. d. Ovo je hotomična neistina, kako je samo dr. Dežman izreći može. Zapisnik o toj glavnoj skupštini izdala je uprava »Matice« u posebnom izdanju, što dakako dru. Dežmanu nije bilo drago. Taj zapisnik sastavljen je po bilježkama saborskih stenografa, kojih je 4 ili 5

* Dežman sam priznaje u članku, da su on i njegovi suborici u odboru »neprestano zanovijetali«.

u skupštini bilo. Pred zapisnikom imade popis svih 188 članova, koji su skupštini prisustvovali. Tu je bilo 35 doktora svih fakulteta, 17 profesora i 16 književnika i novinara, koji su sa brojnim svećenicima, činovnicima i nekih desetak vrlih građana trgovaca i obrtnika s užasom gledali, šta tu radi dr. Dežman sa svoja 3—4 druga, a sve u ime »moderne individualne kulture i slobode«! Dr. Dežman morao bi biti oprezan, pa ne spominjati više one skupštine, u kojoj se je za sve vijeke smrtno blamirao.

Nije istina, da je sadanji odbor na toj skupštini, ili ma gdje išta kazao o »gladnim« književnicima. Ako to dr. Dežman dokaže, dobit će ne 9000, nego 90.000 kruna za dalje svoje »moderne« podhvate. Odbor odviše štuje književničko zvanje (vidi moj članak: Tko je književnik?), nego da bi se izrugavao onima, koji neumorno rade za napredak hrvatskoga naroda. Odbor se ne ruga ni onima, koji bi htjeli biti književnici, a još nijesu, on se od srca raduje i najmladjenu poletarcu. Baš za te najmladje raspisao je ove godine i nagradu. O »gladnim« književnicima govori samo dr. Dežman, koji je čak i to odkrio, da su tajniku »Maticе« »napose plaćene korekture«! Tko o čemu, a baba o uštipcima.

3. Odbor nikomu »ne nudi sve i sva, samo da predje u njihov (čiji?!) tabor«. Odbor je oduševljeno dočekao hrvatske umjetnike, koji su »Hrvatsko Kolo« za g. 1905. ukrasili svojim lijepim radnjama; odbor je umjetnike naše proglasio radnicima »Maticе«, te se od srca raduje njihovim prilozima za »Hrvatsko Kolo« god. 1906. Umjetnici nisu zaista ni »djeca ni protuhe«, i s toga ne trebaju ni skrbnika ni branitelja, kakovim se njima dr. Dežman nameće. U ostalom umjetnici poznaju dra. Dežmana i njegov »rad« odviše dobro, pače izvrstno pamte, kolike je »zasluge« on stekao za Društvo hrvatskih umjetnika!

4. Nije istina, »da gospoda šalju svoje ponude, da se primirimo s njima«. Sadanji odbor »Matičin« s nikim se nije svadio, pak s toga ne treba s nikim se pomiriti. Sadanji odbor (od oktobra 1904.) tek se je branio i brani od bezdušnih i nepravедnih napadaja. Zar je sadanji odbor inscenirao besmislenу hajku na predsjednika dra. Arnolda s poznatom rezolucijom od 4. studenoga 1904.? Zar je sadanji odbor tražio izvanrednu glavnu skupštinu s dnevним redom za arangement skandala? Zar je sadanji odbor u oči te izvanredne skupštine izdao onaj famozni pamflet, kojega su se sami autori stidili, pak na skupštini zatajili svoje autorstvo?

Sadanji odbor nema dakle razloga, da se s kim izmiruje. a još manje da koga mami ponudama. Ali zato nije ni htio ni smio odbiti dra. Lisičara, kad je sam »Maticu« ponudio svoje crtice, niti J. Kosora, kad je tražio nagradu za svoj roman »Rasap«, a najmanje dra. Branka Drechslera, kad je pohodio podpredsjednika Klaića, te s njime akademički razpravljao o našim književnim nevoljama. Odbor nije htio niti smio odbiti gg. Lunačeka i Matoša, kad su se prijavili kao suradnici »Matičini«. Odbor u obće ne može nikoga odbiti, koji hoće da za »Maticu« radi; odboru pristoji tek pravo i dužnost, da priposlane radove ocijeni prema vrijednosti i shodnosti za »Maticu«. Odbor ne pita za imena i lične simpatije: on mora svaku radnju primiti, samo ako je dobra i zgodna. A poglavito mora gledati, da primljene

radnje budu patriotske i moralne, da ne vrijedjaju nijednu vjeru, a najmanje rimo-katoličku, kojoj sam pripada.

5. Nije istina, da tajnik dr. Radić prima za stanarinu 1200 kruna (on ima besplatan stan u naravi); a takodjer nije istina, da »su mu napose plaćene korekture«. Tajnik nije nikada primio ni prebite pare za korekture, to dobro znade bivši odbornik Dežman! Ili možda ne zna? Tim gore po njega!

6. Predsjednik dr. Arnold nije izabran »s pomoću mladih* za predsjednika, a još je manje obećao »mladima« tom prigodom ikakve reforme. On u obće nije nikomu ništa obećao, jer nije ni slutio, da će biti izabran!

7. Klaić, Ortner i Radić nijesu nikoga »izgurali« iz odbora; — pismom od 4. studenoga 1904. najavili su dr. Dežman i drugovi sami svoj izstup iz odbora, navedavši za to posve druge razloge, nego što ih Dežman sada podmeće. Zar Dežman tako brzo zaboravlja?

8. Odbor ne traži nikakva »kompromisa«, a najmanje s drom, Dežmanom, koji je načelni protivnik svih kompromisa.

9. Nije odbor zatukao »Vijenca«; ta slava ide samo dra. Dežmana. Sad je Dežman najednom postao čedan!

10. Odbor ne će zatući »Maticu«; on će ju do posljednje kapi krvi braniti. Dični posao oko rušenja »Maticе« prepušta dru. Dežmanu i onima, koji bi možda njega slušali. Ali odbor je duboko uvjeren, da će dr. Dežman u dogledno vrijeme pri tom poslu ostati — sam.

Dr. Dežman htio je člankom »Tužan spor«, što no Nijemac kaže, kao jednim udarcem »zatući tri muhe«, ali je napokon zatukao — sebe sama. Drugo i ne zaslužuje.

V. Klaić.

* Koliko je istine u tvrdnji Ivanova: »Nikad ne bi bio dr. Arnold predsjednik... niti dr. Radić tajnik, niti dr. Ortner blagajnik, da ih nisu izabrali mladi«, vidi se jasno iz zapisnika zajedničke odborske sjednice »M. H.« od 3. prosinca 1901., u kojoj je dr. Radić izabran tajnikom, a u kojoj su bili prisutni uz predsjednika Trnskoga »gg. podpredsjednici J. E. Tomić i dr. Marković, odbornici: dr. Bauer, dr. Arnold, dr. Bosanac, dr. Radić, dr. Harambašić, dr. Hoić, Gj. Deželić, Josip Pasarić, Vj. Novak i Iv. Kostrenčić«. — Ovo su Ivanovljevi »mladi«, koji su izabrali tajnikom dra. Radića i kojima je on »obećao reforme«! Da nam nije žao prostora, ispisali bismo imena prisutnika, koji su izabrali dra. Arnolda predsjednikom i dra. Ortnera blagajnikom, pa bi se opet vidjelo, da Ivanov, kad zine... Da Ivanov nije ništa drugo napisao nego samo onu laž o nagradama, što ih tajnik dr. Radić dobiva tobože za korekture, — ne bi mu smjelo biti mjesta u čestitom društvu, a kamo li da kao nekakav vodja i toliko puta već blamirani »reformator« i »inicijator« već godine i godine pustim lažima haranguira literarne analfabete proti »Maticu« i njezinim odbornicima. Jednaka je laž ono, što Ivanov piše, da je dr. Arnold, dr. Radić i dr. Ortner obećao »mladima« nekakve reforme, pa je upravo sramota i skandal, da takav čovjek kao što je Ivanov, golim lažima i izmišljotinama može još uvijek, i to u glasilu D. H. K., stvarati i podržavati vječne nekakve afere. — Ur.

Dežman se napokon odao! U V. svezci »Savremenika« napisao je Dežman (Ivanov) nekakav članak »Tužan spor«, da bi njim osujetio akciju onih književnika, koji bi se htjeli sporazumjeti s »Matičinim« odborom i stupiti u kolo radnika »Matičinih«. Mnogi hrvatski književnici žale od srca, š'o su se dali u svoje vrijeme zavesti od Dežmana, pak smo uvjereni, da ih više ni »bojkotiranje« ni druga »taktična« sredstva Dežmanova ne će smetati. Ta sam Dežman očituje u rečenom članku:

— Nije istina, da je borba za »Maticu« borba »mladih« protiv »starih«. (Čujmo!)

— Ova gospoda: Klaić, Radić, Ortner — to su sve sami antiklerikalci, koji su se pritajili, da prevare furtimaše (Gut gebrüllt, Löwe!).

— Nije dakle ni govora o domovini ni o lijepoj knjizi — to su sve »lari fari« (za Dežmana!).

— Gospoda šalju svoje ponude, da se primirimo s njima (zar s Dežmanom?).

— Doći će vrijeme, kad će se sve spletke (Dežmanove) otkriti i kad zabašurivanje ne će više koristiti (Dežmanu).

Dežman se je eto — i prije reda — sam raskrinkao!

A »Matičin« odbor i ovaj put jasno i glasno naviješta: Primamo radostno radove starih, mladih i najmladjih, samo neka su dobri i pristojni. Pa i od Dežmana bi primio, ako bi on mogao što dobra i pristojna napisati.

»Matica Hrvatska« u — *Questions diplomatiques et coloniales* (Revue de politique extérieure. 10me année. Nr. 221. Paris. Rue Cassette 19—21.). — Diplomatski pisac g. René Henry posjetio je boraveći u Zagrebu i našu »Maticu«, pa kako je izvješćujući o našim političkim prilikama imao zgođe spomenuti i »Maticu Hrvatsku«, opisao je u nekih deset redaka, što je čuo i vidio i u »M. H.« — »Tko hoće — piše g. Henry — da nadje u Zagrebu spomen velikih Hrvata XIX. stoljeća, mora ići na groblje (Mirogoj) i u »Maticu Hrvatsku«, — a onda kaže koju riječ o svakom od preporoditelja naših, pa o Preradoviću, Šenoi (koji je, kaže, porijetlom — Francez) i Račkom. O »Matici« kaže glavne, svima nama poznate stvari.

Zadržavajući se g. Henry u prostorijama »M. H.« zanimao se za svaku i najmanju stvar i sve bilježio, premda mu je vrijeme bilo odmjereno na minute. Zanimale su ga i knjige »M. H.«,

pa je o svakoj htio nešto čuti, i to je bilježio. Razgledavajući (s gospodjom) »Hrv. Kolo« nije se mogao nadiviti medalji R. Frangeša »Sve za vjeru i za domovinu«. I to je zabilježio. Ističem sve to zato, da se vidi, kako nije opravdano mnijenje o franceskoj površnosti pače ni za — diplomate, koji tobože za sitnice i ovako sporedne stvari, kao što je književnost, umjetnost i t. d. — ne moraju mariti.

Odličnoga pisca i prijatelja Hrvatâ ide svakako naša hvala, što je u svjetskom časopisu sa simpatijom spomenuo naše prosvjetno nastojanje.

Milan Begović: Venus victrix. O ovoj komediji (u jednom činu), koju piscu prijateljska štampa u velike i neumorno razglašuje, čitamo ocjenu u Nuova Rassegna (1906. IV. 4. 262—263), u kojoj se kaže: »U svem tom, kako se vidi, Preporod (Renesanca) tu ulazi samo po kostimima licâ... Ne znam, čemu je bilo potrebno, da se upali kuća, kad se je moglo slobodno unići i izaći: istina je, da bi čin bio izašao kratak i mizeran. No ovaj prisiljeni svršetak ne podaje nimalo života beskrvnoj radnji, koja nema u sebi nikakvoća kontrasta, pa po tom nije, kako se nama čini, ni teatralna ni interesantna«.

Ad perpetuam memoriam. Čitamo u »Pokretu« (br. 137. god. 1906.): »Priposlano. Gosp. dru. Anti Radiću, tajniku »Matice Hrvatske«. — Izvinit ćete mi, što nisam odmah »vic« — shvatio, kad ste mi poslali poziv za konkurenciju Vaše »Matice«. Kad sam primio brojeve »Matičina glasnika« (!), koje ste mi blagoizvoljeli poslati, — razumio sam i suviše! Oprostite, što nisam odmah vratio »velevrijedne« svezke s razloga, što sam ih posudio jednom prijatelju, koji je takodjer želio, da se malko nasmije, stoga Vam ih vraćam danas. Vidjevši Vaš »Glasnik«, čudio sam se, kako mi ga mogoste poslati, jer ja niti sam sada više seljak, a niti se smatram nebeskim građaninom. Pa i u samom djelovanju sam »griješnik« — jer stvaram i ovjekovjećujem zemaljske zaručnike, koji se vjenčavaju pod vedrim nebom; a onda moje »griješničko« srce — ako u opće vjerujete, da u nas ima srca — više osjeća sa progonom Eve, — nego sa »bijegom majke Božje u Egipat«. — Narodne motive ako i radim, isključivo su goli, te ne bi ni jedan ljubitelj »Matice Hrvatske« rekao, da je narodna umjetnost (jer nemaju »kume-

kovog« kostima). Prema tomu držim, da nije bilo shodno, da me pozovete, — pa čak da ste to radi forme učinili. Ovo su dakle razlozi, radi kojih i ja nisam konkurirao, te molim da ispravite vijest u novinama, da su i »nezagrebački« umjetnici sudjelovali. Napokon nemojte misliti ni Vi a ni slavna publika, da je ovo jal — usred »sjajnog« rezultata — Vaše — konkurencije, — jer zbilja ne zavidim ni umjetnicima na »Matici« ni »Matici« na umjetnicima. Primite izraz moга udivljenja, i — ostajemo »stari« — i »mladi« prijatelji. U Beču, 15. lipnja 1906. Ivan Meštrović, kipar«.

*

Na pismo g. I. Meštrovića, koje smo za vječni spomen malo više priopćili, šalje nam slikar i odbornik »M. H.« g. Iveković ovo: Priposlano*): »Gospodinu Ivanu Meštroviću, kiparu u Beču. Vaše »pripisano« dru. Anti Radiću u »Pokretu« od 16. lipnja 1906., u kojem bez ikakova povoda vrijeđate svoje kolege, vrlo je čudno, jer ga nitko ne razumije, osim ako Vam je bilo glavno to — kao što se čini da jest — da je Vaše »pripisano« adresirano na dra. A. Radića i tiskano u »Pokretu«, a to je za jednoga umjetnika Meštrovića — vrlo malo. Budući da mi je stalo do toga, da pred jugoslavensku izložbu — bude i naša i ostala jugoslavenska javnost upućena o motivima Vaše nemoćne i do prostote nepristojne srdžbe, razložiti ću cijelu stvar u budućem broju »Glasa Matice Hrvatske«.

U Zagrebu, 19. lipnja 1906.

Oton Iveković.«

O istom dokumentu čitamo u zaogr. »Hrvatskoj« od 21. o. mj. ove Refleksije o Meštrovićevu pismu (od ugledna pisca, kako kaže uredništvo): »Prije nekoliko dana štampano je u »Pokretu« pismo hrvatskog kipara Ivana Meštrovića, datirano iz Beča. Iskreno priznajem, da smo ja kao i nekoliko naših starijih književnika ostali zabezeknuti, pročitavši ovu neobičnu epistolu. Adresirana je tobože na tajnika »Matičina«, ali proti tajniku nije mogla biti upravljena, jer je tajnik samo kao izvršujući organ »Matičina« odbora korektno pozvao i Meštrovića na plemenitu utakmicu hrvatske umjetnosti. Stilizacija Meštrovićeva u ostalom je takova, da tajnik »Matičin« dolazi u ovu

*) Bilo je priopćeno i u zagrebačkim dnevnicima »Hrvatskoj« i »Hrv. Pravu« dne 19. lipnja o. g.

poslanicu kao Pilat u »Credo«. Meštrović je ovim pismom nečuvenom smjelošću prišao pljusku na lice svih naših umjetnika. Šta to znači? I zašto? Meštrović »ne zavidi ni umjetnicima na »Matici« ni »Matici« na »umjetnicima«. — Ova posljednja riječ složena je pod navodnim znakovima! Tobože: Frangeš, Crnčić, Iveković, Medović, Valdec i Kovačević nisu umjetnici nego samo ja Ivan Meštrović. Karakter g. Meštrovića do danas nismo izblize poznavali, ali to je jasno, da ga iza ovog pisma upoznajemo s vrlo čudne strane. On je možda dobar umjetnik, a jamačno će postati i bolji. Ali pisati ne zna, a o odgoju duše na onim planinama nije dobio osnovnog temelja. Prema tome imamo prava, da od danas i drugim pogledima promatramo plodove njegove umjetnosti. Tko nije ugladio svoга srca, taj ne može ni u vajarstvu donijeti ništa vječita, ni ugladjena. Redakcija »Pokreta« nipošto nije učinila nikakovo dobro ni Meštroviću ni časti naše umjetnosti, što je štampala ovo besprimjerno pismo. Jedan Meštrović još i smije ne znati, kako se piše i što se smije, a što ne smije reći, jer, nevješt književnikovanju i pravoj stilizaciji, mogao je u časovitoj nesvijesti počinuti čudo i pokoru, kao što je faktično i počinio. Ali je zato tu i redakcija, koja mora objektivnim i čistim patriotskim mjerilom omjeriti, u koju nam je svetinju hitac nerazpoloženog umjetnika udario.«

Da se pismo g. Meštrovića uzmogne dostojno ocijeniti, priopćujemo evo i poziv, kojim je g. M. — kao i drugi hrvatski umjetnici — pozvan na natjecanje. To pismo glasi:

»Odbor »Matice Hrvatske« razpisao uz natječaje za beletrističke i poučne radnje takodjer jedan natječaj od 300 (trista) K za slikarsku ili vajarsku (kiparsku) radnju po volji uz uvjete, koji su objelodanjeni u svim zagrebačkim novinama i u 1. i 2. broju »Glasa M. H.«

Zagrebački i nekoji vanjski umjetnici odazvali su se ovom razpisu natječaja liepim radnjama, koje su nakanili izložiti u zaogr. umjetničkom paviljonu, pa se uprava »M. H.« obraća ovim posebice i na Vas s molbom, da se izvolite priključiti natjecanju te koju svoju radnju pošaljete za spomenutu izložbu pod uvjetima naznačenim u razpisu natječaja. Radnje izvolite poslati do pod konac svibnja na upravu »Matice Hrvatske« u Zagreb.

Nadajući se stalno, da ćete se ovom skromnomu za sada nastojanju »Matice Hrvatske« oko podupiranja umjetnosti naj-

spremnije odazvati, preporučujemo Vam se s odličnim poštovanjem

U ime odbora »M. H.«

Dr. Gjuro Arnold
predsjednik.

Dr. Ante Radić
tajnik.

Na ovo pismo dobila je uprava »M. H.« ovaj odgovor od g. I. Meštrovića:

»Žalim što mi se je u novinama podkrao natječaj, koga je ta sl. uprava raspisala, te su mi stoga nepoznati uvjeti, pa će mi biti nemoguće, da i ja sudjelujem konkurenciji. Izvoli li mi jih ta sl. uprava priposlati, pa budu li isti mogućnosti odgovarali, to može ta sl. uprava i na moje radove računati.

Vidovićeva adresa: Em. Vil. Chioggia (Italia), a Krizmanova II. Wien Voleriestrasse 8a, Rački IX. Sobieskig*. — Sa osobitim poštovanjem I. Meštrović. (Pošt. žig 11. V. 1906.).

Pošto je tajnik »M. H.« već prije bio poslao gosp. Meštroviću »Glas M. H.«, u kojem su objelodanjeni uvjeti natjecanja, i posebice mu sada odmah pisao, dobio je od njega ovu dopisnicu:

»14. V. 06. Veleučeni gospodine! Danas primio Vašu dopisnicu a neki dan 5. br-va G. M. H. pa vam se ljepo zahvaljujem.

U koliko mi bude moguće obavijestiti ću i druge umjetnike glede Vašega natječaja. Molim Vas javite mi je li »M. H.« preuzimlje trošak prenosa za tamo i ovamo i u svakom slučaju, jer s vajarskim radnjam ide teže nego li sa slikam. Izim toga dajem Vam na znanje, da će meni biti moguće tek sasma pod konac o. mj. poslati a ne znam hoće li biti na vreme.

Sa osobitim štovanjem

I. Meštrović.

Tajnik »M. H.« odgovorio je gosp. Meštroviću, da »M. H.« preuzima trošak otpremanja i dopremanja umjetninâ; no pošto ga je za koji dan jedan stručnjak upozorio, da bi troškovi za velike kipove mogli biti znatni, a da je za »Matičinu« svrhu dosta i fotografija umjetnine, pisao je tajnik g. Meštroviću ponovno, neka manje stvari pošalje u originalu, a od velikih samo fotografiju.

*) U pozivu na g. Meštrovića bio je dodan pripis, u kojem se g. M. umoljava, da izvoli obavijestiti upravu »M. H.« o adresama ostalih hrvatskih umjetnika. Toj se je molbi g. M. evo pripravno odazvao, pa mu se za to u ime uprave i ovim putem zahvaljujem.

S »izložbom« prispjelih umjetnina (koja radi troškova nije priredjena u umjetničkom paviljonu, a ne bi to imalo ni prave svrhe, jer se ne bi mogla otvoriti i javnosti budući da je većina prispjelih radnja odredjena za sofijsku izložbu, pa je posve u redu, da se prije javno ne izlažu) — čekalo se baš radi vanjskih umjetnika, posebice radi g. Meštrovića, koji je obećao, da će sudjelovati, sve do poslije Duhova, dakle preko onoga roka (»sasma pod konac o. mj.«, t. j. svibnja), koji je sebi pridržao g. M. No od g. M. nije ništa došlo, nego na jedanput ono »Priposlano«, iz kojega se nikako ne vidi zašto g. Meštrović nije sudjelovao kod natjecanja, kao što ni to, od kuda njegova zlovolja u opće, posebice na tajnika »M. H.«

Gosp. Meštrović spominje nekakav »vic« u pozivu »M. H.«. Taj je poziv evo od riječi do riječi priopćen, pa je svakomu moguće prosuditi, ima li tu kakav »vic«.

Mi se ne bismo toliko bavili ovim dokumentom g. Meštrovića, da njegovo »Priposlano« ne nosi na sebi sve biljege čitave borbe proti »Matici Hrvatskoj«. Potanje nabrajati te biljege bilo bi suvišno, jer se vide u svakom retku, gotovo u svakoj riječi u dokumentu g. Meštrovića. Jadno je doista, ako je tko iz ovake siromaštine mislio izbiti kakav kapital.

»Dom in Svet« o »sporu« književnikâ s »M. H.« — U broju 9. o. g. osvrće se »D. in S.« na razpravicu, što sam je pod naslovom »Matica Hrvatska« (1. Novinstvo i književnici prema Matici Hrvatskoj. 2. Knjige »M. H.« za god. 1905) napisao najprije u »Hrvatskoj Misli«, a onda posebice dao otisnuti. Referent »Doma in Sveta« (l.) piše o toj razpravi medju ostalim: »Radić« ... hoće biti priden tajnik »M. H.« in kot tak ne more podpirati struje, ki je podira, dasi se obsoja načela modernistov. Radić je previden in zelo pameten oportunist. Lepo pripoveduje književni secesiji, da je absolutna svoboda v takem književnem zavodu, kot je »Matica« nemogoča, ker vsakega književnika vežejo pravila dotičnega društva, za katero piše, in ker ni društva brez pravil. In to je res, zato se morajo »mladi« pokoriti vsaj društvenim predpisom — in svobode ni! — Sicer se pa »mladi« kljub društvenim pravilom ne morejo pritoževati. Radić jim dokazuje, da »Matica« nikoli ni zavrgla nobene »svobodne« knjige, da vse sprejme in da je tudi že izdala mnogo knjig, ki so dosta »svobodne« — kar tudi mi vemo«.

»Na ta način je Radić storil svojo dolžnost kot tajnik »Matice«, dokazal je mladim njihovo krivico in vendar se jim ni preveč zameril. Saj sam pravi: Mladi dakle i slobode željni pisci hrvatski imadu posve pravo, kad traže bilo i neograničenu slobodu« (str. 12.) — in zato nam gre. Priznati ali ne priznati »l'art pour l'art«. Tako je izmolil Radić »credo« mladih svobodnjakov in se že čuti dolžnega braniti »Matico« z dokazi, ki jim sam ne verjame, če jih utegne le nekoliko premisliti. Zato, ker so v »Matici«, naj bi se morali književniki držati njenih pravil? Zakaj pa »Matica« ne postavi enega pravila za umetnike, pravilo, da so popolnoma prosti pri svojem ustvarjanju? Zdi se nam, da dr. Radić ni dosleden. — Tu ni mesta, da bi govorili o svojem mnenju glede popolne umetniške svobode. Najstrastnejši zagovarjanci tega gesla so ga sami zavrgli v svojih delih. A če je dr. Radiću veliko na tem, da se še bolj razbije in desorganizira vse književno življenje hrvaško, naj zagovarja geslo mladih...

Kad bih ja upitao, tko je taj, što se pod onim l, krije, ne bi on imao prava odgovoriti, da je to svedjedno, jer bi on sav svoj referat bio malo drugačije napisao, da nije znao, tko je napisao onu obranu »M. H.«: ne bi bio imao prilike govoriti o »pridnom tajniku« »M. H.«, o njegovoj »dolžnosti, kot tajnik »M. H.«, pa tako u njegovom referatu ne bi bilo nedelikatnosti, koje su vrlo blizu običnomu i neliepomu sumnjičenju.

Gosp. l-u očito je žao, što se Radić mladima »ni preveč zameril«, — kao da je svrha cijeloj ovoj borbi, da se jedni drugima što više zamjerimo. Ovo je žaljenje vrlo karakteristično za one današnje borbe, u čijim redovima vojuje g. l.: oni ne žele mira, njima je žao, ako gdje nastaje mir, oni žele boj, strastveni boj do uništenja. Tko hoće mira, tko ne će, da se »preveč zameri«, to je »oportunist«, pače »pameten« i »zelo pameten oportunist«. Samo onda nikako ne razumijem, što se g. l. boji, »da se še bolj razbije in desorganizira vse književno življenje hrvaško«. Zar će se zato razbiti i desorganizovati naš književni život, što se jedni drugima previše ne zamjeramo, što ne vodimo boja do uništenja? Ta ako je g. l-u do složnoga rada i napredka hrvatske književnosti, on bi se morao veseliti, što »M. H.« ima »pridnoga« tajnika, koji čini svoju dužnost, a ipak se u ova teška vremena »preveč ne zameri« ni protivnicima današnje »M. H.«

G. l. u »D. in S.« tvrdi, da »dr. Radić ni dosleden«, valjda za to, što je »zmolil« »credo« mladih svobodnjakov«, a ipak im dokazuje, da imaju krivo. G. l. očito umuje ovako: Kad dr. R. ne prigovara, što književnici traže slobodu, zašto brani »Maticu« i njezina pravila, koja izključuju slobodu? Zašto ne bi »Matica« postavila jedno pravilo, i to pravilo: da su umjetnici slobodni?

Ovo umovanje nije opravdano, i to zato, što ja nisam tvrdio i ne tvrdim, da slobode ne može biti zato, što »vsakega književnika vežejo pravila« (»Matičina«), t. j. da pravila »M. H.« izključuju slobodu stvaranja. Ovu je tvrdnju izmislio i postavio g. l. Ja sam tvrdio i tvrdim, da pravila vežu odbor, i to u ovom pitanju toliko, koliko je »M. H.« institucija s odredjenom svrhom, — svrhom, da širi koristne nauke i da podupire liepu knjigu; a jedno i drugo može činiti samo onda, ako je materijalno i organizacijski jaka. Štoga je kadro »Maticu« materijalno i organizacijski uzdrmati, — to je napereno ravno proti svrsi institucije, — i zato »priden« odbor kao što i »priden« tajnik ima takvu pogibao od »Matice« odvracati, — ali se zato baš ne mora nikomu »preveč zameriti«, jer to nije svrha obrani. Razumije se, da se s odborom i s tajnikom ne moraju u prosudjivanju onoga, što bi »Matici« moglo biti na štetu, slagati baš svi književnici. No za to — zato je i nastao, recimo, »spor« radi »Matice«, — ali zato sve to i nije bog zna kakovo zlo, zato se ne moramo jedni drugima »preveč zameriti«, možda čak do smrti, pa bilo to ne znam kako žao g. l-u i drugima.

Dakako, da osim ovoga pitanja — o uzdržanju i napredku institucije — ima još jedno pitanje, na ime: Ima li »M. H.« ploviti sa svakom strujom, koja joj omogućuje ili čak zajamčuje materijalni i organizacijski napredak? Hoće li na pr. izdavati molitvenike, ako bi se izplatili? Hoće li izdavati redom sva djela »mladih«, ako ima nade, da će izdanja razprodati i novih članova dobiti?

Da sam ja pišući o sporu ovakovo pitanje postavio i na nj odgovorio: Da, — onda bi g. l. u »D. in S.« imao pravo nazvati me oportunistom. No niti sam ja takovo pitanje postavio, niti sam na nj onako odgovorio. Ali zato ima u mojoj razpravi dosta mjesta, po kojima se može suditi, da bih ja na onako postavljeno pitanje odgovorio: Ne!

No do ovakoga razkršća nije »M. H.«, hvala Bogu, jošte

došla. »Matica Hrvatska« može još uvijek s nadom na uspjeh izdavati djela, za koja ćemo svi — pa i g. l. i protivnici »M. H.« — priznati, ili da su u njima korisne nauke, ili da spadaju u liepu knjigu. Prigovora može, dakako, biti sad više, sad manje i s jedne i s druge strane; ali da tih prigovora bude što manje i da budu što manje opravdani prema onomu, u čem se svi slažemo, — to je zadaća odbora »M. H.«. Ako je i to oportunitizam, ja doista ne znam, zašto bi se takvomu oportunizmu moglo prigovarati.

Ovo su dokazi, kojima ja vjerujem. A što mi g. l. neliepo dobacuje, da ja sâm svojim dokazima ne vjerujem, neka mi dopusti, da ga sjetim, da vlastitim dokazima obično ne vjeruju učenici iz — njegove škole.

Reforma »Matice Hrvatske« pred njezinim odborom.

1. Zaključci zajedn. odbora »M. H.« o predlozima skupštinaru g. V. Radmilovića u gl. skupštini »M. H.« 17. XII. 1905.

1. a) »M. H.« imala je, te je već dobrim dijelom izvela program svojih izdanja (Svjetska povjest, prirodopisna knjižnica, Slike iz svjetske književnosti i t. d.).

b) Koliko je dosadašnji program proveden i koliko su nastale nove potrebe, odbor će i u napried, koliko je to moguće, raditi po programu, te o stvorenom i provedenom programu izvješćivati glavnu skupštinu.

No kad je govor o programu književnih izdanja, treba vazda držati na umu ovo:

I. Književni program »opsežan i u sitno detaljiran« ne može se po svojoj naravi razpravljati u glavnoj skupštini.

II. Koliko je program knjiž. izdanja nuždan, toliko ne bi bilo dobro, kad bi u tom programu bila unapried i na više godina nepromjenljivo određena sva izdanja. »M. H.« uz takav program morala bi upravo odbijati svakoga pisca, koji bi joj slobodnom inicijativom ponudio kakovo djelo, koje nije sadr-

žano u programu. Da bi to radjalo zlovoljom, to će svatko priznati.

III. Knjige izvan programa morat će »M. H.« izdavati i radi onih djela i radnja, koje su nagrađene kojom nagradom (na pr. Draškovićevom, Vuščićevom i t. d.), osim ako bi i natječajne radnje vezala na program, a tomu bi se dalo ne samo opravdano prigovoriti s više razloga, nego bi upravo smetalo provadjanje programa, jer odbor, čekajući natječajne radnje, ne bi mogao tražiti suradnika po svojoj volji. Odbor bi jedino mogao razpisujući natječaje preporučivati književnicima obzir na »Matičin« program.

c) Priedlog, da odbor »M. H.« formalno pozove na suradnju u stvaranju svoga programa »sva hrvatska udruženja« i pojedince, — nije jasan, jer nije kazano, u čem bi stajala ta suradnja »svih hrvatskih udruženja«. Misli li se tim priedlogom na to, da »M. H.« sazove vieće (i to ne valjda svih hrvatskih udruženja), to se od takvog velikoga — vieća ne može očekivati povoljan uspjeh, bez obzira na to, što bi se tim prava i dužnosti odbora »M. H.« predavala u ruke faktoru, koji nije odgovoran gl. skupštini »M. H.«, te bi po tom »M. H.« kao samostalna institucija prestala, a stvorila bi se njeka hrvatska obće narodna književnička skupština.

Što se tiče savjeta i priedloga pojedinaca u glavnoj skupštini, to se razumije, da ih je odbor i uprava dužna uzimati u obzir, koliko ih nadje opravdanima.

d) Predlog, da se »M. H.« reorganizuje poput velikih nakladnih društava, nije jasan, jer nije rečeno, u čem bi stajala takva reorganizacija i što bi trebalo učiniti. (Odklanja se.)

2. Izdavajući »M. H.« 20—40 knjiga, t. j. dva, ili pače četiri puta toliko od prilike, koliko izdaje sada, trošila bi na takva izdanja preko 40, pače preko 100% više za isti broj primjeraka, budući da na pr. 100 araka u 8.000 primjeraka stoji okruglo 28.000 K, dok bi 200 araka, svaka stotina po 4.000 primjeraka, stajalo 40.000 K, a 400 araka svaka stotina po 2.000 primjeraka, stajalo bi 64.000 K, a članarina bi bila vazda ista, recimo (za 8.000 prinosnikâ) 40.000 K, — ne računajući ovamo drugih troškova, koji bi se uz veći broj araka podvostručili i početvostručili. Uzmemo li na um, da »M. H.« trošeći na 100 araka u 8.000 primjeraka 28.000 K, jedva podmiruje izdatke za izdanja, ne može se na to ni misliti, da bi se ti izdatci mogli podmiriti,

kad bi iznašali 40.000, pače 64.000 K. Ta težište materijalnoga uspjeha »M. H.« i leži u velikom broju jednakih primjeraka.

Razumije se, da bi ovi računi stajali drugačije, kad bi se povisila članarina, ili kad bi se za današnju članarinu davalo manje knjiga, ili napokon kad bi se broj članova prinosnika povećao. (Odklanja se.)

3. Njekoji članovi »M. H.« i sada nerado plaćaju dopremninu, a još bi ju teže plaćali dva puta. Uza to bi se pomnožili i nekoji drugi — pisarski, računski i — povjerenički poslovi, a po tom i troškovi. Povrh toga treba držati na umu, da liepa »hrpa knjiga«, koja se najedanput daje, takodjer djeluje na znatan broj članova, pa kao što s mnogo čim, tako treba i s tim računati. (Odklanja se.)

4. Dok traje ugovor sa sadašnjom tiskarom, ne može o tom biti govora, da se knjige »Matice Hrvatske« tiskaju u više tiskara. A kad i prestane taj ugovor, ne bi bilo koristno za »Maticu«, da knjige daje tiskati u više tiskara, i to poglavito s toga, što se povoljne, t. j. nizke cene dadu postići samo onda, ako jedna tiskara dobije veliki taj posao. Da bi se knjige tiskale i u tiskarama izvan Zagreba, na to valja nitko ozbiljno ne misli. (Odklanja se.)

5. Da »Matica Hrvatska« osnuje svoju tiskaru, na to se mislilo već prije, nego što je sklopljen ugovor sa sadašnjom tiskarom, pa je u tom ugovoru rečeno i to, da »Matica Hrvatska« može taj ugovor prekinuti, ako u roku od tri godine, računajući od dana, kad je podpisan ugovor, zaključi, da će osnovati svoju tiskaru. (Gl. priedl. 8.)

6. Da »Matičino« dopisivanje bude prosto od poštarine, za to se je već davno starala uprava »Matice Hrvatske« razpitujući privatno, bi li se to dalo postići, no dobila je odgovor, da za to nema nikakvoга temelja. To ipak ne smeta, da se ta stvar i opet potakne i izhodi rješenje.

7. Uz sadašnju članarinu i sadašnju množinu knjigâ ne može se na to ni misliti, da bi »Matica« za tu članarinu davala ukoričene knjige. Jevtino ukoričenje ciele naklade »Matičinih« knjiga stajalo bi stalno golemu svotu od 30.000 K (računajući ukoričenje svake knjige po 30 filira).

8. Moguće je, da bi »M. H.« imala više dobitka, kad bi imala svoju tiskaru i svoju knjigovežnicu, no i tomu bi se moglo dvoje prigovoriti. Prvi je prigovor to, da bi time »M. H.« uzi-

mala zaslužbu obrtnicima, mjesto da ih podupire. Drugi bi prigovor mogao glasiti ovako: Hoće li »M. H.« da ostane čisto književničko društvo, t. j. društvo, u kojem rade i odlučuju književnici, i to o stvarima, koje razumiju i kojima se bave, onda neka ne pača u ovakve obrtničke poslove, već neka to prepusti obrtnicima, a s njima neka nastoji od vremena do vremena uglaviti što povoljnije pogodbe za te poslove. Povrh toga treba držati na umu, da bi se gospodarsko poslovanje »M. H.« moglo time tako komplicirati, da bi upravu »M. H.« trebalo znatno preurediti, jer bi se inače moglo dogoditi, da »Matičino« poslovanje zapne i da se previše zamrsi. (Za sada se odklanja).

9. Povodom nastojanja oko uže sveze izmedju »Slovenske Matice« i »M. H.« obratila se uprava »M. H.« 15. travnja 1903. na »Maticu Dalmatinsku« s upitom, bi li »M. D.« bila u načelu za svezu s »M. H.« Odgovor je glasio, da bi najprije trebalo znati, u čem bi ta sveza stojala; na kasniju jednu molbu dobila je »M. H.« odgovor, da se »Matica Dalmatinska« seli u druge prostorije, pa da treba čekati, dok se bude moglo do spisâ. Kasnija ova molba išla je za tim, da se u »Hrv. Kolu« priobći postanak, rad i današnje stanje »Mat. Dalm.«, što bi imalo služiti kao osnov razpravi o svezi obaju društava.

U današnjim našim književnim i obćim prosvjetnim prilikama — »M. D.« svakako je anakronizam, pa će odbor »M. H.« i poraditi o tom, da toga anakronizma nestane, ako nadje odziva kod »Matice Dalmatinske«.

10. »Srpska Književna Zadruga« u Biogradu obratila se (16. X. 1904.) — posredno — na »M. H.« s pitanjem o nekoj svezi, a bili su kod »Matice« i glavom izaslanici »S. K. Z.«, kojima je priobćen zaključak odbora o toj stvari. Radilo se o tom, da se »M. H.« obveže, da će svake godine izdati po jedno djelo srbskoga kojega pisca. Odbor je »M. H.« držao, da je takova obveza neprilična i nepotrebna, već da će »M. H.« prigodice — kao što je to činila i do sada — izdavati i djela srbskih pisaca.

U čem bi stajalo to, da se ova dva društva »u neku ruku popunjuju«, to bi trebalo jasno izreći.

11. Omladinska knjižnica za mladež srednjih škola bila bi vrlo koristna i potrebna, a savjet i pomoć »Hrv. profesorskoga društva« u toj stvari vrlo poželjan. (Prihvaća se).

I. I. »M. H.« nije bila i nije ni u kakvom antagonizmu, ni javnom ni potajnom, s »Društvom Hrv. Književnika«. — II. »M.

H.« i »D. H. K.« ne mogu doći do međusobnoga antagonizma, dok se drže svojih pravila. — III. »M. H.« će i na dalje, kao što je i do sada prema § 1. d svojih pravila »podpomagati domaće zaslužne pisce i umjetnike, a ponajprije članove ovoga društva, na književnom radu i u nevolji«. — IV. »M. H.« spremna je na svaku kooperaciju s »D. H. K.«, koliko joj to pravila dopuštaju.

13. Povjerenici »M. H.«, ako imaju barem 10 članova, dobivaju na dar ukoričene knjige »M. H.« Taj dar stoji »Maticu« K 2.500.— svake godine.

14. Novi niz knjigâ za djake (po 3 K) bio bi novi trošak, koji bi se izplatio tek onda, kad bi dosegao određeni broj članova. S vremenom bi se moglo i to pokušati. No stane li se izdavati Omladinska knjižnica, bio bi ovaj niz suvišan. (Odklanja se).

15. Članovi prinosnici nisu za pravo članovi, nego su kupci: oni za 6 K kupuju, ako hoće, knjige »M. H.«. Predati sudbinu »M. H.« u ruke ovakovih kupaca — to ne bi bilo ni pravedno, ni probitačno. Drugo bi bilo, kad bi to bili doista doživotni članovi, koji bi i buduće godine morali platiti 6 K te onda imali interesa, hoće li društvo i druge godine napredovati.

Pozivati se ovdje na demokratizam nije na mjestu, jer je prvo načelo demokratizma: jednaka prava — jednake dužnosti, i obratno. — (Odklanja se).

16. Razlike među različnim načelima hrvatskoga pravopisa tako su neznatne, da njih radi nije vrijedno opet poticati to pitanje, radi kojega je u nas bilo dosta suviše borbe. (Odklanja se).

17. Tiskanje godišnjega »Izveštaja« obustavljeno je nakon toga, što su povjerenici o tom upitani i većina se izjavila protiv »Izveštaja«, u kojem bi bili tiskani članovi prinosnici, t. j. za pravo kupci godišnjih izdanja. Tiskati »Izveštaj« za one, koji na nj reflektiraju, ne bi se izplatilo, jer i sadašnji »Izveštaj« može svatko dobiti na zahtjev badava — kako je to bilo i »oglašeno u oglasu »Matičinih« izdanja u (20.000 primj.), pa ga nije gotovo nitko zahtievao. (Odklanja se.)

18. »Obligatnost« tajnosti odborskih razprava i zaključaka malo bi koristila u vrijeme, kad su strasti razpaljene, a inače nije nužna.

O poslovniku je odbor »M. H.« razpravljao već god. 1877., a poslie mu je predložen nacrt poslovnika u sjednici dne 16.

svibnja 1902. Na prijedlog odb. Lj. Babića odgodjeno je pretresivanje toga nacrtâ. Tako je stvar i zapela. — Odbor će taj izradjeni poslovnik pretresti u prvim sjednicama.

19. Na predumove je izdano, a nepovraćeno do sada K 11.812; od te svote otpada K 7.272 na doba prije god. 1901., a ostatak na kasnije vrijeme. Od ove novije svote (K 4.540) polovica je po prilici pokrivena rukopisima, a ona starija svota predumljena je takovim osobama, da je barem $\frac{9}{10}$ ove svote absolutno sigurno »Matici«.

Može li se davanje predumova ukinuti, to može prosuditi samo onaj, tko ima na sebi brigu, da »M. H.« svake godine izdade 8 do 9 knjiga.

Predumovi se ne daju od kapitala, nego od tekućega dohodka. Kapital se u obće ne smije po pravilima trošiti.

20. U podjeljivanju podpora (opet ne od kapitala, nego od tekućega dohodka) postupa odbor rigorozno, pa je spreman iznesti imena onih, kojima je dao podporu.

Ustanovljivanje proračuna spada pred gospodarski odbor »M. H.«. Posljednjih godina uvrštavalo se za podpore u proračun K 2000.—; od ove su svote u god. 1906. nagrađene natječajne radnje za »Hrv. Kolo« i »Kolo Hrv. Umj.« (1000 K).

21. Odboru je dužnost, da od »M. H.« odvraća sve, što bi joj moglo biti na štetu, pa će prema tomu birati i tajnika i u prigodi mu davati savjete; inače pak ne čuti se zvanim, da ograničuje političko djelovanje budi književnika, budi funkcionara.

22. Odbor kani već možda g. 1907. izdati izbor narodnih ženskih pjesama, i to za sve članove.

23. Odbornici »M. H.« previše su zaokupljeni poslom i premalo ih je, da bi se mogli dieliti u pododbore s posebnom zadaćom i poslom. (Odklanja se.)

24., 25., 27. Što se ovdje predlaže, nije zadatak »M. H.«. »M. H.« po mogućnosti pazi na čistoću jezika u svojim izdanjima. (Odklanja se.)

26. Misao o hrvatskoj enciklopediji nije u »M. H.« nova. No za tako golem posao potrebna su mirna vremena, sloga i vesela volja za rad i napredak, a nada sve podpuno i nesmućeno povjerenje svih slojeva naroda u takvo narodno poduzeće. Tih uvjeta nije odbor »M. H.« do sada nalazio u nas, pa je za

to zapelo i samo razpravljajanje o hrv. enciklopediji. (Odklanja se.)

28. »M. H.« honorira od vjkada po tabaku. Nagrade, što ih njekoja djela dobivaju, nisu honorari, nego nagrade iz zaklada, a ne iz redovnoga dohodka »M. H.«; ako je pak koje djelo samo nagrađeno, a nije i honorirano, osnovano je to u zakladnici, po kojoj se razpisuje natječaj. Književnicima je slobodno ne natjecati se, nego predati djelo bez natječaja, da ga »M. H.« tiska i honorira po tabaku. No to bi bilo za pisce nepovoljnije, jer su nagrade obično znatno veće od ukupnoga honorara po tabaku, osim ako je djelo mnogo veće, nego što to zakladnica traži. U tom slučaju neka se pisac ne natječe.

29. »M. H.« bila je sve sile upela, da spasi »Vijenac« kao ilustrovani list za porodicu, pa je baš to bilo povodom nemilim pojavima medju jednim dielom hrv. književnika, koji su svakako htjeli, da »M. H.« podupire revuju, i to takovu, za koju su sami govorili, da nije za porodicu.

Dok gospodarstvo »M. H.« ne pokaže znatnijega suviška, ne može se odbor odlučiti na novi trošak bez jamstva, da ne će opet bez vidne koristi potrošiti desetine tisuća kruna. (Odklanja se.)

30. »Znamenitija« djela može »M. H.« izdavati samo u sporazumu s piscima, jer na riziko ne će nitko da piše velika djela. A unapriedni sporazum »M. H.« s piscem bio je do sada perhoreciran, pače u gl. skupštini »M. H.« — i to bez povoda — nedostojno žigosan onda, kad je pala rieč, da odbor po prijateljstvu prima djela na tiskanje. (Odklanja se.)

31. Davanje stipendija za visoke škole ne može se dovesti u sklad sa svrhom u pravilima »M. H.«. Kad bi bilo sredstava, »M. H.« imala bi svojoj svrsi bližih, a sličnih zadaća. (Odklanja se.)

32. »M. H.« ima svoju posebnu svrhu, pa toj svrsi treba da što bolje udovoljuje. Zato ona nije ni dužna ni zvana, da sudjeluje u postizavanju svrhe, koju su sebi uzela druga društva. To zahtieva razborita dioba rada. (Odklanja se.)

Odbor »Matica Hrvatske«.

(Iz zajedn. sjednice od 1. prosinca 1906.)

II. Osvrt na priedloge o reformi »Matica Hrvatske«.

Priedlozi o reformi »M. H.«, stare ove hrvatske narodne institucije, mogu se razdieliti u dvoje. Jedni imadu svoj izvor u tom, što pravila, praksa, unutarnje uredjenje, sastav i rad odbora »M. H.«, kako se je sve to ustalilo od god. 1877., stoji na putu posebnim osnovama, što se u interesu književnosti i književnika radjaju u pojedinaca, sad u većem, sad manjem krugu književnikâ. Konkretno govoreći: prvi meni poznati konkretni priedlog o reformi »M. H.« bio je osnovan na zahtjevu, da »M. H.« uzdrži »Vijenac«. Mislim tu prestavku množine hrvatskih književnika, sastavljenu na sastanku nekolicine njih (dne 20. studenoga 1901. prve), tiskanu i razaslanu književnicima izvan Zagreba i predanu odboru »M. H.« dne 9. prosinca 1901. U toj se predstavci medju ostalim kaže:

»Matica Hrvatska« neka sazove konferenciju hrvatskih književnika, na kojoj bi se raspravljalo o budućnosti beletrističnog lista: »Vijenca« ... Glavno je, da nadjemo način, kako bi opet zbilja sakupili sve hrvatske književnike oko »Vijenca« i time ne samo književnu vrijednost »Vijenca« digli, nego i materijalno ga pomogli. Da se to postigne, uslobodjemo se predložiti ovo: »Vijenac« neka bude čista književno-umjetnička smotra. Dosada bio je beletristični list za obitelj, kao takav teško je odoljevao konkurenciji ostalih obiteljskih časopisa ... Naprotiv čisto književnog lista, a naročito smotre, nema u nas. Tako bi bio »Vijenac« ne samo bez konkurencije, nego bi zadovoljio prijekoju potrebi, koju opažaju ne samo književnici, nego i široki slojevi hrvatske inteligencije ... Hrvatska se književnost nalazi u kritičnom času ... Slavnom odboru »Matica Hrvatske« bit će bolje poznato od nas, da je neodgodiva potreba reforama. Ako se te reforme provedu — mi smo svi rado pripravnici svim silama raditi oko napretka »Vijenca«. No da se te reforme provedu, nužne su i financijske reforme oko »Vijenca«. »Naša je osnova ova: »Vijenac« imao bi da izlazi svakoga mjeseca na osam araka sa lijepim i ukusnim ilustracijama, koje bi po mogućnosti bile originalne. Budžet »Vijenčev« bi se po tome nužno povećati morao, a »Matica Hrvatska« morala bi prema tome da preudesi i svoje nutarnje stanje ... Posljednjih je godina »Matica Hrvatska« izdavala 9—10 knjiga redovitog izdanja. To je svakako previše. Zle posljedice, koje se u književnosti sve

više osjećaju, prisilit će »Maticu Hrvatsku«, da napusti ovo kvantitativno raskošno izdavanje knjiga — a držimo da je svakako bolje, da se »Matica Hrvatska« ograniči na 6 izvrsnih što više beletrističnih radnja... Tu bi se uštedilo godišnjih 9000 for. Moguće je da bi broj pretplatnika prelazno pao, ali kraj izvrsne organizacije i kraj vrijednijih izdanja nije vjerovatno, da bi se za 3000 članova umanjio. Naprotiv tim, što bi »Matica Hrvatska« dala »Vijenac« svojim članovima za godišnjih 4 for., narasao bi broj pretplatnika, jer bi uz 6 redovitih knjiga dobili 12 knjiga »Vijenca« za godišnjih 7 for.»

Gotovo je suvišan bio apel onih, koji su ovu predstavku sastavili, na odbor »M. H.«, u kojem apelu sastavljači kažu: »Mi molimo slavni odbor, neka našu molbu tumači samo kao vruću želju, da hrvatska književnost i književnici dobiju jedan čisti književnički organ, kojemu je na umu samo napredak književnosti, jer mu je materijalni obstanak osiguran«, jer nema nikakove sumnje, da je ova vruća želja bila iskrena.

Iza ove predstavke, godne 1902., 1903. i 1904. — odbor »M. H.« ima najviše posla s »Vience«, Čitave duge sjednice provedene su jedino u viećanju o »Viencu«, a s tim u svezi o »reformi«, koja bi imala stajati u tom, da se poradi »Vienca« smanje redovna godišnja izdanja »M. H.«. Odbor »M. H.«, držeći na umu dosadašnji uspjeh »M. H.«, nije se mogao odlučiti na ovu reformu, jer nije vjerovao, da bi »M. H.« materijalno dobro prošla izdavajući ilustrovani čisto književni list, stegnuvši redovna godišnja izdanja. Danas, kad su svi naši čisto književni listovi redom proizpropadali, suvišno bi bilo trošiti rieči o toj stvari. Odbor je »M. H.«, volio potrošiti na »Vienac« (1902. i 1903.) svu gotovinu nakladninâ, nego da smanji redovna izdanja.

Tako do »reforme« nije došlo, i to je onaj veliki »grieh«, koji su do nedavna mnogi tovarili na dušu odboru i upravi »M. H.«, a možda ga tko tovari još i danas. A stajao je taj grieh u tom, što odbor »M. H.« nije vjerovao i ne vjeruje, da bi čisto književni mjesečnik, koji nije za obitelj, mogao u hrvatskom narodu naći okruglo 10.000 predplatnika.

Danas, kad su činjenice (»Mladost«, »Salon«, »Život«, »Lavor«, ...) dokazale mnogo toga, suvišno je, kako rekoh, trošiti o tom rieči. No jedno treba iztaknuti, a to je ovo: Predstavka književnikâ od god. 1901. na odbor »M. H.«, kaže, da je devet knjiga za 3 for. »svakako previše«, a predlaže, da »M. H.« dade

dvanaest knjiga »Vienca« za 4 for., i to dvanaest knjiga »na osam araka sa lepim i ukusnim ilustracijama, koje bi po mogućnosti bile originalne«, — sve to za četiri for. Uz to treba uzeti na um, da se devet redovnih knjiga razasilje na jedanput, a ovih bi se 12 razasiljalo na dvanaest puta, — sve za četiri forinta.

Tu je doista suvišna svaka razprava.

Pa ipak je ona »vruća želja« čistih književnika, što u odboru »M. H.«, što u neupućenom novinstvu drimala više godina »Maticom Hrvatskom«. Javnost je bila upućena, da »M. H.« ne će da podupire jedini naš književni list »Vienac«, a kad tamo, »M. H.« potrošila je, da spasi »Vienac«, sve, što je mogla i smjela, — samo nije htjela pristati na onu reformu, za koju će valjda i njezini začetnici danas priznati, da bi bila kobna.

Ona je »reforma« izvirala iz »vruće želje« jedne stotine (ako ih ima toliko) čistih književnika, da se udovolji njihovoj potrebi »čiste književno-umjetničke smotre«. Ne ćemo govoriti o tom, što se po današnjim pravilima »M. H.« ne bi nikako moglo opravdati, da »M. H.« ne samo glavnu svoju brigu obrati na izdavanje »čiste književno-umjetničke smotre«, nego da i od onih 6 knjiga, što bi ih uz tu smotru izdavala, bude »što više beletrističkih«. Današnja pravila postavljaju »Matici Hrvatskoj« za prvu brigu, da širi »koristne nauke«. No pravila se mogu i promieniti, može se stvoriti onakva »Matica«, kakva nama treba. I tu je glavno pitanje: Hoćemo li »Maticu«, koja će gledati na sav obrazovani narod, ili hoćemo »Maticu«, koja će paziti na vruće želje jedne stotine čistih književnika?

Odgovor je, držim, na dlanu.

Ne mogu svršiti o ovoj stvari, a da ne kažem i ovo: Predstavka književnikâ od god. 1901. kaže, da se hrvatska književnost nalazi u »kritičnom času«, u krizi. Uvjeren sam, da su začetnici one predstavke držali krizom propadanje »Vienca« i u njem slabo sudjelovanje hrvatskih književnika, a moguće je, da su mislili i na druge pojave u književnosti. Kako bilo, ja držim takodjer, da se hrvatska književnost nalazi u krizi, i to u velikoj. Kad svake ili svake druge godine propadne po jedan književni list, najavljen silnom hvalom, preporučivanjem, reklamom; kad za tim listovima sudeći po njihovu pisanju, stoji sav pravi književnički sviet i gotovo čitavo novinstvo, koje dan na

dan poziva, hvali, preporučuje, pa ti listovi ipak redom propadaju, — onda je to već agonija, a ne samo kriza. Pita se samo: Tko se to bori sa smrću? Ja mislim, da se to sa smrću bori nenarodna, nesocijalna, »aristokratska« književnost, književnost za odabranike. Ona u Hrvata ne može živjeti. Kad ne može živjeti i uzdržavati se sama, pokušala se je nametnuti zdravomu narodnomu organizmu, »Matici Hrvatskoj«, i zahtijevala »reformu« toga organizma.

Ima ih, koji ove krize ne vide. A očito je, da se ono, što se danas u nas zove književničkom elitom, drži prema književnim potrebama hrvatskoga naroda od prilike onako, kako su se plemići hrvatski god. 1848. držali prema narodnomu jeziku braneći tuđi jezik latinski. Zato je njihova književnost u krizi. A mi, koji u svojem književnom radu mislimo na najšire slojeve naroda, mi se te krize ni najmanje ne bojimo. Zato radi te djelomične krize nije bila nužna ni promjena sistema ni — rekonstrukcija kabineta u »M. H.«.

*

Kako je želja čistih književnika za reformom »M. H.« vruća, tako su nakane drugih rodoljubnih reformatora »M. H.« plemenite. Među ove druge možemo, mislim, ubrojiti i skupštinara g. Radmilovića. No diete i plemenita duša može toliko željeti, koliko može dati samo svemogućí Bog.

Kad čitam reformne prijedloge ovakih plemenitih rodoljuba, vazda mi padaju na pamet prijedlozi, što su ih rodoljubni starješine »Matice Ilirske« iznašali u prvim »skupštinama starješinstva« tamo prvih godina »Matičina« obstanka. Onda su se u »Matičinim« sjednicama čuli prijedlozi ne samo o tom, kako bi se »Matica Ilirska« imala postarati za tvornicu papira, nego i za to, kako bi se bolje uredila manipulacija s hrvatskim vinom, pa kako bi se imao organizovati izvoz hrvatskih vina... To je bilo u doba, kad je iz krila iste »Narodne čitaonice« niknuo ne samo »Narodni muzej«, nego i »Gospodarsko društvo«.

No ona su vremena, hvala Boгу, prošla. Danas su za razne narodne potrebe stvorene posebne institucije, a za nje koje je preuzela brigu naša država, kao na pr. za muzej i kazalište. Ima toga doduše još dosta, što bi trebalo u život privesti, ili gdje bi trebalo svjetovati, potaknuti, pokrenuti i pomoći, pa je za »Maticu Hrvatsku« samo čast, ako se želje i osnove o tom

upravljaју na nju, kao još uvijek narodnu Majku, koja bi se imala za sve starati.

No... nemojmo si stvarati iluziju... ili ipak, još samo čas...

Mi smo Hrvati još uvijek u takvom položaju, da bi nam zbilja potrebna bila nekakva velika narodna Majka, Matica, koja bi raztepenu djecu pozivala i skupljala, putila, hranila, na noge dizala, koja bi...

Ali ne, ne ćemo. Uz današnju svemoćnu državu, koja je u svoje ruke uzela sve, — što ostaje slobodnoj inicijativi, organizaciji i radu? Znamo, koliko se hvali privatna inicijativa i što mogu postići privatne organizacije, — što može »društvo«, osobito u Englezkoj, pa u germanskim državama na sjeveru. No u Austriji, osobito u Ugarskoj...

Na ovakve misli mora čovjek doći, kad čita konkretne prijedloge skupštinara, koji se obraća na »Maticu Hrvatsku«: neka se stara za čistoću i širenje hrvatskoga jezika, neka raspisuje stipendije mladima iz Bosne i Istre, neka sabire za Družbu sv. Ćirila i Metodija, neka pače pozove na više sva hrvatska udruženja...

Jedno je stalno: Mi Hrvati, koliko nas ima, osjećamo već, da smo jedno, no još teže osjećamo, da smo raztrgani i slabi, a što nas i ima na okupu, nesložni smo... Od tuda prijedlozi plemenitih rodoljuba, upravljani sad ovamo, sad onamo, pa eto i na »Maticu Hrvatsku«. No u ovim osjećajima našega jedinstva, naše raztrganosti, slabosti i nesloge — ne smijemo biti sentimentalni, nego triezni. A pogledom na narodne uredbe i društva, što ih imamo, treba da nam ta trieznoća nalaže to, da poradimo, kako bi one institucije, što ih već imamo, vršile svoj zadatak što uspješnije. A ako treba novih institucija za novo polje rada, pregnimo ozbiljno, da ih osnujemo i da privučemo na rad tolike, koji još ne rade... A ne snivajmo o jednoj instituciji, koja bi u današnje vrijeme svemu mogla udovoljiti. Takva institucija može biti samo naša samostalna hrvatska država, za koju treba da svi radimo — radeći ozbiljno u onim institucijama, koje postoje.

Uz trieznost nije suviše upozoriti i na savjestnost... Ne čini mi se na pr. savjestnim, kada tlo izlazi pred skupštinu »M. H.« s prijedlogom o nječem, što već davno postoji u »M. H.«, ili kad prigovara nječemu, čega nema. Tu bi bio na mjestu savjet,

da skupštinar »M. H.«, kad nešto predlaže njezinoj skupštini, malo više lista po Izvještaju »M. H.«, nego po katalogima nje-mačkih knjižara ...

»1. »Matica Hrvatska« neka prema faktičnim potrebama hrvatskog naroda izradi opsežan i u sitno deljiran program za svoj rad, uzimajući pri tome obzir na svaku vrstu iz stručne literature a i na potrebe pojedinih hrvatskih zemalja, u koliko se to samo može. Neka se prizovu na suradnju kod tog posla svakolika hrvatska udruženja kao i pojedinci; svatko neka pred »M. H.« iznese svoje mišljenje o potrebi hrv. knjiga ma koje vrste bilo. »Matica Hrvatska« neka se reorganizira poput velikih nakladnih društava, kakih je sva sila na svijetu iznijela kod naprednih kulturnih naroda razvijena literarna industrija. Spominjem n. pr. samo »Deutsche Verlangsanstalt« u Stuttgartu, a imam ih čitav popis na dispoziciju.

2. Neka se na godinu štampa kakih 20—40 knjiga, ako se uzmogne. Ko je član »M. H.«, smije za svoj prinos odabrati jedan od onih skupova, u koje će se godišnja naklada razvrstati. Za određenu neku svotu smije i daljnjih knjiga uzimati izvan onoga skupa. Možda bi se uopće izbor i po slobodnoj volji odrediti mogao, ma da mislim, da bi manipulacija time bila suviše komplicirana. Taki jedan skup neka bi obuhvatao 6—8 knjiga.

3. Ako se ikako može, neka se knjige — dakako uz unaprijed uplaćeni prinos — raspačavanju u etapama, n. pr. pola o Uskrsu, pola o Božiću, a ne da član čitavu godinu nema ništa, a onda ga odjednom zatrpaš golemom težinom knjiga. Teško ih je tako s korišću i racionalno upotrebljavati.

4. Poradi podupiranja hrvatskoga štamparstva neka se knjige štampaju razdijeljeno po različitim hrvatskim štamparijama, u koliko bi one posao mogle prema potrebi obavljati.

5. Ako bi odatle za »M. H.« izišla veća korist, neka se uredi vlastita štamparija »M. H.«.

6. »M. H.« neka zatraži od hrvatske vlade, da joj kod ministarstva ishodi oprost od poštarine za njezine društvene korespondencije bar u Hrvatskoj, a sama neka to ishodi u Bosni i Dalmaciji, te Istri, ili u opće u Austriji.

7. Knjige »M. H.« neka budu bez izuzetka sve i jedna vezane u ukusan i jeftin uvez, i to tako da svaka serija knjiga uvijek imade isti uvez.

8. Ako bi »M. H.« kod toga bolje prošla, neka sama sebi uredi knji-govežnicu.

9. Neka što življe uzradi oko toga, da se »Matica Dalmatinska« priklupi »Matici Hrvatskoj« uz određene dakako uslove.

10. Neka »M. H.« stupi u dogovor sa »Srpskom književnom zadrugom«, pa ako nadije na onoj strani susretljivosti i razumijevanja, neka se ova dva odlična udruženja u neku ruku popunjuju u svojim izdanjima. Korisno bi bilo, da svaka knjiga jednog i drugog društva donosi osim svoga popisa knjiga i popis onog drugog društva.

11. Neka »M. H.« stupi u dogovor s »Hrvatskim profesorskim društvom« poradi sustavnog izdavanja omladinske knjižnice.

12. »M. H.« neka odabere odbor od 5 koliko li lica i neka pozove i »Hrvatsko književničko društvo« da isto učini, pa neka se započnu pregovori, da se dokine antagonizam, koji sada javno i mučke postoji između ta dva naša društva, koja su po naravi svoga odredjenja gotovo obvezana na kooperaciju, a ne na trvenje.

13. Gotovo jedan od najvažnijih faktora u »Matičinoj« organizaciji njezini su čestiti i požrtvovni povjerenici. Njima se neka bar kao malo priznanje za njihov ne malen trud daju knjige u ljepšem uvezu i badava, u koliko bi oni na to reflektirali.

14. Neka se uvede nova vrsta članova naime djaka, koji će za 3 krune prinosa moći primati stanovitu za djake naročito određenu seriju. Oni dakako mogu ostati i članovi prinosnici od 6 kruna.

15. Ustupajući pravednome načelu demokratizma, kome sigurno pripada 20 vijek, neka se pravo sudjelovanja i glasanja na »Matičnim« skupštinama dade svakom članu bez razlike, osim možda one predložene najmlađe kategorije.

16. Neka »Matica Hrvatska« počevši od g. 1906. u sva svoja izdanja uvede umjereni Brozov pravopis fonetski.

17. Izvještaji, koji su se do pred koju godinu zajedno s imenikom svih članova dijelili među sve članove, neka se i u napredak u svom prijašnjem obliku dijele onim članovima, koji na njih reflektiraju, a hoće da žrtvuju za njih po 20 fil. ili što slično.

18. Neka se obligatno uvede tajnost odborskih rasprava i zaključaka za kurentni posao, jedino glavna skupština ima da traži javno objašnjenje ma i za najsitniju sitnicu. Osim toga neka se sl. odboru povjeri, da izradi odborski poslovnik kao službenu pragmatiku s obaveznom moći, ako ga možda još nema. Ako ga ima, neka ga predloži sl. skupštini na znanje i odobrenje.

19. Kojesta se natuca, da ima znatna svota društvenog kapitala izdana na predujmove. Te predujmove »M. H.«, koje je vrijedno, neka otpiše kao gubitak, druge neka do buduće glavne skupštine na tačnu kantsignaciju realizira, koju će skupština predložiti. U ostalom pak neka se ta institucija ili posve dokine ili neka se predujmovi daju samo za odobrene i primljene već rukopise.

20. Kad se kome od »Matičina« društvenog kapitala dozvoljava potpora, neka se kod prosudjivanja potrebe postupa najrigoroznijom strogošću. Svote neka budu umjerene, a neka se ne podjeljuju ni pod kojim naslovom osim neuklonive skrajnje bijede. Uz to neka glavna skupština odredi odboru svotu, koja se u kojoj godini u skrajnjem slučaju za potpore upotrebiti smije.

21. Glavna skupština neka sl. odboru povjeri mandat, da uočivši društvene interese po potrebi i u zgodan čas g. društvenomu tajniku, koji nije dignitar društveni, nego honorirani namještenik, dadne savjet, da resignira na prononsirano isticanje i vodstvo u političkom životu.

22. Neka se nastavi izdavanjem hrvatskih narodnih pjesama, i to u manjim svescima. Čuje se naime, da »M. H.« u svojoj zbirci ima još i ljepših narodnih pjesama, nego što ih je već izdala.

23. »M. H.« neka uredi odbor od nekoliko vrsnih ljudi, koji će u pitanjima hrvatskog jezika davati upute onima, koji u nje zatraže savjeta u pogledu na čistoću i terminologiju hrvatskog jezika. Odbor taj neka bi svoj rad udesio poput poznatog njemačkog »Allgemeiner deutscher Sprachverein«.

24. »M. H.« neka s time u svezi izda jedan priručni omanji riječnik onakih riječi, kojima će se iz svagdašnjeg našeg života istisnuti i nadomjestiti ona golema sila njemačkih, talijanskih i drugih tuđih riječi. Na početku toga riječnika neka bude poziv na svakog Hrvata, da se samo i jedino svojim hrvatskim jezikom služi, gdje to ikako može biti, da nacionalni duh time u narodu probudimo, da nam hrvatska svijest proдре u sve slojeve bez razlike, naročito da porodice budu u svojoj jezgri po duhu i obliku hrvatske. Tu je snaga narodna. Taj riječnik neka bude veoma jeftin, a većinom neka se dijeli u velikom broju badava naročito mladeži.

25. Neka »M. H.« što prije izda kratak ali pouzdan riječnik živog i književnog jezika obzirom na terminologiju, frazeologiju i sinonimiku. Materijal je prilično prikupljen u Vukovu, Akademskom i Broz-Ivekovićevu riječniku, a ima toga i inače već dosta na okupu.

26. Neka »M. H.« stane svom enerzijom raditi oko izdavanja hrvatske enciklopedije. Ako je štogod u pripravnim radovima učinjeno, neka se iznese pred skupštinu i razloži program rada.

27. Neka »M. H.« s faktorima, koji bi morali kod toga sudjelovati pokrene izradjivanje hrv. terminološkog bolje reći tehnološkog riječnika.

28. Neka se promijeni dosadašnji način honoriranja u obliku određenih nagrada, već neka se utvrdi taksa za svaku vrstu književnog rada po tabaku.

29. »Matica Hrvatska« dolazi prema našim narodnim i javnim prilikama tako reći sama sobom u taj položaj, da izdaje hrvatski ilustriran list za porodicu, jer toga mi danas nemamo. Almanasi sa nešto antikvirano.

30. »Matica Hrvatska« neka budnim okom pazi na priliku, kad bi narodu mogla opet da dadne u ruku i koje znamenitije djelo, što ih izradjuju naši pisci. Neka joj u buduće ne izmaknu djela, kao što je n. pr.:

a) Hrvatska povjest prof. Klaića;

b) Hrvatski zemljopis Hirc-Hranilovićev;

c) Hrvatska književnost prof. Šurmina;

naročito d) Ilirizam prof. Šurmina, da i ne govorimo

e) Uspomenama iz god. 1848., tome, koliko znam, preznamenitom i patriotičnom djelu našega Gjalskoga.

31. Ako bude u »Matičinu« poslovanju toliko čista prihoda, neka se ustanovi bar po jedna stipendija za hrvatske djake iz Bosne i Istre, koji su na hrvatskom sveučilištu, jer je tim zemljama naša pomoć najnužnija.

32. »M. H.« neka pozove preko svojih povjerenika sve svoje članove, da primajući »Matičine« knjige, svaki član još pregori i po 10 i 20 filira. Od ubrane svote neka se polovina dadne kao posebni dar hrvatskih matičara društvu za potporu hrvatskih djaka iz Bosne, a polovina istarskoj družbi. Tim će se nužna akcija za Bosnu i Istru još više popularizirati, a i po koja stotina Kruna bi mogla ispasti njima u korist.

U Zagrebu, dne 10. decembra 1905.»

Vjekoslav Radmilović.

Jovan Skerlić: Omladina i njena književnost (1848—1871). Izučavanja o nacionalnom i književnom romantizmu kod Srba (7 Knjiga nagrađena iz zadužbine dra Ljubomira Radivojevića.) U Beogradu 1906. Ciena 5 dinara. (Izdala kraljevska Srpska Akademija). Str. 557 s tri priloga. (Ćirilicom.)

Omašno ovo djelo profesora srbskoga universiteta, dra Jovana Skerlića, vrlo je zanimljivo i bez svake sumnje vrlo poučno. Što je za braću Srbe »Omladina«, to će neupućeniji bolje razumjeti, kada dozna, da su »omladinski« pisci: Branko Radičević, Ljubomir P. Nenadović, Jovan Ilić, Ognjeslav Utješenović Ostrožinski, Jovan Sundečić, Zmaj Jovan Jovanović, Gjuro Jakšić, Milorad P. Šapčanin, Laza Kostić ... Pisac govori o »srpskom životu i književnosti od 1848. do 1860.« (knjiga I.), o »Ujedinjenoj Omladini Srpskoj« (knj. II.), o »omladinskim idejama« (knj. III.), o »omladinskoj književnosti« (knj. IV.) i napokon o »omladinskim piscima« (knj. V.). Kako su Srbi iz Hrvatske i Ugarske bili kolovodje »Omladine«, razumije se, da pisac ima dosta prilike govoriti i o našim narodno-političkim, kulturnim i književnim prilikama, pa i s toga zaslužuje osobitu pažnju, te nema sumnje, da će u našoj književnosti i novinstvu naći zaslužena odziva.

*

Murkova rasprava o našim narodnim pjesmama. U posljednjem broju Jagićeva »Archiva« štampao je dr. Matija Murko, profesor slavistike u gradačkoj univerzi, pod natpisom »Die serbokroatische Volkspoesie in der deutschen Literatur« raspravu, koja je u mnogom pogledu vrlo znamenita. Murko je poznat kao jedan od najvidjenijih Miklošićevih djaka, pa je za svojih mlađih godina bio obilježen, da previše — jurat in verba magistri. Bio je predestiniran već odavna, da sa svojim širokim naučenjačkim horizontom, velikom marljivošću i potrebitim temperamentom zasjedne na koju od znatnijih slavističkih katedra, dok nije tek prije nekoliko godina, iza smrti Krekove, bio pozvan u Gradac. On i pokojni Oblak bili su najpozvaniji među mlađom generacijom braće slovenske, da podju putem svojih slavni zemljaka — Kopitara i Miklošića — ostavljajući za sobom duboke brazde u oranici slavenske nauke.

Murko se s velikim uspjehom mnogo zabavlja specijalnom našom hrvatskom i srpskom književnošću, a posljednji njegov

naučni trud moramo upravo mi zasebno pozdraviti. Neposredni povod ovoj njegovoj raspravi dale su tri studije o našoj tradicionalnoj književnosti; dvije od mladoga germaniste i slaviste, Srbina, dr. Milana Čurčina — o »srpskoj narodnoj poeziji u njemačkoj književnosti« i o »peterostopnom troheju« — i jedna od profesorice zagrebačkoga ženskoga liceja Kamile Lucerne, o Hasanagici. — Murkov je članak odviše velik i pun, a da bismo o njemu na ovom mjestu mogli iscrpno referirati i dostojno ga ocijeniti. Budi nam dakle dopušteno, da saopćimo samo ono, što je za nas najzanimivije.

U prvom redu zamjerava Murko Čurčinu, što je našu narodnu (hrvatsku ili srpsku) poeziju uzeo prosudjivati sa specijalno srpskog ortodoksnoga stajališta. Uskoprsnom patriotizmu u naučnim raspravama nema nigdje mjesta; pa onaj naučnjak, koji nema snage da se odupre rodoljubnoj napasti u čistim naučnim pitanjima, može zabasati u takovu busiju, da mu najozbiljniji rezultati dobiju obilježje — neozbiljno.

Čurčin je naime u svojoj velikoj i dosta temeljitoj raspravi uz put htio pred stranim svijetom pokrićariti Srbima neko prvobitnije pravo na tradicionalnu književnost nego što ga imaju Hrvati. U slavističkoj nauci međutim već je poodavna (glavnom zaslugom Jagićevom!) koliko u jezičnom toliko i u književnom pogledu, ovo pitanje potpuno razjašnjeno. Koliko imadu Srbi prava da štokavskom narječju i narodnoj poeziji daju plemenski svoj naziv, toliko ga imadu i Hrvati. Šta više! Koliko nauka dalje napreduje, sve se jače priklanja hrvatskoj strani. Murko podcrtava priznanje samoga Vuka, da kvalitet naših epskih pjesama sve više raste, što od Dunava i od Srbije zalazi dalje u hrvatske krajeve. Neko tridesetak godina škodila je nama vrlo mnogo u stranom naučnom svijetu hipoteza Miklošićeva, koja je zapravo samo čakavštinu priznavala hrvatskom. A danas evo jedan od najumnijih Miklošićevih djaka posebno ističe, da ni sâm Miklošić nije »nikada konsekvantno provodio« — niti je mogao provesti — teoriju o štokavskom (tobože samo srpskom) i čakavskom (tobože specijalno hrvatskom) dijalektu.

Ovo nam je priznanje i zadovoljština na ovakom mjestu, kao što je Jagićev »Archiv«, i od ovakovog naučenjaka, kao što je Murko, koji ne piše ni po babu ni po stričevima, zato tim milija. Ne možda poradi toga kao da mi nismo već odavna došli

svojim izvornim studijama do istih rezultata, nego zapravo samo zato, da se mladim srpskim naučenjacima sa kompetentnoga mjesta i posve objektivnim razlozima pokaže pravi put i podrežu krila na onim ograšjima, na kojima bi daljnim svojim radom mogli počinuti zulum. Danas ne možemo ni mi ni oni udarati drumovima, koji su nam sretno zakrčeni, jer su sva identificiranja Srbâ i Hrvatâ s kojim od narodnih narječja doživjela najjadnije brodolome.

Vrlo je zanimiv i onaj odlomak, u kojemu Murko utvrđuje pravi značaj Vukova sakupljačkoga rada. Karadžić je nijenjao narodne umotvorine i u sadržini i u jeziku. A to kao uzoran sakupljač nije smio raditi. Uopće sav rad Vukov dobiva neko drugo značenje, kad se pogleda na prizmu — Kopitarova, Grimova i Goetheova suradništva, što po gdjejoj »patriotski« naučenjaci vrlo rado bacaju s vida.

Murkovu razpravu uopće najtoplije preporučamo svim mladim literarnim historičarima, folkloristima i lingvistama, jer će u njoj naći utvrđenih fakata, koje bi inače dugo morali tražiti, a možda ih ipak ne bi našli nigdje ovako zbijene i lijepo izložene.

NAJNOVIJE DOBA HRVATSKE POVJESTI.

Napisao dr. Rudolf Horvat. Izdala »Matica Hrvatska«, god. 1906. Nagradjeno iz zaklade Aleksandra pl. Vuščića za god. 1901. do 1904. Str. 296.

Ovo djelo marljivoga, upravo neumornoga pisca, doći će mnogima kao naručeno. Sadržaje povjest hrvatskoga našega naroda i njegove borbe u posljednjih sto godina sve do danas.

»Matici Hrvatskoj« odredjuju njezina pravila zadaću »širiti koristne nauke«, a povjest je — po staroj rečenici — sama učiteljica života. I doista, tko pročita ove stranice naše povjesti, bez sumnje će se mnogo naučiti. Pisac nas polako vodi od vremena cara Josipa II., koji je bio nakanio sve iz temelja preokrenuti i stvoriti novi red u svojoj državi, pa je i doista mnogo promienio, što je ostalo i onda, kad je smioni vladar svoje odredbe morao opozvati tečaj se novoga vremena nije dao zaustaviti. Za tim potanko crta prilike i neprilike, koje su hrvatsku gospodu sklonule na to, da domovinu svoju čvršće svežu s Ugarskom i njezinim plemstvom (1790.), ne bi li tako

sačuvali stari red, koji je francuska revolucija u temelju potresla. Posljedice revolucije osjetila je ravno i naša domovina tako, da je dobrim dielom došla pod vladu fracezkoğa cara, koji je stvorio (1809.) »Iliriju«, u kojoj su se našli ne samo Hrvati s ovu i s onu stranu Velebita, nego i Slovenci. I ako je tim razdieljena stara državna tvorevina »Slavonija«, ujedinen je velik dio naroda. Tim je i proti nakani onih. koji su to učinili, dan poticaj i temelj narodnomu pokretu, narodnomu preporodu »ilirskomu«, u kojem su vodje bili Hrvati. Preporodno doba (1835.—1848.) zajamčilo je Hrvatima ne samo narodni obstanak, nego su — pošto smo prepatili doba i njemačke apsolutističke vlade (1849.—1861.) — ljudi preporodnoğa doba udarili temelje prosvjetnomu napredku i političkoj osebnosti, koja je dobila izražaj u nagodbi s Ugarskom (1868.). Borba za političku osebnost zaključena je na duго revizijom nagodbe (1873.), pa tom godinom i svršava pisac potanko pričanje, a u »dodatku« crta letimice događaje od god. 1873. do danas (1906.).

Nijedan pisac pišući povjest najnovijega doba ne može podati mnogo više od golih događaja. No mnogi događaji govore jasnije od svakoga tumačenja. Zato ih je trebalo skupiti, jer mi brzo zaboravljamo i ono, što se ne bi smjelo zaboravljati.

Knjiga će profesora Horvata, nadamo se, djelovati vrlo dobro na brojne članove »M. H.« i druge čitaoce po narodu. Koliko će mnogoga poništiti silni naši neuspjesi i nedaće, toliko će se mnogi opet podići gledajući u duhu pred sobom cieli niz velikih naših ljudi, osobito šestdesetih godina, tih sinova preporoda.

Videći čitalac, kako su ovi ljudi neustrašivo i postojano stajali na braniku pravâ hrvatske domovine te u teŹkim prilikama i proti jaćim protivnicima doista mnogo ne samo spasili, nego i s vorili, — odloŹit će ovu knjigu umiren i ojaćan sve u nadi, da će se u našem narodu i opet naći ljudi, koji će i htjeti i znati braniti ovu oderanu i osakaćenu, ali svima nama zacielo najdraŹu domovinu i njezin patnićki narod hrvatski.

POVJEST FILOZOFIJE.

Svezak I. Povjest narodne filozofije grćke. Napisao dr. Albert Bazala. Izdala »M. H.« 1906. (Poućna knjiŹica »M. H.« knjiŹa XXXII.) Str. 334.

Pravila »M. H.« doduše kaŹu, da »M. H.« ima širiti koristne nauke, »koliko ne spadaju na stroго znanstvenu i pućku knjiŹu«, — no svatko će, tko stvar razumije, rado priznati, da je i ovo polje izmedju »stroго znanstvene« i »pućke knjiŹe« tako duго i široko, da nije baš laka stvar kazati, koja je knjiŹa napisana prema ovomu zahtjevu »Matićinih« pravila. No ako i ne gledamo na mrtva pravila, već na zbiljske potrebe, ni onda nije lako kazati, je li koja knjiŹa za 10.000 i više »Matićinih« čitalaca i hoće li ju s razumievanjem i s korišću čitati.

Ovako bi se unapried moglo u prvi mah odgovoriti onomu, tko bi možda kimajući glavom pitao: Filozofija? Povjest filozofije? Za 10.000 ljudi — povjest filozofije? Tko će to razumjeti, ako i bude tko to čitao?»

No nemojmo tako. Nema sumnje, da bi dobro bilo, da »M. H.« u svojoj »Poućnoj knjiŹnici« izdade, recimo, knjiŹu o poznavanju robe, o izvoznoj i uvoznoj trgovini našoj, o knjiŹgovodstvu, o kuhinjskoj kemiji... i još više toga, kao što je već koješta sličnoğa i izdala, pa će i opet izdati. No i tu treba paziti, da se ne sastanemo s prigovorom: »Tko će to čitati?« Svatko ne će da bude trgovac, ili knjiŹgovodja, a doista je teŹko napisati praktićnu knjiŹu, koja ne bi nosila na sebi biljeg specijalnosti, premda bi ju i oni, koji nisu i ne će da budu specijaliste, s korišću, a možda i sa zanimanjem čitali. Zato, kad je govor o tom, je li koja poućna knjiŹa za »Maticu«, treba da budemo na oprezu i s pohvalama, a osobito s prigovorima.

RazloŹno sudeći ne treba izključivati iz »Matićinih« izdanja nijedne nauke, a stroŹa granica neka se drŹi samo prema gore, t. j. neka se piše o svem, samo neka se ne piše preučeno i tako, da to mogu razumjeti samo oni, koji su tu nauku, o kojoj se piše, proućili po redu, sistematski.

No ako se i tu ne postigne obća razumljivost i ne pobudi obće zanimanje, svejedno se za takvo djelo ne smije odmah kazati, da ga ne treba. Treba na ime drŹati na umu prvo to, da teŹa djela olakšavaju posao piscima, koji su sposobniji za razumljivije pisanje, pa tu treba spomenuti, da je Bazalina »Po-

vjest filozofije» prvo djelo te vrsti u našoj književnosti, te da će se njim moći poslužiti svatko, tko bude htio i umio pisati možda razumljivije djelo o toj stvari. A drugo je, što treba držati na umu, ovo: »Matica Hrvatska« treba da izdaje upravo onakve knjige, koje su određene, da utru put zanimanju za koju koristnu nauku u širokim slojevima naroda, ako baš i nema nade na veliki broj čitalaca. Književnost hrvatska prosto ne smije biti bez djela potrebnih svakomu narodu za obću naobrazbu širokih slojeva. A toj potrebi dužna je, po mogućnosti i bez štete za nuždija djela, udovoljavati »Matica Hrvatska«, jer se od posebnih izdavača ne može očekivati.

Nema se dakle iz »Matićinih« izdanja izključiti ni filozofija, — ta »kraljica znanosti«.

Istina je, da je teško pisati filozofiju za neškolvane ljude, pa koliko je to pošlo za rukom suradniku »Matićinomu«, koji je ljetos za njezine članove napisao »Povjest filozofije«. — o tom neka sude naši čitaoci. Svakako se može reći, da je za uputu u filozofiju najzgodnija upravo povjest tē nauke, i to posebice kod Grkâ. Kod Grkâ se je filozofija počela običnim, priprostim, i ako često duhovitim razmišljanjem o običnim stvarima. S takvim se razmišljanjem i danas ponješto susrećemo u neukih ljudi baš u našega naroda. Rekoh: ponješto, jer se naša i u obće slavenska prstonarodna filozofija razlikuje od početaka grčke filozofije kao nebo od zemlje, i to ne možda po dubini mišljenja, nego po smjeru mišljenja. Treba na ime držati na umu, da smo mi Hrvati i Slaveni mučenici, koji ne znamo, što je lak život bez muke, jer, koliko nismo sami robovi, nemamo roblja, koje bi nas hranilo, kako je to bilo kod Grkâ. Zato je naša prstonarodna filozofija pretežno moralna, etička; ona se najviše pita: što je dobro, što zlo, što vodi k spasenju. Mnogo je tomu doprinielo i to, što smo odgojeni u kršćanskom nauku. Svemu tome nema u početcima grčke filozofije ni traga, već se ona bavi pitanjima, za koja bismo mi rekli, da su igra i bezposlica, pa je dugo trebalo, dok su se Grci — Platon, a osobito Aristotel — počeli baviti i ove ruke pitanjima. U ostalom: uzmite i čitajte.

VJENCESLAV NOVAK: TITO DORČIĆ.

Pripoviest. (Zabavna knjižica »M. H.« sv. 295.—296.) str. 219.

Rano preminuli marljivi i vjerni suradnik i odbornik »M. H.«, Vjenceslav Novak, ostavio je u rukopisu dovršenu najveću pripoviest bez naslova. Namienio ju je dakako našoj »Matici«, koja ju evo izdaje pod imenom glavnoga lica u pripoviesti, Tita Dorčića.

Tito Dorčić je sin ribarskih roditelja iz primorskoga jednoga našega grada, — ta kud će Novak, nego u svoje primorje! Roditelji ga izškolarili i on postade gospodin, — ali ne nadje sreće, nego pade napokon u ludilo, a u ludilu se sam baci u more, koje ga je odnijhalo... To je u malo rieči pripoviest o nesrećnom jednom našem čovjeku iz puka.

Kako smo danas naučeni, da sve krivimo »društvo«, čovjek bi očekivao, da će i naš Novak udes nesrećnoga Dorčića natovariti na ledja tomu »društvu«, »socijalnim« našim prilikama. Ali — tu bi se prevario, jer Novak traži krivca drugdje: u djedovima i pradjedovima, — on krivi nasljedstvo. Dorčić ne može uspjevati u obrazovanom, finijem svijetu s toga, što je rođen iz prostoga roda, kojemu treba pokoljenja i pokoljenja, da se usposobi za drugi način života...

To je, da tako kažemo, teza, koju ima da dokaže, ili barem objasni Novakova zadnja pripoviest. Dakako, da prema tomu pisac ne zaboravlja na glavne nedostatke, koji su, po njegovu sudu, vazda obilježjem ovakvoga tipa: surovost, podmuklu lukavost, odanost piću, vinu, vječnomu vinu... Pustimo glavnu tezu, no u ovom će posljednjem biti svakako nešto istine, za koju je pok. Novak mogao u školane naše inteligencije naći doista dosta potvrde: surovi smo i neiskreni dosta, a i vino još uvijek izpunja dobar dio užitaka i u našega školanoga svijeta.

Vriedno bi bilo znati, kako je naš Novak došao na ovu temu. Možda tako, što pripoviesti s rodoljubnom tendencijom nisu više nipošto u modi, a za ljubavnu pripoviest nije valjda imao više dosta snage... Nadajmo se, da će naša kritika i o tom što više znati kazati. Za našega je neprežaljenoga pripoviedača svakako ova pripoviest na mnogo mjesta vrlo značajna, osobito se čovjek ne može oleti prispodabljaju katastrofe piščeve s katastrofom, kojoj se u pripoviesti sve po malo, a onda

strjelimice približavamo, dok se na jednom ne oćutimo na Tiovu grobu...

To su posljednje rieči u pripoviesti.

MED. DR. FILIP D. MARUŠIĆ; LIJEČNIKOVİ ZAPISCI.

(Zab. knj. »M .H.« sv. 293—294.) Str. 104.

Ima vam tih zapisaka do 40 — u tako maloj knjižici. No nemojte misliti, da su to kakve dosjetke anekdote, pa bile i duhovite, ili — čega u nas ima više — koje samo hoće da budu duhovite. Nije vam to ni Mažuranićevo glasovito »Lišće«, — nego je to nešto posebno, čega u našoj književnosti još nije bilo, premda su njekeji zapisci ugledali već svjetlo u njekojim listovima.

Po duši govoreći, čovjek u prvi mah ne zna, odakle se stvorio taj Marušić: gdje se je — da tako kažemo — usposobio za onakve i onako jake, potresne osjećaje, gdje li je našao rieči, jezik, kojim ih izriče.

No čitajući razumiješ sve. »Liječnikovi zapisci« sama su tuga i bol. No nije to milosrdno kukanje nad slabim, nemoćnim, boleštnim i nesrećnim, koje — kako je dodijalo nadčovjeku Nietzscheu — dodijava po malo celomu svijetu, koji živi u dobru. To je tuga i bol nad nečim velikim, jakim i silnim, što pod većom silom i krivicom propada, gine, ili miruje. »Ti crni suhi ljudi su gorostasni visoki, pa te je strah njihove sile, no sila nije silom, kad u biedi gine. Da je hrane i krvi u onim velikim dugim žilama, kroz koje lieno obtječe blieda tekućina po kosturima, i kamenje bi moralo pod njihovim rukama pucati. Nema giba, borbe ni života, sve miruje i spava, pa boleštine tamane, žega izgara, zdenci se suše, vinogradi od bolesti pustoše, poplava nosi, a glad, nevolja i bezdušnost tamani jako i ne jako. Silnici gospodare, ruše i uništuju uboge i nemoćne, krivodušnici i zlikovci otimlju pravicu lažju, a nemoćni miruju i ne prkose. Potoci, jaruge i rieke oru, dok ljudske ruke miruju«.

»Kod nas će ostati mnogo polje pusto, neobradjeno, pa i ako kad proljeće dodje, ne će imati komu da proljetuje... Sunce će sjati celomu svijetu, samo nama ne će«...

»Bieda, bolest, neukost i predsude najbolje u tmini cvatu... Kakva je to domovina naša? Kakvi su to ljudi i djeca novoga pokoljenja? Tko će da razprši tminu, uguši bolest i posije zna-

nje po pustom neizoranom polju misli i nazorâ našega seljačkoga svijeta?... Velika su gospoda visoko, a jadnici su daleko«...

»Pa kad to kukavno stanje počmu zasipati one biserne rieči iz bogatstva jezika našega, onda te zazebe, onda te tuga ovlada na pomisao, kako je crno i gorko po domovini našoj... Oj domovino brdovita, tešku li si ucjenu ucienila onomu, koji te ljubi!«

Nema valjda u čitavoj našoj književnosti rečenice, koja bi ovako izricala onu tajnu vezu, što jedan narod veže uz rodnu grudu, domovinu, kako to izriče ovaj bolni uzdah-uzklik.

Nema valjda u čitavoj našoj književnosti djela, iz kojega bi se vidio karakter plemena i kulture, koju možemo nazvati samo hrvatskom, kako se to vidi u nekim ovim »zapiscima«. Tu se mnogo ne crta i ne psihologije, ali čini sami, rieči i držanje njenih lica govori: »Da, to su Hrvati. To su potomci onih, što su negda imali svoju državu uz more. Nije to zato samo, što su »gorostasno visoki« i »što te strah hvala pred njihovom silom«. Ne. To su ljudi, što odgovaraju samo po onoj sv. Pisma: Da, Ne. Takvi su i čini. I kad čuješ jednu takvu rieč i vidiš jedan čin, osjetiš u dnu bića, da je to stalno kao uklesano, te se čisto preneš u spoznaju: To je čovjek. To je takovo, da se to ne da izmisliti ni izpoetizovati: to se gotovo nalazi i onda se odrazi na srodnoj duši. »Nahod Gjemo«, Čudak«(!), momak u »Krvavoj ljubavi«... Čitajte.

Naći će se možda tkogod, pa reći: Nije baš takova i tolika nevolja i zlo u kršu dalmatinskom... Možda ovdje i ondje nije. No u jezgri, u stvari, u glavnom — svakako u jednom kraju poglba narod, za koji je šteta, i to ne samo zato, što je naš, nego što je možda najbolji dielak našega plemena, možda dielak, za kojim bi mogli požaliti i tudji ljudi, kad bi mu poznali tjelesne i duševne sposobnosti.

Što je vriedno pribilježiti kod ovih »Zapisaka«, — čitalac zaboravlja, da su to sastavci »literarni«, — tako su izvadjeni iz života i iz duše. A ipak su to s nekim možda izuzetcima književni sastavci višega stupnja, osobito s obzirom — ne na kakve filologijske osobitosti, već s obzirom na to, što snažne rieči na mjestima tako izražavaju misao i osjećaj, kako to i opet riedko nalazimo u hrvatskoj književnosti.

I još bi se htjelo govoriti o toj maloj knjižici, koja će se koliko toliko dojmiti svakoga čitaoca, a za koju bi bilo željeti

samo još to, da ne stvori — »škole«, jer je »škola« smrt pravoj književnosti, kojoj je jedini i vječni izvor samo život.

ILIJA UJEVIĆ: DOKONICE.

Slike i priče iz dalmatinskoga zagorja. (Zab. knj. »M. H.« svez. 296—298.) Str. 160.

Don Iliju pozna malone ciela naša »Dalmancija«, kako bi rekao hrvatski naš puk u onim krajevima. Poznadu njega i gospoda, a pozna ga i naša knjiga hrvatska, ali malo. Šteta, što njegove — recimo — »Dokonice« nisu već prije ugledale svjetla u jednoj knjižici: Bio bi se možda našao tko god, da nam kaže, u koju vrstu, u koji »genre« spadaju te njegove »dokonice«. Njeke su bez sumnje »novele«, »novelette«, ali — svoje vrste. Imadu nješto, što sjeća na staru novelu, ili ako tko hoće: na »sto starih novela«, zato im bolje pristaje naša rieč: »priča«. Kako nisu priče, kad su njeke izpričane možda već stotinu puta, kad su kao novelistički inventar svojega kraja! »Garovljeva oporuka« — bila je doista negda novela, novost, — ali je danas jedna od onih »sto starih novela«, koje se vazda slušaju kao novost. Tako je nješto i »Jovanovo obredjenje«, pa »Vilotine jasle«, »Doruša«, pa možda još koja.

No što je »Na bunaru«, »Pred kadijom«, »Marijančičev Božić«, »Remeta«? Čitaš i čitaš, sve kao da gledaš, što li će to izaći, — a ne izadje ništa. Ostaje ti u duši samo — slika, koju bi htio još jednom pogledati.

No ne pitajmo za »genre«, jer to, čini se, danas više ne zanima ni kritičara, a još manje modernoga književnika. Ni don Ilija nije mislio ni u snu, hoće li pisati ovaj ili onaj »genre«, ovu ili onu književnu vrstu, već je grabio iz života, što mu je dušu osvojilo, — i tako nastadoše njegove »Dokonice«.

I don Ilija izvodi pred čitaoca seljake i samo seljake, svoje seljake, koji su mu mili — to vidiš na svakom redku, u svakoj rieči, — s kojima je srasao dušom, srcem, celim svojim hrvatskim i svećeničkim bićem popa glagolaša. Doista, srećnijega naroda ne bi čovjek mogao tako lako u našim prilikama zamisliti od naroda, koji ima popove, kakav je don Ilija Ujević. Uzmite samo »Zadnju daću«! Ej, ej, da nam je ovako ostalo po cijeloj domovini!...

Priče don-Ilijine nisu tužne, slike mu nisu crne. Možda i

zato nisu, što je u drugom kraju, nego na pr. Marušić; možda i zato, što ima drugačije očale, a možda napokon i zato, što je ono liečnik, a ovo — svećenik. Kako bilo, priče su don-Ilijine vesele, slike svietle, radostne. Čitaš i uživaš. Osjećaš, da to nije izmišljeno, da to nije samo poezija, nego da je to život, pa si srećan i blažen, što još ima pod komadićem hrvatskoga neba srećnih hrvatskih seljaka... Pa i kako su srećni! I kakav je to uredjeni život — po nepisanom zakoniku od tisuću godina! I to su Hrvati, da. To i jesu oni, koji su negda držali državu nam, za kojim se još dosta ne nauzdisasmo: to i jesu oni iz kolievke naše. To im se pozna i po jeziku — ne samo zato, što im je sve samo lipo, nego poglavito po tom, što im je svaka kao usječena, odmjerena, na svome mjestu, pristajući svaka svojoj stvari. A ne znam, jesu li koju ostavili u sebe iz turskih vremena, ili od talijanske gospode. Ako i ima koja, ma bit će malo. To je čisti, možda najčišći hrvatski jezik.

Još jednu. Don Ilija je ne samo Hrvatina, nego i hrvatski pop, pa će tko, možda, kad pročita »Garovljevu oporuku«, ili »Jovanovo obredjenje« tražiti tim pričama nečisti izvor u don-Ilijinu čistom hrvatstvu ili još čišćem, ako je moguće, njegovom svećeničtvu, i reći: Don Ilija mrzi Srbe. Taj neka pročita i opet i jednu i drugu priču, a onda neka čita »Pred kadijom«, pa ako je čovjek, zaplakat će s don-Ilijom nad udesom naše Savke na Kosovu, kako će plakati zacielo mnogi, koji su jednoga našega plemena hrvatskoga i srbskoga. Da, mi Hrvati možemo s ponosom pokazati na hrvatskoga popa, koji cjeliva suhe kosti braće naše na srbskom Kosovu; mi s ponosom možemo pokazati hrvatskoga popa, koji je nedostižnom ljubavlju i nježnošću ocrtao jednoga Jovana, koji do svoje četrdesete nije vidio crkve. No ako to možemo, a ono moramo pokazivati i dokazivati, po čem je sve Jovan Jovan, a nije Ivan. Ima nješto, po čem smo mi Hrvati i — samo Hrvati. Da nema, ne bi bilo ni svega onoga o čemu ne ćemo da govorimo.

No ovo uz put, — a glavno je: Čitajmo don-Ilijine »Dokonice«. Braća, kojoj se tako željno nadamo, mnogomu su nam nepoznata...

MAKSIM GORKIJ: IZABRANE PRIPOVIESTI.

Prievod s ruskoga. Uvod napisao Martin Lovrenčević. (Slavenska knjižnica »M. H.« knjiga četrnaesta.) Str. XVI, 295.

Šteta, što za vremena ne mogasmo dobiti zgodne slike ovoga pisca, da i njega pokažemo našim čitaocima. No lako ga je opisati: Na prvi pogled — brat slovački mladi kotlokrp, s dugom jednako oko glave podrezanom kosom, po ruskoslovačkom narodnom načinu. Milo, ponešto mršavo lice, kao da sakriva neki prkos. No to će po svoj prilici biti prenesen dojam s njegovih pripovijesti na njegovo lice.

To vam je taj — glasoviti Gorki. Napisao je mnogo toga, čitave svezke, čime je za malo stekao slavu i imetak. Ima ih, koji ga kude, ali tih će biti mnogo manje. Koliko ga ne hvali njegova stara »Raseja« (tako se često izgovara mjesto »Rosija«), toliko ga slavi sva ostala Evropa, pa i Amerika, kamo je nedavno pošao i gdje valjda još i sada boravi sa svojom »prijateljicom«, jednom glumicom, radi koje je s prekooceanskim »filistrima« imao neugodnosti, kako su to nedavno novine javile svijetom.

Knjiga, što je »M. H.« daje ove godine pod naslovom »Izabrane pripovijesti« M. Gorkoga, — to nisu pripovijesti, a teško je pravo kazati, što je to. No kako već spomenusmo, danas se za to mnogo ne pita. Danas se stroga granica između književnih vrsti tako gubi, da već ni drame (osobito Gorkijeve) nisu drame. No tako je zapravo bilo svagda, kad su se javljali veliki, samostalni pjesnici, koji su više gledali na život, nego na pisane uzore. Ni Puškin nije imao uzora za svojega »Evgenija Onjegina« i malo je pitao, što će književni svijet reći na taj njegov »roman« u stihovima.

M. Gorkij više slika, nego što pripovijeda. A slika same nemirne, nezadovoljne ljude, samce bez doma i obitelji, često sklone na silu, krivicu i svako zlo, — kako to barem obični ljudi drže. Drugim riečima: Gorki slika najniže, najgore »smeće«, vodi nas »u blato, na smetište« ... Zato ga »moderni« tako slave, zato ga natražnjačka »M. H.« ne bi smjela izdati ...

No sve to nije baš tako. Zato je bilo upravo nužno, da se »Izabranim pripovijestima« M. Gorkoga u »Matičinom« izdanju dodade uvod. To je učinio odbornik »M. H.« i poznati prevodilac i poznavalac ruske književnosti, urednik Martin Lovrenčević. Nije ni g. Lovrenčević napisao ni mogao napisati toga uvoda

tako, da bi bio vuk sit i koza ciela, ili da bi bilo svakomu pravo. No nije mogao učiniti, nego, što je učinio, kad je i »Matičinim« čitaocima priobćio odlučni sud ruskoga pjesnika Minskoga o M. Gorkom. Ondje je u kratko kazao sve, i tko hoće više i dalje, bilo na jednu, bila na drugu stranu, taj hoće krivo, taj sudi strastveno.

Slike i priče M. Gorkoga ne će ostati bez snažnoga dojma na »Matičine« čitaoce: ugledat će u njima dielak velike ruske revolucije naših dana.

CVIEĆE SLOVENSKOGA PJSNIČTVA.

Sabrao i uredio dr. Fran Ilešić. — Str. XXIV. + 160.

Akoprem je nama Hrvatima do središta braće Slovenaca, do Ljubljane, tek jedan skok, nešto dalje nego do Varaždina, a mnogo bliže nego do Rieke, ipak su naše uzajamne sveze vrlo, vrlo slabe. U prvi mah moglo bi nas to napuniti upravo ogorčenjem na naš nemar, no kad se stvar bolje prosudi, nadje se i za to — i izprika i utjeha. Mi smo Hrvati i Slovenci jedni drugima tako blizu, da smo kao svoji, pa kao što ne marimo za koješta svoje, tako ne marimo ni mi Hrvati za Slovence, ni Slovenci za Hrvate. Naše je, ne će nam propasti ... Ta eto nam »Matice Dalmatinske« ...

I jesmo svoji, tek umjetno razdvojeni, mi Hrvati i Slovenci. O dva naroda i dva jezika — teško je tu govoriti. Uza sav naš nemar — ta se istina ne da nikako sakriti, ona izbija na javu. Nadjite još koja dva naroda sa dva jezika, koji ovako zajednički rade i mogu raditi, kako se to radi već kojih desetak godina u hrvatskoj književnosti, gdje nalazite izmjenice u istom časopisu slovenske sastavke uz hrvatske. Možda komu smeta to tobožnje »šarenilo«, no život je jači od svake uniforme, pa ako mu treba, on će ju već i naći ...

Tako je eto došlo, da i »Matica Hrvatska« izdaje cvieće slovenskoga pjesništva, dakako u izvornom slovenskom govoru. Mogla ju je izdati i bez upute o »slovenskom jeziku« i bez tumača pod svakom pjesmom, — no dodano je i to, da ne bude baš nikakove poteškoće pri čitanju. I doista možemo biti poduno zadovoljni, što će se uz ovaj tumač, koji ne će biti nuždan valjda ni svakomu desetomu čitaocu, — cvieće slovenskoga pjesništva čitati kao hrvatska knjiga.

Ovo cvieće nije izbor ponajljepših i ponajboljih slovenskih pjesama, nije pjesmarica. Zato su u njem našle mjesta i takve pjesme, kojima je veća vrijednost historijska i kulturna, nego pjesnička, koje pokazuju, kako se je slovensko pjesništvo razvijalo, kojim je mislima i osjećajima bilo prodahnuto.

Studiju o razvoju slovenskoga pjesništva napisao je za ovo Cvieće, štono ga je i sabrao, »Matičin« radnik profesor dr. Fran Ilešić, Slovenac, kojega možemo po njegovom radu punim pravom brojiti među hrvatske književnike. Ilešić, kako sav naš narodni život, hrvatski i slovenski, promatra s jednoga gledišta, tako je i u kratkoj ovoj studiji pokazao usporedni razvoj hrvatske i slovenske književnosti, i to tako razložno i priegledno, kao da je to pisao na osnovu gotovih studija o uzajamnom odnošaju ovih dviju grana naše književnosti.

Cvieće slovenskoga pjesništva preporučujemo u prvom redu hrvatskoj i slovenskoj mladeži, koja će danas sutra biti zvana, da i sama odlučuje udesom našega naroda. Intimnijega poznavanja nema bez razumijevanja: to je ključ poznavanju. A grehota bi bila, da radi neznatnih glasovnih razlika i nekih provincijalizama nama Hrvatima ostane zatvorena i nepoznata slovenska knjiga, kao što je još veća grehota, što je hrvatska knjiga tako malo poznata Slovencima. To već prestaje, to će prestati, jer ljetos izdaje i »Slovenska Matica«, poglavito nastojanjem neumornoga profesora Ilešića, takodjer jednu hrvatsku knjigu.

Kod ove činjenice, da hrvatska »Matica« izdaje slovensku, a slovenska hrvatsku knjigu, treba odgovoriti na jedno pitanje, koje će se zacielo mnogomu postaviti samo po sebi, na ime: Što se hoće time da postigne?

Gdjekomu će tu doći na jezik poznate rieči o »planinskim Hrvatima«, što su tobože Slovenci, i o »dolenjskim Slovencima«, što su tobože Hrvati. No to je bilo, pa nas valjda nema nijednoga ni na jednoj strani, tko bi ovu stvar shvatao s ovoga gledišta. Mi smo ovo stajalište, koje je bilo plod tuđih tradicija, prebrodili. Mi ne samo da na ovu stvar ne gledamo s gledišta zemljišnoga povećanja granica hrvatske države, na koje smo se gledište priučili učeći povjest iztočnih i rimskih osvajanja i »širenja države«, nego mi i na književni jezik treba da gledamo drugačije. Težnju za nekim petrificiranim i uniformiranim književnim jezikom našim, po uzoru klasičkih jezika, ili po uzoru francuskoga jezika, koji bi se imao nametnuti svim dielovima

naroda, — tu težnju treba da ostavimo. Ne bojmo se zato ni anarhije, ni konfuzije, ni cjepkanja u književnosti. Životne potrebe učinit će već svoje.

MALA KNJIŽNICA »M. H.«

Sv. I.: Ferdo Šišić: Hrvatska povjest. Prvi dio. Od najstarijih vremena do god. 1526. Str. 208. — Sv. II. dr. Nikola Andrić: Pod apsolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti. (1850.—1860.) Str. 128.

»Povjest Hrvatske« od Smičiklasa, što ju je »M. H.« izdala god. 1879. i 1882., davno je već razpačana, pa uza sve to, što je poslie u privatnoj nakladi počela izlaziti velika »Povjest Hrvata« od prof. Klaića i manja od prof. Rudolfa Horvata, ipak se osjećala potreba, da se i opet širim slojevima dade u ruke knjiga o narodnoj povjesti, i to u formi što pristupnijoj, kraćoj. Toj je eto potrebi udovoljeno knjižicom sveuč. profesora Šišića. No nova knjiga o hrvatskoj povjesti bila je upravo nuždna i zato, što i ta nauka napreduje, pa se to vidi na mnogo mjesta u ovoj Šišićevoj knjižici, jer koješta, što smo do sada držali historijskom istinom, iznaša nam Šišić u drugom svjetlu, ili prosto briše njekoje tvrdnje iz naše prošlosti. Za njekoje nam je gotovo žao, jer smo se na njih naučili, — ali istina je istina. Osobito je dobro učinio prof. Šišić, što je važne povjestne činjenice hotomice iztakao i stilom i slovima, kako to i treba, kad se piše za šire občinstvo.

Kako je nas Hrvata ljubav za našu prošlost još uvijek živa, nema sumnje, da će tisuće i tisuće Hrvata ovu knjižicu čitati po više puta, a kako je malena lako će ju naučiti i na pamet. A njekoje bi stranice naše povjesti doista trebalo vazda držati u pameti...

*

Poslie smrti neumornoga prof. Šrepela nastao je mali zastoj u ozbiljnoj našoj književnoj kritici. Za savremenu kritiku našlo se više mladih kritičara, no izučavanja odmaklijege doba nije se do ozbiljne radnje dra B. Drechslera o Markoviću laćao ozbiljno nitko, tko bi uz potrebnu za to književnu-historijsku spremu i širokim evropskim pogledom, i što je glavno: Književnim stilom htio i umio pisati o hrvatskoj književnosti. Sad se eto javlja

prof. Andrić, poznat po brojnim svojim studijama o hrvatskoj i srbskoj književnosti. Knjižica njegova »Pod apsolutizmom« crta najcrnje dane naše književnosti poslie preporoda, dane, kad je ponjemčivanje bilo ozbiljno zaprijetilo, da hrvatskoj knjiži uzme barem svu plaćenu — činovničku — inteligenciju. Bez obzira na absolutnu svoju vrijednost knjižica će dra Andrića u promijenjenim političkim pogledima mnogima doći kao naručeni argumenat.

KOLO HRVATSKIH UMJETNIKA. I. 1906.

Izdala »Matica Hrvatska«. Chromotisasak Dioničke tiskare u Zagrebu. Popratno slovo napisao dr. I. Kršnjavi.

- I. M. C. Crnčić: Tišina na moru. (U bojama.)
- II. C. M. Medović: Sv. Franjo (U bojama.)
- III. Oton Iveković: Studija (Snaša). (U bojama.)
- IV. Ferdo Kovačević: Na obali. (U bojama.)
- V. Robert Frangeš-Mihanović: Bieg u Egipat.
- VI. Oton Iveković: Oranje.
- VII. C. M. Medović: Zaruke sv. Katarine.
- VIII. Rudolf Valdec: Trnski.
- IX. Bela Csikos-Sessia: Saloma.
- X. Ferdo Kovačević: Vrbe. (U Vrbiku.)
- XI. Oton Iveković: Tkalja.
- XII. Robert Frangeš-Mihanović: Filozofija.
- XIII. Ivan Tišov: Breskve.
- XIV. Joso Bužan: Pripovjedač. (Seljaci u krčmi.)
- XV. Jelka Struppi: Naranče.
- XVI. Branko Šenoa: U vrtu.
- XVII. † Nikola Mašić: U gudurama.
- XVIII. Robert Frangeš-Mihanović: Kamena s ramena.
- XIX. Joso Bužan: Bolestnica.
- XX. † Nikola Mašić: Ličko selo.
- XXI. Rudolf Valdec: Rački.
- XXII. Rudolf Valdec: Spomenik Račkomu.
- XXIII. C. M. Medović: Krunisanje kralja Vladislava.
- XXIV. Jelka Struppi: Studija.
- XXV. Branko Šenoa: Selo u turskoj Hrvatskoj.
- XXVI. Bela Csikos-Sessia: Studija.
- XXVII. Ivan Tišov: Čobani.
- XXVIII. M. C. Crnčić: Velebit.

»Matica Hrvatska« i prije je po mogućnosti podupirala glazbeni i likovni umjetnost (slikarstvo i kiparstvo), kad je izdala Zajčeve skladbe i hrvatsku pjesmaricu, pa poslie, kad je nabavila za svoje prostorije portrete svojih osnivača i dobrotvorâ (od Bukovca), pa svojih predsjednikâ i drugih funkcionara (od Bužana), za tim poprsje Strosmajera od Valdeca (K 2.200). No da se likovna umjetnost raširi i medju članove »M. H.«, ukasila je »M. H.« I. knjigu »Hrvatskoga Kola« reprodukcijama domaćih umjetnika. Za početak je dobro bilo i onako. No format je »Hrv. Kola« premalen za podpuno liepu i dopadnu opremu, pa se za to odbor »M. H.« odlučio na izdavanje posebnoga Kola Hrvatskih Umjetnika u većem formatu. Ljetos je pred članovima »M. H.« prvi svezak toga »Kola« u opremi, kojom će zacielo biti podpuno zadovoljni i umjetnici i članovi »M. H.« Ovakovo što nismo još do sada imali. Zato valjda ne će biti odličnije hrvatske kuće, u kojoj ima ikoliko smisla za ljepotu, a da se u njoj ne bi u salonu našao ovaj doista liepo opremljeni album. S radošću će svaki motrilac opaziti na prvi pogled, da je to album hrvatskih umjetnika, jer tu imate naše more i naše gore, naše nošnje, naše polje, naše velikane — sve predloženo u boji i mramoru rukom i marom naših ljudi.

»GLAS MATICE HRVATSKE«. GOD. I. 1906.

Izdala »Matica Hrvatska«. Uredio dr. Ante Radić.

»Glas M. H.« izdavala je »M. H.« od mjeseca veljače o. g. svaki mjesec po dva puta. »Glas« je bio u prvom redu namijenjen potrebama »M. H.«: da izvješćuje o radu odbora »M. H.« i o njegovim osnovama, da razlaže i brani načela, kojih se odbor »M. H.« u svom radu i postupku drži, a onda da na oku drži čitavo naše prosvjetno nastojanje. Na sreću nije bilo nužde, da se »Glas« izpunja obranom, jer je borba »mladih« proti »starima« prilično jenjala. Zato je »Glas« više služio onima, koji su imali kazati što pozitivna o potrebama naše književnosti i o pojavama u njoj, o načelima umjetnosti itd. Tako se uza sve to, što u obće nemamo mnogo radnika na prosvjetnom polju i što malo tko ima prave volje za rad, ipak i u »Glasu M. H.« javilo nekoliko radnika s vrijednim prinosima.

Ne ćemo spominjati onih radnika, koji su suradjivali ove godine u »Hrv. Kolu«, premda baš njih ide najveća hvala za

vriedne njihove prinose (prof. Klaić, dr. Andrić, dr. Bazala i dr.). Spomenut ćemo Jovana Hranilovića. Njegovi su članci u »Glasu M. H.« bili prava jeka savremenim našim književnim prilikama. Na viku s lijeva i s desna Hranilović se jednako odazivao pravednom i trieznom riečju obrazovana, pa zato trpljiva sudca, kojemu ni magla na lievoj, ni mrak na desnoj strani nije zastirao vedra vidika. Njega je kao priznata pjesnika i sudca o književnim stvarima i išla tu rieč, pa mu je »M. H.« dužna osobitu hvalu.

Za njim treba na prvome mjestu spomenuti dra. I. Zahara, koji je u »Glasu« priobćio tri prinosa, medju kojima treba posebice spomenuti »Književno-povjestne primjetbe« povodom knjige prof. J. Karáska o hrvatskoj književnosti (u njemačkom jeziku). Dr. Zahar toliko toga znade, čega nema ni u jednoj knjizi, pa je šteta, da se više ne javlja.

Prof. dr. Stjepan Bosanac, koji je i s teorijskoga stajališta bio zašao u borbu »starih« s »mladima« te držao o tom čitanje u prostorijama »M. H.«, osvrnuo se u »Glasu« i na način borbe, kako su je vodili »mladi«. I dobro je, što se je na to osvrnuo baš prof. Bosanac, za kojega nitko ne može reći, da je ikomu svojim načinom borbe krivo učinio. Kako već spomenusmo, »borba« je jenjala, kad i onako nije imala opravdanoga razloga i pravoga smisla, no ipak će biti dobro, da se i ovakve stvari pročitaju. Iz njih će mnogi, koji podaleko stoje od književnoga središta, vidjeti, da to ipak nije samo tako — dati na sviet, recimo, 12 knjiga i knjižica, nego da ljudi, koji se za to imaju starati, treba da koješta prepate i preture.

U ovoj je godini mnogogodišnji odbornik »M. H.« i podpredsjednik knj.-umj. odbora dr. Ivan Hoić slavio 40-godišnjicu svoga književnoga rada. Dužnost je bila odboru »M. H.«, da svojemu drugu i zaslužnomu suradniku dade počast spomenuvši se njegova rada i zaslugâ za »Maticu«. To je u ime odbora učinio odbornik »M. H.« prof. Pinter, za kojega je šteta, što je previše zaposlen, te ne može više raditi. No uza sve to on je jedan od najmarnijih odbornika »M. H.« i vazda odboru ocjenjivanjem i savjetom na pomoć, pa ga i za to spominjemo i donosimo njegov lik, da i drugi upoznadu toga vrloga Matičina radnika.

Od naših umjetnika javio se u »Glasu« kao pisac Oton Iveković i ocrtao postanak, djelovanje i drugu izložbu »Lade«, saveza jugoslavenskih umjetnika. Koliko mu je »M. H.« zahval-

na za to, što se je podvrgao mučnomu za slikara poslu, da ocrta važnu ovu novu organizaciju, toliko mu veću hvalu dužuje za to, što se upravo njemu i njegovu nastojanju ima zahvaliti radostna činjenica, da su hrvatski umjetnici spremno i složno pristali na to, da »M. H.« izdade njihove umjetnine.

Napokon se u »Glasu« javio »moderni«, a starčevićanac — A. G. Matoš iz srbskoga Biograda studijom o pok. srbskom književniku Stevanu Sremcu. I to s radošću bilježimo, jer je Matoš, koji toliko piše u sve naše političke i nepolitičke časopise, zaslužio, da mu upoznadu mišljenje i način pisanja i širi slojevi, osobito izvan Banovine. Njegova obsežna studija o Sremcu dokazuje, da bi on medju Hrvatima mogao mnogo uraditi za upoznavanje srbskih književnih i prosvjetnih prilika, a toga bi nam trebalo.

*

Društvo »Matica Hrvatska« tiska i izdaje poučne i zabavne knjige. Takvo je društvo bilo hrvatskomu narodu potrebno osobito onda, kad je osnovano. No i danas, kad i u nas ima i knjižara i tiskara, ovakvo je društvo potrebno prvo zato, što valik dio našega naroda još pravo nezna, što je knjiga i što vrijedi, pa zato ne troši rado na skupe knjige. Zato mu treba dati jeftinu knjigu, a ipak dobru. A to našem narodu daje »Matica Hrvatska« (za 6 K po devet različnih knjiga, a tko plati u pet godina 100 K, dobiva knjige bezplatno sve dok je živ). — No to je društvo potrebno i zato, što treba da se njetko stara zato, kakvih našem narodu knjiga treba, jer se za to ne mogu starati knjižari, koji najviše na to gledaju da im se knjiga izplati. A onda treba nama i takvih knjiga, za koje treba mnogo troška, kojega knjižar ne može tako lako smoći, niti može tako lako naći pisaca, a ni kupaca za takve knjige. A sve to može društvo, kakvo je »Matica Hrvatska«.

Zato ne bi smjelo biti prosviećenoga Hrvata, koji ne bi bio član »Matice Hrvatske«.

Knjige »Matice Hrvatske« pred kritikom.

Ujević i Marušić pred kritikom. Kritik »Narodnih Novina«, g. Ivan Krnic, vrlo nas je iznenadio svojom kritikom dviju knjiga, što ih je za prošlu godinu izdala »M. H.«. G. K. zanosi se upravo za don Ilijom Ujevićem, a kudi do zla boža dra Marušića, — dok smo barem mi očekivali posve drugo.

Mi ćemo kušati da protumačimo ovu nepojmljivu sklonost i nesklonost prema novim suradnicima »M. H.«, no prije toga čujmo g. Krnica.

Pod naslovom: »Realizam Ilije Ujevića« piše g. K. (»N. N.« br. 10. 1907., 12. sieč.) među ostalim:

»Literarna ličnost don Ilije Ujevića, kakva se očituje u ljetos štampanoj zbirci slika i priča, koju je okrstio zvučnim imenom »Dokonice«, izdiže se visoko nad prosjekom naših mlađjih novelista, koji su posljednjih godina došli do glasa. Mene nije već davno nijedna hrvatska knjiga tako ugodno iznenadila, kao ova sitna zbirka slika i priča. Ona izvabljuje najugodnije uspomene... Sjećaš se sviju pisaca, koji su o našem seljaku dobro pisali. Bio taj seljak iz Dalmacije, Like, Primorja, Slavonije ili Zagorja, neka ga zajednička duša veže, pa tko dobro opaža i opisuje njegov život, izniet će slike slične jednu drugoj.

Ne kanim ovih asocijacija potanje analizovati... Meni je pred očima umjetnost samoga Ujevića i ja bih samo htio ovaj svjež i divni talenat što vjernije prikazati mojim čitateljima.

Tko stane čitati ovu knjigu, a ne dočita je do kraja, jedva će moći razumjeti ovaj moj zanos. Najprije je tu neki novi, za nas gotovo nepoznati jezik, kojim je knjiga pisana. Onda je tu neki bezprekidni poetični stil, koji svojom nepokolebljivom noblesom stoji vrlo daleko od danas običnog načina pisanja. Napokon je tu doista neugodna činjenica, da neke od ovih slika i priča nisu uspjele, pa ako slučajno staneš čitati baš koju od neuspjelih stvari, bacit ćeš knjigu daleko od sebe, da je već nikad ne uzmeš u ruku. Ali dvostruka je nagrada onomu čitatelju, koji se dobrovoljno podvrgne naporu, što ga od njega iziskuje ova knjiga. Vedri humor, koji ju zadahnjuje, osvojiti će ga vrlo brzo, skoro će se uputiti i u dijalekat, u kome je pisana, poetični ton pričiniti će mu se veličajan i kad okrene posljednju stranicu knjige, požalit će, što je tako sitna. Ja ću kasnije na tanko

saobćiti i svoje prigovore, ali dok o »Dokonicama« obćenito govorim, ne mogu se sustegnuti pa makar i od najveće hvale.

Kao svi vrstni pisci, Ilija je Ujević nepopravljiv realista. On sve hoće da točno vidi, da potanko prikaže. A ima taj njegov realizam nešto nevino i djevičansko u sebi. Svim, pa i najsitnijim stvarima podaje se on s toplotom i nekim zanosom, pa pisca kadikad navede i na to, da svojoj umjetničkoj duši nadje podpuno zadovoljstvo i u opisivanju skroz neznatnih stvari. Kadikad je on kao slikar, koji je zaboravio na svoj crtež, pa sa svoje bogate palete skida boju za bojom i niže ih u šarolikom nizu jedno pored druge, ili jednu na drugu, kako bi sliku što jače razsvietlio i dao joj oštrije tonove. I eto: slika je tu, sjajna i svjetla, svjetlo upravo bije iz nje — ali sve grubo i nezaobljeno, sve bez pravog jedinstva. U tom je smislu osobito karakteristična slika »Na Bunaru«... Slična joj je odmah i prva crta u knjizi »Na dokonici«...

Ima mjesta u ovoj knjizi, gdje pisac baš hoće da naglasi, kako mu do ničeg drugog nije stalo, nego da nešto naslika, što mu se je slučajno svidjelo. Kao diete veseli se, što mu se ta mala i neznatna stvarca čini tako liepom. Na kraju slike »Na bunaru« veli: »vratih se u sobu, užegoh svieću, uzeh pero, da mi se s pameti ne ukrade ovaj prizor«. U pripovijesti »Mudra — budala« rekao bih dapače, da ove piščeve indiskrecije idu i nešto predaleko. »Don Marko sjedne, zavi smotku, zapali, potače svieću, metnu preda se papir i poče pisati na sriedi ovećim slovima naslov crtice »Mudra — budala«, štono je na svoj raboš u kratko zabilježio, da mu se ne ukrade s pameti... Opažala se na njemu ona zabrinutost i nastojanje, kako bi pobranijim izrazom, čistijom i izrazitijom riečju naslikao tu crticu, otimljući se svomu talijanskomu uzgoju, koji ga je pratio kroz cielo školovanje. Čista je hrvaština, čisti pučki govor tekao iz čiste česme don Markova pera. (Str. 20. i 21.).

Uz ova dva primjera, koji su za psihologiju piščevu vrlo interesantni, spomenut ću još nešto, što nam liepo tumači i izvore i značenje Ujevićeva realizma.

Mojim je čitateljima poznato, da je mladja struja u hrvatskoj književnosti često puta morala čuti anatemu, da je »nenarodna«. G. Jovan Hranilović, koji je u potonje doba najjači glas ovoga mišljenja, trudio se ponovno, da konkretizira pojam »narodne« književnosti, kako bi ga stavio u opreku sa svim »moder-

nističkim nastranostima«. Taj pojam »narodne« književnosti mučio je i modernije ljude, nego što je g. Jovan Hranilović, i — da o svemu tomu ne trošimo preveć rieči — oni su se složili od prilike u tome, da je »narodna« i »seljačka« pripoviest jedno te isto. Nije se nikomu preporučivalo, da opisuje gradski život, a tko se je usudio, postao je u posljednje vrijeme sumnjiv kao »modernista«. I reklo se je dalje: narodni jezik i običaji, narodna pjesma i povjestnica glavni su izvori narodne književnosti... Negdje dolje u dalmatinskom zagorju našao se pop Ilija Ujević, koji je ovoj formuli povjerovao celim plamom svoje umjetničke duše, koji je sa sebe silom odbacio talijansku kulturu, kojom se je u školama zadojio i koji se je svim marom predao učenju tih izvora narodne književnosti. I eto ga, gdje on motri i bilježi svaki kret, što ga učini dalmatinski zagorac. On mu zna u dušu običaje i ceremonije, on zna kao majstor alat, kojim radi i posluje... Jezik njegov proučio je tako, da je zaboravio pisati književnim jezikom, nego piše provincijalnim dijalektom. Realistički osjećaj drži ga nešto daleko od povjestnice. Ali, što je najzanimivije: narodnu poeziju ne proučava samo iz knjiga, nego polazi lično u pohode onim mjestima, gdje su njezini junaci vojevali i glave gubili. (U crtici »Pred kadijom« — opis »Kosova polja«.)...

Ciela metoda Ilije Ujevića proizvire iz estetskih uvjerenja, što nam ih u baštinu ostaviše naši estetici-romantičari. Usudjujem se reći, da su ta uvjerenja vrlo izvrstna i da ih svaki hrvatski pisac dieliti mora, ali ona su sa svojim nesumnjivim romantičkim karakterom prilično daleko današnjem shvaćanju o zadaći i o biću umjetnosti. Današnja je umjetnost postala obična i svestranija: ona se — dopustite mi veliku i preveć zlorablenu rieč — socijalizuje. Mi se ne ćemo da zavlačimo u bjelokostni toranj čiste poezije, za nas je najobičniji život zanimljiv i dosta poetičan, da ga umjetnički prikazujemo. Zato ne mislimo, da je samo patrijarkalni život našeg seljaka zbilja »narodan«, nego je samo rodan i naš čovjek u gradu, diete seljakovo, koje je uslied bogzna kakvih prilika postalo gospodin, pa možda se i — odnarodilo. I ovo su društveni problemi narodni, pa ako ih koji pisac prikazuje na način evropskih uzora, samo će ga kratkovidnost ili zloba moći nazvati »nastranim modernistom« i poreći mu pravo da se zove narodnim piscem...

Don Ilija je umjetnik sa jakim realističnim instinktom. On

ga je u sebi još jače razvio time, što se je — spomenimo neugodno ime — po Zolinoj nauci svom dušom i svim marom dao na posve znanstveno študiranje ljudi i života, koji su mu umjetničku dušu privlačili. Tako je on došao do toga obsežnog i gotovo nevjerojatnog poznavanja najsitnijih prilika ljudi, koje opisuje... Njegove »Dokonice« su u tom pogledu mali realni rječnik za svu silu prekrasnih narodnih fraza.

Iz svega toga proizlazi, da je don Ilija svome radu u susret polazio više kao naučnjak — hoćete li folklorista ili filolog — i da se je prije posla htio oboružati temeljitim znanjem. U tom se je nastojanju izcrlpljivalo i njegovo estetično uvjerenje. I on je stao slikati svoje ljude s onim poetičkim tomovima, koje ga je narodna pjesma naučila u njima vidjeti. Psihologija njegovih ljudi ne ide u detalje: ona je gruba i »ravna«, kako bi on rekao. U sitnom opisivanju spoljašnjega života, on se za unutanje stanje duša svojih ljudi zadovoljava s nekoliko čvrstih i markantnih oznaka. To kratko i čvrsto psihologisanje daje njegovoj poeziji karakter neke širine, nekog velikog, patrijarkalnog dostojanstva. To je nešto sasvim epski, što neodoljivo sjeća na narodnu poeziju.

Evo tog posebnog realizma don Ilije: to je isti onaj divni i vječni realizam, koji je našoj narodnoj pjesmi opredielio tako ugledno mjesto u svjetskoj književnosti.

Još je jedna značajka, koja don Iliju veže uz narodnu poeziju, a koja je meni preko svega mila i ugodna. Isti onaj smiešak, koji se u narodnoj pjesmi gubi samo u najstrašnijim zgodama, isti taj smiešak titra i na ustima don Ilije. On je rođen humorista. Najljepše priče u »Dokonicama« — kao »Doruša«, »Vilotine jasle«, »Jovanovo obredjenje« i »Marijančičev božić« — brojit će se vrlo skoro među najljepše humoreske, što ih je hrvatsko pero napisalo. Ove su priče jedna za drugom biseri naše književnosti i tko bude jednom sastavljao antologiju hrvatske proze, teška će srca izpustiti ma samo jednu od njih. A iznad svih njih — »Jovanovo obredjenje« (premda će možda s izvjestne strane naići na kritiku) takvo je malo remek-djelo, da bi u svakoj književnosti pisca proslavilo. Nepatvoreno veselje i neobuzdana komika ove farse možda će ju odbraniti od kritikâ, koje s umjetnošću nemaju puno zajedničkoga... Neka moji čitatelji prigrle ovu knjižicu, pa neka sebi u svakoj stvari sami

sud stvore. Ja ću još samo nekoliko riječi kazati o jeziku don Ilijinu.

Već sam prije u polak šale kazao, da je don Ujević dijalekt svoga kraja tako proučio, da je zaboravio pisati književnim jezikom. Ali, koliko je na tom šale, toliko je i istine. Svaki, koji ovu knjigu pročita, zadiviti će se jezičnom znanju piščevu; ali čovjek pravoga ukusa morat će takav način pisanja nazvati neknjiževnim. Ja se dapače bojim, da će taj jezik biti glavnim razlogom, da don Ilija ne će nigda postati popularan pisac. Što više, ja se bojim, da širi slojevi ne će njegovu knjigu naprosto moći čitati.

Nije sve liepo, što je narodno... Ja sam čitao puno narodnih pjesama, koje nisu liepe... Tako ima i narodnih riječi, koje nisu liepe... U stranim literaturama upotrebljavaju se dijalekti danas vrlo mnogo. Ali upotrebljavaju se samo za karakterizaciju lica, koja govore... Toga se je pravila morao držati i Ilija Ujević... Mnogo i mnogo riječi, nepoznatih širemu občinstvu, raztumačio je on pod zvjezdicom vrlo liepim, narodnim i obćenito razumljivim riječima, koje bi svaki čitatelj radije čitao u tekstu... Ali ako i jest ovo težak prigovor, njegova je knjiga sasvim tim divna.

G. J. Krnic («Nar. Nov.» br. 20. 1907.) počinje svoju kritiku o »Liečnikovim zapisima« dra. Marušića uzklikom: »Zbilja je čudnovato, šta sve zapisuju ovi liečnici!«, pa onda nastavlja: »Ja bis se i u najtežoj bolesti dobro promislio, da li bih se dao liečiti liečniku, koji bi imao maniju zapisivanja kao g. dr. F. D. Marušić. Jer ovi njegovi zapisci jednako su fatalni za njegove pacijente, kao i za njega samoga. Ako je ikad bilo na mjestu ponoviti onu staru: »Medice, cura te ipsum!«, to je valaj nakon ove knjižice«.

»Nisu samo pisac i pacijenti zlo prošli, nego i knjižicu prati vrlo neugodna činjenica, da je »Matica Hrvatska« baš ljetos izdala vedre i umiljate »Dokonice« Ilije Ujevića, gdje se opisuje baš isti kraj dalmatinskog Zagorja i isti ljudi, koji i u ovim »Liečničkim zapisima«. A te »Dokonice« dementiraju vrlo rječito i vrlo odlučno onaj bezrazložni očaj i gotovo bolestnu potištenost, što izbija gotovo iz svake stranice male Marušićeve knjižice...

Glavne značajke ove knjižice jesu: 1. pisana je užasnim je-

zikom, 2. stil je posve početnički, 3. cielo nastojanje piščevo sastoji samo u gomilanju svih mogućih i nemogućih jada i patnja, što tište njegovog tobožnjeg pacijenta: dalmatinskog Zagorca. Pisac ne pokazuje ni umjetničkog dara, ni misaone snage; on se kroz cielu knjižicu rastapa u nekom vodenom čuvstvovanju.

Pošto je g. kritik citovao nekoliko rečenica iz Zapisaka i označio pojedine riječi uzključnicima, nastavlja:

»Obsjena bi bila misliti, da je g. dr. F. D. Marušić neizcrpljiv u nabranjanju tih nevolja. U tom smo pogledu na milje daleko od Danteova »Pakla« ili od Dostojevskijeva »Mrtvog doma«! Baš protivno: g. dr. F. D. Marušić izbrojio ih je gotovo sve u prve dvije, tri crtice — a sve, što kasnije sledi, pusta su, otegnuta i dosadna ponavljanja,« pa onda citovavši mjesto o »kosturima« pita (možda i previše familijarno):

»Ali, molim vas, dragi gosp. dr. F. D. Marušiću, a šta bi mogli ti gorostasi, da u njihovim dugim žilama ta »blijeda tekućina« postane crvena i da se zove krv i da stane življe obtjecati — proti žegi, suši, peronospori, poplavi i bezdušnosti?! Kakav je logički savez medju tim prirodnim i socijalnim nevoljama i tom »blijedom tekućinom«?

Jednu crticu preporučuje g. kritik »gosp. prof. dru. E. Mileru za kriminalni seminar; obtužnica: komisioni delikt propustom; plaidoyer: nekažnjivost zbog neodoljive sile po § 2. sl. g) kz.«

Dalje čitamo: »U svojoj naivnosti ganutljiva je crtica »Uboštvo«.

»Za ovakove nevolje »en masse« treba i osvete »en masse«; ta se preporuča na ovaj način: »Jadna moja čeljadi, tužna naša Zagoro... i kabanice vam odnesoše rad harača, dok vjetar brije, kao da vas gole i bose, gladne i žedne na megdan zove. Ona piramida biljaca, kabanica, kumparana i dronjaka (!), što vam s golih pleća odnesoše, jer ste krivi, što ste živi, ona piramida puna je drhtaja, leda, uzdaha i suza (!). Više govori, nego li sve piramide egipatske (!)... Ništa nemam za vas, no tople krvi u grudima i ovu desnicu, kojom bih najradje spalio vaše krvnike na onoj piramidi, da oni očute toplo; kad je vama zima!!« Čini mi se, da povjest ne priča, da bi se igda dogodila ovako originalna eksekucija na lomači«.

»Ima gosp. dr. F. D. Marušić još i drugih načina, kako bi

nas uvjerio, da ti jadni Zagorci, božna čijom krivnjom, nemaju ma ni najmalahnijih užitaka na ovom svijetu. Na str 32. odlučno se veli: »Ni zraka, ni vode, ni zemlje! ... Zrak je okužila grozničina, vodu popile baretine i suša, a zemlju oteli zlikovci(!)«.«

»Kadkad je navijanje piščevo, da skupi što više primjera za stradanje svoga Zagorca, upravo smiešno. »Rijetko je koja stopa zemlje slobodna, da zaore i posije malo hljeba za crnu zimu. Ako gdje i posije malo žitije il' uzore ledinu, pojest će mu švraka, čevrljuga, pogrmuša, čobanka i bravarica, pa njemu opet od svega malo (!) ... Kad se ovce napasu, valjat će čobanima bježati daleko k napoju (!) ... Dok se ovce napoje i još pobrste malo travice po ledini, i čobani će da se napoje iz baretine, po kojoj gmižu guje, žmurci, ronci, žabetine i zmiје (a joj!). Žednu čobaninu sladak je i nečist napoj, al' teško ti ga zdravlju njegovu. Spopane ga grozničina, drhtavica, pa ga u grm povali ...«

»Ali u tom komičnom genreu opisivanja tih jada sve natkriljuje« ovo: »Potezi su im tvrdi, oporni, strogi i jaki, kao u onih, koji su već više puta bili osudjeni na smrt!« C'est le comble! Kad gosp. dr. F. D. Marušiću nije dosta isporučiti te biednike s onima, koji su jedanput, ili recimo dvaput osudjeni na smrt, nego treba one, koji su više puta osudjeni na vješala, onda je jasno, da se ta bieda i ne dâ opisati, pa je skroz razumljivo, da su njegovi pokušaji u ovoj knjižici tako savršeno neuspjeli.«

»Ali ostavimo se toga, već je preveć tih nezgrapnosti. Jedino, što bi se ovdje dalo ozbiljno reći, to je, da sve ovo nije istina, da sve ovo nisu nikakvi »liečnikovi zapisci«, nego uzaludno naprezanje nemoćne fantazije jednog netalemtiranog literata, koji bi se htio mjeriti s nekim i inače nedohvatnim uzorima. Čudnovato je samo, da »Mat. Hrv.« i ovakvu literaturu smatra valjanim štivom za obiteljske krugove svojih članova! Bit će, da je hrvatska novela spala na nizke grane, kad se ovakva knjiga štampa u 10.000 primjeraka! Gdje ste vi braniči i skrbnici hrvatske književnosti?! Ne uživajte li, kad čitate naš slatki jezik izobličen u ovakve grozote: »kad djecu istegoše pod pločama« mj. kad su djecu istegnuli ispod ploča; ili »nemam nego čuvstva, a to je plačno« mj. mogu samo plačno čuvstvovati; ili »teško je disao, zijevaruo, pogledao i jednim dugim, dugim, napornim uzdisajem bio je mrtav« mj. duboko udahnuvši umro je; ili »pa neka se oni tamo za te misle«; ili »treći su opet tužili se radi prekoračenoga zemljišta oranjem«; ili »dok oko njih

gude svinje«; ili »četiri crne zidine bez krova, što je ga oganj uništio«; ili »Stevan nije imao običaja, nego svoje volje«; ili »Čuje se zadah karbolne kiseline, koja straši svojim zapahom kao zadah prisutne smrti i propasti«; ili »povenula su debela stabala, iskorenute su loze«; ili »nema nasilja, nego bolestnog mira, nema borbe, nego ležaja k propasti«; ili ..., ili ... sto i sto sličnih strahota«.

»I taj isti pisac daje se u biblijska proročanstva: »Proplakat će kamenje, ridati će volovi (!), a blaga će nestati u oluji, jer ne će biti krova ni pećine, u kojoj ne bi bilo zvijeri!« Taj isti pisac ufa se na temelju svojih halucinacija konstatirati: »Došli su dani, da jednim mahom liepa naša domovina (ovo bi imalo biti ironija) postaje (!) crnom domovinom kukavnog umiranja!«

»Treba ipak istaknuti i dobre strane ove knjige. Izvrstna je jedna izreka: »Obustavimo pjesme i sipljimo (!) rad!« Bude li se gospodin dr. F. D. Marušić držao toga savjeta, narod će ga blagosivljati«.

Dosta smo, s obzirom na g. Marušića možda i previše, izpisali iz kritike g. Krnica. Učinili smo to zato, da se vidi i mišljenje i način g. kritika.

Mi smo već rekli, da nas je kritika g. Krnica iznenadila. To smo rekli još prije, nego što smo čuli, da se u ovim kritikama krije samo — »finta«. Treba naime znati, da su u onoj »borbi bez smisla i svrhe«, na koju smo već gotovo i zaboravili, protivnici »Matice Hrvatske« držali g. Marušića »svojim«, a kad tamo, g. M. daje svoje radnje i »Matici«. Treba to dakle paralizovati time, što će jedina prava kritika proglasiti Marušićeve Zapiske neuspjelima i lošima izpod kritike.

Mi bismo jedva vjerovali, da ima i ovakvih kritičkih principa, po kojima djelo mora biti loše samo zato, što se je pisac nekome zamjerio, da nismo čuli i to, kako je g. M. poslao jednu svoju radnju »Savremeniku« poslie toga, što je bilo oglašeno, da će »M. H.« izdati njegove Zapiske, a uredništvo ga odbilo s motivacijom, da se na dva stolca ne može sjedjeti.

No mi sve ovo puštamo s vida, pa uzimamo kritike g. Krnica onako, kako su napisane; tek ćemo držati na umu, da je g. kritik prema g. Marušiću posve indisponiran, jer se to vidi i iz same kritike.

Veseli nas, što je don Ilija Ujević stekao toliko simpatije

kod g. K. Veseli nas i to, što se g. K., možda pod sugestijom, poveo za glavnim mislima, štono su o »Dokonicama« iznesene u br. 23. i 24. našega »Glasa« prošle godine, a još nam je milije, ako je g. K. svojim putem došao do mnijenja, da su njeke Ujevićeve »Dokonice« samo slike, a njeke priče, što u ostalom piše i na naslovu ... Slažemo se s g. K. i u sudjenju o Ujevićevu realizmu; jedino držimo, da je krivo, što g. K. piše, da se je don Ilija »po Zolinoj nauci« (nauci?) »dao na posve znanstveno študiranje ljudi i života«. Ne. Nema tu ni studiranja, a još manje »znanstvenoga«, po gotovo folklorskoga ili filologijskoga. Pojednosti u opisima don I. Ujevića, koje možda zadivljuju u gradu odrasle ljude, nisu same po sebi ništa osobita, niti treba študiranja, da ih čovjek znade. Te su pojednosti plod umjetničke naravi Ujevićeve, njegova zanimanja i pažnje, ali ta pažnja nije nipošto »naučnjačka«, nego umjetnička. Pa i što bi učenjak imao studirati na primjer kod popravljanja sedla?

Krivo kaže g. K., kad piše, da g. Ujević piše dijalektom, te da je zaboravio pisati književnim jezikom. G. Ujević ne piše dijalektom. Fraze, a još manje pojedine, i ako brojne lokalne i pokrajinske riječi, ne čine još dijalekta. Nije istina ni to, da je g. U. »sa sebe silom odbacio talijansku kulturu«, naprotiv se još gdješto, i ako malo, opažaju tragovi talijanskoga izražavanja. Istina je, jezik g. Ujevića nije konvencionalni današnji hrvatski književni — zagrebački — jezik, ali to još ne znači, da nije književni jezik u obće. Hoće li knjigu g. Ujevića »širi« slojevi moći čitati, to, mislim, nije tako važno pitanje, kao to, hoće li ju htjeti čitati — radi stvari, kojima se bavi. Kad bi ju htjeli ti »širi« slojevi čitati, zacielo bi ju lako razumjeli.

I ako je kritika g. Krnica dosta površna i dosta pretenziozna, zaslužuje on svačiju hvalu, što je iz redova njegdašnjih »mladih« digao rječ u hvalu pravomu narodnomu piscu, koji je predugo čekao, dok mu je »M. H.« izdala ovu knjižicu, ovo njegovo miljenče. Kad je gosp. Ujević našao ne milosti, nego priznanja i u »mladih«, ne će mu ga uzkratiti ni »stari«, tim više, što ga je u velike i zaslužio. Sad, pošto su i protivnici rekli svoju, može »M. H.« čestitati don Iliju podpuni uspjeh.

*

S kritikom »Liečnikovih Zapisaka« gospodin je Krnic stradao, i to najviše s toga, što je po što po to htio dokazati, da ovi

Zapisci ne vriede. A ne vriede poglavito s toga, misli g. K., što nisu istiniti. Dokaz? Dokaz je to, što »»Dokonice« don Ilije Ujevića, gdje se opisuje baš isti kraj« (kurs. orig.) »dalmatinskoga Zagorja i isti ljudi, koji i u ovim »Liečnikovim Zapiscima««, ... »dementiraju vrlo rječito i vrlo odlučno onaj bezrazložni očaj ... što izbija iz ... male knjižice Marušićeve« ...

Od kuda g. Krnic zna, da Marušić i Ujević opisuju isti kraj i iste ljude? Sudi li to po tom, što obojica govore o Zagorju i o Zagorcima? Zar g. K. ne zna, što je dalmatinsko »Zagorje«? Zar on ne zna, da je u običnom govoru u Dalmaciji »Zagorje« sve, što je dalje od mora? A kako je duga dalmatinska obala! Kako različni krajevi spadaju pod taj jedan konvencionalni naziv »Zagorja«! Zar g. K. nije nikada čuo za Drniš i okolicu? Nije nikada čuo za imotsku krajčinu? Ta to je golema razlika! Evo imena sela i broj stanovnika u imotskom kotaru: Aržano 1045, Biorine 616, Čista 1826, Dobranje 641, Glavina 1099, Grabovac 1382, Imotski 1446, Krstacije 1107, Lokvičić 1617, Lovreč 1614, Medov Dolac 921, Podbablje 3002, Poljica 1886, Postranje 1599, Proložac 1644, Raščane 1362, Ričice 1177, Runović 2490, Slivno 1971, Studenci 2006, Svib 650, Vinjani 2282, Zagvoz 2352, Župa 1002 — dakle mjesta poprieko sa 1500 stanovnika. A evo, kakva su mjesta u drniškom kotaru: Badanj 363, Baljke 489, Biočić 791, Bogetić 216, Bristane 416, Čavoglave 481, Cera 200, Drinovci 431, Drniš 1665 i dalje od 40 mjesta ima ih 25 s brojem stanovnikâ izpod 500, a ni poprieko nemaju mjesta ni 500 stanovnika, dakle tri puta manje, nego u imotskom kotaru. A gosp. dr Marušić piše o zagorcima drniškim, pa ima posve pravu, kad govori o pustoši, dok g. Ujević (koji je prije bio u Krstaticama sa 1107 st., a sada je u Zagvozdu sa 2352 st.) opisuje imotske zagorce. Pa onda je li g. K. čuo što o kamenu oko Drniša? Nije zacielo, pa najmanje, što mu se na njegov napadaj na pisca Marušića mora kazati, jest ona: Wer den Dichter will verstehen ...

No g. K. zaslužuje i mnogo veći prikor, kad se ne poznajući sâm ni najmanje prilika onako obara na pisca, što ga kritizuje, s podvalom, da je svoje Zapiske izmislio. Da naše društvo i naša javnost nije tako već naučna na blamaže, g. bi K. poslao ove svoje presmione površnosti morao dugo čekati i temeljito se popraviti, dok bi se opet smio i javiti kao kritik. A ovako će on suverenim priezirom činjenica valjda i dalje voditi rječ medju poznatim našim kritikima.

Time bismo mogli i svršiti osvrt na kritiku g. Krnica, da ona ne daje tužno svjedočanstvo još o jednoj nemiloi pojavi u jednom dielu naše inteligentne i neinteligentne oligarhije, koja, kad se pokažu i dokažu štetne i zatorne posljedice društvenoga uređenja i morala, a ona im je kriva, ne samo da se uporno vlada po onoj: »Sit gladnu ne vjeruje«, i ne samo da se čini nevješta, nego povrh svega toga dovikuje gladnima u lice, da lažu i da hine glad. A ako se ovako stanu vladati i književni kritici, onda doista prestanimo i govoriti o bilo kakvoj misiji književnosti u liečenju socijalnih rana današnjega društva. Koji će se pisac usuditi, da dirne u to osje gnjezdo u čekivanju, da će mu kritika prosto poreći iskrenost, podvaliti laž i jošte ga izvrći ruglu?

Na pojedine prigovore g. K—a nije se vriedno osvrutati. Što prigovara jeziku, većinom je neopravdano, a gdješto pokazuje g. K. i opet neznanje, kao na pr. kad ne zna, da se liepo hrvatski kaže: »ono krova«, pače »ono djevojčeta«. A što prigovara ponavljanju, prenatrpanosti i preuveličavanju, ima krivo stoga, što ne će da vidi, da je izražavanje u liepoj knjizi drugačije, a u naučnoj razpravi opet drugačije. Ovakvim prigovorima možemo izsmijati i ruglu izvrći sve pjesnike od Homera do danas. Tim je prigovorima g. K. dokazao, da mu nedostaje jednoga od glavnih kritičkih svojstava: da prosto nije sposoban za čitanje pjesničkih djela.

Napokon ima kritika g. K-a jednu ružnu stranu: zavidna je, jalna je. »... sve ovo nisu nikakvi liečnikovi zapisci, nego uzaludno naprezanje jednog netaalentiranog literata, koji bi se htio mjeriti s nekim i inače nedohvatnim uzorima.« — Tu se je g. K. odao do golotinje. Po čem g. K. zna, da se je Marušić »htio mjeriti s nekim nedohvatnim uzorima«? To je ili insinucija, — ili u zelenoj zavisti izmaklo priznanje: da to kritik zaključuje po samom djelu, koje ocjenjuje. A ako se po samom djelu može zaključivati na »nedohvatne« uzore, to je ipak nešto više, nego naprezanje jednog netaalentiranog literata. Bit će, da je taj »netalentirani« literat ipak nešto »dohvatio«, — ako i nije iz »nekih« (a kojih? molim) nedohitnih uzora, a ono jest iz dubine duše svoje. Badava sve: ono se ne da izmisliti. A ako je g. Marušić sve ono ipak samo izmislio, zar i onda zaslužuje prigovor, da mu je fantazija »nemoćna«? No da je g. Krnica ostavila logika, to nije čudo, jer u strasti nema logike.

Savremenikova »Polemika«. Prošlo je nekoliko mjeseci, da nismo imali ni jedne riječi u Matičinu »Glasu« pod ovim natpisom. Stvar se je bila na radost svih iskrenih prijatelja hrvatske knjižice utajala, i bili smo potpuno uvjereni, da će i organ »Društva hrvatskih književnika« »Savremenik« shvatiti krasni preokret u ovoj nemiloi i štetnoj stvari. Na veliku našu žalost, moramo izjaviti, da smo se prevarili. Novi redaktor književničkoga lista izumio je dapače posebno poglavlje za svoj list, kojemu je stavio na čelo bolni žig »Polemika«. Budući da od njega u 1. broju »Savremenika« nema nijednoga članka osim ovoga napadaja, razabiremo, da on glavnu svoju redaktorsku brigu misli posvetiti zadirkivanju u »Maticu Hrvatsku«. Kamo će ih to dovesti, neka sam dobri bog znade. Na posljednjoj skupštini »Knj. društva« pokazalo se, da je deficit lista dosegao svotu od 5000 Kruna, što je neoboriv znak, da list ne nalazi ni čitatelja ni pretplatnika. Mi smo posljednji broj našega »Glasa« štampali u 10.000 primjeraka, koje ćemo kao prikaz ovogodišnjih Matičinih knjiga djelomično raspoklanjati, a djelomično u uvezanoj knjizi rasprodati širom naroda. Već ovaj fakat nije utješan za preporuku »Savremenika«, pa bi redaktori njegovi već iz poslovnih razloga trebali manje izazivati i narušavati književni rad i ugled »Matičin«, koji je hiljadama hrvatske inteligencije ipak jedina utjeha, pouka, razbibriža, i — informacija. Za ovogodišnje »Matičine« knjižice barem ne može nitko pravedan i objektivan reći, da nisu na svom mjestu ili da bi ih redakcija »Savremenika« mogla složiti radom svojih suradnika. Čemu dakle omalovažavanje? Čemu pedesetoricu ovogodišnjih Matičinih suradnika beskorisno izrugavati ništelnosti, kad svi znamo i duboko smo uvjereni, da boljih knjiga svi skupa ne bismo mogli složiti?

Gosp. Livadiću nije pravo, što smo u posljednjem broju donijeli slike i mali prikaz svih ovogodišnjih Matičinih suradnika. On sumnja, da svim ovima nije stalo »do ozbiljna rada i napretka hrv. prosvjete«. Zar smije g. Livadić, koga danas ne poznajemo ni po jednoj jedinjoj knjizi, u ime »Društva hrv. književnika« tako govoriti o hrv. književnicima. Ne svidjaju mu se neka imena, jer su mu premalo poznata. Neka samo izvoli pregledati alfabetski popis svojih suradnika! U ostalom, nama ni pošto nije do toga, da ponizimo ikojega hrv. pisca. Ta i sami smo za ovogodišnje »Kolo« raspisali natječaj upravo za počet-

nike. Hoćemo samo da ovu bezumnu i sićušnu komediju karakterišemo.

Gospodinu se Livadiću ne svidja »banalnost« stila, kojim smo preporučili svoje knjige. Gosp. Livadiću! Biste li vi umjeli napisati ciglih deset redaka za 10.000 raznolikih Matičinih čitalaca? Ta, to je posebna umjetnost, u koju se Vi ne razumijete. Vi pišete samo za stotinu »odabranika«, pa, kako Vam to polazi za rukom? Ako čovjek već piše samo za pisce, onda se mora podkožiti malo drugačijim duhom, jer inače blamira kulturu hrv. književnosti. Ako već osnivati rubriku za »polemiku«, onda izvolite gdje god posuditi barem nešto esprita ili angažujte koga, koji će Vam pomoći da obarate i ponizite ono, što se ne da oboriti ni poniziti, kad već smatrate to za jedini uvjet svome bivstvu.

Mi ne znamo, zašto gospoda oko »Savremenika« ne bi mogla shvatiti, da uz »Društvo hrv. književnika« treba i mora postojati edicija »Matičina« u današnjem obliku, koji se osniva na temeljnim statutima društvenim. Po našem shvaćanju ne mora ni »Savremenik« biti na odmet općemu našem duševnomu napretku, ali ne možemo razumjeti, zašto im je onda »Matica« kost u grlu, kad je »Savremenikov« i krug čitalaca i opći pogled na duševne potrebe hrvatskoga naroda drugačiji nego naš. Upotpunjavajmo se uzajamno! Po našem uvjerenju »Savremenikovi« nazori još nisu za 10.000 hrvatskih čitalaca, pa kad bi današnja redakcija »Savremenikova« dobila povjerenje »Matičine« skupštine i preuzela redigovanje »Matičinih« knjiga, eno moje glave, da ne bi ni oni mogli ni smjeli drugačije raditi nego mi. Čemu onda ogorčavanje i odbijanje čitalaca? To je nepromišljenost i lakoumnost upravo kažnjiva.

Ne nalazimo riječi, kojom bismo dostojno označili Livadićevu podvalu, da su neki pisci u posljednjem »Glasu« sami pohvalili svoja djela. To se u korektnoj polemici ne bi smjelo dopustiti. Na naslovnoj strani točno je označeno, tko je što kritizirao, a uvjeravamo ga, da nijedan od prikazanih književnika nije znao, što će »Glas« o njemu donijeti osim slike.

Gosp. Livadiću, više ozbiljnosti i solidnosti apsolutno Vam ne bi škodilo, a za drugi broj angažujte drugoga polemičara. Iz prazna mijeha nikada vina.

U češkom mjesječniku **HLÍDKA** (god. XXIV., br. 4. ožujak 1907., u Brnu, tiska i svojom nakladom izdaje papinska tiskara rajhradskih benediktinaca), koji u svakom svezku ima po koju bilješku o hrvatskom javnom (vjerskom, političkom i književnom) životu, piše g. Alois Koudelka o knjigama »M. H.« za god. 1906. među ostalim i ovo:

»Bilo je već ne jednom referovano, kakav se je boj razgorio među mladima i starima u tako blagotvornoj instituciji za hrvatski narod, kakva je »Matica Hrvatska«. Poljem su zagospodovali stari, ali da je »M. H.« od secesije mladih trpjela, o tom ne će biti spora. Da stari nisu mogli samo tako uzmaknuti, to je stalno, a da stari mladima neprestano podavaju ruku na mir — ili bolje na suradnju — to bi mogao poricati samo slipeć. Ali to je ono: mladi su u svojem mladom oduševljenju mislili, da moraju odmah — i to, gdje se osim nekoliko njih nisu na bojištu još izkazali, osim možda vikom — na juriš osvojili sve utvrde. Može se ipak očekivati, da će popuštanjem i s jedne i s druge strane — barem jezgra borilaca ne grmi više tako — doći do konačnoga mira, i to častnoga i korisnoga za obadvije strane«.

Spomenuvši »Savremenik« i »Glas M. H.« i rekavši onako uz put, »da time — što se broj članova »M. H.« nije umanjio — nije rečeno, da mladi nisu ništa postigli«, govori o pojedinim knjigama »M. H.«. Za Novakova Tita Dorčića kaže: »Pisac je u toj pripovijedci htio konstatovati, da svatko ima ostati pri svojem ili u onom, u čem se je rodio, da se prielaz iz nižega kruga društva u viši ne dade tako odmah provesti. I ako bi se činilo da pisac do njeke granice, naglasujem do njeke granice, ima pravo, ipak je ciela tendencija pogrešna, pa gledamo li ju s toga stajališta, zaslužila bi, da ju odsudimo, jer bi se tim u zametku uzimala nada onima, koji iz nižih, siromašnijih krugova izlaze, da bi do čega drugoga mogli doći, nego što su došli njihovi roditelji, osim ako bi bili upravo geniji, kojih je, kako je poznato, malo. No ipak je pitanje, je li Novak imao na umu samo tu tendenciju. Ja mislim, promatrajući njegov predjašnji književnički rad, koji je vazda išao praktičnim smjerom, koji odgovara potrebama uže njegove domovine, da je pisac htio prvo opomenuti roditelje, neka ne sile svoje djece na stalež, za koji ne pokazuju ni volje ni dara, a drugo, da je u obće htio upozorujući odvratiti od nedoučenosti, koja narodu donosi samo štetu... Drugo je, imamo li na oku samo umjetničku stranu knjige. Novak nikad nije bio

umjetnik par excellence, a nije ni htio da bude, no uza sve to naći će se dosta pravo umjetničkih mjesta i u ovoj njegovoj knjizi. Karakteristici glavnoga junaka i roditelja njegovih jedva se dade što prigovoriti, ali neprirodna, nevjerovatna mi se čini njegova supruga Regina. Ne vjerujem, da bi plemkinja plemićki odgojena, koja odmah pri prvom susretu upoznaje u Titu priprosta čovječka, ipak mu dala ruku, samo da se obskrbi. U takovim krugovima već se koneksijama znadu postarati i za djevojke bez miraza. Ni razstava Regine s Titom po tom, što sam spomenuo, nije dosta obrazložena. Njegovo je pijanstvo preneznatni privjesak njegove prirodjene nesposobnosti, Regini i bez toga poznate...«

Za »Dokonice« I. Ujevića kaže, da su u »Nar. N.« umjetnički precijenjene. »Od I. Ujevića jedva će kad postati popularni književnik, i to s toga, što piše dijalektom«.

Za Marušićeve »Ličnikove zapiske« kaže, da ponješto (i opetuje: ponešto) sjećaju na Turgenjevljeve »Lovčeve zapiske«, »ali velika je razlika medju Turgenevom i Marušićem. Tamo u onoga izlazi svuda napried umjetnik, a ovdje u ovoga tendencija. Čitajući Turgenjevljeve Lovčeve zapiske vi ste uzrujani tendencijom, koja se u ovoj ili onoj crti krije, upravo ubuzeti, dok vam u Marušića ono neprestano narivavanje tendencije dodija, pa ste ga siti, umorni. Ondje za stradaoce radi autor, a ovdje biste rekli, da bi stradalnici imali raditi za autora. Sve, čega ima previše, škodi — vriedi ovdje u potpunom smislu rieči...«

»Zanimljiva je knjiga i obsegom i razdjeljenjem drugo gođište »Hrvatskoga Kola« ... »Dorina« Jak. Marinkovića pisana je slogom i tenorom »Tita Dorčića«. Od Draženovićevih crtica najljepša je, kaže gosp. Koudelka, »Višnje s njezina groba«, a od drugih pripoviesti »najviše pažnje vriedne dra. Sv. Rittiga, poimence »Grieh«.« Za Beralt Hermina »Ivana od Pomuka« kaže, da se liepo čita i da sjeća na Wildeovu »Salomu«. »Od pjesničkih prinosa (u ostalom ih ima samo malo) djeluje silnim dojmom pjesma Gj. Arnolda »Pilat« ... Mala ali veleliepa drama«. »Od poučnih članaka zaslužuju spomena poglavito radnje Ch. Šegvića, pak dra. D. Lončara i dra. F. Ilešića. »Tu uz put spominje g. recenzent i Ilešićevo »Cvieće slovenskoga pjesništva«.

Od poučnih djela spominje g. K. samo naslove. Jedino za »Poviest filozofije« dra. Bazale kaže medju ostalim, da će »dobro poslužiti učenicima srednjih i viših škola«.

... »Najviše je ipak »M. H.« iznenadila svoje članove umjetničkom zbirkom, kojoj je dala naslov »Kolo Hrvatskih Umjetnika«.

»Svršavajući ne mogu, a da svima, koji ikoliko znadu hrvatski, što više može vruće ne preporučim, da što prije pristupe medju članove »Matice Hrvatske«; devet kruna na godinu, a to za toliko dobrih knjiga!«

Ova izcrpiva, objektivna i dobrohotna ocjena i preporuka knjigâ »M. H.« u mjesječniku, što ga izdaju i izvrstno uredjuju češki svećenici, a koji se najvećim dielom bavi vjerskim i vjersko-filozofijskim pitanjima, zaslužuje ne samo našu zahvalu, nego — s obzirom na naše prilike — i osobitu pažnju.

»Cvieće slovenskoga pjesništva« primljeno je u slovenskom novinstvu tako radostno, s takovim priznanjem našoj »Matici« i sastavljaču dru. Ilešiću, da svi, koji su oko njega nastojali, mogu biti podpuno zadovoljni. Ovaj put priobćujemo ove odzive na složni rad slovenske i hrvatske »Matice«:

»Naš List« (Ljubljana, 15. i 22. ožujka 1907., br. 17. i 18.) piše medju ostalim: »Velik dio onih muževa, koji su učili čitati naš narod, bio je mnienja, da bi bilo bolje, kad bi se naučili odmah od početka čitati knjige jačih susjeda onkraj Kupe i time pridobiti više snage. Za tu se je misao najviše oduševljavao Stanko Vraz, sin slovenskih gorica, no uzalud. Ilirski je pokret zajedno s idejom bio pokopan, dok nije poslie 50 godina u istim slovenskim goricama ustao novi borac za kulturno i napokon političko zbliženje Slovenaca i Hrvatâ. Ilešićev jezik pokazuje već dugo tragove toga njegovoga nastojanja. Kuša pripravit put za onaj čas, koji će biti diametralno protivan onomu doba, kad se je rodio ilirizam. Jezično obrazovan narod uvidjet će srodnost slovenštine i hrvatštine, pa će granice pasti same po sebi. Da se to dogodi čim prije, počela je Slovenska Matica Ilešićevim nastojanjem izdavati« itd.

Dalje govori ocjenitelj (J. Lokar) potanko o »Cvieću«. Vriedno je za one, koji se više zanimaju za slovensku književnost, pribilježiti nekoje njegove primjetbe. »U pretežnoj većini pošao je izbor Ilešiću za rukom ... U narodnom smo pjesništvu siromasi u epici: mi smo zadnji i zato najslabiji val narodne epike, koja ima svoj izvor u Hercegovini i doseže padajući na jugoiztoku do bugarskih obala Crnoga mora, na sjeveru do Dra-

ve. Zato je Ilešić dobro označio to naše siromaštvo time, što je tiskao samo »Kralja Matijaša i Alenčicu«, pa »Lavdona«. Pred narodnom pjesmom željeli bismo uvodne primjetbe, kakove su dodane kod većine ostalih pjesnika, da nam otkriju... kod lirskih pjesama veliki utjecaj njemačke narodne poezije u mjerilu i sadržaju«.

»Kod Valjavca bih želio mjesto »Varaždinke« koju po narodnom uzoru izpjevanu pripoviedku, jer bi to bolje označio smjer njegove Vile... Iskreno me veseli primjetba o Stritaru. Već je naime vrieme, da se kaže, da njegova promišljena, profesorski pravilna poezija nema trajne vrijednosti. Zašto bi baš slovenski pjesnici umirali u podpuno naopakom mišljenju o sebi i o svojim čitaocima? Ni kod Gregorčića ne bi bila na štetu primjetba, da se i kod toga ljubimca slovenskoga naroda opaža padanje korak za korakom. Niže od »Predsmrtnica« ne bi skoro mogao pasti. Funtek je bolji predstavljatelj nego pjesnik, ... Ivan Resman je bio veći rodoljub nego pjesnik, a ni Gangl ne će steći slave na polju poezije... Cankar nije pjesnik vezane riječi, no kao začetnik moderne zaslužuje svoje mjesto u »Cvieću«, osobito s toga, što je iz »Dunajskih večera« tiskana pjesma dobar ogled Cankarovoga književnoga djelovanja. U ostalom pak broji i sam Cankar svoju »Erotiku« medju pokušaje... Župančić... se je popeo od nerazvite »Čaše opojnosti« s knjigom »Čez plan« do našega prvoga živućega lirika... Finžgar i Meško lako bi izostali... Nataša... u ostalom spada medju Župančićeve epigone, kao što i Spindler, Valenčić, Gradnik, Voljč, Vandot, Koritnik, Erjavec, koji bi s Prunkovom takodjer lako izostali... prije ili poslije stalno će zamuknuti. Golar, Pugelj, Molè, Levstik zastupaju naraštaj... Vidu smatram za najbolju slovensku pjesnikinju... Sardenko je svakako nadaren pjesnik... Aškerc je dosta zastupan. Iz priobćenih pjesama nije teško razabrati smjer njegovoga djelovanja. Previše je plodan i tendenciozan... Pohvaliti moram, što je Aškerc dobio posebni odjeljak: on naime ne spada ni u Stritarovo, ni u »Najnovije doba«, gdje kraljuje Župančić... Aškerc nema pravih učenika. Nasljedovao ga je Ivo Šorli, kojega s pravom nema u »Cvieću«...

U drugom izdanju neka »Cvieće« izadje bez upute o slovenskom jeziku, a naši srednjoškolski učitelji neka ga marljivo uzimaju u ruke... Kako ćeš s maturantima bolje ponoviti po-

vjest slovenskoga pjesništva?... Ja... sam zahvalan »Matici Hrvatskoj« i Ilešiću, što su nam podali ovakvo djelo«.

»Novo Doba« (u Ljubljani dne 23. ožujka 1907. God. I. br. 11.) piše medju ostalim:

»Izmedju knjigâ, što ih »M. H.« razaslije svojim članovima, za nas je zacielo najznamenitija Slovenska antologija... Mi Slovenci nismo još imali svoje antologije... Slovenskoj antologiji ne dade se, mislim, mnogo prigovarati... Sastavljač je podao na početku kratak slovnički uvod... Taj mi se uvod čini vrlo prikladan i praktičan. U njem... je dr. Ilešić pokazao... glavne razlike hrvatskoga i slovenskoga narječja.

Za tim dolazi priegled slovenskoga pjesništva. Predlani je dr. Prijatelj priobćio u »Oesterr. Rundschau« priegled slovenske književnosti. Nješto slično, upravo tako krasno i izvorno, čitamo u ovom Ilešićevom priegledu«.

»... U zbirci je priobćeno nekoliko narodnih pjesama. Ne bi škodilo, da ih se je primio znatniji broj... Dr. Ilešić je plodove naše protestantske i katoličke »muze« — što je posve umjestno — radikalno prezro... Sastavljač se nije obazirao na poznatu rječ: »Politisch Lied ein garstig Lied«... Istina je, da je rodoljubna pjesma vrlo razširena medju našim narodom, ... ipak većina tih pjesama ne spada medju cvieće našega pjesništva«, pa »ne bi škodilo, kad bi se izostavile: Levstikova »Črno-gorcem«, Gomilškova »Slovenec sem«, Stritarova »Brata sta Srb in Hrvat«, Freuensfeldova »Slovenski svet« i dr...«

»... I ako svega ne možemo brojiti medju cvieće slov. pjesništva, ipak je sastavljač, dajući u svojoj sbirci dosta mjesta mladim još nepriznatim pjesnicima, uvjeren sam, imao zacielo druge razloge osim toga, da pokaže... koliko imamo pjesničkoga naraštaja... Ako je dr. Ilešić primio pjesme na pr. Jak. Gomilšaka, Jak. Voljča i drugova, zašto je posve prezro pjesničke radove n. pr. Lujze Pesjakove, Fr. Cimpermana, Antona Hribara, koji svakako imadu prvenstvo?... Dodatci »Vrazov zemljak«, »zemljakinja« čine mi se posve nepotrebni...«

»Uzprkos tim malenkostima moramo prvu našu veću antologiju s veseljem pozdraviti posebice još s toga, što ju je izdala »M. H.«... Težnja za političkim sjedinjenjem hrvatskih i slovenskih zemalja stvar je dnevne politike, koja ima svoje puteve. Nauka, na čelu joj »Slovenska Matica«, ima pak druge, nepolitičke namjere. Nauka je osjetila potrebu, a osjećat će ju to više,

što više bude napredovala, da Slovencima treba kulturnoga oslona na jačega susjeda, od kojega se jezikom tek neznatno, vjerom pak nimalo ne razlikuju. Bez takvoga oslona naša nauka ne će s obzirom na našu malobrojnost... uspjevati, a nikad se ne će razcvasti. Taj put sblizavanja Slovenaca i Hrvata, što ga je neumorno radini dr. Ilešić svojom »Hrvatskom knjižnicom« otvorio sa slovenske i »Cvjećem slovenskoga pjesništva« s hrvatske strane, realan je i plodonosan i jedan od najvažnijih, dok se oba naroda budu nalazila u onim medjama i u onoj političkoj skupini, kako se sada nalaze. »Cvće slovenskoga pjesništva« neka bude na stolu svakoga obrazovanoga Slovenca, a neka bude i »prorok krasnijih dana budućih« hrvatsko-slovenske književne uzajamnosti«.

*

Marušićevi »Liečnikovi zapisci«. Naš suradnik g. Marušić može biti prilično zadovoljan: o njegovim se »Zapiscima« dosta piše, a ne piše se baš tako loše. I ova ocjena evo, što ćemo ju priobćiti, i ako dolazi od nekoga, tko g. Marušiću očito nije sklon, pače više indisponiran prema njemu (radi čega smo izostavili uz ostalo i njeke očito presubjektivne skoro bi čovjek rekao — napadaje), — nije baš tako nepovoljna. Evo te ocjene, koju priobćujemo doslovce u izvadku žaleći, što g. kritik ne pazi više na jezik i stil:

»Hrvatski Dnevnik« (Sarajevo, 4. travnja 1907. br. 76) donosi:

»Ime Marušića, nije tako nepoznato u našoj literaturi, i ako mu je ime bilo dosta obskurno. U doba, kad je naša »mlada« ustala, da pripovijeda iz Praga novu književnu eru, eru slobode mišljenja, ... u doba, kad je naša »mlada« izdavala i svoj književni list u Pragu, koji je ... napadao na ondašnje patriotsko i književni dotjerano pisanje »Nov. Vjeka«, u ono se je doba u kolu djaka »secesionista« nalazio i Filip D. Marušić ... tom je prigodom izdao i svoje pjesme. Ovom izdanju pjesama koliko je doprinijela želja za slavom, toliko i koš »Novoga Vjeka« ...

Ja ne ću sada, da u pamet dozivam žalosne dane prošle kritike, osobito one »Novoga Vjeka«, koje oboriše pjesme njegove u vječni prah zaboravi ... Marušić, mjesto da zašuti, on svjestan sebe, ... odgovara ... pregršću blata. I na jednom zamuknu.

... Namješten u dalmatinskoj Zagori imao je dosta prilike, da proučava, da snuje. Tu se začese njegovi »liečnički zapisci«, od kojih je nekoliko izišlo u »Slobodi«, budući je Marušić ostao viekom vjeran političkoj tradiciji »mladih«. Sada mu ih pak izdade »Matica«.

... originalnost ne stoji u ekscesima. To se najbolje može da primieti Marušiću. Htio je da bude originalan, i to realistički, pak je pretjerao tako, da njegovi »Zapisi« izgledaju čisto nevjerojatni. Zaodio ih je koloritom skrajnje biede, siromaštva, seljačke nečisti, neukosti i izvjezevivosti(?). Kolorit im je, prema tome, odakle su nikli, bljed i mračan, a on ga pretvori k tomu u olujnu noć, iz koje nema izlaza.

Kao slikar, koji hoće da prikaže suton oblačni, pa mu paletom crne boje daje izgled noći, tako i Marušić, htijući prikazati biedu, prikazao je beznadje bez izlaza, i zemlju svoju pred forumom čitalaca falsificirao.

Ne može se zato doduše pobiti posvemašnja vrijednost njegovih slika i promatranja, jer i u njima ima dobra, koje je kadro da pomogne. Mnogo bi bolje bio učinio doktor medicine, da je prikazujući biedu kazao način liečenja iste, te tim ispunio zvanje svoje. »Stimmung« njegovih slika dosta je raznoličan, pa zato i pogriješan.

U ovakovim slikama i zapiscima »stimmung« se mora bazirati na jednostavnoj podlozi, te cjelokupan biti prepleten jednom niti elaborata. Kod Marušića toga nema. Ovom se prigodom sjećam Turgenjeva i njegovih sličnih tema ... Kolika razlika izmed kreacija Turgenjeva i pisanja Marušića. Ali da, to ne more da izdrži prisposode.

Nešto, što mi se je dopalo kod Marušića, je promišljanje, koje mu izazovu momentani preokreti prirode, crni oblaci, sitne staze i golo kamenje. Zaista liepo. Ali kud i kamo bi bolje bio učinio, da ih je obuko u ruho mistične filozofije, poput Tresića, Devčića i drugih. On to ne zna, pa mu se može oprostiti.

U našem Zagorju ima biede, ali Marušićeve nema, ona je kulmen realnošću podražene fantazije. Uzmite njegovu knjigu, u kojoj ćete naći ljepota, ali ne ljepotu jedinstvenu, čistoću jezika, ali dotjeranosti ne, ganutljivost čuvstva, ali umjetnički podražena. Uzmite je pa čitajte, ali ne vjerujte sve. S. Perišić.

Nama nije doduše zadaća, da pod svaku cieniu branimo naše suradnike, kao što ni to, da im donosimo samo pohvale.

To su čitaoci valjda već opazili. Zato, osvrćući se na ovu ocjenu, ne činimo to zato, da branimo našega suradnika, nego da upozorimo na velike nedostatke naše kritike, koja bi i u dnevnicima mogla i morala biti bolja.

Prigovoriti se mora g. Perišiću (za kojega ne znamo, tko je), što je svoju ocjenu začinio onim osobnostima, od kojih smo mnoge izostavili. Reći nekome, da je »obuzet silnom željom, da bude velik«, i slično, to znade mirisati po jalu, osobito, kad se tko kod toga ljuti. Rugati se nekome, što su mu početnički radovi bacani u koš, — to ne bi smio barem kritik, osobito onaj, čije su kritike i same za koš.

Što to znači, da se »stimmung« (neki kritici, inače silni protivnici »Dranga«, ne mogu za čudo napisati ni kitičice bez liepe ove rieči) mora bazirati na jednostavnoj podlozi te cjelokupan biti prepleten jednom niti elaborata? Koji je ovo nepismen čovjek pisao? — »Zaista liepo. Ali kud i kamo bi bolje učinio, da ih je« (što? koža? sitne staze?) »obukao u ruho mistične filozofije poput Tresića, Devčića i drugih?« — A zašto bi to bilo »bolje«? G. kritik toga doduše ne zna, ali mu se zato i ne može oprostiti, što ovako piše.

A zašto baš »kulmen«, a ne vrhunac? Kakva je to golema razlika izmedju »biede« i »biede realnošću fantazije podražene« (Marušićeve), izmedju »ljepotâ« i »ljepote jedinstvene« — u crticama i opisima? Kakva je to najednom izbirljivost izmedju čista i »dotjerana« jezika, i kakav je to nedostatak — pisati čistim (valjda i pravilnim), a ne i »dotjeranim« (kamo ga biesâ »tjeraju«?) jezikom? Pa što znači prigovarati »umjetnički podraženim čuvstvima«? »Čitajte, ali ne vjerujte sve«, — kao da je Marušić koji od svetih evangelista!

I ovaj g. kritik sudi, da bi Marušić bio bolje učinio, da je »kazao način liečenja iste« (zašto ne: visoko — »iste«?) — valjda time, što bi preokrete prirode »obukao u ruho mistične filozofije«? Ta valjda ne moramo svi biti liečnici i učitelji, valjda ne ćemo zahtievati, da nam čitava književnost bude didaktična. A napokon zar svatko, tko jaduje, mora odmah znati i liek svakome jadu? Ta onda ne bi ni bilo jada, ni — poezije.

Ljudi istom štogod napišu, izgrde koga, prigovore, što im na pamet pane — i to je takodjer kritika.

Tako ne valja.

Gavro Kostelnik: Romance i balade, Zagreb 1907. — Pjesnički prvijenci se u nas obično primaju s nepouzdanjem. Posve opravdano; ima tome više razloga. Ponajprije ne stoji prema njihovoj množini u najboljem omjeru kvalitete; prečesto tako čovjek naidje na nedozrele plodove, pa ga prodje volja i drugi put zagristi u sličnu kiseļu hranu; za mnoge je mlade pjesničke kandidate sreća, što se pjesnički produkti ne smatraju životnim sredstvima, jer bi se njihovo produciranje i stavljanje u promet moralo kazneno progoniti, — ali i ovako su oni često — grijeh protiv bližnjega svoga.

Ova mala zbirka »Romanca i balada« spada medju rijetke iznimke; pa kad ne bi ništa više bilo, to bi je preporučilo, da čovjek pročitavši je ne žali, što ju je u ruke uzeo. Ima doduše i tuj još gdješto nepotpuno, neodređeno i u čuvstvovanju i u izricanju. No ne bude li g. K. — poput velikoga djela naših književnika — držao sebe već u početku savršenim, pa bude li se nastojao razviti i trudio se, da čuvstvima svojim poda određeniji oblik i krepči, jasniji izražaj, onda je nade, da ne će stati na pol puta k Parnasu. Medju pjesmama ima ih nekoliko doista lijepih; mjestimice zapaža se prevelika nabujalost čuvstava, i zanos kadgod prelazi u — banalnost. Ugodno se doima jednostavna slikovitost jezika. G. K. gospoduje jezikom i dobro njime gospoduje, što u naših književnika takodjer nije baš uvijek. Izražaj je kadgod prozaičan, stih teče ponajviše glatko, ali ima mjesta, gdje je riječ prevladala misao; u stihu nema dosta izmjene; to umara ponešto. No sve u svem: pjesme su vrijedne, da se pročitaju. Posvećene su dru. Fr. pl. Markoviću. — Zbirci je cijena 80 filira.

Uz »balade i romance« ima »Lirski dometak« i na kraju nekaki »Dodatak«, u kojem se pisac osjećao ponukanim nešto reći o načinu svojih pjesama; moglo je i bez ovoga dodatka biti, tim više, što bi se estetskim nazorima, koliko su nabačeni, moglo štošta zabaviti.

I Društvo sv. Jeronima ima svoje »mlade«, koji su sa svojim prigovorima izašli na glavnoj skupštini zaslužnoga toga društva dne 7. veljače o. g. U ovo znamenito — kako neki vele — doba preporadjanja u svim mogućim smjerovima nije ostalo »poštedjeno« ni ovo tiho društvo. Po našem sudu — i to je dobro,

ili barem karakteristično: neka se zna i vidi, da smo svi i svuda mi Hrvati jednaki.

»Glasu M. H.« nije zadaća, da se u ove protivnosti, što su se pojavile u D. S. J., umieša kao stranka, nego da brojne povjerenike, svoje članove radnike i druge, koji se zanimaju za razvoj prosvjetnih naših prilika, obavijesti o tim protivnostima, koje i s jedne i s druge strane nose obilježje savremenosti te su vrijedne pažnje. Ne svidja nam se doduše karakteristična metoda, kojom su protivnosti odboru D. S. J. najavljene u »Katoličkom Listu« (31. siječnja 1907. br. 53, gdje čitamo (str. 54): »Na godišnju skupštinu društva ... zapriečen sam doći, pa ću s toga ovdje iznieti neke misli, koje bi inače onamo spadale«. Čovjek bi iza ovoga očekivao svakako čiji drugi podpis mjesto staroga zaplotnjaka X., jer anonimnih govornika — osim možda na spiritističkim sjednicama — nismo još čuli ni na kakvoj skupštini.

»Kat. List« u spom. broju piše, da bi u kratko prigovorio odboru D. S. J. to, »što u novije doba sve manje izdaje knjige nabožnoga sadržaja«. Razlaže dalje, kako puk nije na žalost u vjerskim stvarima dobro poučen, a kad bi i bio, bilo bi, nužno, da se puk sačuva od zavoditeljâ u ovo doba, kad su se razne pogubne i bezvjerske ideje počele i u nas više propagirati. »Sve mudrovanje — piše »K. L.« dalje — ob ovoj stvari ne ima prava temelja«. Društvo sv. Jeronima ima biti prva briga vjera i čudoredje. »Ako D. S. J. ne ima tu prvu zadaću, ... onda mi u Hrvatskoj u obće ne imamo društva s takvom zadaćom. Onda smo mi doista veliki siromasi ... Čini se, da je D. S. J. u zadnje doba svu tu brigu prepustilo nakladnoj tiskari A. Šolca ... Nijedan list pučki, nijedan tiskar ne može nadomjestiti takvoga društva. Ili da se osnuje drugo društvo s tom samom svrhom? Luda misao. — Osnovao se društvo za pučku prosvjetu, no to će još manje preuzeti ovu zadaću. Daj Bože, da ne bude barem oppositum ... Kad je dakle potreba izdavati takve knjige, ... onda je odbor dužan naručiti ih«, a ne čekati, dok tko ponudi rukopis. »Ako pak odbor toga ne čini, onda ... ne znam drugoga razloga nego to, što se odbor boji davati društvu čisto konfesionalni, katolički značaj.« U tome mišljenju utvrđuje anon. pisca »Kat. Lista« to, što odbor objavljujući u novinama društv. knjige za god. 1906. kaže za jednu Klarićevu pripovijest, da će zbližavati braću dviju vjera (katolike i muhamedance). »Kat. List« veli, da će »dopuniti« ono, što odbor ima u misli, na ime: da zbliži braću

triju vjera. Za ovo je potrebno, da se ne iztiče katolički značaj društva ... Vjera, koja nas razstavlja, jest nešto ... svakako neznatno ... Nastran dakle s njom, ... pa živimo pošteno kao braća. I tako eto raditi oko zbližavanja inovjerne braće ... u praksi je posve isto, što i širiti vjerski indiferentizam. I na to da spane D. S. J.? Zbližavati braću raznih vjera ne može biti zadaća nijednome društvu za puk ... Pučkomu društvu naprotiv je zadaća, da svoje istovjerce oboruža i zaštiti protiv zaraze inovjerske« ...

Glavinjanje dra. Branimira Livadića. Urednik »Savremenika«, dr. Branimir Livadić, poslušao je i prenio polemisanje između »Savremenika« i »Glasa Matice Hrvatske« u stranačke političke listove. I književnički i neknjiževnički naši krugovi bili su se već poradovali, da će uopće prestati besmisleni spor između književnika, koji su ostali vjerni »Matici Hrvatskoj« i njenim tradicijama, i književnika oko »Savremenika«, koji naviješta »Matici« štrajk. Ali novi urednik »Savremenika«, Branimir Livadić, otvorio je već u prvoj svesci ovogodišnjega »Savremenika« žestoku vatru na prošlogodišnja izdanja »Matičina« i njihove pisce, otvorio je stupce »Savremenika« napadajima na pojedine književnike, pak je tako »Savremenik« donio i halucinaciju Milana Marjanovića o nekom tobožnjem intimnom kružku oko »Fruškogorca«, kojoj je dakako ostrica bila na mene uperena.

Kako diosta žalim, što se bez nužde zaoštruje suvišni i besmisleni spor između književnika raznih smjerova, napisao sam u br. 3.—4. »Glasa Matice Hrvatske« sastavak, u kojem dokazujem besmislenost te borbe. Taj moj sastavak potaknuo je g. Livadića, da se na mene obori u naprednjačkom dnevniku »Pokretu«, ponovno mi podvaljujući, da sam ja taj sastavak napisao po naručbi, te me među inim objedjuje, da infamno iskrivljujem i sumnjičim, da »pišem farizejski«, da se »pretvaram«, da upotrebljavam »rabulistiku i sofistiku«, da sam »neupučen i pokvaren« itd.

Kako sam ono, što sam in merito rei htio reći, rekao jasno i otvoreno u svom spomenutom sastavku u »Glasu Matice Hrvatske« i kako mislim, da nije potrebno, da se još i književnički sporovi prenose u naše političke stranačke listove, gdje i onako imade dosta darmara, nisam htio, da se upuštam u polemisanje sa dr. Livadićem u političkim listovima. Zato sam poslao u dnevnik »Hrvatsku« od dne 18. ožujka t. g. br. 64. samo kratku izjavu, u kojoj sam proglasio podvale i lične objede Livadićeve neosnovanima i ujedno izjavio, da te podvale i objede ne sramote mene, već g. Livadića, koji ih je bez osnove i razloga napisao, i list, u kojem su štampane. Još sam u toj izjavi čestitao »Savremeniku« na tako zgodnom i spretnom uredniku, koji je znao na tako zgodno stovarište za krupnine, koje ni »Savremenik« ne može podnijeti. Spomenuo sam i to, da ni protivnici književnoga smjera »Savremenikova« ne bi mogli zaželjeti »Savremeniku« zgodnijeg urednika od g. Livadića i zgodnije metode polemisanja, nego li ju je on izabrao.

Mislilo sam, da je ta stvar za najšire krugove svršena. Ali g. Livadić

se je zahukao, te hoće da nastavi polemiku. Poslao sam u br. 65. »Hrvatske« od 19. ožujka pozivom na § 16. tiskovnoga zakona ispravak, u kojem tvrdi, da nije istina, da je on mene napao u »Pokretu« od 9. ožujka »lično«, već da je sasvim stvarno odbio sistematske lične napadače na mladje hrvatske književnike u »Glasu Matice Hrvatske«.

Ako su izrazi, da ja pišem »po naručbi«, da »infamno izvlačam i lažem«, da sam »neupučen i pokvaren«, ako su aluzije o tobožnjim ličnim ambicijama Arnolda, Klaića i Radića stvarni argumenti, a ne lične objede i podvale, onda doista nije istina, da je g. Livadić mene i stanovitu gospodu lično napao i obijedio. Inače g. Livadić ne govori istinu, kada poriče, da mi nije ništa podvalio i da me nije lično obijedio.

Ja u ostalom nisam ni spočitnuo g. Livadiću, da me je on obijedio, već sam mu spočitnuo, da me je bez osnove i razloga »obijedio«, a da me je doista obijedio, dokazuju izrazi, koje sam iz njegova napadača u »Pokretu« citovao.

Prema tomu neispravni su i zaključci u Livadićevu ispravku, jer su izvedeni iz neistinite pretpostavke.

Ne ću da se ponovno upuštam s g. Livadićem u polemisanje o meritu stvari, o kojoj se radi: ali kada već ne će da miruje, evo me, da se osvrnem na neke njegove subjektivizme u spomenutom napadaču u »Pokretu«.

Već sâm početak toga napadača je krupan nonsens. Tu on nespretno varira Marjanovićevu halucinaciju o postojanju nekakova tobožnjeg intimnog kružoka oko lista »Fruškogorca«, koji izlazi uz prigodnu moju saradnju u Petrovaradinu. Ali i ako je tobožnji intimni kružok oko »Fruškogorca« tek halucinacija, ipak nije ta halucinacija već u sebi besmisleno izmišljena. Ali je Livadićeva varijanta te halucinacije prava besmislica. On govori o nekom »fruškogorskom kružoku«, t. j. on misli, da postoji neki kružok za cijelu Frušku goru. Ako budem koji put tako sretan, te me g. Livadić počasti pohodom u mom domu, pokazati ću mu kroz prozor jedne moje sobe, kako li je ogroman protek divne Fruške gore, pak će onda moći razumjeti, kakav li se kolosalan nonsens krije u njegovoj aluziji o »fruškogorskom kružoku«.

Mora da je g. Livadić bio u čudnom duševnom raspoloženju, kada je napisao svoj podlistak: »Jovan Hranilović na braniku starih«, štampan u spomenutom broju »Pokreta«, jer u tom podlistku ima sva sila upravo monstruoznih logičkih i stilističkih čudovišta.

Evo jedne Livadićeve izreke: »G. Radić tvrdi, da ja ne znam pisati za 10 hiljada ljudi, a ja tvrdim g. Hranilović laže, kada piše, da pod rezolucijom potpisani književnici nisu ništa napisali, što ne bi kud i kamo nadmašilo vrednoćom »Matićine« lanjske edicije...«

Ne osvrćem se na to, da g. Livadić krivo cituje moju dotičnu tvrdnju: ali ga pitam, kako je mogao u istoj izreci dovesti u svezu jednu Radićevu* tvrdnju sa nekom tobožnjom mojom neistinom tvrdnjom posve druge vrsti?

* Istini za volju i za dokaz, da taj literarski bogček »ne napada lično«, treba ustanoviti, da ona — zgodna i istinita — tvrdnja nije Radićeva. — Ur.

To je upravo tako, kao da bi tko g. Livadića pitao, je li istina, da njegov prijatelj Milan govori dobro nekoliko jezika, a on bi mu odgovorio, da ne govori, ali da njegov prijatelj Arsenije dobro svira u frulu. Göthe je u II. dijelu svoga Fausta na jednom mjestu drastično okarakterisao neložnost ovakove anti-teze.

Da mi je do toga, mogao bih u istom sastavku g. Livadića naći i više takovih logičkih i stilističkih čudovišta i brkanja pojmova.

Još samo nešto. G. Livadić veli, da je glupost identifikovati pojam »vjera« sa pojmom »vjerska spona«. Svaki gimnazijalac, koji je dobro poučen u vjeronauci, zna, da to identifikovanje nije ni glupost ni absurdum, već da je u samom pojmu: »religio« uključeno i ono, što se naziva vjerskom sponom. Neka g. Livadić potraži u iole dobrom latinskom rječniku riječi: religio, religiosus, pak će vidjeti, kako je neispravno njegovo umovanje o pojmovima »vjera« i »vjerska spona«. Eno mu značenja riječi religio u Liviju i Ciceronu: »populum religione obstringere« itd.

Doista je pametno, da i g. Livadić počinje o tom »razmišljati«, — kako nam saobćuje u »Pokretu«, — ne trpi li od takova polemisanja hrvatska književnost, a još je pametnije, što on i njegovi kombataniti namjeravaju, da takovu besmislenu borbu dokrajče.

Ta bilo je već nastalo primirje; tko je od djavla govorio g. Livadiću, da na novo započinje, te da već u prvoj svesci »Savremenika« od g. 1907. bez nužde zaplovi punim jedrima u boj na Matičare i Matičine edicije za g. 1906.?! On i onako nije tomu poslu dorasao.

I najbolje je, da prestanu oni, koji su prvi počeli, navješćujući rat i izbacujući prve hitce.

*

Baš sam dovršio ovaj kratki osvrt na Livadićeve inzulte, kada mi dopade ruku br. 66. »Pokreta« od 20. ožujka t. g., u kojem je odapeo g. Livadić novu papirnatu strjelicu na mene i »Matićare«. U razmetljivoj i drskim cinizmom nakrcanoj bilješci pod naslovom: »Jovan Hranilović u škripcu« istrčava g. Livadić i opet neoprezno pred rudo, te se razmeće, kako se je njegov insult na mene i »Matićare« najpovoljnije dojmio u književnim krugovima, a ja da sam uzmaknuo i odrekao se svake daljnje polemike s njime. On dakako misli, da je, što no riječ: ubio na loj i mene i »Matićare« svojim veleumnim argumentima, jer da inače ja ne bih propustio sjajne prigode, da »bar ono malo« njegovih možda ipak stvarnih napadača ne oborim. Naziva u dečirskoj razmetljivosti situaciju za mene »desperatnom« te navješćuje urbi et orbi, da će iznijeti u narednom »Savremeniku« — dakako o trošku blagajne »Društva hrvatskih književnika« — neke nove intimnosti iz nekoga tobožnjeg kružoka oko »Fruškogorca«.

Evo i na te najnovije Livadićeve djetinjarije moga odgovora:

Da li se je Livadićevo dečirsko džilitanje na mene i »Matićare« najpovoljnije dojmilo u književnim krugovima, koji su njemu povjerili uredništvo »Savremenika«, to ne znam. Ali to znam, da se ozbiljni književnički krugovi vesele pojavi dra Livadića na borilištu između »Savremenikovaca« i »Matićara«, a vesele se za to, jer po dosadanjim njegovim polemikama vide, da se sva ta besmislena borba primiče kraju. Gdje se vojuje pod

ovakovim vojvodom i s ovakovim oružjem, kakovim se služi g. Livadić, tamo ne može biti sumnje o svršetku barem najnovijeg razdoblja te borbe. Gdje se mjesto duha i znanja operira krupninama, cinizmom, logičkim i stilističkim monstruozičnostima i djetinjstima grožnjama o iznašanju nekakvih tobožnjih senzacionalnih intimneta, — kako to čini dr. Livadić, tamo je ponestalo dobra baruta i nastao je finis rerum.

Tvrđnja g. Livadića, da je on uspješno i nepobitno utvrdio tobožnja izvratanja nekih »Matičara«, podsjeća nas na onu: »mene povališe, a ja se ne daj, — meni i opališe, a ja se ipak ne daj«.

G. Livadić i opet tvrdi neistinu, kada piše, da sam se ja u mom »Priposlanom« u 64. broju »Hrvatske« odrekao svake daljnje polemike s njime. Još je početnik u polemisanju, suviše je nervozan, prerano se veseli i neoprezno istrčava pred rudo. Ja samo ne ću, da bez nužde prenosim književnički spor, odpočet u književnom listu, u političke stranačke listove.

Nisam ja uzmaknuo ni pred drugačijim momcima na mejdanu, ni pred drugačijim protivnicima, nego li je g. Livadić. Ja se upravo savladjujem, da ga što više poštediti, jer na vrapce i ne treba pucati s topovima. Smijem se njegovom veselju, što me je tobože doveo u škripac. Alios nos jam vidimus ventos.

Što se pako tiče njegovih grožnja i aluzija o nekim tobožnjim intimitetima oko »Frušskogorca«, ja očekujem te njegove naviještene senzacije. Već su prije njega pokušavala dva viteza baciti se blatom na redakciju »Frušskogorca«. Pozvani na red — polizaše i uzmaše i pokriše se ušima. To je najpametnije bilo, što su mogli učiniti.

Sada eto i Livadića, da nakupi blata, pak da se nabaci na uredništvo »Frušskogorca«. — Kao da ga njegova okolina goni u nevolju: »Geh du, Hanserl, geh du voran, du hast die grossen Stiefel an«.

Hajde, da vidimo i to čudo. O tom neka g. Livadić ni časka ne sumnja: uredništvo »provincijalnog« Frušskogorca i ja znati ćemo naći način, da velegradski napadač polije eventualno blato, kojim se grozi »literatima« oko »Frušskogorca«.

A sada da čujemo te senzacije: »conticuere omnes...« Već se tresu brda. Veseli me, da barem »Društvo hrvatskih književnika« imade toliko suvišna novca, te uredništvo »Savremenika« o njegovu trošku otvara stupce i za klevetničke senzacije.

Novi Sad, 22. ožujka 1907.

Jovan Hranilović.

»Kolo M. H.« Spomenute Südoesterreichische Stimmen pišu. »Dalje treba od djela »M. H.« osobito iztaknuti »Kolo Hrvatskih Umjetnika«, djelo, koje je jedino svoje vrsti u jugoslaven-skoj književnosti..., a upravo je divno (»geradezu staunenswert«) uređeno »Kolo«, naučno-književni zbornik s bogatim sadržajem. Tu se opet susrećemo s vrlim dr. Ilesićem; ... pod-punu hvalu zaslužuje kratka, strogo objektivna i zgodna obradba: »Javno življenje pri Slovencih« od dra. D. Lončara.«

»Hrvatska Smotra« (1907. IV., V—VI., VII.) donosi iz pera dra. M. Ogrizovića, a pod naslovom »U kolo« prikaz i ocjenu prvih dviju knjiga »Hrvatskoga Kola«. — »Igra kolo, igra kolo... U tom kolu... liepa Hermina igra, i liepa Viktorija igra, a po strani stoje i samo gledaju: Milka, Zofka, Adela, Iva, Kamila, Elza, Zdenka... Nemaју one gjuvegija... To jest, imaju, ali i ti gjuvegije samo — stoje i gledaju... Ne će da igraju — »Pa kad ne ćete vi, hoće drugi.« — »Ali ne umiju igrati.« — »Naučit će se«... Gledam to kolo. Mnogi zbilja ne umiju igrati. A oko mene gjejerni momci i djevojke, koji bi znali i mogli igrati... U kolo! Što ćemo dočekati ovako gledajući? Ako se i ne pomirimo s njima, hvataјmo se svejedno u kolo. U kolo, u kolo!«...

Ovako liepim, veselim načinom punim života i poezije počeo je g. O. svoju kritiku »H. Kola« i svoj poziv u »Kolo«. Ali liepa ova i u pojedinosti provedena simbolika ili nije srećna, — ili je trebalo ostati u prvom veselju do kraja. Uхватiti se u kolo, i to ovako veselo, a onda gaziti drugima po nogama, udarati u koljena, gurati u rebra i izturivati iz kola, — što je to? Mi bismo rekli, da ni taj momak ne umije igrati.

Ali ostavimo tu igru riečima. G. Ogrizović, koji je kao član književničkoga kartela proti »Matici« potpisao i glasovitu izjavu, kojom se »odklanja« govor predsjednika »M. H.« i t. d. — našao se ponukanim, da iz nepriličnoga kartela izadje, ali mu je i opet neprilično: potpis, rieč, drugovanje, nazori (»naziranje«) na umjetnost i t. d., — sve to pogaziti, ostaviti, prebjeći... Nipošto! »Ako se i ne pomirimo, hvataјmo se svejedno!« Dakle i zavađeno kolo, — samo da je kolo!

Što je to? — pitamo i opet.

Budući da su nekogi još uvijek, a bez potrebe, previše nervozni u ovoj »borbi«, mislim, da je baš ovdje zgodno konstatovati ovo: Krivo se misli, govori i piše, da su sporu nekih književnika s »Maticom Hrvatskom« krivi mladi i moderni, t. j. mlađi književnici po godinama i pristaše nekoga modernoga smjera, naziranja — čega li — u književnosti. Upravo je za čudo, kako se je krivo ovo mišljenje moglo tako dugo držati. Treba samo (ne činim to rado, ali moram) spomenuti imena prvih boraca protiv »Matice«: Šurmin, Pasarić, Milletich. Jesu li to mladi? Jesu li to moderni? Šurmin? Pasarić? Milletich — moderni pisac i pjesnik?

A onda: Zašto se je počelo raditi o izmirenju? Milletich obolio, Pasarić namješten, Šurmin se dao na politiku, — i borbe više nema i najednput i pravi mladi i pravi moderni vide, da je sva ta borba — bez smisla.

Da, borba »za pozicije« postala je doista bez smisla, ali književnička borba ima još uvijek smisla, kao što će ga u ostalom uvijek imati. To najbolje dokazuje g. O., koji se je rad uhvatiti u kolo, »ako se i ne pomirimo«. To znači po našem sudu: Mi, koji se nismo borili »za pozicije«, mi možemo u kolo s drugima, jer nismo nikada ni išli za tim, da kolo bude samo naše; a u književnim pitanjima ostajemo, što smo i bili.

I to je prvi razlog, s kojega g. O. bocka i gurka već prije, nego što se je uhvatio u kolo: ima svoje nazore, pa misli, da se ne mora držati one: u kakvom si kolu...

A drugi je razlog, mislim, ovaj: Onima, koji su za volju vodjama u ovoj borbi protiv »Matice« podpisivali izjave, sklapali kartele i t. d., — sada im je malo neprilično, budući da je čitava javnost upućena, da se je borba vodila radi književnih smjerova, pa ne će da im se kaže, da su prebjeglice, da su saznali šiju, da su se dali pod komandu, da su priznali »spone« i t. d. Zato su nužдне rezervacije: »ako se i ne pomirimo«, — dok bi mnogo jednostavnije bilo kazati: Mi smo prosto u svojoj zanesenosti za književničku slobodu u naglosti nasjeli, pristupili jednoj skupini, koja je gospodovala u novinstvu i u D. H. K., pa smo jedno vrijeme pour l'honneur du drapeau pristajali, onda šutjeli, a napokon, kad su nas sami vodje ostavili, — onda smo se osviestili i spoznali, da sva ta borba nema smisla...

Inače će svaki prijatelj književnosti, a osobito prijatelj »M. H.« sa zadovoljstvom priznati g. Ogrizoviću, da je svojim poklikom »U kolo!« bez straha pred karteliranim novinstvom javno raztrgao spone, u koje su jedini pravi čuvari književničke slobode bili sapeli cielu četicu mlađih pisaca, koji su te spone za čudo strpljivo podnašali. Poslije njega bilo je g. I. Krnicu već lakše napisati književno pisamce Mihaelu Gorskomu. Sad su zacielo odahnuli i oni književnici, koji nisu imali na službu glasila, kao što je nova »Hrvatska Smotra«, nego su posve tihim načinom sve po malo izmicali iz modernoga robstva, u koje su ni sami ne znajući, kako, upali... Svi ovi zacielo, kolikogod im inače nije možda mila »Hrvatska Smotra« — koja je, uz put budi rečeno, i savremenija i tolerantnija od jedinoga savreme-

noga i jedino slobodnoga i u obće jedinoga hrvatskoga književnoga lista — svi ovi šapću tiho g. Ogrizoviću: Hvala!...

*

U ocjenama svojim ima g. O. dosta pravo, no ima i dosta krivo. Ni način, kojim piše o nekim književnicima, ne pristaje svagdje književniku, a nije ni primjeren. Nazivi »različita viest« za Tomićevu »Paku ljubav«, pak »pokrajinska viest« za Hranilovićev »Angjin Božić« i za Ritigovo »Moje kumovanje« — nisu sretni, kolikogod bi imali biti duhoviti. Ritigu čini g. O. bez sumnje krivo. Nikako ne razumijem, što znači zabadanje u »M. H.« na ovaj način na pr.: »Da nije članova »M. H.« oni (mladi ciganin i mlada ciganka Marta) bi jamačno još malo bili ostali u šumi, ali ovako ih je gospodja poslala odmah na put u — Vin-kovce. Hochzeitsreise!« Kako je ovo — bez zamjere — plitko! Zar g. O. zbilja nema ništa, čim bi više ušao u volju »mladima«, kojima je za volju napisao ovaj »vic«, koji s onim Hochzeitsreise postaje vulgaran do dosade?

G. O. vrlo hvali radnje pok Novaka, M. Šenoe, manje pok. Jukića i M. Jenovskoga, a dosta kudi Draženovića i Ladanjskoga, pa tim povodom u genreu crtice uzdiže kao »majstore od zanata« »u dubini i modernosti« — Dežmana i Milčinovića. G. O. negdje kliče: O, psihologijo!, a ja se ne mogu uztegnuti od poklika: O, o, kritiko!

Za Marinkovića (kojemu je nagrađena »Dorina«) kaže g. O., da je naivni fabulista, Kuzmanović neka se »vрати k narodu, k livadi«, »Ivanu od Pomuka« (od Beralt-Herme) unatoč sličnosti sujeta« (s Wildeovom »Salomom«) ne može g. O. »poreći dramatičnosti i slikovitosti dijaloške«.

Pjesnici su »Hrv. Kola« (Arnold, Deželić, Hranilović) pred sudom g. O-a prošli vrlo dobro; našao je rieč priznanja i za »skromne« svećenike-pjesnike Rožića i Evetovića (Miroljuba), a Risakovićkina »nježna pjesmica »Suncu na razstanku« ostavlja u duši liepu, prirodnu sliku, i ako je dikcija — spomenarska«, — t. j. samo da ne bude bez prigovora, jer bi napokon i g. O. mogao doći u sumnju, da i on spada k »intimnomu kružku«, štono toliko zanima njekoje naše kritičare, koji bez različitih intimteta ne mogu već ni pomisliti književnosti, književnika, pa ni književne kritike.

Spominjući pjesnika M. Podravskoga g. O. postaje ne samo

objestan, nego i grub: piše prosto, da M. Podravskoga nije tražio, ali ga je našao u »Hrv. Kolu«. I to je možda imalo biti duhovito, ali je grubo i nepravedno. Pa onda: »u drugoj ga knjizi (»H. Kola«) nema, hvala Bogu! Dok ovome ovako, drugima ovako: »Ej, Silvije, amice Xeres, Mihovile, Domjaniću, Laca Vidriću, Božo Lovriću ... hvatajte se ... zapjevajte i vi, gajde im njihove!« Ne, to je preveć suvereno, g. Ogrizoviću!

Pisci poučnih članaka — osim Ilešića i Kršnjavoga prošli su dosta loše pred g. O. Za jednu skupinu (Kučera, S. Radić, R. Horvat, Banović, Kuhač, Kempf) kaže g. O. opet nonšalantnom suverenosti: »Većinom djela druge ruke.« Šteta, što g. O. nije i ovdje nabrojio svoje učene simpatije, pa im doviknuo: »Ej, hvatajte se i vi, prosborite ... gajde im njihove!« Znali bismo barem, koja li su to svjetlila, da nam podadu u »H. Kolu« radnje prve ruke.

Ovako se nebrižno i suvereno ne smije ocjenjivati. Kako je g. O. mogao napisati na pr. za radnju g. Kempfa, da je to radnja »druge ruke«? Neka g. O. pokuša po onoj gotovoj radnji naći djela prve ruke, po kojima je napisana. Teško se je domisliti razlogu, zašto g. O. za radnju g. St. Radića o englezkom uzgoju kaže, da je »po M. Leclercu«, dok čisti referat istoga pisca o djelu O. Weininger »Geschlecht u. Charakter« zove člankom. Valjda nije zato, da se uzmogne kazati »osebujni članak«, kako bi se čitaocima zatajila činjenica, da je ono veliko djelo o židovstvu u kratko vrijeme u drugom svijetu doživjelo pet izdanja, pa da po tom nije ništa osebujno?

Napokon dvie malo obćenitije.

G. O. spominje, kako u I. knjizi »Hrv. Kola« piše i I. Milčetić i Ch. Šegvić, a Milčetić polemizuje sa Šegvićem, i to, recimo, primorski. Na to kaže g. O.: »Ako redakcija (»Hrv. Kola«) pusti na jednome mjestu kvalificirati jednoga suradnika kao ignoranta i »nepojmljivo« smiona u tvrdnjama, kako onda na drugome mjestu traži, da držimo što do njegovih tvrdnja o nekim hrvatskim piscima?« — Drugim riečima i hrvatski povedano: Kako je redakcija »Hrv. Kola« mogla dopustiti, da Ch. Šegvić piše u »Hrv. Kolo«? — Na ovo bi bio najkraći i najrazumljiviji odgovor to, da redakcija »Hrv. Kola« nije dvie godine unapried mogla znati, kako će se svršiti izbori god. 1906., kakove će koja stranka imati zastupnike, kakove će se praviti kombinacije među pojedinim skupinama i strankama, kako će se ljudi kod toga

posvaditi i kako će napokon u svezi sa svim tim i g. Ch. Šegvić izgubiti simpatije mnogih svojih prijatelja, a medju njima i simpatije g. O-a ...

No govorimo ozbiljn, — ako je o ovoj stvari moguće ozbiljno govoriti. Čudno to sebi nekako pomišlja g. O., naime tako: da bi svi suradnici »Hrv. Kola« morali imati jedan o drugom najbolje mnijenje. Sve to medju — književnicima? Bez jala? Bez ...? A koliko bi ih onda — bez zamjere — bilo u tom »kolu ljubavi«? Ili možda ne treba zaboraviti, da su književnici i farizeji isto, pa prigušujmo i kljaštrimo opreke i kritike? Ili da ne primamo kritikâ, ili barem da ne dademo kritizovati naših suradnika, barem onih, koji sudjeluju u istoj knjizi »Kola«? — I to nam sve svjetuju moderni, borioci za slobodu, za iskrenost, neusiljenost?

Ne, sve je to suviše, pa se je upravo čuditi mišljenju, na kojem je g. O. sazdao svoj upit, naime na mišljenju, da redakcija knjigâ »M. H.« traži od čitalaca, da drže to i to do tvrdnja toga i toga pisca u kojoj Matičinoj knjizi. Drugim riečima: g. O. drži, da se redakcija knjigâ »M. H.« ne samo identificira i ima identificirati sa svim, što je u knjige primila, nego da traži i ima tražiti, diktirati svojim čitaocima, što imadu držati do pojedinih radnja u knjigama »M. H.«.

Doista — čudno! Dobro je doduše sve ovo zapamtiti — meminisse iuvabit, — ali gosp. O. valjda ni sam ne misli sve to tako ozbiljno. Ta on sam piše: Ako se i ne pomirimo, hvatajmo se u kolo.

Druga je obćenita ova: G. O. zove naš — hrvatski — kritičarski trolist: Hranilović, Šegvić, Baj-Gjuka — »kurioznim«, »što ga valjda jedini mi Hrvati imamo«. Zbilja: Jao nama Hrvatima, ako imamo nešto, što nijedan narod nema! Ne pitajmo, je li to dobro, je li to nužno, nego odmah: Ako toga nemaju drugi narodi, ne treba ni nama, dolje s tim!

Tri svećenika-kritika — kuriozum! A još jučer kulturni vodja naroda svećenik, — takodjer kuriozum? Jednako još jučer predsjednik akademije svećenik — takodjer kuriozum? A prekjučer još ravnatelj muzeja svećenik — kuriozum? Prvi rektor sveučilišta svećenik — kuriozum? Homer hrvatski svećenik — kuriozum? Profesor zemljopisa u sveučilištu — kuriozum? Pisac hrvatskih gramatika za škole svećenik — kuriozum? Izdavač monumenata glavnoga nam grada svećenik — kuriozum? Još danas

urednik glavnih novina u kolievci nam svećenik — kuriozum? Još danas vodja političke stranke isto tamo svećenik — kuriozum? Prvak u narodnoj borbi u Istri svećenik — kuriozum? ... Pa kad smo već tu: Nosilac hrvatskoga pronunziamenta ovih dana svećenik — kuriozum? Kod posljednjih saborskih izbora u tri kotara izabran svećenik — kuriozum? — kuriozna vi gospodo!

Da, kuriozna gospodo, to su sve »kurioza«, samo se pita: Što bismo imali bez ovih »kurioza?« Oni, kojima sve to nije pravo, imali su se javiti barem prije 500 godina, pa bi možda bilo drugačije. Ne vjerujem, da toga ne vidi i g. O., nego volim držati, da stara njegova ljubav nije tek lanjski snieg, pa da je opet popustio struji. Ili se možda i g. O. boji modernih terorista, koji sve svoje protivnike zovu prosto klerikalima? Da ni to ne bi bilo čudo, ne bi nam bilo teško dokazati — dokumentima Kako bilo, g. O. ima krivo, kad onako piše o Hraniloviću i Šegviću.

Od ocjene g. O-a mogli smo u obće više očekivati. G. je O. takav kritičar, koji kritizujući i sâm stvara, i to liepo. Ovdje, imajući pred sobom dva zbornika od čitavoga niza pisaca, imao je liepu priliku, da podade svojim čitaocima cielu sliku jednoga razdoblja hrvatske književnosti. Valjda nije za tim ni išao; možda mu je bilo glavno, da uz nekoliko površnih profila nabaci još više pomno crtanih ali neuspjelih karikatura, — sve od obiesti i nervoznosti.

Mihael Gorski: »Janko i Blanka, novela u stihovima i poetična ičindijuša«. (Zgb. 1907.). Želim, da se osvrnem samo na predgovor, što ga Ivan Krnic u obliku lista piše svojemu dobromu prijatelju Mihaelu Gorskomu (= Ivan Krnic), dakle sam sebi. U listu se radi o općim književnim prilikama. Pisac predgovora nastoji biti objektivan, pa stoga njegove misli u glavnom i stoje.

Kao prvu takovu vrlo osnovanu misao spomenut ću, da naši književnici slabo mare za čistoću jezika i stila; kod nas se može netko zvati književnikom ne samo, ako ne zna književnoga jezika, nego ako i gramatično krivo piše; o pravopisu i ne govorim; to je za naše književnike takova malenkost, da se na nju i ne obaziru. No istina je i to, da je kod nas teško s čistoćom jezika, jer u Hrvatskoj ima samo nekoliko njih, za koje se može reći, da hrvatski znadu, — ali oni se medjusobno ne slažu. To je velika nepravilnost u cijeloj našoj književnosti, ali ne može ipak ispričati književnikâ, ako — ni duh jezika ne poznadu.

Od ostalih misli najznatnije su ove: Kod nas se mnogo raspravljalo i pisalo o slobodnoj književnosti, ali prave slobode nije bilo. Književnik je morao najprije pripadati jednoj političkoj stranci, a onda se nužno morao pridružiti izvjesnoj struji, i onda je tek mogao računati na priznanje oficijelnih literata, ali i onda je vrijedio — samo u svojoj stranci i krugu. Izvan

tih vrijedio je malo ili ništa, jer se njegova književnička vrijednost mjerila prema političkom stajalištu i jer se apriori uzimalo, ako pripada protivnoj struji, da njegovo djelo mora biti loše. Neka prestane glupa razlika između »starih« i »mladih«, ta opsjena Ivanova i Jovana Hranilovića. Tu su razliku podržavali sasvim neknjiževni razlozi, a naročito borba — oko »Matica Hrvatske«. Dobra i loša literatura neka su jedine »partaje« za našu malu i sitnu književnost.

Ovakvo g. Krnic. Pa kad se već on odvažio na to, da malo pročisti naš književni zrak, neka meni bude dopušteno, da njegovim mislima dodam neke bilješke.

1. Posve je opravdano: kod nas prave književne slobode nema, ali gdje je uzrok? Tko je tome kriv? Nitko nije toliko isticao tu slobodu kao »mladi«, a nitko je nije više stezao nego baš oni, u kojih se krugu — molim: u krugu slobodoumnih i za slobodu zauzetih! — rodilo ovo literarno-kritičko načelo, da se mora pokuditi sve, što s protivne strane dolazi; mnogim su ocjenjivačima glavni aranžeri »tam-tama« na »M. H.« to kao zapovjed stavili, pak je onda bilo kod vas sve dobro i lijepo, a kod nas sve zlo i ružno. Tako su »mladi« ili bar oni, koji su presadili — posve nepotrebno! — k nama tu literarnu borbu u nepojmljivom načinu spojili u sebi skrajnji liberalizam i dogmatizam. Pa da ne dodje čovjek na misao, da je liberalizam onaj — talmi. A metoda, koju je znameniti onaj socijalni duh — vrlo dobro označeno! — Ivanov uveo, i danas još živi, i danas još na protivnoj strani »Matica« odlučuju oni, koji se te metode drže. »Društvo hrv. književnika« postalo je — otkad se iseliše neki književnici iz odbora — glavno mjesto za svakojake konventikle, »citadela mladih u borbi proti starima«, — ali za doista slobodnu književnost nije učinilo ništa.

2. G. Krnic veli, da je borba »starih i mladih« opsjena Jovana Hranilovića i Ivanova; ja bih ipak rekao, da je nešto više: borba mladih započela je s unošenjem »modernih« elemenata u našu knjigu; ti originalni veleumi — jer s tim su pouzdanjem u sebe izišli, — naprosto su kopirali jednu struju, koja s našim životom i kulturnim potrebama našega naroda ne stoji ni u kakvoj svezi. Ali njima i nije bilo do toga. Oni nijesu s tim ciljevima stajali u vezi, nego su izišli sa zahtjevom književnosti, koja će moći zadovoljiti i najvišim zahtjevima publike; pa i to ne bi možda bilo najgore, da nijesu držali, da se »Matica Hrvatska« mora tim zahtjevima podrediti; da se mora prometnuti u nakladno društvo i štampati njihovu visoku književnost. »Mladi« nijesu ni princip demokratski ni nacionalni na književnost primijenili, kako sam ja to dovoljno pokazao u svojoj raspravi »Moderna i narodna književnost. Zgb. 1904.«; a mnogi je držao, da je dosta, ako je književnost pisana (makar i lošim) hrvatskim jezikom; duh hrvatski ne vidi se nigdje Borba »mladih« i »starih« ne bi bila nastala, da mladi nijesu uzeli za nišan »Maticu Hrvatsku«. Najprije im je smetao »Vijenac«; oni ga nijesu htjeli kao obiteljski list, jer je njihova književnost rodila i takovih produkata, koji se u obitelji ne mogu čitati; za to su ga napadali i odbili publiku, koja je sretna bila, što su ih riješili dužnosti kupovati i držati i ono malo književnosti, što je od sramote držala; tim je otpao jedan dio, a oni nijesu drugoga privukli, nijesu si uzgojili publiku, pa kad dobiše »Vijenac« u ruke,

sretno je pod liječničkim nadzorom g. Ivanova — izdahnuo. Od početka pak navaljivahu i na »Maticu«, a kad su neki držeci ju institucijom, koja ima da gaji i podupire književnost za cijeli narod, a ne samo za gospodu s visokim zahtjevima, odbijali njihove napadače, onda joj navijestih rat. — Borba je to dakle bila doista oko »Matice«, ali principijelna, jer se radilo o bivstvu ove narodne institucije. Zloba je dakako i tu principijelnu borbu proglasila borbom za pozicije. A g. Krnic znade, da osim oficijelnih literata s ishitrenim imenima za napadač iz busije u našoj knjizi vlada i mnogo zlobe, da naši literarni običaji baš nijesu odviše ugladjeni. — Nije dakle ta borba bila samo opsjena Jovana i Ivanova; suvišna je bila svakako, jer nam je nije trebalo niti je nikla iz naših narodnih potreba, ali kad je tu nastala, bila je borba o dva nazora, kojima su reprezentanti bili Jovan i Ivanov; ostali, ako se i ne istovjetovaše posve s njima, podijeliše se u dvije partaje; jedna je stajala bliže Jovanu, druga Ivanovu.

3. G. Krnic veli: dobra i loša književnost neka su jedine »partaje«. Dobro. Ali koja je to? »Moderna« je upravo počela s obaranjem svih principa i postavila na prijestolje subjektivizam, te se ne zna više, što je dobro, što zlo, ako se ne sudi po tom, je li tko »stari« ili »mladi«. Tako je nastala literarna kritika s frazama, a bez objektivnih principa, i na tom nedostatku i danas još laborira, ali to nije nipošto zato njezina dobra strana. »Moderna« je porušivši sve principe prosudjivanja podala prilike, da na tlu književnosti koješta nikne. I danas zato dolaze mnogi, koji se drže književnicima, u uredništva, već s uvjerenjem, da im se mora štampati, što su napisali, pravo držeći, jer nema mjerila vrijednosti; ima ih, kako urednici znadu, i takovih, — koji jednom rukom nudjaju pjesmu, a drugom traže honorar, i to s pravom, jer ako je sloboda stvaranja garancija za valjanost, onda neka se odmah djelo i nagradi. Ovako je upravo moderna stvorila kod nas metež literarno-kritički; a danas bi i sami oni, koji su ga stvorili, iz njega rado izaći, a nekako ne mogu. Bez stalnih, jasnih i određenih principa nema literarne kritike; a dok toga nema, odlučivat će u literaturi — napadači iz busije ili zlobe, i nije moguće, da u nas zavladaju civilni običaji. »Društvo hrv. književnika« doista bi imalo i posla i važnu zadaću.

G. Krnic je svojim listom očito doprinio tome, da se mutno naše književno obzorje razbistri. On se je tim u našim prilikama lako izvrgao nepogodama — napadajima iz busije, a možda i ličnim invektivama, koje su u nas vrlo omiljelo oružje, ali moguće je i to, da će »oficijelna« književnost — mukom nastojati prijeći preko njegova predgovora. Meni je milo, da je ovaj predgovor izišao upravo od jednoga zastupnika »mladih«, jer pokazuje, da ljudi počinju gledati nenatrunjenim očima? E pur si muove!

Dr. A. Bazala.

Novela priča: Janko je književnik-dramatik. »Iza premijere« dočeka ga sva sretna i blažena i njegova djevojčica Bianka, no on joj se brzo otme hrleći na večeru među glumce, gdje potroši ludujući za glumicom Roksanom, koja mu se ruža, sav honorar. Rokšana ima svoga Karla. Drugi dan čita nepovoljne

ocjene u novinama, pravda se s »prijateljima« i dramaturgom, noću plače, a onda se s plagiranom pjesmom odputi k Bianki, tuži joj se na »slabe džonove« i »lako odielo« u toj zimi, a ona mu daje nešto od svoje prištednje. Janko, s džonovima od Biankine prištednje, ide opet za Roksanom, koja ga nasamari. Biankini roditelji međjutim viećaju, ne bi li kćer udali za Karla i ne pitajući za Janka, premda su mu dosta pomagali i častili ga sve u nadi ... Sve je bilo brzo uredjeno. Karlo je već na izletu s obitelji i priča Bianki o Janku i Roksanu, a ona njemu o potumplanim džonovima. Janko se razkajan vraća Bianki s osjećajem, »da tek uz skromnu ženu možeš sreću naći nepomućenu«. Bianka ga dakako odbija, a Janko, razbistrivši se nekako lutanjem oko Save, veli: »Sutra idem k advokatu i za malu ja ću platu pisar biti. — To je mudro i pametno, tu će mi se srce sretno primiriti. Bit ću štreber od svih veći, jer to pravi put je sreći ... Oj ti noći, ravni sive, vama kličem: Neka žive štreberija!«

To je zbilja novela — i po tom, što je »u stihovima«, u nas valjda do sada jedina. Uzprkos užasnim srokovima (izgubih — ljubim, užasan — pleonazam, budem — lude, odgovorih — gorih, razbjernih — tiesni, miso — blizo, pjesniče — pričet, uri — žirim, traži — dražit, naša — snašat, pisce — kaprise, premièra — primjera, bježi — tješi itd. itd.) novela se čita dosta ugodno, no dublje i trajnije ne djeluje. Staru, no viekom novu fabulu: kako se k prezrenoj djevojci, koja se međjutim udala, vraća njegdašnji njezin ideal, ovjekovječio je Puškin u svojem »romanu u stihovima«.

Ovdje je ista fabula — dakako, u malom — opjevana u posve savremenom ruhu, no i s toliko savremenoga cinizma, da ne znaš pravo, da li se pjesnik i u one dvie vrlo liepe lirske strofice — opet po načinu Puškinovu — ne ruža:

Ti nježno biće, ti mala Bianka,
Od svoga mladog još živiš sanku,
Ti diete malo, ti ružo liepa,
Par oči imaš, kô zvijezde sjajnih,
Al ipak ti si još uvijek slièpa
I ne znaš, da se čas bliža vajni,
Kad sni će tvoji pasti na dno groba —
— Oh, šta je tužno to mlado doba!

i to tim više, što je naš pjesnik kao zaboravio na ovo, pa je dalji tečaj događaja tako udesio, da nema poslie ni govora o padanju snovâ u grob, jer je Karlo »šalom i sladkom laskom doskora malom zavrteo joj glavom, ... da sirota Bianka u traljavoj slici uoči si Janka«.

Šteta, što je stvarca i obsegom i sadržajem tako malena, a još veća šteta, što pjesnik književničke naše prilike uzima tako ozbiljno, da svoje zlovolje ne može sakriti. To je udes pjesnika, koji hoće da bude i kritik. Pravi se pjesnici i ne osvrću na kritike, a kamo li bi ih pisali! Vriedno je u ostalom zabilježiti, da su mlađi naši pisci gotovo bez izuzetka stvaraooci i ujedno kritičari. To je nješto, što ne ide pravo zajedno, pa i u tom valjda leži uzrok razmjerno vrlo slaboj produkciji i književničkoj — svadji. Gdje svi kritizuju...

Noveli je dodana »Poetična ićindijuša«. Ne znamo, što (u Kostajnici?) znači »ićindijuša«, — ako nije južina (ićindijuša pada u doba južine). No svejedno. Ima tu nekoliko Balada, Poetični kalendar, Lirika i Prievodi. Ne djeluju. No da je autor (molim, neka ovo ne primi kao kakvu svjedočbu) ne samo obsežno i samostalno obrazovan književnik, nego i pjesnik, svjedoči izbor ono nekoliko prievodâ, osobito onaj liepi i liepo prevedeni od Régnera, pa je upravo čudo, što njegovim pjesmama nječega nedostaje. Čini mi se, da još nije gotov i da je odviše zaokupljen i nervozan...

*

Alberto Weber i Hermína Brkić: Matija Gubec ili Seljačka buna. Vesela igra u jednom činu. Sisak 1907. Str. 68. — Književnik Oto Smrček i njegov prijatelj Dr. Matija Čvek pišu zajedno »tragediju u pet činova s predigrom: Matija Gubec, kralj seljački ili Seljačka buna.« Oto u tom poslu ne mari za mladu svoju suprugu, koja mu se toga radi gorko tuži pa jednom dodje i do svadje, kad je naime mlada supruga nekako prevalila posudicu sa zlatnim ribicama (tim se počinje vesela igra), polijala mužev rukopis, dala ga u kuhinju, da se posuši, a rukopis obgorio. U to dolazi teta Ulrika, koja videći mladu suprugu zaplakanu smisli, kako će Ota izliečiti: pričinu se u tren bolestnom, pošalje Ota po staru Klaru, suprugu mu na šetnju, pa Otu, kad se za čas vratio, kaže, da mu je supruga odputovala — na rendezvous s prijateljem mu Čvekom. Oto bjesni, teta

ga tobože miri, no on izjuri napolje u potjeru za suprugom, sastane se s njom pred kućom i oboje se vrata kući. Teta je poparena, a u to eto i pisma od prijatelja Matije (ne Gubca), koji javlja, da se ženi, pa da zajednički rad mora odgoditi na neizvjestno vrieme. »Hvala Bogu, sada si moj!« kliče mlada supruga, a Oto će Matiji za vjenčani dar dati veselu igru: »Matija Gubec ili seljačka buna«. Juha je na stolu. Zastor.

Juha, što je za zastorom veselo društvo vesele ove igre blaguje, nije osoljena (to smo zaboravili spomenuti pričajući fabulu) — pravom kuhinjskom solju, nego raztučenim — »brifbešvererom« s književničkoga stola. Vesela se igra naime odigrava podalje od grada, mladoj gospodarici ponestane soli, a domišljata sobarica, koja, kako se vidi, ne njuši samo, nego — po vlastitom priznanju — i oblizuje stvari svojih gospodara — domišljata sobarica upozori gospodju na solnu tu stvarcu i užitak veseloga društva zbilja bi začinjjen neobičnim ovim začinom — s književničkoga stola. Kako je to društvu išlo u slast, ne vidi se iza zastora, no oni se pred zastorom ne mogu oteti osjećaju, kao da juha nije nekako u redu osoljena, te da se je vesela igra nekako neslano svršila. I nama se čini, da nije bilo nužno posezati za ovako neobičnim solilom.

»Onaj reklamni naslov nam se ipak ne svidja ... radi svrhe one borbe, koju je Matija Gubec vodio.« (»Banovac«, 20. travnja 1907.) Podpisujemo. »Žrtva na Golgoti, komedija u jednom činu« — što mislite? Upravo je takav naslov ove vesele igre, — si licet parva componere magnis. Dakako, gosp. je autor uzvišen nad kojekakve osjećaje, on je samo književnik. Mi pojмимо ovu možda i tendencioznu, ali svakako monstruožnu »uzvišenost«, no ipak bi bilo posve u redu, da je kazališna uprava ne iznaša pred naše ciničkim napastima i onako dosta izvrgnuto obćinstvo.

O Ujevićevim »Dokonicama« napisao je Rade Jezerac u Imotskomu knjižicu od 16 strana male osmine (pretiskano iz »Naš. Jedinstva«), u kojoj medju ostalim kaže, da je Ujević »samouk, jer on nije redovito svršio nikakve škole«, ... »već je naučio pravi narodni jezik u najboljem kraju naše domovine, pa bi htio, da se u pismu drži Vukova načela; Piši kako govoriš! Na žalost ovoga se načela ne drži ni on uvijek, kao što se ne drže ni njegovi sudije, a ni toliki slavljani pisci.« »U

njega je duh pisanja čisto narodni, a stil mu nije iznarodjen... Ipak u njegovu pisanju opažaš neku prisiljenost... Trpa frazu do fraze, bilo joj mjesta ili ne... Ma i najljepše bile te fraze, dodiju ti... Nu ako je U. htio da dokaže, kako mi obilujemo liepim narodnim frazama... mogao je o njima napisati studiju ili ih poslati Jugosl. Akademiji, ali nikad nije smio s njima prenatrpiti svoje »Dokonice«. »Njegov tumač rieči... nije samo suvišan, nego je i smion, jer se ne daje ni pomisliti, da imade čitalaca, kojima velika većina protumačenih rieči nije poznata«. Odgovoru Ujevićevu: da je tumač dodao slušajući nekoje prijatelje, napose pok. Kumičića, prigovara kritičar, da »Kumičić i drugi niesu mogli da misle na rieči, koje su obične i nalaze se u Vukovu i Parčičevu rječniku«.

Na ovo posljednje može se odgovoriti g. kritičaru prvo to, da su »obične« rieči samo nekima »obične« i da i u Vukovu i Parčičevu rječniku ima mnogo neobičnih rieči, koje treba tumačiti, ako hoćemo, da se djelo razumije, jer je slaba naslada čitanje knjige uz Vukov ili Parčičev rječnik. U ostalom tu Ujević nije ništa kriv, jer je on tumačio one rieči, na koje je upozoren, da su u običnom književnom jeziku nepoznate.

Čudan je prigovor Ujeviću, da imade rieči, za koje on i ne zna, da niesu naše ili da su skovane po tudjem uzoru (kao n. pr. avlija, duvar, belaj itd.), bez obzira na to, što bi i g. kritičar dobro učinio, da Jugosl. Akademiji pošalje tumač svih ovih rieči: čije su i po čijem su uzoru skovane, no svakako bi taj tumač imao biti bolji od ovoga: »I morati je rieč skovana prema njem. müssen, a u nas se kaže trebati, valjati« (a valjati nije skovana po tudjem uzoru?), a pogotovo bolji od ove neukosti: »ne moljenje nego molenje«! — Odamivena bačva doista nije ništa, ali je na nesreću tiskarska pogreška (mj. odadnivena).

O književnoj vrijednosti »Dokonica« sudi g. J. vrlo nepovoljno. Vriedno je spomenuti, što piše, da je »pok. nadcestar Marko Luetić iz Župe štampao god. 1883. u koledaru »Matice Dalm.« narodnu priču »Oporuka garova i kadijin sud«, a isto tako su »Doruša« i »Vilotine jasje« napisane po narodnim pričama.

DRUŽTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

O društvenom radu u god. 1906. vadimo* iz »Izvjestaja« tajnika i blagajnika (»Savremenik« br. 7., za srpanj):

Minule godine bilo je D. H. K. zastupano i na kongresu jugoslavenskih književnika i novinara i kod otvorenja II. jugosl. umj. izložbe u Sofiji. Drugi dan kongresa (27. kolovoza) predavao je pravi član D. H. K. Fran Hrčić »O uzajamnosti dramske proizvodnje jugoslavenskih autora«. Na tom kongresu stvoren je »Savez jugosl. književnika i novinara«, u koji je D. H. K. kao posebna grupa izabrala podpredsjednikom Ljubu Babića, blagajnikom prof. Ot. Bošnjaka, a odbornicima Gj. Šurmina, dra. M. Dežmana i Mih. Nikolića. D. H. K. nastojat će još ove god. da udovolji svrsi »Saveza«, naročito da što prije u krilu društva ustroji Jugoslavensku biblioteku i čitaonicu.

U odboru D. H. K. zbile su se minule god. ove promjene: zahvalio se definitivno na časti predsjednika Stj. pl. Miletić, a iz odbora izstupaju drugi podpredsj. Tom. Ivkanec i odb. dr. Ivan Lorković. Prvi je bio na čelu društvu od 19. ožujka 1905., a odbornikom od 20. svibnja 1900. i podpredsj. od 17. veljače 1902.

Od društvenih odsjeka sastajali su se i viećali najčešće beletristički i glazbenički. U glazb. odsjeku okupilo se oko 12 naših zagr. starijih i mlađih glazbenika, koji su pod predsjedanjem Nik. pl. Fallera razpravljali o glazb. kritici, o glazbi u srednjim školama, o preustroju glazb. zavoda u konservatorij, o osnutku »Hrv. filharmonije«, o autorskim svojim pravima i t. d. Na zadnjem sastanku pročitana su i dva odpisa kr. zem. vlade; prvim se traži od Društva, da daje pretresti pitanje glade tamburanja, koje je medju mladeži preotelo mah na štetu drugih glazb. vještina; drugi se odpis tiče preuredjenja glazbene škole hrv. zem. glazb. zavoda, za koju je vlada poslala gotov nacrt. — Vlada se je na D. H. K. obratila još i radi zbirke nar. pjesama i priča za jezičnu obuku, za koji je posao Društvo preporučilo g. J. Leskovara.

Društvena bilanca pokazuje u god. 1906. ove stavke:

* Mi smo već u br. 5.—6. »Glasa« priobćili po novinskim viestima, što je izvijesteno na gl. skupštini dne 22. ožujka, pa nam se u »Savr.« prigovorilo, što nismo čekali na tajnikovo izvješće, koje je evo sada priobćeno.

Zakladnici K 18.000.—, Podporna zaklada K 324.—, Marulićeva zakl. K 1.941.16, Lisinska zakl. K 609.68, Utemeljitelji K 58.645.12, Upisnina K 1.340.—, ukupno K 80.859.96. — Ove stavke pokrivaju: ukamaćena gotovina K 21.952.43, vrijedn. papiri K 29.300.—, inventar K 11.072.49, knjižnica K 4.834.94, tražbina »Savremenika« K 3.260.06, zaliha »Savremenika« 1906. K 672.—, zaliha knjige »Za materinsku rječ« K 4.449.73, deficit K 4.856.68, t. j. prema »passivima« od K 70.859.96 stoji gotovina i vrijednostni papiri od K 51.252.43.

Proračun za god. 1907. ustanovljen je ovako: Podpore K 600.—, proslave K 150.—, upravni trošak K 4.389.28, odplata deficita K. 772.19, ukupno K 5.911.47. Izvanredna potreba za »Savremenik« nije ovdje uvrštena.

»Savremenik«, što ga D. H. K. izdaje, ima (dne 19. lipnja), kako čitamo u istom broju »Savremenika«, 758 (sedamsto petdeset osam) predplatnika. »Na žalost... ni današnji broj predplatnika nije dovoljan, da smotra može izlaziti bez deficita«.

Društvo Sv. Jeronima.

Nakon skupštine Društva sv. Jeronima javio se isti X opet u »Kat. Listu« u tri broja (br. 8. do 10. — 1907.), da se obrani od raznih prigovora, što je djelovanje društva nepovoljno kritizovao. Tu prigovara bilježniku D. S. J. g. Rožiću, što je u »Danici« pohvalio sva djela pok. J. E. Tomića, među kojima je i »Melita« i »Udovica«, a uredništvo »K. L.« dodaje pod crtom: »Najbolji dokaz, kako su se u D. S. J. počele unositi ideje, katoličkom društvu posve heterogene, dade mi sam izvještaj na skupštini. Hoće se dati puku našem i pjesme »modernih«. Simptomatično je i ovo! Ljetos bi Društvo htjelo izdati pripoviesti od Viktora Cara Emina, koji je također sa mladima potpisao rezoluciju protiv govora »Matičina« predsjednika«.

Dalje X. obilnim citatima izvodi iz govorâ predjašnjih predsjednika i bilježnika D. S. J., što znače rieči u pravilima toga društva: da mu je svrha izdavati pučke spise »u dobrom duhu«. Iz obilja tih citata izvodi X. sedam zahtjeva i to: a) D. S. J. imalo je sav rad svoj osnivati na posve kršćanskom katoličkom temelju; b) društvo si je od početka smatralo za dužnost izda-

vati religiozne knjige, itd.; napokon g) bilo je primljeno pravilo, da odbor svake godine izda koju knjigu religioznu.

X-u je u istom »K. L.« odgovorio Ferdo Rožić, bilježnik D. S. J., u pet brojeva (br. 11. do 15. — 1907.) na 45 stupaca »Iznebušice«, a da se prije s nijedne strane nije odboru prigovaralo... ustade na nj gosp. X. A ustade ne idući trim evanđeoskim stupnjevima«. Ovako počinje R. svoju obranu, no mi ga dakako ne možemo pratiti. Spomenut ćemo samo glavno. »Ne stoji, da sam ja ma u čem uplivao na smjer društvenih knjiga«. Na dugo i široko brani se g. R., što je pohvalio sva djela J. E. Tomića, pa veli prema koncu: »Mislio sam ne dirnuti u njegove nieke pogreške, ... mislio sam narodu podati primjer nenatrušen kojom slaboćom, ... e da sila primjera bude jača... Iluzija je dakle kadkada dopuštena«. Brani i svoje kritike Kranjčevićevih i Tresićevih pjesama i Miletićeva »Tomislava«, pa svoje rieči u objavi društvenih izdanja: da će jedna zgoda u Klarićevoj pripoviesti »zbližavati braću dviju vjera«. Braneći se, što je u istoj objavi spomenuo i koledar Ćirilo-metodskih zidara, za koji je obećao dru. Ogrizoviću (autoru »Prokletstva«!) suradnju, spominje, kako mu je splitski »Dan« prigovorio, što je svoje pjesme priobćio u Hrv. Kolu »M. H.«, pa piše: »Mislim, da treba raditi ne samo u »Matici«, nego i eventualno i u gdje kojemu listu, premda u njemu ne bih mogao ovu ili onu potpisati... Tko naime nešto malo samo prati naše literarne prilike, opazit će, kako se često jednostavni mediotkriteti uzdižu u javnosti do »priznatih književnika« samo zato, što se uvijek kreću u našoj književničkoj republici te mogu i ono malo, što produciraju, ovdje ili ondje turiti u svijet neriedko uz dodanu reklamu svojih kritičkih prijatelja... A ja velim: Ne ostajmo u kutu!... Ne sustavljajte poletnoga duha u njegovu lietu... k Bogu!... Dižite radje i potičite!... Poništavati je lako... Skoro sav naš mlađi svijet... stoji porazbacan kao odsječene grane... Do pred neko vrijeme stajahu kao obeliski u našem javnom životu mnogi svećenici; ali oni pomrieše. Tabula rasa. Stane li se pak gdje zeleniti mala oaza, ... eto sjevera i leda!... Neka mi ne zamjere cienjeni čitatelji radi ovih refleksija...« Za tim g. R. govori o svojem izvještaju na gl. skupštini i pobija X-a točku po točku tumačeći prvi paragraf pravila D. S. J. »sensu stricto« i »sensu lato« i t. d. i t. d., a sve zato, da dokaže, kako se u tom izvještaju »nalaze upravo

* Vidi stranu 169.—171. ove knjige. — Ur. Sabranih djela.

sva ona načela, za koja više g. H., da ih nema«. Gospoda se dakle slažu, pa je i g. X. uvjeren, »da svega toga nije bilo treba«...

Iza obrane g. Rožića javio se X. pod svojim imenom: u br. 16. do 18. »K. L.« piše M. Markov odgovor g. R-u malone na dvadeset stupaca.

No stvar još nije bila ni time gotova: javio se u tri broja »K. L.« (18. 19. 20.) na četrnaest stupaca M. St. člankom: »... Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis« ili »želja, izmiriti pruće se oko svetojeronimskoga društva«, u kojem je čitav stupac na početku refleksija o pjesmi »Benedictus Dominus...«, koja se završuje gornjim riečima: »Ad dirigendos...«. »Pisac ovoga, koji već tako dugo nosi dužnost svaki dan barem jedanput ponoviti Benedictus, da bi svih tih ponavljanja izašao broj preko četrnaest tisuća...« Iz sadržaja toga članka ne možemo mnogo izvaditi, što bi se ticalo stvari; spominjemo, da (blago i ponizno) prigovara piscu »Života svetaca«, Fr. Ivekoviću, što je negdje rekao, da su životopisi svetaca za prosti puk ono, što su Plutarhove biografije za inteligenciju. »Prosti puk ne mari i ne treba da mari za živote svetaca... To su konsekvencije.« Za Tomu Kempenca (što ga je izdalo D. S. J.) kaže, da »nije knjiga za narod, ako se ne providi shodnim bilježkama«. Nije za množinu knjiga, već za dobru kvalitetu, a za potvrdu spominje seljaka, koji (prije kakih 27 godina) »bijaše pročitao... sve do onda izašle knjige D. S. J. No vidio sam u njega tako lakoumno ponašanje... i nesavjestnost u sticanju živeža, da su mi se pričinili oni seljaci, ... koji nisu znali ni čitati ni pisati, ... kao stari Aristides napram Krećanima, koje sv. Pavao... onako oštro kori«. Osvrće se i na »obeliske« g. Rožića veleći, da »nit tude ne bijaše sve bez mana. Moje je osvjedočenje, da su »obelisci«... gledali visoko i široko..., no dolje, gdje se stavljaju temelji, da nisu dosta oštro gledali... Zasiće mi se rieč jednoga od tih »obeliska«: »prije smo načinili krov, nego stavili temelje i stiene... Ovih pak dana reče mi jedan Hrvat iz Istre i nijedna nam institucija narodna nije stavljena na solidne prave temelje. S ovim bi se skoro i moja malenkost složila«. Na koncu g. M. St. sjeća odbor D. S. J., kako se Sveti Otac Pio X. zauzima za slična književna društva u Italiji.

Napokon, još uvijek o istoj stvari, čitamo u »Kat. Listu«

br. 19. i 20. »Odgovor g. Markovu« od F. Rožića: »što kraće — na nekih 14 stupaca. Među ostalim govori tu opet o J. E. Tomiću, Kranjčeviću i Miletiću. Tu je vrijedno zabilježiti ovu: »Oblik i... estetske vrsnoće indiferentne su za sadržaj. One mogu poslužiti ideji valjanoj i nevaljanoj. Eno Partheonona, što je nekada služio poganskoj ideji, a kasnije kršćanskoj!... Samo onaj, koji hini, ili koji nema ljepotnoga osjećaja, može poricati, da se kraj nevaljane ideje ne može osjećati užitak s liepe forme«. Na koncu ovo: G. F. Rožić bio je u predjašnjoj svojoj obrani spomenuo, da je slovenska »Družba sv. Mohora«, koju X. (Markov) postavlja »Društvo sv. Jeronima« za uzor, izdala pjesme Schoppenhauerovca Stritara, na što je g. Markov odgovorio, da je to Družba sv. Mohora učinila onda, kad Stritar nije više bio Schoppenhauerovac. G. Rožić se je postarao, te je od »veleuglednoga slovenskoga rodoljuba« dra. K... mogao objelodaniti ovo pismo: »Odbor Družbe sv. Mohora uzimlje i štampa od najvećih liberala prinose, samo da odgovaraju društvenoj smotri.«* Stritar nije ni najmanje promienio svojih principa, kamo li štogod opozvao; dr. Tavčar napisao je »Slov. Pravnik«, Jurčić novele, u novije vrijeme Gangl primio nagradu za svoje djelo, koje će biti za kratko štampano, liberalni Lah, Cankar pišu za »Družbu sv. Mohora«.

Da se sve ovo, što su gospoda napisala, skupi, izašla bi liepa knjižica. O stvari je ipak rečeno vrlo malo, gotovo ništa, a to s toga, što su gospoda sve razlagala ponajviše s formalne strane: što je koji i kako je što rekao, kako se to ima, može, smije ili ne smije shvaćati, tumačiti itd. Ovo je karakteristično.

Uza sve to prilično je jasno, kakvu zadaću gospoda složno namjenjuju »Društvo Sv. Jeronima«, naime strogo konfesionalnu. I bez obzira na »braću triju vjera« o kojoj je bilo govora i u ovom sporu, nastaje po tom pitanje: Nije li uz D. S. J. potrebno još jedno hrvatsko pučko prosvjetno društvo? Kako je g. X. (Markov) iz rieči pravilâ: »u dobrom duhu« izveo, da D. S. J. ima izdavati svake godine jednu katoličko-religioznu knjigu, istim pravom može tko drugi zahtijevati, da društvo izdaje samo katoličko-religijozne knjige, kad »dobar duh« znači katolički religiozni duh. Mi pak mislimo, da su osnivači D. S. J.

* Ovo je zacielo krivo shvaćena rieč slovenskoga originala »smoter« (smjer, cilj), po čem izjava dra. K... kaže još više. — Ur.

takodjer znali za katolički i religiozni duh, pa su ipak u pravila stavili »dobah duh«. To zacielo nije bilo bez razloga i bez tendencije.

Književni natječaji.

I.

Iz zaklade Julija Bubanovića razpisuje se ovim za god. 1906/7. natječaj za nagradu od K 1.400 (tisuću četiri stotine).

Nagrada će se dati najboljemu izvornomu ili prevedenom djelu o ruskoj zemlji i narodu ili u obće o slavenskim zemljama i narodima.

Djelo ima obsežati najmanje 15 araka Poučne knjižnice »Matice Hrvatske«; ako obseže manje, dobiva razmjerni dio nagrade.

Djelo ostaje vlasništvo autorovim, no »Matica Hrvatska« vlastna ga je i dužna prvi put izdati medju svojim izdanjima, a da ne plati autoru posebnoga honorara, ako djelo ne preseže 15 araka; preseže li 15 araka, honorirat će se svaki arak od 15. običnim honorarom (80 K po arku).

Prievodi dobivaju polovicu nagrade i polovicu honorara,

Natjecanje traje do konca studenoga 1907., do kojega se roka imaju rukopisi (s imenom ili bez imena autorova) predati ili poslati upravi »Matice Hrvatske«.

II.

Iz zaklade Antuna Koegla razpisuje se ovim za god. 1906. natječaj za nagradu od 400 (četiri stotine) K.

Nagrada će se dati najboljoj izvornoj ili prevedenoj ljekarničkoj, liečničkoj ili uobće prirodoslovnoj radnji, koja obseže najmanje četiri arka Poučne knjižice »Matice Hrvatske«; obseže li manje, dobiva razmjerni dio nagrade.

Radnja ostaje vlasništvom autorovim, no »Matica Hrvatska« vlastna ju je i dužna izdati prvi put medju svojim izdanjima, a da ne plati autoru posebnoga honorara, ako djelo ne preseže četiri arka; preseže li četiri arka, honorirat će se svaki dalji arak običnim honorarom (80 K po arku).

Prievodi dobivaju polovicu nagrade i polovicu honorara.

Natjecanje traje do konca studenoga 1907., do kojega se roka imaju rukopisi (s imenom ili bez imena autorova) predati ili poslati upravi »Matice Hrvatske«.

Iz sjednice odbora »Matice Hrvatske« držane dne 27. lipnja 1907.

Odbor »Matice Hrvatske«:

Dr. Arnold v. r.
predsjednik.

Dr. Ante Radić v. r.
tajnik.

SLOVENSKA MATICA.

Novim predsjednikom »S. M.« izabran je prof. dr. Fran Ilešić, odlični slovenski i hrvatski književnik i član radnik »M. H.«. Veseleći se ovom izboru ne možemo, a da s još većim veseljem ne iztaknemo, da je ovim izborom odličnomu i neumornomu rodoljebu dano priznanje i odobrenje posebice za blagoslovno njegovo nastojanje oko zajedničkoga rada Hrvatâ i Slovenaca, osobito naših »Matica«. Mi mu najsrdačnije čestitamo!

Češki književni povjestničar dr. Josip Karásek piše u br. 259 god. 1907. (10. stud.) »Moravske Orlice« o knjigama »M. H.« za god. 1907.:

»Matica Hrvatska« izdala je prošle godine dvanaest knjiga, koje svjedoče o ozbiljnom nastojanju stare ove književne institucije. U posljednjim desetgodištima izašao je medju knjigama ove Matice bitni dio hrvatske beletrije; prvi hrvatski pisci tiskali su svoje stvari u Matici. U posljednje vrijeme... znatno je prošireno izdavačko djelovanje Matičino.

Osobito kao simpatički pojav pozdravljamo, što »M. H.« izdaje svake godine jednu slovensku knjigu, dok Slovenci tiskaju jednu hrvatsku knjigu. Otac je ove novo-ilirske misli očito Aškerc i dr. Ilešić, koji je Hrvatima priredio antologiju slovenskoga pjesništva, o čem smo već ovdje izviestili. Takodjer smo u kratko upozorili na djelo dra. Andrića, koji je obširno razpravio hrvatsku književnost za doba Bachova absolutizma pod naslovom: »Historija šestoga decenija hrvatske književnosti«.

Beletrija je zastupana nekolikim knjigama. Na prvome mjestu spominjemo pripoviest Vjenceslava Novaka »Tito Dorčić«. Junak je njezin porietlom iz ribarske porodice; more ga vazda čarobno privlači. Škola se i postaje gospodin, ali mu ne polazi za rukom, da se uvuče u društvo. Nigdje se u ime domovine ne popije toliko vina, koliko u Hrvatskoj. A na koncu konca — ludilo. Tito je nadjen utopljen.

Kako već ime Vaclava Novaka pokazuje, bio je porietlom od češkoga otca. Novak je bio ipak odgojem Hrvat; bio je rodom iz Senja, siela Uskokâ; s jedne strane more, s druge strašni Velebit. Novak je bio zapravo glazbenik; bio je već pet godina učiteljem, kad se odpravio u Prag, gdje se je učio u Skuherskoga. Iz »zlatnoga Praga« poslao je god. 1884. (rodio se 1859)

prvi književni prinos u Hrvatsku. U Pragu je našao i gradju za svoje najljepše djelo »Dva svijeta«, koju je crpao iz života glazbenikâ.

Novak je bio plodan, marljiv pisac, revan suradnik »Matice Hrvatske«, a radio je lako. Već u Pragu javila se klica njegove bolesti, kojoj je pred dvie godine podlegao. »Tito Dorčić« izdan je dakle poslie njegove smrti; rukopis nije imao naslova.

Niz sitnih (za prevodjenje zgodnih) pripoviesti sadržavaju »Dokonice« Don Ilije Ujevića, za koje je uzimao motive iz dalmatinskoga, posebice seljačkoga života iz Zagorja. Većinom su to vesele sličice, sreća i sunašce ima tu prevagu, dok nas »Liečnikovi zapisci« dra. Marušića uvode u one krugove, gdje zaseže ruka plemenita liečnika, koji ima fini smisao za bol sveljudsku, duševnu, posebicu hrvatsku.

Znanosti, posebice povjesti, podano je ovaj put znatno mjesto, »Povjest hrvatska«, t. j. povjest od Smičiklase i Klaića ne može se već dobiti. Matica je zadužila sve svoje inoslavenske članove, što je izdala povjest hrvatsku od najstarijega doba do god. 1526. od sveuč. prof. dra. Ferd. Šišića, koji se tu bavi također kulturnim i književnim prilikama, a »Najnovije doba hrvatske povjesti« od dra. Rudolfa Horvata, koji tu crta hrvatsku povjest od dobe germanizacije za cesara Josipa II., cielo XIX. stoljeće sve do najnovijega doba bana grofa Pejačevića, sina »bana kavalira«; Pejačević je ostao Hrvatima u svetloj uspomeni, jer ih je oslobodio od »khuenovštine«. Dodir s Česima spomenut je tu više puta. Obadvie knjiže mora slavenski književni povjestničar proučavati.

Veliko poslanstvo ima medju Jugoslavenima knjiga dra. Alberta Bazale »Povjest filozofije« s uvodom i kratkim nacrtom filozofije u starih naroda; djelo, preko 300 strana, posvećeno je u glavnom grčkoj filozofiji; to je studija sa stručnim poznavanjem posebice njemačke književnosti. Veselilo bi nas, da su Durdik, Masaryk i slavenski ljudi također citovani. Našemu je českomu uhu vrlo godilo, što je nastavljac Heraklitov, mlađi savremenik Sokratov, imao posve moravsko ime — Kratil — barem u hrvatskom tekstu. Studija sama zaslužuje stručnjačku kritiku kao i obadvie povjestne, prije spomenute.

U posljednjim godinama izdaje Matica također »Slavensku knjižnicu«; ljetos su izašle izabrane pripoviesti M. Gorkoga u prievodu Martina Lovrenčevića, koji je tu napisao dobar infor-

mativni uvod o A. M. Pěškovu, čije je posljednje djelo »Mat« poštivače toga majstora gotovo obćenito prevarilo...

Matica je izdala takodjer umjetnički prilog, i to takove vrijednosti, da bi bio uresom na stoliću svakoga Francuza, Engleza. To su krasno reproducirane slike hrvatskih umjetnika, znači to dakle podporu domaćoj umjetnosti i širenje umjetničkoga ukusa. Uvod je napisao bivši odsječni predstojnik dr. Iso Kršnjavi, predsjednik hrvatskoga ministarstva nastave.

S posebnim zanimanjem pratili smo naučno-zabavni zbornik »Hrvatsko Kolo«, koje izlazi drugu godinu, a donosi osim pripoviesti i pjesama takodjer učene razprave, poglavito književno-povjestne. Iz liepe književnosti spominjemo samo dramatizovanu legendu »Ivan od Pomuka«. To je zajednička radnja Alberta Webera i Hermine Brkićeve. Čin se događa u Pragu na Gračanimi (Hradčanima) god. 1393. ... Dosta poetička sitnica. Dr. Fr. Ilešić piše, kako je Kačićev »Razgovor ugodni naroda slovinskoga« u izdanju Václava J. Dundera iz god. 1836. (u Beču) znatno djelovao na novoilirski pokret. Knjiga jugoslavenska nije tada imala jošte knjižarâ, no zato je medju rodoljubima imala mnogo revnih kolportera kao i u nas. Ilešić tu objelodanjuje izvorni tekst Krempeljeve pjesme »Pozvon na Pržemisl Otokara II.«, koju je našao u ostavštini Košarovoj. Župnik Krempelj napisao je »Povjest Štajerske«, koja je izašla god. 1845. Na nj je djelovao Kačić. Čini se, da naziv »slovinski« jezik, koji se u XVIII. stoljeću nekoliko puta javlja, ima svoj izvor u Kačiću.

Stjepan Banović zapisao je dvie epske pjesme iz Zaostroga, gdje je u blizini na poluotoku Pelješcu boravio Gundulić, kad je pisao »Osmana«. Poznato je, da je Ivo Gundulić znao na pamet cielu Čubranovićevu »Jegjupku« i da se je pojedinim stihovima poslužio u svojoj pjesni. To je tradicionalizam dubrovački, no ovdje se »tradicionalizam« razumieva u drugom smislu, nego što ga u najnovije doba upotrebljavaju u Francuzkoj.

Informativni, jasno pisani članak dra. Dragutina Lončara o javnom životu u Slovenaca imao bi se prevesti na češki. Lončar je suradjivao u mladorealističke »Zapiske«, gdje suradjuju većinom Masarykovi djaci.

Prvi slovenski časopis izdavao je Valentin Vodnik (1797.—1800.) »Ljubljanske Novice«. Kasnije se usredotočio kulturni i politički život u Bleiweisovim »Novicama« (1843.—1903.) i po smrti utemeljitelja njihova. Godina 1848. poglavito u Beču i Št.

Gradcu probudila je Slovence na politički život. Raič se uči u Havlička. Iza godina šestdesetih dodje u carevinsko vijeće dr. Toman, prijatelj Čehâ, i »nemškutar« Dežman, njeka vrst slovenskih »Moravaca«, koji su išli zajedno s Niemcima. Borba mladoslovenaca sa starima, njihovi organi, politika i književnost u uzkoj je svezi kao i u nas. U javni kulturni i književni život, pače i u kritiku nepovoljno zaseže spor klerikala s liberalima. Dr. Mahnič sveo je slovenski katolicizam u sistem; autor je imao opisati kako se je držao prema Gregorčiču i slavenskomu bogoslužju — prije nego je došao do biskupstva.

Stalno je, da Slovenci samo u jedinstvu s Hrvatima i Srbima mogu misliti na političku nezavisnost; prijateljstvo s Česima vazda su sačuvali; svaka im čast.

S velikim sam zanimanjem pregledao kritiku i ujedno izpovied vjere Jovana Hranilovića o najnovijem hrvatskom pjesništvu. Pisac je unijatski svećenik i boravi opet u Novom Sadu; uređivao je i »Vienac«, ali se vratio u svoj tuskulum u srbskim Atenama. On je simpatični propagator jedinstva i prijateljstva među Jugoslavenima. U kritikama svojim meni je osobito mio; mladi i najmladji doduše misle, da više znadu nego Hranilović. No Hranilović, muž širokoga pogleda i znanstvenoga mira, ne da se nikomu prevariti, pa ni onima, koji o njem tvrde, da je estetik stare Zimmermannove škole.

On ima ustaljeni, čvrsti, svoj sud, sud dugoga razmišljanja, koji ne stoji u službi određene stranke ili klike, nego objektivno gleda iz daljine na svaki književni pojav. To je neustrašiva solidnost, koja kaže, o čem je uvjerena; ne leti ludo za svakim novim geslom, koje se drži za nesumnjivu naprednost, dok vrijeme poslie ne pokaže, da su mladi zanešenjaci, kopirajući tudjinu, kod kuće daleko promašili. Osobito u Hrvatskoj treba biti pošteno objektivni, jer se tamo ne znadu snašati književnici, sakupljeni oko »Savremenika« i oko »Matice Hrvatske«, kojoj je na čelu umjetnik filozof dr. Gjuro Arnold, bogat invencijom, duhovit, dubok, savršene forme, koja se slaže sa sadržajem kao u našega Machara, premda je bliži Albertu.

Hranilović razpravlja u »Kolu« pjesničke plodove objelodanjene u »Savremeniku«, organu »moderne«, za tim u »Prosvjeti«, »Domaćem Ognjištu« i »Sijelu«. Šteta, što svoga članka nije protegnuo takodjer na hrvatsku prozu.

Zanimljivo je pratiti, kako se mnoge književne pojave u

češkoj i hrvatskoj književnosti opetuju. Mladi prigovaraju generaciji osamdesetih godina radi patriotskih tirada; no zastupnici »moderne«, kao n. pr. Begović, pišu takovom hrvaštinom, da uz nju treba znati francuzki i talijanski. Slično je i u nas; da se gdje kojemu modernomu essayisti zabrani upotrebljavati tudje rieči, ne bi mogao napisati ni četiri strane. Kako smo u jednu ruku proti ludomu purizmu, tako bismo si u drugu ruku željeli, da kritike i književne razprave naših baš najbistrijih ljudi budu pisane češki. Samo treba da tudje rieči najprije sami razumiju...

Napokon izdaje Matica svoje glasilo »Glas M. H.«. U prvom su godištu u glavnom razprave književno historijske, estetske, kulturne, kritičke, pa polemike, koje otvaraju pogled u prene-prijateljski boj među matiçarima i modernistima, koji će se za cijelo za koje vrijeme opet smiriti. U ostalom svaki boj čisti principe, potiče umjetnika i pisca, a često je uvjet obstanka mnogih časopisa. Način polemike označuje kulturnu zrelost ovoga ili onoga naroda i visinu njegove književnosti. Veliku je pažnju pobudio pok. Zahar ocjenjujući »Slavische Literaturgeschichte« češkoga autora. Šteta, što Goeschen izriekom nije htio, da autor toga djela ne fabricira za slavenske i njemačke čitaoce rječnik imenâ; inače bi se bilo moglo udovoljiti i Zaharu, koji je tu napravio reklamu našem čovjeku. Svakako smo zahvalni za tako obširni prikaz toga djela češkoga pisca.

Na koncu »Glasâ« ugodno iznenadjuje odio posvećen Matičinim izdanjima iz pera dra. Nikole Andrića i ukrašen brojnim slikama autorâ, koji su u Matici suradjivali. Mnoga nam se poznata stvar opet u pameti javila.

Medju člancima u »Kolu« spominjemo jošte Ilešićev pregled slovenske književnosti za god. 1905.—6, referat Stj. Radića o hrvatskoj literaturi i kulturi u poljskom »Swiatu Slowianskom« i njegovu razpravu o tom, kako se odgajaju »gospodari svieta«. Radić preporučuje nama Slavenima, da si uzmemo za uzor Engleze i hvali njihove krasne vlastitosti: »disciplinovani englezki individualizam, kršćanski liberalizam, praktični i organizovani nacionalizam« — — —

Upravo u naše kritične dane pokazuje se, čega nemamo... Izvolite si ponoviti: disciplina... i organizovani i praktični nacionalizam«.

Knjige »Matice Hrvatske« za god. 1907.

GJURO ARNOLD: ČEZNUĆA I MAŠTANJA.

(212 str.)

Poznavaoči stranih književnosti mogli bi zacielo potvrditi, da jedva u kojoj književnosti imade u naše dane »pjesmarica« takovih pjesama, kao što su dvie knjige pjesama Gjura Arnolda, što ih je godine 1899. i 1907. izdala »Matica Hrvatska«. No bilo u tom kako mu drago, svakako se može reći, da hrvatska inteligencija ima u dvie zbirke Arnoldovih pjesama dosta za podržavanje i podizanje onih čuvstava, bez kojih je život svakoga čovjeka kao noć bez zvjezdâ.

Arnoldova je poezija u nas poznata i obćenito priznata ako i nije još ocijenjena. Arnoldovoj poeziji ne će biti na uštrb ničija kritika, pa ni konstatovanje ovih dviju činjenica, naime: da je njegova poezija prvo u većem dielu presubjektivna, i drugo: da je jednostrana, naime pretežno tužna.

Hoće li tko da shvati dobar dio Arnoldovih pjesama, morao bi poznati njegov život, njegovu dušu. No to nije nikakav nedostatak, jer kad svi priznajemo onu, koja kaže: tko pjesnika hoće da razumije, da mora ići u njegovu zemlju, — kako ne ćemo priznati, da je za razumijevanje pjesnika potrebno još i više poznavanje najbliže, najintimnije njegove okoline?

Veći je nedostatak — ne u pjesmama Arnoldovim, nego u pjesničkoj našoj književnosti jednostranost Arnoldovih pjesama: duboka tuga i porazna resignacija, tako da se čovjek čudi, gdje se je u njegovoj duši moglo roditi i ono nekoliko manje tužnih, vedrih i odlučnih akorda, što ih ipak ima osobito u njekim baladama. No i tu je teško ostati kod ovoĝa prigovora, i to s toga, što je lirska poezija čedo Tuge u obće, a kako ne će biti u nas Hrvata, kad nam se već pramajka tako zvala!... Lirski pjesnici, koliko ih vjerno ne prati ova tajnostna i mučiteljica i tješiteljica, ne omilješe najširim krugovima čitalaca; ode i diti-rambi, koliko ih ima u književnostima, ne nadjoše nikad iskrenoga odjeka u dušama većine savremenika, a anakreontici i cinički ili cinizmom barem natrunjeni pjesnici nalaze vrlo malo ljubiteljâ. I tako uz erotiku ostaje elegika u raznim oblicima za uvijek onaj drugi, i to dublji izvor poezije.

U ostalom — tuga je u Arnoldovim pjesmama samo gospodujući akord, a pjesme su same vrlo različne, tako da obuhvataju ne samo sve vrste, nego gotovo i sve strane čovječjega mišljenja i života. Skoro polovicu zapremaju »Balade i romance« (drugi dio), dok u većoj polovici (prvi dio) nalazimo naslove: Iz mladih dana, Mrazove sestrice, Uspomenke, Mrtvima i živima, Društvene i političke i pjesme Iz različitih pretinaca.

Kad čovjek stane opet i opet čitati ove pjesme, čini mu se suvišnim i presićušnim svako kritičarsko rezoniranje, pače na to i ne misli, nego čita i čita, — ne, nego sâm pjeva i pjeva.

Bit će ih, kojima će biti miliji drugi dio — balade i romance — no većinu će, mislim, osvojiti prvi dio. Ne bi imalo svrhe izbirati s nakanom, da se kaže, koja je pjesma ljepša ili najljepša, premda ih ima, koje bi mnogi htio imati u kamen uklesane. Neodoljivo djeluju mnoge, najjače baš one, koje su nikle iz najintimnijega kruga pjesnikova (iz »Mrazovih sestrice«: Dè još da gledam, U zadnjem drhtu... Non omnis moriar; iz odjela »Živima i mrtvima«: Kćerci Mignoni). Iz odjelka »Društvenih i političkih« sasvim je Arnoldova »Oblacima«, a osobito »Svoje carstvo imam«, u kojoj pjesnik kaže, da mu se čini, kao da ga njetko pita:

Ne vidiš li rumen večernju, gdje cvati?
Kud se, još te ganjaš? Gdje ćeš jednom stati?
»Stat ću, znate, ondje, među riekam dvjema,
»Gdje mi stara majka zadnji ležaj sprema,
»Njoj ću sve izpričat doživljaje svoje
I darovat srce — raspuklo na dvoje.
»A ja znadem, da će ona divna mati,
»Kad završim, reći: Bog ti, sinko, plati!«

I hoće, i to ne samo Ona, ta pjesnikova i naša draga Mezopotamija, nego i svi oni, koji budu jednom prosudjivali, što nas je koji dobra uradio. Arnold će moći s punom svieću ponoviti Puškinove rieči:

I narodu ću dugo biti mio s toga,
Sa lirom što sam dobra čuvstva probudjivô,
Ugadjao mu što sam miljem stiha svoga...

HRVATSKO KOLO.

Naučno-književni zbornik. Knjiga. III. Str. 482.

U trećoj knjizi ovoga »Kola« ima 25 hrvatskih pisaca, starih i mladih, i to i po godinama, i po književnim nazorima i smjerovima.

Laka pouka i zabava nekako su podjednako dobile mjesta. Na prvom je mjestu međjutim književno-životopisni prinos od staroga Bude Budisavljevića: »Nekolike uspomene na Augusta Šenou«. Nama je Hrvatima draga svaka vijestica o našem prvom pravom i jedinom romanopiscu, neumrlom pripovjedaču Šenoi, koji još živi i živjet će u mislima tolikih, koje je opojio domaćom milinom, ogrijavao žarom tople ljubavi za sve naše, a zanio čarom slikâ naše prošlosti. Zanimljivo je, što se uspomene posinka Trnskoga, Bude staroga Budisavljevića, vraćaju k Šenoi i — u »Obzorovu« nedjeljnom prilogu — k Mažuraniću. Gatajući mogli bismo reći, da su godine šestedesete i sedamdesete učinile i ostavile na savremenike tako jak dojam i tako svietlu i dragu uspomenu, da se k njoj evo rado povraćaju i poslije trideset godina.

Pravu pouku otvara u ovom svezku hrvatski historik Vjekoslav Klaić svojom zemljopisnopovjestnom studijom o glasovitom »Duvanjskom polju« u Bosni, uz koje se veže ponosna predaja o krunisanju prvoga kralja hrvatskoga Tomislava. Predaja doduše, koliko se tiče imena kralja (Tomislava), nije zajamčena, no samo današnje ime gradića na Duvanjskom polju, Županjac, svjedoči, da je Duvno bilo u uzkoj svezi s državnim uredjenjem stare Hrvatske, te da je u njem stolovao župan. Prof. Klaić priča povjest Duvna sve do najnovijega vremena, što će zacielo prosviećenu i rodoljubnu inteligenciju hrvatsku čitavoga onoga okoliša u velike zanimati.

Prošlosti se, doduše novije i najnovije, tiče još samo jedna radnja, a to su bilježke poznatoga slovenskoga našega suradnika, predsjednika »Slovenske Matice«, prof. dra. Frana Ilešića, o »Slovenskim novčanim prinosima za Jelačićevu vojsku god. 1848.« U ovim je bilješkama naš Ilešić ostao vjeran sebi i plemenitoj svojoj životnoj zadaći: tražiti i priobćivati svaku i najmanju sitnicu, koja veže Slovence s Hrvatima, a sve to popratiti barem s nekoliko oduševljenih, no vazda duboko proćućenih i iskrenih rieči o zavjetnoj misli svojoj: o ljubavi, slozi,

zajedničkom radu i zajedničkoj sudbini Slovenaca i Hrvata, — čemu je dakako prvi uvjet — poznavanje.

Za poznavanje »Slovenaca u prošlosti i sadašnjosti« napisali su na ponuku uprave »M. H.«, a opet nastojanjem hrvatskoga »generalnoga konzula« u Ljubljani, Ilešića, liep i priegledan članak dva mlada učenjaka slovenska, dr. Pavao Pestotnik i dr. Gregor Žerjav. U prvom je dielu članka kratka povjest slovenskih zemalja do ujedinenja pod Habsburgima, a drugi je dio studija o razvoju gospodarskih prilika u Slovenaca. Šteta, što nije napisan i treći dio — o borbi slovenske naše predstraže s valovima njemačke bujice. No što nije ljetos, bit će zacielo do godine. Slovenske suradnike »Matičine« ide svaka hvala za njihovu spremnost i trud.

Istu svrhu ima i prinos Josipa Milakovića o školstvu u mnogo spominjanoj, ali malo poznatoj Bosni i Hercegovini. Bilo bi doduše možda nuždnije, kad bi tko htio znao i podati pogled u cijeli život onoga našega naroda, što je do nedavna usred Europe bio pod turskom vladom, ali kad to nije tako lako, dobro nam dolazi i pogled na prosvjetno nastojanje u ovim našim zemljama, gdje osobito na tom polju rade od početka okupacije mnogi sinovi banske Hrvatske, medju kojima odlično mjesto zaprema pisac ovoga priegleda, poznati hrvatski pjesnik Milaković.

Još se samo jedna poučna radnja tiče ponješto naših domaćih prilika, a to je studija o »Razvitku biologije u Hrvatskoj« od prof. Ivana Krmpotića. Koliko je zanimljivo gledati početak mlade hrvatske prirodosnastvene nauke, toliko je još zanimljivije, kako pisac razumljivo, s velikim interesom, a ipak s elegantnom upravo objektivnošću tumači najspornije teorije i probleme, o kojima su svoju imali reći i naši: Vukotinović, Šloser, Torbar, pa onda i mladi: Brusina, Car, Heinz, Langhofer. Jedan je od ovih posljednjih i to dr. Lazar Car i u ovom »Kolu« priobćio najnoviji stadij pitanja »O uzroku smrti«, »kojoj mi samim našim razumom nismo kadri shvatiti smisao«. Obadvie su ove studije bile upravo potrebne širim krugovima naše inteligencije, koji se vrlo rado i u običnom razgovoru bave sličnim pitanjima, a tako im riedko dolaze u ruke i ozbiljni prirodosnastveni časopisi, a kamo li djela.

Zanimljiva je studija još uvijek neumornoga starca, muzikologa Fr. Š. Kuhača, o »Narodnim osebinama u gestama i karak-

teristici pojedinih naroda«. Čovjek se mora upravo čuditi čitajući ovu studiju, koliko toga svaki kod ljudi vidi, čega ipak ne opaža! Studija će mnogoga na koješta kod ljudi upozoriti, a svakoga i ugodno zabaviti.

Vrlo je važna i aktuelna obširna, dosta teško pisana studija dra. Alberta Bazale pod naslovom »Narodna kultura«. Aktuelna je s dva razloga: prvo zato, što se i u nas počeo u književnosti naglašivati kozmopolitizam, a drugo zato, što se pitanje o »narodu« i kod nas sve to više primiće dnevnomu redu naše javnosti. Autor je sebi postavio za zadaću, da ovo pitanje, koje nam je svima na jeziku, a mnogomu i na srcu, — pitanje, kojemu rješenje kao da osjećamo u zraku, — da to pitanje opravda i riješi teoretski, znanstveno, sa svim pomagalicama i autoritetima najnovije znanstvene psihologije i socijologije. Mi dakako ne možemo ni u kratko kazati razloga autorovih, nego možemo reći samo to, da on stoji na strani naroda.

Posljednja od nespomenutih jošte studija bavi se francuzkim građanstvom (»Jedina buržoazija na svijetu« od Stjepana Radića). Autor ove studije, koji je u prošlogodišnjem »Kolu« napisao instruktivnu studiju o englezkom uzgoju, valjda je imao na umu, da pokaže, koje su vrline i drugi uvjeti nuždni, kad se formira ili stvara narod u modernom smislu riječi, pa je u tu svrhu predočio francezku buržoaziju, jer moderni francezki narod — to je francezka buržoazija, građanstvo.

To je pouka u ovom svezku »Kola«.

Između pouke i zabave stoje bilješke i dojmovi »S puta po Italiji« od slikara Otona Ivekovića. To je pisano na posebn način, jer to nije ni dosadni putopis s podpunim katalogom svih mogućih sitnica, niti je to lov za novostima i interesantnim doživljajima, niti hvalospjev toliko opjevanoj Italiji i njezinoj umjetnosti, nego je to iskreno, lako i letimice izpričani izvještaj o svem, što je autor na svojem putu vidio i kako ga se sve to dojmilo. Tek ovdje ondje izašao bi autor iz kolotečine — vjeran svomu temperamentu i doista riedkoj — iskrenosti, koja je najljepši ures ovoga prinosa. Iskrenost je dakako redovno nepoćudna, a često originalna, pa to vriedi i za ovaj »putopis« s tom razlikom, što originalnost ovdje nema nikakvih pretenzija, a to se takodjer svakoga ugodno doima.

Zabavni dio »Kola« ima jednu novelu, jednu dramsku sliku, jednu dramu i tri oveće crtice, pa nešto pjesama.

Na prvom je mjestu »primorska slika« — »Izgubljeni« od Milana Senoe. Krasna, fina stvarca. Nije ni drama, ni novela, nego neprekinut dijalog, u kojem se razvija do posljednjeg čina potresna drama u duši stare jedne gospodjice, koja je već osiedjela čekajući svoga zaručnika Serafina, koji je pošao na more, a brod se razbio, potonuo... Kud će Šenoa nego na more, u naše primorje! Tu je on doma. Taj razgovor teče, kao da ga slušate u zbilji gdje god u Bakru ili Kraljevici. Stara je gospodjica već na porugu cijeloj svojoj okolini idući u crkvi i paleći doma sviećicu pred Bogorodicom za svoga Serafina. Sada doznade, da Serafin nije bio poginuo, nego se u svijetu — čenio, pa umro, a sin mu se vratio u naše krajeve, gdje još živi sa kćerkom... Starica se ni sad ne pokoleba u svojoj vjernosti unučicu svoga nevjernoga zaručnika učini svojom baštinicom.

Iz primorja je, no iz najjužnijega, i novela »Nigda čoe« od Bog. Hrvatovskoga (pseud.). Vanredno je to smežna crta, vrlo vješto uočena i tako živo iznesena, da te hvata groza. Crta se naime jedan eksemplar takove surovosti, divljačva i nesposobnosti za ikakvu kulturu, da bi ova crtica mogla služiti socijolozima kao dokumenat, jer bez sumnje je izvadjen iz života.

Vješto je napisana i crtica iz Bosne »Nuri« od B. Branka (pseud.), a posebnim se načinom iztiče temperamentna, pjesnička »Idila« M. Lisičara.

Iz bosanskoga je života i »žalostna igra u tri čina« od Adalberta Kuzmanovića, pod naslovom »Za obraz«. Drama je tendenciozna, prilično prenategnuta u izticanju musimanskoga milosrdja. Uzelo dvoje muslimana, muž i žena, tudji žensku sirotu i odhраниli je u kući, a imadu sina, pa se djeca zavoljela. To se jednom zgodom — u kolu — saznalo, fratar i mrod kršćanski navali na bega-hranitelja, koji i sam vidi, da ti ide za obraz njegove kuće, pa dohvati kuburu, da će sina. I alo se pokazalo, da su djeca nevina, fratar više siroti (Janji): Prokleta u deveto koljeno! Ona skoči kroz prozor, pade mrtva, a i Husein izpusti dušu od rane, što je dobio u kolu braneći Janju od drznika.

Karakteristična je »Tužna obitelj«, slika kavinskoga života mladeži svih mogućih naroda, od J. Kosora, u kojoj se vještom satirom, ironijom i persiflažom crtaju abnormalni pojavi u životu i moždanima modernih »nadjudi«, »übermenscha«.

Medju pjesnicima nalazimo: Jovana Hranilovića, Milivoja Podravskoga (pseud.), Božu Lovrića, Ferda Rožca, Miroljuba

(Antuna Evetovića) i Josipa Miličića, od kojih treba posebice iztaknuti prijevode Podravskoga iz Horacija i vrlo nježne pjesmice Miličićeve.

U »Književnom obzoru« ima prikaz »Savremenak« i »Smrti Majke Jugovića« od Kerubina Šegvića, dalje djelâ o aktuelnim pitanjima izvanjske politike od Stj. Radića i napokon izvještaj o prošlogodišnjim književnim proslavama u Italiji od dra. V. Lozovine.

Osvrnemo li se sada na čitavo ovo »Kolo«, možemo biti zadovoljni obiljem, raznolikošću i ozbiljnošću radnja u njem priobćenih. »Hrvatsko Kolo« dokazuje, da je hrvatska književnost doista savremena, da se i u liepoj i u naučnoj knjizi odaziva svim savremenim pitanjima. Jedino se na poučnoj strani opaža nestašica gospodarskih, prometnih i financijskih članaka, a u liepoj knjizi — nestašica pjesama. No da ni time sasvim ne oskudjevamo, dokazuju ostala izdanja.

NIKO ANDRIJAŠEVIĆ: SLIKE I PRIČE IZ NERETVANSKE KRAJINE.

St. 192.

Imamo ga! Imamo opet pripovjedača — altroche Gjalski! Da! »Altroche« Gjalski — da govorimo primorskim žargonom. Nismo tako sićušni, da bi nam ovu poredbu, na štetu tobože Gjalskomu, pod pero natjerala zlovolja radi nesprenih nespo-razumaka, koji su i Gjalskoga (koji u ostalom ništa već ne piše) odvratili od »Matice Hrvatske«. Nipošto! Mi s potpunim uvjerenjem kaŕemo, da je Andrijašević nešto posve drugo nego Gjalski.

Nije ovdje mjesto, da pišemo o Gjalskom, ali kad počesmo tako, — što je zapravo bio Gjalski? Počnimo s »Maričonom«, nastavimo s Illustrissimus Bathorychem, priedjimo preko »U noći«, ustavimo se »Pod starim krovovima« — i eto nas vrlo brzo kod »Osvita« i »Materinske riječi«: od naivne pseudoromantike (»Maričon«), preko pseudorealizma i tobožnjega »socijalnoga romana« eto nas kod tendenzioznih i zato neuspjelih historijskih romana...

Poštovani čitaoci neka nam oprostite ovu stranputicu: nametnula nam se pod neodoljivim dojmom, što ga na nas čine Andrijaševićeve »slike i priče« iz stare naše »Paganije«.

Tko je taj Niko Andrijašević? Gdje je bio do sada, kad ga eto najednom s knjigom od 192 strane?

Ne znamo ni mi. God. 1902. tiskao mu »Vienac« — valjda u nestašici materijala — jednu priču, što li, — i od onda jedva se gdje god javio, a nikomu u pameti ostao. I eto ga najedanput k »Matici Hrvatskoj«, k njezinomu podpredsjedniku, s dvie tri li pripoviesti, priče, slike, Bog li zna, s čim li. Ne bi primljeno ništa. Pa i tko bi primio u »Hrv. Kolo« (o tom se radilo) radnje nekoga djaka, da nam se onda rugaju? No njetko uhvatio vremena i pročitao onu — »Ive Matina«, pa »Mijo Ujdur« i skočio: Što je to? Osvojilo ga. Našao se tu skoro i Andrijašević, pa kada to čuo, kaže, da ima »toga i više«. I tako nastala ova knjiga sa 16 »slika i priča«.

Pa ima li što u toj knjizi, kad smo je odmah u početku toliko uzdigli nad samoga Gjalskoga? Što je u njoj takovo?

Knjiga će to reći sama. Koliko se njezin sadržaj može zbiti u kritičke nazive, koji riedko kada podpuno pokrivaju stvar, koju imadu označiti, — moglo bi se reći za Andrijaševića, da je umjetnik — realista. Tendenciji, u koju bi njegove slike i priče bile. ma i nešto, uklopljene, nema ni traga; slike i priče djeluju same po sebi svojim umjetnički biranim predmetom i vještom obradbom. Premda su gotovo sve iz narodnoga — seljačkoga — života, nema tu ni traga dosadnoj »folklori«. Čovjek iz naroda nije tu ni pajazzo, kojemu bi se čitalac imao smijati, ni nevini stradalac, kojega bi imao žaliti, ili mu čak »pomoći«. to su ljudi kao ljudi sa svojim interesima, strastima i doživljajima, izmedju kojih autor bira one, koji su vriedni umjetničke obradbe. Nema tu u »pozadini« nikakve, kako rekosmo, tendencije, nikakve — nikomu razumljive — simbolike: to je život, ili bolje, to je iz života ono, što je vriedno, da se umjetnički obradi.

Posebice se u ovim pričama i slikama iztiču ženska lica. Ona »Ive Matina«, pa »Ane Kovačeva« mogla bi dobiti još koju družicu, kao n. pr. »Mile Jurinu« (»Pijanac«).

Da, Mile Jurina! Da nema ništa više osim ove novele u ovoj knjižici, — Andrijašević bi osvojio mjesto medju prvim našim pripovjedačima. — »Crtičarima!« — Ne! Andrijaševićeve slike i priče nisu sve crtice, nego većinom novele, pripoviesti, nje koje su gotovo skica za ciele romane (na pr. Nesretna klačina). Crtice su zapravo samo tri, četiri (Ljubav, Gospodin poglavar, Ante Vujičić, Ustaša).

Ali — uzmite i čitajte! Upoznat ćete opet jedan kraj Hrvatske, i to stare, prave Hrvatske, one stare »Pačanije«, koja je Mlečanima nametala danak... Sjetite se čitajući onoga štono su lani iznieli Ujević i Marušić, pa ćete zacielo uzkliknuti: Da! Kad je to bila Hrvatska, onda je i bila!... A kad li će opet biti?...

More, more ono naše, i one gore tamo oko Neretve, što su sav svijet naselile, a sebe još nisu razselile!...

JOSIP EUGEN TOMIĆ: MANJA DJELA. I.

(Str. 27. — Zastavnik Trenk. — Major Sylvain. — Savka. — Vlastelin Janko — Dilber Marko. — Temperanza — Ave Maria. — Mladi spahija. — Službeni lov u krajini. — Priegarnica.)

Jest, on je Josip Eugen Tomić, bio među matičarima »stara«, — kakvih ima i među »mladima«. J. E. Tomiću nije pripoviest valjala, ako nije bila historijska, ili ako nije bila osnovana na zanimljivoj »fabuli«, bilo ozbiljnoj, bilo komičnoj. T. zv. »psihologijsku analizu« — to je J. E. Tomić valjda držao pustim naklapanjem. On je bio pripoviedač, fabulator — i ništa više. Ni u njega nema tendencije, ali ni realizma; on ne samo smišlja, nego i izmišlja zanimljive ljude, događaje i situacije, da čitaoca zabavi. Takova su njegova veća djela (Zmaj od Bosne, Kapetanova kći i t. d.), takove su i njegove manje stvari, što su izlazile u »Nar. Nov.« tamo od god. 1887., a sada ih je M. H. izdala u posebnoj knjizi, za kojom će slijediti još jedna.

Čitaoci, kojima je milije lakše štivo, koje ne uzrujava prekapajući licima pripoviesti »jetra i bubrege«, t. j. koje ne iznosi nikakvih abnormiteta i perverziteteta, nego obične, ako i izmišljene ljude i situacije, — ti će ovu knjižicu s ugodom pročitati. Nješto velikaško-vojničke romantike, nješto provincijalne komike, nješto sentimentalne ženske tragike — to je sadržaj manjih pripoviesti J. E. Tomića, koji je time izpunio svoje mjesto u hrvatskoj književnosti.

Danas ga već nemamo... S njim je otišao posljednji — znate tko? Posljednji književni »aristokrat« posljednji, koji si je držao za čast što je književnik.

Danas?... J. E. Tomić završio je jedno doba — doba republike. Još za njega živa spremala se komuna...

A. M. SKABIČEVSKIJ: POVJEST NOVIJE RUSKE KNJIŽEVNOSTI.

Preveo M. Lovrenčević. Svezak I. Str. XVI. 362.

Ruski narod i njegova domovina, golemo rusko carstvo, bilo je osobito posljednjih godina na ustima celomu svijetu, u stupcima svih novina. Najprije nesrećni rusko-japanski rat, a za tim strašna »ruska revolucija« zaokupljala je i zaokuplja još danas i zabrinute državnike i bezbrižne lovce novosti. Celomu svijetu lebdi još uvijek u mislima pitanje: Što je to, što li će biti od golemoga toga carstva i naroda?

Na ovo pitanje ne daje najneznatniji odgovor povjest ruske književnosti, i to baš ono razdoblje njezino, što je u hrvatskom prievodu ugledalo svjetlo među izdanjima »M. H.« za god. 1907. Tko hoće da ikoliko razumije, kako je došlo do »ruske revolucije« i do ruske »dume« i pojavâ u njoj, taj mora poznavati postanak i razvoj ruske misli, kako se je očitovala u ruskoj književnosti u drugoj polovici XIX. stoljeća.

Posebna je ta ruska književnost, svoje vrsti i bez premca na čitavom svijetu. Poznato je, koliko je na javni život djelovala t. zv. »enciklopedistička« književnost u Francezkoj, revolucionarna književnost u Italiji, filozofijsko-pedagojska u Njemačkoj — ali nijedna nije ni iz daleka učinila ono, što je novija ruska književnost učinila za javni život u Ruskoj.

Pa što je u toj ruskoj književnosti, da je ne samo omiljela celoj staroj Evropi, nego i u velike pripomogla stvarati novu Rusiju? — Umni pisac daje na to odgovor već na početku ove knjige, i to jednom jedinom riečju, »koja podpuno opredjeljuje u svoj njihovoj savršenosti i nutarnjem duhu« sav pokret i svu analizu svih pitanja, štono nastadoše u četrdesetim godinama i zaokupiše i uzbudiše sve ruske mislioce. »Ta je rieč narodnost« (str. 17.), ne dakako u smislu etnografijskom, nego u smislu socijalnom, u smislu narodne dobrobiti. Pisac s pravom kaže, da je »žarko usvajanje ideja narodne dobrobiti, iskreno kajanje zbog vjekovnih nepravda, štono su teretile savjest ruskoga čovjeka« — takova pojava, kojoj dosele nema ravne u povjesti čovječanstva. »Može se reći, da se je celi prvenstveni i gospodujući sloj društva sa svojim najboljim predstavnicima, pripoviedačima četrdesetih godina, pred celim narodom pokajao za svoje pradjedovske grieha i nasliedjenje zloće,... ili da po-

novimo veoma zgodan izraz Pisareva: pripoviedači četrdesetih godina... podpiljuju granu, na kojoj sjede. Ovim svojim junačtvom neprieporno su zaslužili onu svjetsku slavu, koju i sada uživaju» (str. 166.).

Po tom bi tko lako pomislio, da je ciela ta ruska književnost skup pokorničkih propovjedi... No ta književnost nije nikla na jedanput i iz ničesa. Prije svojih glasovitih pripoviedača imala je ruska književnost pjesnika-umjetnika Puškina i satirika naravne škole Gogolja, s kojim pisac i počinje svoje djelo. Ova dva smjera, objektivno-umjetnički i naturalističko-satirički, koji je svaki za sebe bio jednostran, ujediniše se, te pod dojmom humanih i demokratskih ideja francuske romantike stvoriše onu rusku književnost, koja u umjetničkom obliku razčinja (analizuje) zbiljski ruski život s vrućom simpatijom za sve ponižene i potlačene.

A ruski je zbiljski život tolikom težinom pritiskao čitavo djelovanje pojedinca, tako da je i književno djelovanje moralo odrediti svoj odnošaj prema njemu, t. j. moralo se odrediti što je zadaća književnosti u ovakvim životnim prilikama. To je odredila ruska književna kritika, kojom se pisac bavi u čitavim sedam prvih poglavlja ovoga svezka. Tu se upoznajemo s ruskim kritičarima Družininom, Annenkom, Aksakovima, Strahovom, Orestom F. Millerom, Majkovom, Černiševskim, Dobroljubovim, Pisarevim, Mihajlovskim, Pypinom, Arsenjevim, Protopopovim — s poldrug tuceta ljudi, od kojih je mnogi napisao cijelu biblioteku!

Ne možemo dakako slijediti umnoga Rusa u izlaganju kritičkih teorija, u kojima se uz podpunu savremenu zapadnu obrazovanost jasno vidi i ono posebno rusko, slavensko: čežnja za visokim etičkim idealom i duboki smisao za ljepotu.

Jednako ne možemo u nekoliko redaka ni nabrojiti svih pisaca i njihovih djela, što se u ovom svezku spominju. Dosta će biti, ako spomenemo, da je tu riječ o četiri zastavnika liepe ruske književnosti, o četiri zvijezde prve veličine: tu je Turgenev, Gončarov, Lav N. Tolstoj i Dostojevskij, koji su svi došli na obće evropski glas, a »Matica Hrvatska« se ponosi, što i ona ovim svojim književnim trudom širi glas o njihovoj slavi među rodbinom njihovom, u narodu hrvatskom.

SLOVENSKE NOVELE I PRIPOVIESTI.

Uredio dr. Fran Ilešić. — Str. 252.

Problem hrvatsko-slovenskoga jedinstva u književnosti — čini se, da nalazi svoje rješenje. Fraze o »gorenjskim Hrvatima« i »dolenjskim Slovencima«, svaka sa svojom tendencijom, gube ne samo žalac, nego i — smisao. Hrvati ostaju Hrvati, Slovenci ostaju Slovenci, ali hrvatske i slovenske književnosti ne samo čitaju, nego i izdaju jedni i drugi.

A jedan književni jezik? — Nisu ga imali ni Grci (a bilo ih je mnogo manje!), pa su ostavili književnost celomu svijetu za uzor — u svim svojim narječjima.

A jedno ime?

Ostavimo! — Sve su to bila samo sredstva za pobuđivanje osjećaja jedinstva, ali to nije bio cilj.

»Matica Hrvatska« izdala je ovo već drugu knjigu u slovenskom jeziku, a isto tako je i »Slovenska Matica« izdala već dvie hrvatske književnosti. Ove se književnosti čitaju i na jednoj i na drugoj strani već u mnogo stolina primjeraka, pače broj Slovenaca, koji su članovi »Matice Hrvatske«, veći je već od tisuće! Po-dje li ovako dalje u ovoj stvari, nastavi li se i na drugom polju — u predavanjima, sastancima, skupštinama — nitko živ ne će za malo osjećati nužde jednoga književnoga jezika.

Uzmite samo te »Slovenske novele i pripovijesti«, pa kušajte, hoćete li razumjeti. Polovica hrvatske inteligencije razumjela bi sve i bez tumača; a za drugu polovicu protumačene su na svakoj stranici nepoznatije riječi i još je izdana posebna knjižica s Uputom u slovenski jezik i popisom najobičnijih a manje poznatih riječi.

Knjizi je dodana studija dra. Fr. Ilešića o postanku i razvoju slovenske pripovjedne književnosti. Tu će se mnogi hrvatski čitalac upoznati prvi put s imenima slovenskih pripoviedača: Levstika, Stritar, Kersnika, Jurčiča. Preugodno će biti iznenadjen čitajući Krsnika ili Jurčiča; mnogi će uzviknuti: »Ta to je Šenoa!«

KOLO HRVATSKIH UMJETNIKA. II.

I hrvatski umjetnici imaju u »Matici« svoje »Kolo«. Kad je počelo izlaziti »Hrvatsko Kolo«, bili su u njem i umjetnici, pa se »Kolo« i zvalo naučno-književnički i umjetnički zbornik. No

budući da je format »Hrv. Kola« i premalen i nezgodan za većinu slika, odlučila se »Matica«, da s velikim troškom i brigom izdaje posebno »Kolo Hrvatskih Umjetnika«, od kojega evo već II. svezak.

U ovom svezku ima 10 slika, i to osam u bojama, a dvie skulpture u crnom tisku. Na čelu je svezka krasni portret grofa Janka Draškovića, prvoga predsjednika »Ilirske Čitaonice« (1838.). Taj portret krasi predsjedničku sobu u prostorijama »Matice Hrvatske«, a sad ga mogu gledati i mnogobrojni članovi »M. H.« Portret je djelo Vlaha Bukovca, koji ga je slikao još u Parizu.

Dalje se redaju slike od C. M. Crnčica, Ferde Kovačevića (pejsaži), Otona Ivekovića (»Cvjet pozlaćeni«, po nar. pjesmi*), Bele Csikosa (Judita i Holofermes), Jose Bužana (Proljeće), R. Auera (dekorativni panneau) i Pavačića (Vestalinke), napokon Oranje od Rob. Frangeša-Mihanovića i spomen-ploča Livadiću od R. Valdeca. — Kratki opis slika napisao je O. Iveković, no za bolje razumijevanje bilo bi potrebno, da se za širi krug čitalaca napiše kratka povjest slikarstva s dodatkom o slikarskoj i kiparskoj tehnici i napokon o razvoju slikarstva u Hrvatskoj. Možda će »Matici Hrvatskoj« biti moguće, da što prije podade svojim članovima i ovakvo djelo.

* U toj se pjesmi priča, kako se je »sestrić Kraljevića Marka«, Marijan, zagledao u kćer bana krojanskoga i zaprosio ju za zaručnicu, a ban mu odgovorio, da će mu je dati, ako sadje na »vodu Vukovu«, prepliva je, otrgne s crvene stiene »cvieća pozlaćena« i vrne se u grad Krojan. Kraljević Marko odgovara sestriću, jer ne će lako pregaziti Vukovu planinu, u kojoj se ne zna puta ni razkršća, a nakotilo se u njoj svako zvijerje. Marijan ne haje, već se noću spremi na put. Marko za njim, pa mu mjesto konja zekana dađe svoga šarca. U Vukovoj planini navališe na nj medvjedi i vukovi, no on ih sieče, a šarac gazi te on zdravo pade na vodu Vukovu. Tu ga ugleda vila i nauči, kako će preplivati jezero. Kako ga je vila svjetovala, on prepliva jezer-vodu hladnu i dodje do kamen-pećine i utrgne cvieća pozlaćena, pa će natrag. No kad je bio nasred vode, jezero se uzmutilo na valove modre i krvave, šarcu su se noge zaputile, a Marijan, kako ga je vila svjetovala, sieče vodu, no ipak potonu i on i šarac mu. Kad to vidi vila, pozove u pomoć svojih trideset drugarica, pa s njima izvadiše i konja i junaka. Na povratku u Krojan ubije Marijan Musu Arbanasu, a onda se oženi Zlatijom djevojkom. (Hrv. nar. pjesme, izd. »M. H.« I. knj. 1., str. 212—226, 550 stihova.)

MALA KNJIŽNICA MATICE HRVATSKE. III. IV.

Iza prvoga svezka Hrvatske povjesti od prof. Šišića i studije o hrv. književnosti pod absolutizmom evo nam u Maloj knjižnici dviju doista čudnih knjižica, kad ih stavimo jednu pored druge: jedna govori o putovima nebeskim (dra. Jul. Schneidera: Uredba svemira, preveo dr. Oton Kučera), a druga o putovima zemaljskim (Prometna politika u obće i ugarska prometna politika u Hrvatskoj napose), t. j. poglavito o željeznicama u Hrvatskoj.

Prvo djelce imalo bi uputiti najšire krugove o glavnim činjenicama i pojmovima iz zvjezdokoznanstva ili astronomije, o kojoj je »M. H.« izdala već oveće djelo, (»Naše nebo«, od neumornoga prevodioca ovoga djela).

Drugo je djelo ne samo za širi krug čitalaca, nego gotovo za svakoga pravo otkriće, te će bez sumnje pobuditi sveobću pažnju i zanimanje. Koliko je poznavanje uređenja svjetskoga prometa upravo nužno svakomu poslovnomu čovjeku, a zanimati će i svakoga obrazovanoga čovjeka, toliko posebne prilike na hrvatskim željeznicama moraju najživlje zanimati svakoga Hrvata, jer se tu radi ne samo o našoj narodnoj časti, nego i o našem životnom pitanju. Kratki sud o ovoj prevažnoj knjižici jedva bi se dao kazati bez takovih izraza ogorčenosti i stida, koji ne bi bili nimalo u skladu s onim mirnim, stručnjačkim, promišljenim, ali i dobro proračunanim razlaganjem, kojim se ovo znamenito djelce odlikuje i koje ne će proračunanoća cilja promašiti.

»GLAS MATICE HRVATSKE« II.

Posebne naše književne prilike ponukale su »Maticu Hrvatsku« pred dvie godine, da se od vremena do vremena javlja svojim povjerenicima i članovima radnicima, počela je izdavati svoj »Glas«. Njekada ga dakako nije trebalo, jer je čitavo — doduše onda malobrojno — novinstvo hrvatsko bilo na službu »Matici«. Danas je drugačije. Ne samo, da se novinstvo dieli po mnogobrojnim strankama, koje sve to jasnije iztiču svoje obće prosvjetne i posebne književne nazore i zahtjeve, tako da im ne izmakne ni neznatnija književna pojava, samo ako mogu prema njoj ikoliko zauzeti stajalište, — nego su i književnici dobrim dielom ujedno i novinari, i to novinari svoje stranke, pa

kako je među književnicima nastao mnogospominjani »spor« — koji je za pravo posljedica čitavoga ovoga razvoja, — posve je naravski, da su minula ona patrijarhalna vremena, kad su sve novine bez okolišanja i promišljanja uvrštavale svaku bilježku i poticaj za našu »Maticu«.

Koliko je dakle i bio »Glas M. H.« upravo nuždan, da i druga strana u tom »sporu« kaže svoju i da obrani svoje stajalište, toliko je bilo kud i kamo nužnije glasilo, koje će barem povjerenike i radnike »M. H.«, o kojima obstanak i napredak »M. H.« u prvom redu zavisi, obavješćivati o »Matici«, a uz put i o književnim i prosvjetnim prilikama u obće. To je dakle sadržaj i ovoga godišta »Glasa M. H.«

Najvjerniji su mu suradnici i ove godine podpredsjednik »M. H.« prof. Vj. Klaić, Jovan Hranilović i Kerubin Šegvić, pak dr. A. Bazala. Uz aktualne članke o »sporu« i u svezi sa »sporum« (»Apoteoza nemorala« od dra. Bazale, »Hrv. Straža« i »Matica« od J. Repinskoga, »Borba bez smisla i svrhe« od Hranilovića, »Izmirenje?« od Vj. Klaića i t. d.) — posvećivala se briga i pozitivnijim zadacima naše knjige u obće i »Matice Hrvatske« napose. Tako su vrijedni prilozi razprave o »Nastavku balade i romance«, o »M. H.« i popularizovanju prirodnih nauka« (od prof. Kučere), o »Matičinim« slikama iz svjetske književnosti, o izdanju hrvatskih nar. pjesama (od dra. S. Bosanca) referat o srbskoj književnosti (od dra. Andrića), razmatranja A. G. Matoša o književnosti i književnicima — i t. d. Napokon je u »Glasu« priobćena podpuna hrvatska bibliografija za godinu 1906/7. nastojanjem dra. Velimira Deželića i Vj. Jakušića.

Tkogod se zanima ikoliko za knjigu i književne prilike, taj će ovaj čisto književni list sa zanimanjem ne samo prolistati, nego i pročitati.

Gdje su knjige »Matice Hrvatske«?

Od nekoga vremena čuju se kao nezadovoljni glasovi, što knjige »M. H.« još nijesu izašle. U povodu tih glasova izdala je uprava »M. H.« slijedeću objavu:

Na privatne upite p. n. gospode članova kao i na neke bilješke u novinama, čast je potpisanoj upravi Matice Hrvatske objaviti, da su ljetosnja izdanja Matičina nešto zadocnila s ovih razloga:

1. Što su ta izdanja brojna (12) i vrlo opsežna kao dosad ni jedne godine.

2. Što su neka gospoda spisatelji naručene i obećane radnje nešto poslije utanačenoga roka predali; neki pače posljednih dana mjeseca prosinca prošle godine.

3. Što umjetnički zavodi u Zagrebu i Beču, koji su slike dogotavljali, nijesu mogli održati utanačene rokove.

Uprava »Matice Hrvatske« trsi se podvostručenom revnosti, da tome zakašnjenju doskoči, pa da oglašena djela što prije svijetlo ugledaju.

*

Uprava »M. H.« odgovorila je tim na razne upite, a i nije bila u neprilici, kako je to koji taj zabrinuti pitalac mislio i želio. Da se s izdanjima zakasni, nije doduše dobro, to i uprava znade, ali da zakašnjenje može nastati iz mnogih razloga, za koje se i ne može uprava učiniti odgovornom, to bi morali znati svi, koji se čine, da se tako brižno staraju oko »M. H.« i od same brige pitaju: »Gdje su knjige?« Doista pak se za mnoge samo čini tako, budući da se u načinu njihove zabrinutosti vidi, da im je više do toga, da ili upravi zadadu neprilike ili da pokažu, kako Matica nazaduje, dakako jer njih nema u njoj. Neki opet kao da ne mogu dočekati dara Matičina, bojeći se, da bi im otupjelo zaoštreno kritičarsko pero; prije godinu dana u to su doba već imali prilike, da izoštenim njuhom rasčinjaju izdanja »M. H.«, pa im se valjda na žao dalo, što im uprava tako dugo krati zalogaj. Nesretna ta uprava, koja je ipak tako sretna, te je opravdala svoje zakašnjenje i tim se izbavila iz neprilike, u koju je htjedoše staviti »priatelj« »M. H.«, a iz čiste želje za njezin napredak! Niti se uprava niti se odbor ima bojati kontrole svojega rada ni po javnosti ni po članovima, samo toj javnosti i tim članovima ne bi smio biti — vid pomućen zlobom. — No pitat će tko: »A što je sa skupštinom »M. H.«? Zašto se nije držala u god. 1907.?« I to je pitanje vrlo lijepo, kad bi izviralo iz dobrohotnosti, ali ne pristaje pravo u ustima onih, koji su sjajnim izbivanjem svojim dosele najbolje pokazali, koliko mare za skupštine i za svoje pravo kontrole odbora u skupštini. Ili je opet možda kome stalo do toga, da malo muti? Smeta li ga, što su se nešto smirile književničke prilike, ili se boji, ako se posve smire, da on ne bi mogao biti — tertius gaudens? Najčudnije je pak, kad se, ne znajući

za pravi uzrok zatezanju skupštine, smišlja bez ikakvih skrupula, da će to biti valjda (tako je!) u svezi s nazatkom »M. H.«, pri čem ima još jedna plemenita misao, da se naime odbor boji izići s izvještajem.

Niti se zna, što je uzrok zatezanju, ali se ipak smjelo pre-sumira (ili možda i želi!), da je nazadak u »M. H.«, i već se na osnovi toga prave zaključci. I to će još tko zvati brigom za »M. H.«.

Istina, prema pravilima morala bi se skupština držati prvih mjeseci godine, no ni najstariji se članovi ne sjećaju, da bi se doista držala; sadašnji odbor i uprava ne mogu pak biti krivi, što se, ne znam otkada, uobičajilo, da se skupštine drže u ljetu, a kasnije i pod kraj godine. Da se dodje jednom u sklad s pravilima, odlučio je odbor, da se skupština odgodi do početka godine 1908., u kojoj će se izvijestiti o društvenom stanju i radu za g. 1906. i 1907., i zato se skupština nije držala protiv pravila koncem 1907., nego će se prema pravilima držati početkom 1908. Ni to dakle neka ne muti prerevne pitaocce, a najmanje one, koji i nijesu članovi »M. H.« i koji se za nju brinu samo onda, kad mogu što iznijeti — protiv nje. — Nitko ne može, a i ne misli spriječiti kritiku rada odborova i izdanja »M. H.«. Zdrava kritika unapređuje svaki rad, ali mora da i jest — zdrava. Neki stvaraci naše javne kritike odlikuju se i previše svojstvima, koja su kadra učiniti sve prije, nego izazvati kritičan sud. Napose prosudjivanje kulturnih institucija i rada po njima stoji odviše pod utjecajem — recimo — političkih strasti, više ovisi o ličnim dojmovima, dakle o subjektivnim momentima i ravna se prema stranačkim gledištima, te se jedva može zvati zdravom kritikom. Ili zar je to možda ona, kad si kritičar tare ruke od veselja, ako li je dobro okresao? Poznamo i takovih, koje bismo po riječima jednoga slavenskoga lista najbolje nazvali domaćim herostratima, koji ne znadu, kako bi drukčije do slave došli, nego ako se »s pravom nasladom pomiješaju u blato, te zamažu potom sve, što im nasuprot dodje«. Poznamo i takovih, kojima se mili svuda nalaziti trule prilike, te pod obrazinom brižne skrbi skrivati razornu čud svoju, jer im ne da nenavist, da vide dobro i lijepo, gdje njih nije. To su poroci, koji nas sprečavaju, i ako je gdje nazatka, neka mu traže uzrok u prvom redu kod sebe, jer su ga u prvom redu stvorili oni — svojim načinom kontrole.

Napredak. Naučno-pedagoška smotra. Izdaje hrv. ped.-knjiž. zbor.

Najstariji ovaj pedagoški časopis je kroz 48 godina savije-sno i revno ispunjavao zadaću svoju: da širi među učiteljstvom pedagošku nauku da zastupa interese škole i učiteljstva. U čednom opsegu mogao je on to negda izvršiti sam, dok nijesu potrebe bile tolike ni društveni i naučni život u narodu toliko razvit. Danas stoje prilike drugčije, i one iziskuju, da se briga za moralne i materijalne interese škole i učiteljstva prepusti drugome listu, koji će biti, što je dosada bio »Napredak«, glasilo hrv. učiteljskih udruženja. U tu se svrhu osnovao »Hrvatski Učiteljski dom«, koji će izlaziti 5. i 20. u mjesecu, a dobivat će ga predplatnici »Napretka« besplatno. Prvi broj iznosi program, koji pokazuje, da će list računajući s posebnim prilikama našega naroda zastupati zahtjeve moderne pedagogije, i tim nastojati, da u našem učiteljstvu nastavi ambiciju »Napredka«, da učiteljstvu našem podaje pobude i okrepe za neprekidno napredovanje. Daleki cilj toga napredovanja bit će slobodna škola i slobodno učiteljstvo. Slobodnu školu ipak ne će, i s pravom, da shvati samo kao hram nauke nego i kao mjesto uzgoja, kojemu je i nauka samo sredstvo; ali hoće školu slobodnu od jednostrana utjecaja, školu, kojom će upravljati samo pozvani stručnjaci, a to je i pravo. S pravom se dakle nada uredništvo, da će trijezni i napretka željni učitelji odobriti taj program i poraditi za napredak škole i učiteljstva, a tim i za napredak domovine. U svezi s tim promijenio se »Napredak« u naučno-pedagošku smotru, koja po uzoru stranih časopisa ove ruke ima više odjela sa posebnim urednikom. Glavni mu je urednik Stj. Basariček, dugogodišnji urednik staroga »Napretka«. Basariček uredjuje ujedno i odio o teorijskoj pedagogiji; odio o praktičnoj pedagogiji uredjivat će revni mladi stručnjak M. Pejnović, obzor po pedagoškom svijetu uredjivat će poznati pisac pedagoških i popularnih djela, D. Trstenjak, a književna će smotra biti na brizi sauredniku J. Škaviću. U teorijskoj se pedagogiji radi poglavito o naučnom, filozofijskom osnovu, pedagogije, no kao strogo naučni list »Napredak« s pravom istupa kao slobodni forum svakoga smjera, kojega će misli biti u naučnom pogledu utvrdjene i obrazložene. kao što se i s pravom pouzda da će trijezni sud i ozbiljna težnja za istinom piscima podati svagda pravac, koji će služiti dobru naroda i domovine. Ipak će poglavitu pažnju svraćati pedagogiji

Herbartovaca. U praktičnom pogledu obećaje se osim općenih pitanja napose gradja iz pedosihologije, školske higijene i uzgoja abnormalne djece. »Obzor po pedagožkom svijetu« i »Književna Smotra« izvyješćivat će o radu i nastojanjima učiteljstva u stranome svijetu i novijim edicijama ondje i u nas. Ovako »Napredak« obnovljen nastupa nov period, a mi mu želimo, da mu rad ne bude ovjenčan manjim uspjehom, nego je onaj, što ga je kao čedno glasilo učiteljstva postigao u svakom pogledu. Napose bi pak željeti bilo, da se i širi — ne samo školski — svijet zainteresuje za rad naših učitelja i taj rad podupre moralno i materijalno.

*

Hrvatski pripovjedači. Priredio Milan Ogrizović. (Književna izdanja društva hrvatskih srednjoškolskih profesora I. Beletistični odio. Knjiga prva.) Cijena 2 K.

Već duго se vremena u društvu hrvatskih srednjoškolskih profesora razmišljalo i raspravljalo o tome, kako bi se omladini — jer na nju se mislilo u prvom redu — podalo izabrano štivo. ne samo koliko je ono potrebno pomagalo u obuci domaće i strane književnosti, nego i da bude sredstvo za općeno obrazovanje. Omladina naša do mnogih djela naših pisaca danas teško i dodje: za mnoga i ne zna, gdje bi ih našla. Za to je valjalo misliti na izdavanje po izbor pisaca s kratkim životopisima i s uputom, koja su im djela najznatnija i gdje se mogu naći. Toj davnoj želji profesorskoga društva danas je udovoljeno; izdana je prva knjiga te omladinske biblioteke: »Hrvatski pripovjedači« lijepo priredjena i izborom pisaca i štiva i načinom. U knjigu je uzeto četrnaest pisaca (od Šenoe i Tomića do Gjalskoga i Leskovara). U poredjanju pisaca držao se sastavljač, prof. M. Ogrizović, njihovih književnih veza i smjerova rada, pa mu je u prikazima pojedinih pisaca uspjelo prikazati i razvoj naše pripovjedačke knjige, a finim osjećajem razborita i ozbiljna kritika održao je sredinu izmedju shematičnoga sistematizovanja i nesuvislosti individualnih biografija. U punoj mjeri sastavljač je zadovoljio prikazima svojim, što sam ističe, da su pisci djeca svoga vremena, a ipak donekle svaki i — svome glasu slijedi. Prikazi nijesu posve novi; Ogrizović se poslužio životopisima i studijama, upozorivši kod svakoga pisca, čiju je studiju upotrebio i gdje se može naći, a ipak se ne može reći, da njegovi prikazi bar po

načinu ne pružaju gdješto novo i ne otkrivaju novih pogleda. Napose pak pisani su ne samo s razumijevanjem — nego i s ljubavlju za knjigu i za one, kojima se u onome lijepom izboru knjiga namjenjuje. I izbor štiva zaslužuje svaku hvalu: trebalo je paziti, da ne izidje opseg knjige prevelik, a opet se nijesu mogli uvrstiti samo odlomci; toga ima i u školskim knjigama. Prof. je Ogrizović i tu odabrao srednji put, uzevši kod pisaca romana oveći izvadak, koji za sebe čini cjelinu ili je izabrao koje manje djelo romanopisca, ako ima u sebi glavne biljege autorove. Izbor nije bio lak, ali sastavljač je tešku zadaću sjajno riješio. Pomogla mu je u tom njegova književna erudicija, duboko poznavanje pisaca i najpače sigurno osjećanje za karakteristične osobine pisaca. Ovom će knjigom u velike biti udovoljeno zahtjevima, koji se mogu stavljati za omladinsku knjižnicu. No knjiga je namijenjena i široj publici: i ova će se njom moći okoristiti, pa joj se najbolje preporučuje. Tek jedno valja primjetiti. Knjiga je i lijepo sastavljena i ukusno opremljena, — ali je preskupa. Cijena od 2 krune čini se prevelika već s obzirom na mladež, koja kod nas često jedva da smogne novac i za školske knjige. Ovakova bi izdanja morala biti jeftinija, da ih može svaki bez većih poteškoća nabaviti. To vrijedi tim više, što profesorsko društvo kani izdati još i srpske pripovjedače, pa onda — što je za literarno obrazivanje prijeko potrebno — beletriste ostalih slavenskih i drugih evropskih naroda, do kojih naša omladina još teže dolazi nego do domaćih. K tome će se izdati i komentirana izdanja djela hrvatskih (— tako će već za najkraće vrijeme izići izbor narodnih pjesama, Smrt Smail-age Čengića, Teuta —) a k tome i komentari uz prijevode njemačkih, francuskih, talijanskih i engleskih klasika. Najposlije misli društvo izdati i koji esej iz teorije književnosti, studije iz filozofije, astronomije, povijesti, prirodnih nauka. No tko će to kupovati, ako budu izdanja preskupa? Preporučili bismo dakle profesorskome društvu, neka udesi, — da mu ne izidju izdanja tako skupa. Da knjizi bude proda dobra, treba da je valjana i jeftina. Onome je prvome zahtjevu Ogrizovićevom priredbom »Hrvatskih pripovjedača« udovoljeno posvema, možda će se moći udovoljiti i drugome.

*

Božićnica. Hrvatski seljački kolendar za 1908. (Cijena 50 filira.) Izdanje i tisak hrvatske pučke seljačke tiskare.

Medju mnogim našim koledarima ovaj zaslužuje posebnu pažnju: ne možda samo zato, što je to u neku ruku politički koledar. I onako je danas običaj, da i koledar bude nekakova vrsta literature, pa tu nije nova i neobična i politički koledar. Zanimljivost »Božićnice« ne leži toliko ni u tom, što je u njoj pisano od obrazovanih vodja stranke, ne leži ni u prikazanim tipovima hrvatskoga seljaštva u javnome životu, premda je to zanimljivo i pokazuje, koliko bistrih glava ima u našem seljaštvu; nego je zanimljiva u kulturnom pogledu rasprava o »državi, seljaštvu i politici«, koju je napisao seljak Franjo Koren. Razumljivo je samo po sebi, da će i pravac njegova mišljenja naginjati smjeru političke stranke, kojoj pripada, no kome se to ne mili, neka uvaži, da je to svakako bolje nego, ako čovjek nema nikakova smjera, nikakova nazora. Nikoga dakle ne bi mogli smesti ni stranački nazori, ako bi samo pokazali samostalnost suda i mišljenja, a to baš nalazimo u raspravi Korenovoju u tolikoj mjeri, koje nema svagda ni u mnogoga, koji se diči, da je obrazovan. Taj čovjek iz naroda ne samo da sudi bistro i jasno o državnome životu i političkoj borbi, o potrebi prosvjete za seljaka, nego i ondje, gdje mu pero vodi političko uvjerenje ili se ustavlja kod opreka društvenoga reda, umije mirno i trijezno suditi, mirnije od mnogoga obrazovanoga strančara, koji se ne žaca psovkom i porugom zabaciti sve, što nije njegovo. I Koren se tuži na gospodsku politiku i na nerazmjerje u društvenome položaju seljaka i gospode, ističe potrebu seljačke politike, no očito se uvijek trudi, da mu je raspravljavanje objektivno. Iznoseći potrebe seljačkoga staleža nastoji biti pravedan prema drugima. Ne će se svaki moći složiti s izvodima njegovim, no to nije ni potrebno, ali svaki će se moći veseliti, kad vidi pred sobom ovakav jasni i bistri tip našega seljačtva. To je evo u »Božićnici« zanimljivo i stoga se preporučuje napose pažnji onih, koji se još nijesu otresli sredovječne predsude o neukosti i tupoglavosti našega seljaka.

*

Saborski izbori. Zakoni o zaštiti slobode izbora, o izbornom redu i o uređenju sabora. Zagreb 1908. (Naklada akad. knjižare Gj. Trpinca. Cijena 20 fil.).

Kako je za vršenje građanskih dužnosti u prvom redu potrebno točno poznavanje zakona i kako je nadalje zakon naj-

čvršća zaštita svakome, dobro će doći ova priručna knjižica svima, koji se bave političkim životom i sudjeluju u njem, pa je stoga preporučujemo. Možda će se koji taj njom okoristiti u najskorije vrijeme.

*

Medju ostalim hrv. književnicima može se i Velimir Deželić podičiti, da mu se ime pronijelo i preko granica naše domovine. »Za privalu a bouři« — prijevod je njegova historičkoga romana, što je izišao u »Prosvjeti«, a na češki je preveden od M. Smolke (Knjihovna našeho lidu, Ročník XI. Brno 1907.).

»Matica Hrvatska« i »Društvo hrv. književnika«. Tajnik D. H. K. je u izvještaju o glavnoj skupštini taknuo i naš književni spor; no budući da navodi njegovi, sudeći prema vijestima novinskim, nijesu u svakom pogledu ispravni, a nijesmo mu htjeli učiniti krivo, ne znajući autentične izjave njegove, čekali smo, dok »Savremenik« kao glasilo D. H. K. donese službeno izvješće o skupštini, što je u broju 3. o. g. doista i učinjeno. Prema tom izvješću predsjednik društva, prof. N. Nodilo, imao je i opet priliku, da »mladu« gospodu ispriča poradi »omaški«, što su ih dosele u književnom (a u socijalnom?) pogledu učinili; ispričao ih je — mladošću i plahošću (!). Ne marimo znati, kako se mlade gospode dojmila politična izjava predsjednika o mladom još neprekijelom vinu; nama se činilo, kao da prof. Nodilo i kao predsjednik D. H. K. smatra za potrebno istupiti u ulozi pedagoga, da odvrati »plahu« gospodu od omaški, ali samo uvijeno, oprezno, da se ne bi uvrijedili, što ih je malo ukorio. Zabilježiti nam je i drugu izjavu predsjednika D. H. K., da se u »Savremeniku« ogleda slobodarsko mišljenje samo jednoga dijela književnika, ali nam je dodati, da po poznatoj metodi protivnika »M. H.« samo oni imadu pravo na slobodu mišljenja i oni, koji »slobodno« misle kao oni, a usudi li se tko imati drukčije mišljenje, nego je njihovo, makar bi ga htio, a možda i znao opravdati, već je po njihovu sudu natražnjak ili mračnjak. Na takav način umije liberalan biti i najveći silnik, jer i on može dopustiti svima slobodu mišljenja, samo traži, da se to slobodno mišljenje s njegovom voljom slaže. Zato sve i sumnjamo, da bi »Savremenik« kraj svih današnjih prilika i kraj ljudi, koji pri njem vode riječ, mogao biti slobodni forum, gdje je slobodno

svakome pristojnim načinom svoje misli izlagati, možda već zato, što se pojmovi (neke) gospode oko »Savremenika« in puncto pristojnosti prilično razlikuju od pojmova, koji u civilizovanome svijetu vrijede »na sijelu ugladjenog i pitomog društva«. Ili je i ovu misao predsjednika D. H. K., da je Savremenik slobodan forum, rodila želja, da bi tako bilo?

I izvješće tajnikovo donosi zanimljivih stvari, kojima će se kasniji prosudjivači našega književnoga spora čudom čuditi; je li moguće, da tajnik D. H. K. traži od umjetnosti, da bude afirmacija narodne biti i našega kulturnoga života, dok je poznato, da su mlada gospoda za povod sporu uzela govor predsjednika »M. H.«, da umjetnost mora biti narodna po biću, iz kojega niče, u svezi s kulturnim potrebama, koje treba da promiče, ako i samo umjetničkim sredstvima. U povodu toga govora podigla su »plaha« gospoda mlada silnu galamu protiv spona vjerskih i didaktičkih, protiv patriotskih tirada, a za čist artizam. Na strani »M. H.« bilo je svagda uvjerenje, da pravi razlozi književnome sporu ne leže u umjetničko-teorijskom stajalištu, u koliko je ono kod mladih uopće bilo jasno i određeno; isto je tako na strani »M. H.« bilo uvjerenje, da govor predsjednika »M. H.« ni po čem nije, kako se prikazivalo od protivnika, oprečan slobodnome razvoju umjetnosti. Opravdanost toga uvjerenja potvrđuje i članak predsjednika D. H. K. (Savremenik III. 1), a potvrđuje ga i izvještaj tajnikov, a tim se ujedno utvrđuje, da pravi razlog sporu leži negdje drugdje i u sasvim drugim motivima, samo ne u književnim, jer bi se kraj trijezna i objektivna prosudjivanja našlo bilo, da govor predsjednika »M. H.« ne traži od umjetnosti više, nego da bude »afirmacija narodne biti«. Onda se pod vodstvom nekih junosa jedan dio književnika iselio iz »M. H.« s izjavom, u kojoj se predsjedniku »M. H.« i uvreda nanijela, počelo se napadati na »M. H.«, njezine su edicije od onda »po višem nalogu« postale apriori zle i nevaljane, išlo se za tim, da se nepovoljnim — ne pravednim! — kritikama odvraći publika od njih i — najposlije očekivala se (i još se očekuje po »Savremeniku« III. 2) likvidacija. No što dulje spor traje, to se više pokazalo, da »mladi« svoje teorijsko stajalište o umjetnosti ne mogu opravdati; prema tomu ne mogu opravdati ni svoj istup iz »M. H.«, a ni to, zašto u njoj ne saradjuju. Na strani »M. H.« pak postoji mišljenje, da odbor nije bez opravdana razloga odbio nijednoga književnika, nijedan prijedlog ili osnovu, pa uslijed

toga je uvijek zastupao mišljenje, da će se književni spor najjednostavnije riješiti, ako književnici podnesu radove Matici; bude li koji valjani rad, (i koji je prema zadaći »M. H.«) odbijen, onda tek će se moći reći, da »M. H.« ne unapređuje, ili pače da sprečava, zdrav razvoj naše književnosti. To je mnogo puta bilo istaknuto, ali mlada gospoda to ne htjedoše, čini se, htjeli su imati nekakove pregovore i formalna sklapanja primirja, da se ne bi činilo, da oni nijesu časno izvojevali svoj boj ili da su ma u čem od svojega »stajališta« odstupili. Vrijednost ovakova primirja nikome nije jasna, jer bi se (— kraj velikoga utjecaja ličnih motiva u cijelom životu našem —) ubrzo opet našao razlog novome sporu. Medjutim se ipak osjeća, da je sadašnje stanje štetno za našu književnost, pa se često čuju glasovi, da bi trebalo naći modus vivendi. I tajnik D. H. K. smatrao je za vrijedno uprijeti prst u ovu ranu, pa javlja, da se predsjednik D. H. K. zauzeo, ne bi li došlo do mira, no da je predsjednik »M. H.« a priori odbio ponudu smatrajući D. H. K. nenadležnim, da posređuje u tom eminentno književnom pitanju.

Ovi navodi tajnika D. H. K. nijesu posve ispravni:

1. Prof. Nodilo doista je došao k predsjedniku »M. H.«, dru Gjuri Arnoldu, ali mu je naročito izjavio, da dolazi samo u svoje ime i da nema nikakova mandata; nije dakle raspravljao kao predsjednik D. H. K., te se i ne može reći, da je dr. Arnold mogao apriori odbiti ponudu, jer ni on nije imao mandata, već je i on prof. Nodilu izjavio samo svoje mišljenje.

2. Predsjednik »M. H.«, dr. Gjuro Arnold, doista je odbio onaj modus, kojim je predsjednik D. H. K. prof. Nodilo htio spor riješiti, a i taj nije odbio apriori, nego iza kako se o stvari informirao. Posredovanje predsjednika D. H. K. sastojalo se samo u tom, da razvidi, ne bi li književnici oko »M. H.« bili voljni saradjevati kod »Savremenika«; tako je sebi predsjednik D. H. K. pomišljao najjednostavnije rješenje spora; ne gledajući na to, da je prirodnije, ako se književnici vrate u »Maticu«, o čem se na strani »M. H.« uvijek govorilo i da nije taštine i suviše umišljenosti bio bi spor već i riješen, ne gledajući dakle na to, nastojanje prof. Nodila išlo je upravo u obrnutom pravcu; mjesto naime da privede iseljene književnike »Matici«, htio je prevesti »Matičare« u »Savremenik«, a tako si očito nitko ne može zamisliti izmirenje. Medjutim je prof. Arnold obećao prof. Nodilu, da će se o saradnji kod »Savremenika« informirati, ali koliko pozna dispo-

ziciju, čini mu se ovakav način rješenja spora preuranjen. To isto javio mu je i za koji dan, iza kako se informirao, u listu, držeći, da i tu stvar treba prepustiti vremenu, koje sve izravna. Ne može se dakle reći, da je predsjednik »M. H.« apriori odbio ponudu predsjednika D. H. K., što mu se predloženi način nije činio podesean za izravnjanje spora.

3. Prema tome nije prof. Arnold imao ni povoda, da smatra D. H. K. nenadležnim u ovome sporu, uostalom »M. H.« s D. H. K. i nije imala spora, pa se i nema s njim miriti, a D. H. K. moglo bi jedino posredovati između »M. H.« i one skupine, koja je uz poznatu izjavu istupila iz »M. H.«; dosele pak D. H. K. nije pokazalo, da je ovlašteno obvezatne pregovore voditi s »M. H.«, pa se zato i mora stvar doista prepustiti vremenu, koje će — i taj spor izgledati. Kako? — to ne znamo.

Matica Hrvatska.

U časopisu »Hrvatska« od 23. travnja o. g. bio je štampan članak pod naslovom »Matica Hrvatska«, u kojem se govori ponajprije o važnosti izdanja Matičinih. Veli se naime: »Izdanje Matičinih knjiga jest najvažnija naša kulturna pojava, jer se oko Matice kupi sve, što je svjesno velikih kulturnih zadataka, koji su ledbili pred očima njezinim utemeljiteljima. Kad primismo na stol Matičine knjige, obuzme nas neko čuvstvo ponosa, što u nas imade radnika na književnom polju, što imademo ljudi, koji nisu izgubili volje za rad, a to je mnogo. Pisac podsjeća tu poglavito na političke prilike naše, koje znatno otežavaju rad, budući da politička borba apsorbira cio naš život, svu našu duševnu radinost, ali nije spomenuo jedan ne baš neznatan faktor, koji drugdje knjigu unapređuje, a u nas je prije usporava. To je naša kritika: mi ćemo se i na to u narednom broju osvrnuti, a ovdje ističemo samo misao, koja nije neobična u našim prilikama ni nova, da je kraj naše sićušne, stranačke, a u velikom dijelu i prečesto zlobne kritike čudo, ako još tko piše. Pisac se na ovu stranu naše nazovi-kritike, koja osobito ponosno paradira u »Savremeniku«, nije osvrnuo; njemu su važniji politički momenti; no i tako dolazi do zaglavka: da su Matičina izdanja dokaz naše žilavosti, naše kulturne produktivnosti.

O tome će dakako protivnici »Matice Hrvatske« već apriori imati negativan sud, jer se oni još i danas drže recepta svojega

bivšega kućnog liječnika, koji im je u njihovu rdjavu stanju kao sredstvo za održanje preporučio: napadati protivnika, i ako je njegovo djelo dobro. Stoga očekujemo obećanu kritiku izdanja »M. H.« u »Hrvatskoj« s izvjedljivošću, tim više, što se obećaje, da će biti objektivna i osnovana.

Na ovo obećanje nadovezuje pisac neke refleksije, koje ovdje iznosimo:

Broj »Matičinih« članova ne raste u onom razmjeru, u kojem bi bilo očekivati. Shvaćamo i prirodjenu našu apatiju, i političke prilike, i odklonivo dapače neprijateljsko raspoloženje nekih novinara i pisaca prama njoj. Sve to doduše škodi »Matici« i narodu, sve to pruža izliku, da se netko ne začlani. Ali imade krivnje i na onim kulturnim faktorima, koji se malo ili ništa ne staraju, da šire u narodu ljubav za našom knjigom.

»Matica« imade veoma lijep broj plodnih i marljivih radnika. Sami članovi njezinog odbora gotovo su svi radnici, a onda doprinose i vanjski književnici svoj kamen. Ona uza sve umjetno stvorene opreke i »borbe« imade silno privlačivu snagu. Svaki književnik želi, da mu »Matica« izdade djelo. A svačije ne može izdati. Bez obzira sada na sadržinu ponudjenih djela, ne može radi financijalne strane.

Danas je cijena »Matičinim« izdanjima ona ista, koja je bila ottrag trideset godina, kad je izdavala 3—4—5—6 knjiga. Sada ih izdaje do 9. Tisak, papir, uvez danas je skuplji, nego li je bio prošlih godina, a članarina ista! Radi toga »Matica« ne može umnožiti svoju glavicu, kojom bi mogla jednom i povećati broj izdanja.

Ne bi li bilo valjda uputno, da ona povisi svoju članarinu na 10 kruna? Evo jedno pitanje, kojim bi se morao pozabaviti »Matičin« odbor.

Na skupštini »Matice« bilo je rečeno, da ona imade do 30 djela u rukopisu, koja čekaju na red, da se izdadu. Ta su djela većinom i plaćena. Mi za sadržaj tih djela ne znamo. Ali svako djelo zastari, pa i djelo književnosti. Ti rukopisi vremenom će izgubiti svoju vrijednost. Osim toga leži kapital mrtav. Radi tih brojnih rukopisa, ne može se primiti novih.

Ne bi li bilo uputno, da »Matica« izdade dva puta na godinu svoja književna izdanja? Mislamo, da stepen naše kulture to i zahtijeva. Kad bi »Matica« izdavala na godinu mjesto 10—11.

20—22 djela, otvorila bi široko polje književničkoj produkciji, a mogla bi objelodaniti i svoje već plaćene rukopise.

Mi se nadamo, da će uvidjavnost gospode Arnolda, Klaića i ostalih Matičara uvažiti i u pretres uzeti ove naše predloge, pa poprimiti i shodne korake, da »Matica Hrvatska« dade nov impuls i književnoj produkciji i zanimanju najširih naših slojeva za domaću kulturu.

Uvjereni smo, kad bi »Matica« pomnožila broj svojih izdanja, a tako i svoju članarinu povišila, to bi osjetila samo prodja tudjinskih knjiga. Mi kao Hrvati, bi u velike profitirali.

Nema sumnje o tom, da će se odbor »Matice Hrvatske« i na taj prijedlog osvrnuti i o njem raspravljati: ne ćemo ovdje da prejudiciramo mnijenju odbora; ipak ne će biti zgorega, ako se ovo istakne. Ponešto je čudno tražiti od »M. H.«, da dade impuls književnoj produkciji u prilikama, koje su tako desolatne, kako to pisac misli: gdje je interes ljudi toliko osvojen politikom, dosta je, ako se i ovoliko čita, koliko se izdaje, a »Matica Hrvatska« zadovoljuje u prilikama posvema, ako taj interes podržava. Nema sumnje, da bi za književnike dobro bilo, kad bi djela njihova mogla brzo doći na red, da se izdadu, ali u današnjim i političkim i književnim prilikama, čini se, jedva bi uputno bilo, da se »Matica Hrvatska« odluči na ovako brojna izdanja. Pogotovo kad se radi — o povišenju članarine. Lako je g. piscu kraj pisaćega stola povišivati članarinu na 10 kruna, pa tražiti, da se izdanja pomnože, jer on ne računa: on ne računa sa zlovoljom publike, koja svako povišivanje nerado prima, a po gotovo ne računa, kad misli, da bi se uz povišenje članarine od 6 na 10 kruna mogla izdanja povećati, pisac pače misli podvostručiti; a zar ne vidi jadan, da bi onda na pojedinu seriju otpala samo svota od 5 kruna i nije li sam rekao, da je čudo, što »Matica« uz današnju skupoću izdaje tolika djela za 6 kruna? Kakogod bi bilo željeti, da se književna produkcija povisi i da se njome suzbije prodja tudjinskih knjiga, jedva je vjerojatno, da bi se to dalo gorespomenutim načinom i u današnjim prilikama provesti. U ostalom odbor će »Matice Hrvatske« i taj glas javnoga mnijenja uzeti do znanja i sigurno sve, ako je na korist hrv. knjige i u interesu »Matice«.

*

»Savremenik« (III. 5.) donosi šablonsku »kritiku« svih »Matičinih« izdanja, koja dakako sva poprijeko odsudjuje ili u vrijednosti snizuje: Arnoldove su pjesme najslabija lirika, koja se kraj tolikih sjajnijih (gdje su?) liričkih talenata u našoj knjizi mogla naći, Tomičeva djela su »napisana u prošlim decenijama«, a nijesu ni onda imala druge pretenzije, nego da budu laka zabavna proza; jedini je našao nešto milosti pred licem velikoga kritičara »D. P.« Andrijašević, kojega radnjama fali »ona velika koncepcija i pogled na svijet« — kojim se odlikuju svi suradnici »Savremenika«. »Kolo« nije ni izdaleka ono, što su sebi pod takim zbornikom pomišljali ondašnji predlažaći, a kad nije tako, kako su oni htjeli — ne valja; to je zbirka slučajnih radnja, koje su došle do ruku »Matičinoga« odbora, ili su preštampane. Ni Ilešićeva antologija ne odgovara, slike u »Kolu« su bez programa — ta da, »Savremenik« je neovisno glasilo, pa ne mora ni »Kolo« hvaliti, s kojega su pohvalom neki manje neovisni listovi istrčali pred rudo, a dobro je, ako jedni ljudi imaju dva stovarišta za svoju robu, u jednom da hvale, u drugom da kude. »Aj moderni, aj napredni!« No podjimo dalje: Skabičevskoga »Povjest novije ruske književnosti« dobra je, makar i ne nosi najnovije »kritičke produkte ruske literarne kritike«. (Čujte samo, kako to D. P. od-sijecaj!), Scheinerova »Uredba svemira« je suvišna a da se izda — »valjda je glavno poticalo bilo lični momenat«; ta ne »valjda«, nego »sigurno«; čemu tako oprezno izricati drsku podvalu; kad već hoće tko da bude bezobrazan, zašto da se u isti čas suspreže? Brdovačkoga »Prometna politika« naći će našu čitaču publiku nepripravnu za tu lektiru — pa tako je eto svakoj knjizi našao »D. P.« nešto da prigovori. On obećaje, da će se, pošto je ovako paušalno ocijenio knjige, osvrnuti i na pojedina izdanja — a kani li ovako, neka taj posao radije ostavi. Zabadanje i prigovarivanje još nije kritika, a više od toga jadni D. P. i ne zna, a još jasniji urednik, koji mora »poštivati svačiju slobodu raspravljanja«, pa i ovakovu vajnu pisaniju uvrstiti. Nije nam na umu upuštati se u tu paušalnu ocjenu g. D. P., ali nam je istaknuti u njoj dvije lažne tvrdnje: prva, kad se veli, da su »Matičina« djela bila popularna, dok ih nije odbor, tko li, kljaštrio, a iznosi se, kao da sadašnji odbor to isto radi, a druga je, da u »Kolu« ima preštampanih radnja.

Odbor »M. H.« pod predsjedništvom dra. Gjura Arnolda, pozivao je nekoliko puta javno, neka se jave pisci, kojima je pod

njegovom upravom djelo okljaštreno — zašto se nije javio nitko? Zašto D. P. sadašnjemu odboru kao krivnju nameće, što je on odstranio? Ili će zar ovaj odbor za sve grijehe prijašnjih odbora odgovarati? A koja je radnja u »Kolu« preštampana? No gospoda oko »Savremenika« in puncto istine nijesu previše skrupulozna, makar njihov urednik ima literarnih skrupula (pače i suvišnih) na pretek. A u prigovaranju su pravi majstori, tko bi im ugodio: njihova zabadanja podsjećaju na pripovijest pod sličnim naslovom; učiniš li ovako nije im pravo, učiniš li drukčije, i opet nije. Tako su negda prigovarali, da zašto »Matica« izdaje samo povijesti i zemljopise i prirodopise i slična izdanja, danas vele: »Kako je lijepo bilo, kad je »Matica« izdavala i svjetsku povijest i zemljopis i t. d. Izdala »Matica« »Prometnu politiku«, da zadovolji važnoj jednoj potrebi našega vremena; ali što, kad bi oni htjeli najprije djelo »o državopravnom položaju prema Ugarskoj«. Da je »Matica« ovo izdala, rekli bi, da nam toga ne treba toliko, kao djelo o ekonomskim i prometnim i drugim pitanjima. Uostalom sjednite, gospodo, pa napišite: pa će se izdati; bit će bolje, nego što samo svemu prigovarate.

Najviše se D. P. spotiče o to, što »Matica« izdaje svoj »Glas«. Neka bude gosp. D. P. uvjeren, da »Glas« »Matici« vrlo dobre usluge čini, i da nije njega, mlada bi gospoda bila kud i kamo objesnija, nego što jesu: a mora li se »Matica« »u vječnim polemikama braniti«, nije sramota njezina nego onih, koji na nju neosnovano i lažno napadaju ili ako bi i što opravdano iznijeli, ne iznose, da joj koriste, već da joj — škode. Što pak »Matica Hrvatska« ide od godine do godine natrag, neka g. D. P-a glava ne boli; on neka samo ide naprijed sa »Savremenikom«; vidjet ćemo, tko će dalje doći. Ni za savijest odbora »Matičina« neka se ne brine, neka radije probudi prilično dremovnu savjest »D. H. K.«, da se prene i poradi nešto za hrvatsku knjigu; dosada još nije ništa pozitivno učinila za nju.

I to bi imao da bude ispravak!

»Molim, da biste za ljubav istini i zakonu (§ 16. z. o p. t.) na članak »Pasarić redivivus« u br. 7. i 8. ovogodišnjeg »Glasa M. H.« uvrstili ovaj ispravak činjenica«.

S ovim nam uvodom posla ugledni pedagoški i filozofijski pisac, literarni kritičar Josip Pasarić dugi »ispravak«, u kojem

veli, da se nije natjecao za tajništvo »M. H.«, da nije Ogrizoviću »kruhojalan«, jer je on prema svojoj propisanoj kvalifikaciji (— koja je po zakonu davno zastarjela —) po zasluži reaktivirani pedagog; nadalje veli, da on nikada ne napada zlobno, zlonamjerno i izvrćući, da ga vodi uvijek dobra namjera; (— koju svakom drugom priče —) da iznosi dokaze i stvarne razloge za svoje tvrdnje, (— to zna i vjeruje svaki, tko njegove članke čita! —), da se nije nikad kitio tuđim perjem, da nije istina — uopće sve, što je u članku »Pasarić redivivus« napisao dr. M. Ogrizović. J. Pasarić bio je dugo vremena urednik »Obzora«, pa zna dobro, kakovi moraju biti po zakonu o p. t. ispravci; stoga i ne će zamjeriti uredništvu, ako mu njegov polemični ispravak ne uvrsti; ne će zamjeriti ni zato, što on želi njime ispravljati činjenice (»Molim da biste . . . uvrstili ovaj ispravak činjenica«). Činjenice ili fakta ne mogu se ispravljati; jer »ispravljati« znači po Broz-Ivekoviću činiti, da što (krivo) bude pravo, a činjenice ne mogu biti krive; ne mogu se dakle ni ispravljati. Oslanjajući se dakle na to, ne može ur. dopustiti, da se u »Glasu M. H.«, koji je upravo osnovan s namisli, da utvrđuje činjenice, činjenice ispravljaju, jer bi to značilo baš obrnuto: naime iskriviti ih. A ni zakon o p. t. nije imao na umu ovakovu praksu ustanoviti svojim § 16., nego valjda, da se isprave krive i neistinite tvrdnje, a ne činjenice, fakta. Najposlije žao nam je, što moramo odbiti suradnju uglednoga i općeno poštovanoga pisca J. Pasarića, makar samo u obliku ispravka i s pozivom na § 16. z. o p. t.

Iz odborske sjednice od 28. svibnja 1908. Predsjednik javlja, da je Dragutin Ceranić iz Bošnjaka ostavio »M. H.« zapis od dvjesto (200) kruna, koji će se isplatiti nakon smrti njegove supruge. — Odboru za proslavu četiristogodišnjice doznačeno bi hiljadu (1000) kruna kao prinos »M. H.« za izdanje »Zbornika«, što ga odbor kani izdati, a isplatit će se, kad »Zbornik« bude štampan. — Ravnatelj dr. Zoch nudja odboru »Zbirku slovačkih pripovijesti« u prijevodu, isto tako zastupnik V. Perić prijevod Teokritovih »Idila«. — Budući da će se »Kolo umjetnika« za god. 1908 štampati izvan edicija »Matičinih«, štampat će se prema odluci odbora dra M. Mandića »Povijest okupacije Bosne«. — U »Kolu umjetnika« otisnut će se ove godine tri do četiri slike iz svakoga odjela izloženih slika i jedno tri skulp-

ture. Polovica čistoga prihoda ide u korist »Lade«, saveza južnoslavenskih umjetnika. — Odlučeno je, da se »Ladi« doznači hiljada (1000) kruna kao dar »Matice Hrvatske«.

* * *

U »Savremeniku« (III. 6.) osvrće se D. P. na prigovore iznesene u »Glasu« (III. 9.) na njegov »prikaz« knjiga »Matičinih«, veleći, da su pisani »žučljivim« (— valjda žučljivim, gospodine hrvatski književniče! —) i surovim tonom, kakovim da se odlikuje uopće pisanje »Glasa«. Gospoda oko »Savremenika« vrlo su osjetljiva, kad se njihove kože tiče, a nemaju nikakvih »skrupula« u pogledu tona, kad na druge navaljuju, premda su baš oni ustali u nas, kako je za svoje otadžbenike rekao M. G. Conrad, kao »die Bauern in der Literatur«, i unijeli u kritiku našu ton, kakova nije nikad bilo. Odgovori li tko na njihova zabadanja, onda opsuju protivnika, da je on surov i prost. Ona stara: Reci, da ti ne reče! Za njihovim se tonom nijesmo povelili i ne ćemo se povesti, pa ni ovim nas načinom ne će zavesti na prostote i psovke, kojima obiluju stanoviti listovi protivni »M. H.«, ali ćemo svagda odlučno odbijati njihove nedolične napadaje. I cijeli naš književni spor lakše bi se riješio, kad ne bi baš sa strane protivnika (die Bauern in der Literatur!) dolazili prigovori u tonu, kojemu mnogo manjka do evropejštine.

Gospodin D. P. se žali, što se tobože nijesmo osvrnuli na njegove »stvarne prigovore«, nego samo na »letimične domjenke« — neka nam oprost, što se već ne snalazimo, te ne znamo, što je u »Savremeniku« pisano ozbiljno i promišljeno, a što je samo na laku ruku izbačeno. Istaknuli smo u našim prigovorima dvije lažne tvrdnje gospodina D. P., da sadašnji odbor kljaštira djela i da ima u »Kolu« preštampanih radnja. O ovom drugom prigovoru veli, da kako je to silni grijeh, ako je to rekao, jer da ima i većih prigovora »Matičinom« odboru, kao da je kraj njih gdjejoja — malena laž dopuštena. Gosp. D. P. u tom prigovoru ne vidi ništa važna, a zaboravio je, da je jedno od najvažnijih sredstava za napadaj na »M. H.« bilo, da nema nikakvih novih djela i da samo preštampana stara. Kad toga ne bi bilo, doista bi prigovor gosp. D. P. bio jako bezazlen, sve kad bi i bio istinit. Ali g. D. P. se brani da nije lažno pisao, veleći doslovno: »Kuzmanovićev »Jaz« već je prikazivan, već je poznat, dakle nije isključivo »Matici« namijenjen rad, nego

ga je javnosti već odavna poznatog »Matica« odštampana u »Kolu«. Ta zaboga, ako ovo nije skrajnje izvraćanje, onda ga već nema: — ili gospodin D. P. naprosto ne zna, što znači preštampati. Trebalo se dokazati, da je koja radnja već bila štampana, i da je u »Kolu« po drugi put štampana (denuo typis exprimo, wiederdrucken znači preštampati), a on dokazuje, da je već bila prikazivana i da ju je »M. H.« odštampana. Koliko sofisterije u tako malo riječi! Ovako se ipak ne bi smjelo da radi. Ali da — gospodinu D. P. su to samo »nuzgredni gotovo formalni prigovori«. Tako ozbiljno gospodin D. P. shvaća istinu i objektivnost. Poznaje li on malo djelce od dra. Jul. Bachema: Allerlei Gedanken über Journalistik? Tamo ima na str. 15. ova riječ: »Auch bei der grössten Vorsicht kann es passiren, dass eine ungerechte Beschuldigung in die Zeitung gelangt. Ein Redakteur, der eine als ungerecht erwiesene Beschuldigung nicht ohne Umschweife zurücknimmt, streicht sich selbst aus der Reihe der Gentlemen«. To bi mogao g. D. P. — jer to vrijedi za svakoga, tko se bavi javnim radom — dobro zapamtiti, a ne bi škodilo, da to zapamti i urednik »Savremenika«, pa će nestati bar polemike oko ovakovih na oko »formalnih« prigovora.

Jednako se brani D. P., da nije lažna njegova tvrdnja, kao da sadašnji odbor kljaštira ma isto na djelima pisaca. I opet se brani sofizmom, dokazujući, da su se negda djela kljaštrila i nabraja neke primjere (Kozarca, Novaka). U našim prigovorima na osvrt gosp. D. P. nigdje nije kazano, da se u »Matici« nije kljaštrilo, niti smo mi poricali toga. Mi smo poricali, da je sadašnji odbor za prijašnja kljaštrenja odgovoran i rekli, da je krivo, ako se prikazuje tako, kao da isto čini sadašnji odbor. G. D. P. na ono prvo odvrća, da je »većina sadanjsa odbora bila i u prijašnjim odborima«, što naprosto nije istina, a i da jest, ne dokazuje ništa, budući da je za predsjednikovanja Arnoldova ona praksa dokinuta. Uzalud se dakle razmeće D. P., da je tobože i »Glas« priznao, da je kljaštrenja bilo, dok ga je sadašnji odbor dokinuo, — jer se i ne radi o tom, je li ga bilo, nego o tom, da li ga sada ima. O tom pak, da je prikazivao (kako se jasno razabira iz »Savremenika« III. 5. str. 317.) stvar, kao da ga ima i sada, gospodin D. P. — mudro šuti. U spomenutom pak broju »Savremenika« veli se, da su nekoć »Matičine« knjige očekivane izvjedljivošću, a bilo je to onda, kada

»se još nijesu kljaštrila djela, koja će »M. H.« izdati, kada se je smatralo najvećim uspjehom i dikom da koji hrvatski književnik udje u »M. H.« svojim djelom« »to je bilo onda« »Danas su te prilike posve promijenjene« i t. d. Što slijedi iz toga konteksta? Da gosp. D. P. današnjem odboru spočitava, da on kljaštri djela, koja će »M. H.« izdati, a ne mogući to dokazati, predbacuje mu stvari, koje se pod današnjom upravom nijesu dogodile. Zar misli, da će i sadašnji odbor nositi odgovornost za sve grijehe — »otaca svojih«? Ili zar nije dosta da mu je kao baština ostao literarni spor? Ili zar su i to samo »gotovo formalni prigovori«? Ostajemo dakle kod toga, da je D. P. u svojem »pričaju« napisao dvije lažne tvrdnje, a u »nekoliko riječi odgovora« u »Savremeniku« (III. 6.), još ih je potkrepio. Dok budu ovakovi »Bauern in der Literatur« — a ne gentlemeni vodili glavnu riječ, ne će biti moguće saniranje naših književnih prilika, u kojima se »nuzgredno« i »gotovo formalno«, a zapravo lakomisljeno prigovara.

Najposlije se D. P. žali, da »većina hrvatskih književnika i najbolja naša savremena književna izdanja moraju apelirati na privatnu i knjižarsku nakladu«. Ako je tako, nije tome kriv odbor, koji nije dosele nijedno valjano djelo, ako je bilo za »Maticu«, odbio, nego je kriv — prkos njegove gospode drugova, koji u umišljenosti svojoj misle, da će »M. H.« propasti, ako je oni ne podupru. U koliko pak to nijesu postigli svojim istupom, misle, da će »nuzgrednim gotovo formalnim prigovorima« postići. Ali se varaju kruto .

* * *

Ljubljanski »Zvon« sa zadovoljstvom bilježi, da se »Glas Matice Hrvatske« osvrće na slovenske književne i uopće prosvjetne pojave. Spominje dra. Ilešića i dra. Tominška, koji su svojim prinosima naš list ukrasili — a mi se nadamo, da ne će biti ni posljednji ni posljednji put.

*

»Navala« na Gjalskoga. Na moje pisanje o Gjalskom u posljednjim prospektnim brojevima »Glasa M. H.« osvrnule su se žestoko najprije dnevne novine (»Pokret«), a onda »Savremenik« dovodeći s onim mojim pisanjem u svezu i odbor

»M. H.« i njezina predsjednika Arnolda. To je posve neopravdano i neumjestno, jer ni odbor ni predsjednik »M. H.«, nisu ni sudjelovali kod onoga pisanja, niti na nj ikako utjecali.

Što se tiče same »navale« na Gjalskoga, rado priznajem, da imadu pravo oni »Matičini« i moji prijatelji, koji su mi još prije, nego se je mojoj »navali« u javnosti prigovorilo, kazali, da je onaj uvod s Gjalskim bio suvišan i neumjestan, i to tim više, što tobožnjim braniteljima i prijateljima Gjalskoga nije vrijedno davati ni prividnoga povoda, da uzmognu nastavljati neprestano svoje dosadno zabadanje, izvracanje, pače i laganje.

»Narodne pjesme« dr. Drechslera. Primili smo drugu knjigu »Književnih izdanja« društva hrvatskih srednjoškolskih profesora: »Izabrane narodne pjesme« (I. Junačke) u redakciji dr. Branka Drechslera. Već smo prigodom prve knjige o hrvatskim pripovjedačima koju je složio dr. Milan Ogrizović, razabrali, da bi ove edicije mogle popuniti znatnu prazninu naše školske književnosti. Izdanja su zaista vrlo liepa, pa će ih s velikom korišću moći upotriebiti i oni krugovi, koji su već odavna stresli sa sebe prašinu srednjih škola. I ova Drechslerova knjiga složena je s liepim popratnim aparatom, koji se od ovakovoga izdanja smije očekivati, ali ipak jedno ne možemo da ne prigovorimo, a to je srpski karakter ovih junačkih pjesama. Kad hrvatski djak prouči ovu knjigu, on će i nehotice doći do uvjerenja, da su narodne junačke pjesme zapravo samo srpske. A, kako i ne bi došao, kad mu se turaju u ruke samo bajke o carici Milici, o Lazaru, o Milošu Obiliću, o kralju Vukašinu, o Urošu, Vuku Brankoviću, vojvodi Vladeti, Gjurgju Smederevcu, o Jakšićima, o Zmaju Ognjenom Vuku, o Kosovki djevojki, o majci Jugovića, i o koječemu drugom. I ne samo to, nego sav historički komentar zabavlja se gotovo jedino srpskom povješću. Je li to bila svrha izdanju? S ovoga stajališta držimo, da je edicija posve promašena. Ni Srbi, a ni Mađjari ne bi ovakove edicije nikada dali u ruke narodnoga podmladka. I s podpunim pravom. Tako se ne odgaja mladež u nacionalnom duhu.

Rado priznajemo, da je urednik knjige nastojao donekle koristovati se i hrvatskim izdanjima, ali ni tu nije bio osobito sretne ruke, jer je i opet nailazio s neznatnim izuzetkom gotovo na same srbske motive. Da se ne bi pomislilo, da smo tjesno-grudni, pa da tražimo u izdanju junačkih narodnih pjesama

jedino motive o hrvatskim narodnim junacima, to dodajemo, da se je moglo izdati i nekoliko srpskih pjesama, ali recimo: samo onoliko, koliko su u Drechslerovu izdanju regadirane, — hrvatske.

Po Drechslerovu izdanju naš djak eto ne će ni saznati, da naš narod pjeva o Karlovićima, o Zrinjskima i o mnogim »Hrvatima«, a to se ne da ničim ispričati. Pa onda: gdje su ostale tolike hrvatske muhamedovske pjesme, od kojih je sama »Matica Hrvatska« izdala dvije debele svezke? A zar se o Ivi Senjaninu nije moglo naći ništa osim njegove »Smrti?« A zašto baš smrt?

Kako dr. Drechsler stoji pod utjecajem srbskih edicija, vidi se po pjesmama »Braća i sestra« i po »Bog nikomu dužan ne ostaje«, koje je uzeo dakako iz Vukove zbirke, premda je u hrvatskim izdanjima mogao naći bezbroj i boljih i ljepših varijanata istoga motiva. Sâm dr. Bosanac izdao je u prvoj knjizi »Matičinih« hrvatskih pjesama prvu pjesmu u dvije redakcije (»Braća i sestra« i »Mrtvi pohodjani«) sa tri varijante, a drugu: »Bog nikom dužan ne ostaje« u tri redakcije sa 27 varijanata. Nije li to dakle neoprostiv grijeh? Zašto da se jednom internacionalnom motivu, koji se krije u ovim pjesmama, i kojih mi imamo silan broj čistih hrvatskih, daje pred hrvatskim djačtvom srbski karakter? Zašto da ide po sestre »Jovan«, kad se on u Alačevićovoj zbirci iz dalmatinske Podgore zove »Trator, dite mlado«, a pjesma ničim ne zaostaje za Vukovom?

Druga pjesma o mladoj Pavlovići doduše ni u Vukovom izdanju ne nosi nikakav srbski karakter, ali zašto da se uzima srpsko izdanje, kad je i Pavlinovićeva i Pletikosićeva varijanta (iz okoline trogirske) najmanje tako dobra kao Vukova? A onda u hrvatskim inačicama nose ženske krasna imena »Divojke Ljiljanke«, »dilber-Andje«, »Lipe Mandaline«, a s neba se spušta kao ptica golubica »blažena djevica«.

Neshvatljivo nam je nadalje, zašto u legendarnom ciklusu nisu upotrebljene još neke divne pjesme iz »Matičine« prve knjige, koje bi i te kako pristajale u školsku ediciju? Valjda samo zato, što ih Vuk nije poznavao? Kako smo nesamostalni i robski!

A onda još nešto! U Drechslerovu izdanju nalazimo preko deset najdužih pjesama, koje su se i dosad nalazile u čitankama naših srednjih škola. Šta to onda znači? Zar se time daje sred-

njoškolskim profesorima u ruke priručna knjiga, koja će im pomagati, da prošire obzorje svojih pitomaca?

Kad će Drechsler već uzimao iz Miklošičeve »Volksepik der Kroaten«, zašto nije odabirao one, koje sadržinom nose na sebi biljeg hrvatski? Pod brojem 27. našao bi motiv pun liepoga hrvatstva. Čistih hrvatskih junačkih pjesama mogao bi se naći dobar broj u mnogobrojnim hrvatskim izdanjima, koje često ničim ne zaostaju za Vukovima. Ali se ovdje očito radilo o komoditetu ili o sugestiji, pod kojom stoje na žalost mnogi naši slavisti ne nalazeći u sebi snage da misle svojom glavom, ni energije da kažu nešto drugo, nego što su prije njih drugi kazali. U izdanju hrvatskih srednjoškolskih profesora za hrvatske djake trebalo se sasvim nešto drugo pokazati nego što se faktično pokazalo. Ovaj se grijeh ne da okajati. Nadamo se zato, da će drugo izdanje drugačije izgledati.

SEDAMDESETGODIŠNJICA VATROSLAVA JAGIĆA.

Njegovo tajnikovanje u »Matici Hrvatskoj«.

U ponedjeljak, dne 6. srpnja, proslavljena je u Beču sedamdesetgodišnjica našega zemljaka i slaviste, dr. Vatroslava Jagića Varaždinca. Ovom proslavom učinjen je poklon jednom hrvatskom geniju, koji se je samotvornim svojim mnogogodišnjim radom na polju slavenske filologije učinio stožerom, oko kojega se gotovo četiri decenija kretala sva slavenska nauka ove struke. U velikom svijetu osvijetlao je time Jagić ime svomu narodu, jer svoje hrvatsko porijeklo nije nikada tajio, nego se njime dičio i ponosio. U njegovoj kući govori se još i danas kajkavski. Čast njemu! Kao mlad čovjek od 34 godine pošao je iz Zagreba u svijet, da na odeskoj, berlinskoj, petrogradskoj i bečkoj univerzi predaje slavensko jezikoslovlje evo potpunih 36 godina. Od danas živjet će kao privatni naučenjak, da nastavi redigiranje svoga Archiva i završi svoj životni rad sa »Slavenskom enciklopedijom«.

U nizu bezbrojnih članaka i studija, koje su napisane diljem Slavenstva prigodom njegova sadašnjeg silaska s katedre bečke univerze, uzeo je evo i organ »Matice Hrvatske« da s nekoliko riječi osvježi uspomenu na Jagića kao nekadašnjega — tajnika »Matičina«.

U društvenom zapisniku od 8. listopada 1871. položio je Ja-

gić svoju tajničku čast, odlazeći u Odesu. Odbor »Matice« popratio je ovaj odlazak ovim riječima: »Ovo položenje tajničke službe uzimlje odbor na žalosno znanje, uvažavajući veliki gubitak, koji je snašao »Maticu« odstupom toli umna i revna tajnika. Na uspomenu njegovih lijepih zasluga, te umna i obzirna rada, kojima je poslove »Ilirske Matice« vodio do blizu osam godina, zaključio odbor jednoglasno, da se dru. Vatroslavu Jagiću prigodom ovoga odstupa stavi u zapisnik vruća zahvalnost i zasluženost priznanje«.

Jagić je dakle vodio tajničke poslove naše »Matice« pod predsjedništvom Ivana Mažuranića, a potpredsjedništvom Matije Mesića od god. 1862.—1871., dakle u ono znamenito doba drugoga preporoda narodnog, kad se osnivala Akademija i pokretao »Vijenac«. Jagić je bio onaj, koji je s Račkim i Torbarom — uz materijalnu potporu »Matice« — pokrenuo »Književnik«, preteču Akademijskih izdanja. On je vodio tajničke poslove, kad je god. 1863. »Tisućnicom« proslavljena tisućgodišnjica slavenskih apostola. Kao mladić od 25 godina uhvatio se tu Jagić u kolo s Račkim, Kukuljevićem, Mesićem, Preradovićem i Trnskim, dokazujući već onda, da će se izvitati homo ad unguem factus. Za doba njegova tajnikovanja složena je i »Zrinjska zvijezda« god. 1866. u spomen tristagodišnjice hrvatskoga Leonide.

Za god. 1863. i 1864. štampao je Jagić u prilogima »Književnika« izvještaje »Matičina« rada, što ih je čitao u glavnim skupštinama društvenim.

Kao tajnik »Matičin« i član Akademije odmah od njena osnutka god. 1867. (kao mladić od 29 godina!) imao je Jagić pune ruke posla pri spajanju ovih dvaju narodnih instituta, te su svi izvještaji u »Matičinim« sjednicama kao i u glavnim skupštinama u glavnom teretile njega. Njegovoj bistrini, savjesnosti i rodoljublju imamo da zahvalimo za mnogu dobru i hladnu odluku ondašnjih burnih sjednica. Glavna skupština »Matičina« od 25. travnja 1868., koja je imala odlučiti o združenju »Matice« s Akademijom, odgodila se samo poradi toga, da se iscrpni izvještaj tajnika Jagića uzmogne stampom rasturiti među članove, ne bi li se time došlo do što boljšeg suglasja i konačnog rezultata. I tako 29. lipnja bude zaključeno, da »Matica« preda svekoliko svoje književno djelovanje Akademiji na samostalno izvajanje, a samo glavnica i zaklade »Matičine« imaju ostati u rukama »Matice«, koja će svoj čisti prihod stavljati Akademiji

na dispoziciju. I tako izadje početkom god. 1869. na svjetlost »Vijenac«, za koji je Matica imala jamčiti cijelim svojim prihodom, dok se nekoliko godina kasnije Matica opet nije ocijepila od Akademije.

O svim nebrojenim sjednicama Matičinim, u kojima se raspravljalo, da li će Matica u svojoj režiji voditi »Vijenac«, ili ne će, pisao je Jagić zapisnike zamjernom hladnoćom i postojanošću. Čovjek njegova temperamenta i poleta morao je za taj suhi posao nalaziti snage zaista samo u svojoj neobičnoj zdušnosti i požrtvornosti.

Posljednja sjednica, kojoj je Jagić vodio zapisnik kao Matičin tajnik, držala se 3. rujna 1871. Iza njega izabran je tajnikom Ivan Zahar.

Kao član-radnik »Matice Hrvatske« javio se Jagić iz Beča prije dvadesetak godina knjigom o starijoj »Ruskoj književnosti«, koja je napisana osobito lijepo i sa svom intimnošću, kojom moderni literarni historici umiju zasladiti i približiti nam na dohvrat ruske tipove davno prošastih vremena. Vječna šteta, da nam nije poslao i nastavak ove književne povijesti. U ostalom, Jagić je u ovom stilu vrlo malo pisao. Njega je više zanimala filologija i starija književnost, nego li novija literarna historija, koju je oplodjivao jedino iscrpnim recenzijama o djelovanju drugih radnika, pokazujući kao trenutačnim varnicama na nove putove i staze. Ovaj njegov — da tako reknemo — »oplodjujući« rad donio je slavenskoj nauci upravo toliko koristi, koliko i samotvornost njegovog naučenjačkog truda. A u tom je Jagić jedna od najkrupnijih ličnosti, što ih je ikada rodilo Slavenstvo.

Organizacija znanstvenoga rada. Neumorni kulturni radnik u Slovenaca, dr. Fran Ilešić, sazvaio je za dne 24. pretprošloga mjeseca sastanak o organizaciji znanstvenoga rada. Bila su pozvana sva znanstvena društva i pojedinci, koji se zanimaju naukom. Nakana dičnoga predsjednika »Matice Slov.« ne samo da je plemenita, nego je za male narode — malo životno pitanje. To su shvatila i naučna društva i pojedinci, te se odazvaše pozivu u velikom broju. Sazivač je zanimljivo i temperamentno izvjestio o sadašnjem stanju znanosti u Slovenaca i pokazao, kako su se najveće znanstvene institucije razvile iz manjih društava, i u narodu svojem postale kulturni faktor; spomenuo je i takova učena društva, koja nastadoše darom pojedinaca, ali

i za njih vrijedi isto: ona će u narodu svojem odlučivati, utjecati na njegov razvoj tek onda, kad se njihovo neorganičko postanje prilagodi potrebama i kulturnim težnjama naroda, — ili drugim riječima, kad stupe u organičku svezu s cijelim narodom. Onda će živjeti u njem, kao da su iz njega samoga nikla. Ta misao, ako i nije bila izrečena, sigurno je lebdila pred očima sazivaču, dru. Ilešiću, kojega nastojanje ide za tim, da oko »Matice Slovenske« okupi sve kulturne radnike svoga roda. Tim većma se moramo čuditi izjavama dra. Grošelja, kad tvrdi, da je sav znanstveni rad prilagodjen narodnim potrebama, a bez velike svjetske sveze, jednodnevan; on se čini se klanja nekakovu idolu »znanosti«, nekakovoj abstraktnoj znanosti, koje organi su samo veliki svjetski jezici — a zaboravlja, da se je znanost svagda rodila iz prilika, koje su je tražile i da je bilo i vrijeme, kad su i ovi prvi tek postajali organi njezini. S toga krivoga stajališta morao je doći i do krivih pogleda, kao n. pr. kad veli, da je narodni govor samo za »narodno-romantične znanosti (povijest svoga naroda i sl.); u svem ostalom može biti narodni govor samo »informativan« organ. Bilo nam je mило, da ovi nazori nijesu prevladali i da je tim ujedno odobrena i misao, koja je u razvoju znanosti Slovenaca dosta smetala: da naime učenjakom postaje čovjek tek onda u pravom smislu, ako uspiše njemačkim ili francuskim jezikom djelo, kao da je svrha obogaćivati tuđu književnost, a ne stvarati svoju. Nije doduše prihvaćena ni Ilešićeva misao, da se organizacija provede u krilu »Mat. Slovenske«, ali je zaključeno, da se iz svih naučnih društava izašalju zastupnici u centralni odbor, koji će znanstvenom radu podavati i inicijativu i direktivu. Očekujemo, da će do toga saveza znanstvenih društava što prije doći i uvjereni, da će biti na korist naučne knjige, srdačno se veselimo!

*

Sjajno izdanje Kranjčevićevih pjesama. Društvo hrvatskih književnika odlučilo je o 25-godišnjici Silvija Kranjčevića izdati sjajno izdanje odabranih pjesama njegovih. Pjesama će biti oko trideset, većinom još neštampanih, a izdanje će biti ilustrirano. Cijena bit će 20 K po komadu: čisti prihod je namijenjen pjesniku. Tko želi djelo nabaviti, neka se što prije prijavi D. H. K.

Silvije Kranjčević bez sumnje je jedan od prvih naših pjesnika, pa je vrijedno, da D. H. K. ovim izdanjem prodiči njegovu

75-godišnjicu, a i nakana je lijepa — tom mu prilikom namaknuti neke vrsti narodni dar. S toga gledišta preporučuje se ovo izdanje samo po sebi. Ipak se ne možemo oteti prigovoru, koji vrijedi ne samo za ovo, nego za većinu naših poduzeća ove vrsti: troškovi opreme i izdanja biti će toliki, da će za narodni dar ostati jedva što; pogotovo ako se izda djelo samo u 300 primjeka. Možda bi se to bilo dalo i bolje udesiti, da proslava bude jednako sjajna, a narodni dar da bude više nego — milostinja?

Je li »Glas M. H.« polemičan? Ima i medju prijateljima »M. H.«, koji kao da zamjeraju »Glasu«, što se toliko bavi polemikom. Koji tako misle, ne prosudjuju pravo naš položaj. »Glas« je osnovan u svrhu, da bude organ društva. Bilo je naime vrijeme, kad je cjelokupno novinstvo bilo u zakupu protivnika »Matičinih«, oni su odonud pravili »Stimmung« protiv »Matice« i njezina odbora, a ova nije imala, gdje da se brani; ako bi se na krive izvještaje i neosnovane napadače poslao ispravak, kako je već običaj, dodali bi tome protivnici svoje primjedbe — samo da se vidi, da su oni u pravu. Tako se stvarao nepovoljan sud o »Matici«, te je upravo sreća bila, da je osnovan »Glas«, kojemu je kao jedna od prvih dužnosti nametnuta: budno paziti, što štampa javlja o društvu i njezinu odboru, te ispravljati neispravne vijesti. Kakove su prilike naše i previše je toga posla. Ali nama nije do inata, niti smo uveli stalnu kao stalnu rubriku: polemiku; ni »M. H.« ni odboru nije do toga, da s kim vodi makar književni rat; nije mu do polemike same, jer je za kulturni rad. Ali kad bude napadnut, mora se braniti; naša rubrika i pokazuje ovaj defenzivni značaj: na obranu! Nije izazov na našoj strani. Stvarnu kritiku i mirno raspravljanje o književnim pitanjima, ne samo da bismo rado slušali, nego smo ih se već zaželjeli — kao koji ih davno ne čusmo. Ali kad je kritika u rukama ljudi, koji se ističu jedino zlobnim i oštrim jezikom, a često i u rukama književničkih analfabeta, kad se »D. H. K.« etabliralo kao tabor protiv »Matice«, onda nije čudo, ako moramo toliko polemizirati, što u današnjem životu znači: natezati se s protivnikom. Nema čovjeka, tko bi to mogao držati za dobro i lijepo, ali je posve krivo, ako se zato kaže, da valja napustiti svaku polemiku. Da nije publika toliko povodljiva i da ne vjeruje u većini slučajeva onomu, koji najviše viče, mogao bi čovjek mirno proći mimo svih navala i napadača. Ali protiv-

nici upravo računaju s tim, da — semper aliquid haeret i služe se lakovjernošću publike. O tom dakle je li polemika potrebna, ne može biti sumnje: ona je u književnome životu isto što u pravnome obrana svojega prava, po kojoj se mjeri životna snaga, sposobnost naroda i pojedinca. Zlo je, ako je ona samo — polemična. Ne će biti zgoroga, ako ondje iznesemo glavne misli iz članka pokojnoga Dinka Politea: Kritika i polemika (Obzor od 24. stud. 1900.) koji je jednako aktuelan i sada, premda se od onda stari urednik Obzora, I. P., pomladio. U tom se članku kaže:

»U nas se je razmahala polemika medju tako zvanim mladima i tako zvanim starima, jer da o pravim starima i o pravim mladima ne može i ne smije da bude govora, to smo već dokazali. Je li ta polemika zlo? Mi mislimo, da nije, to jest, da ne bi bila, kad bi se kretala u onim granicama, u kojima bi se po samoj naravi stvari imala kretati. Ali na žalost nije tako. Što bi morala biti polemika takve vrsti? Morala bi da bude u isto vrijeme i kritika.

U nas naprotiv ona boluje od raznih bolesti. Najprije mjesto da bude uvijek kritika, izvrgla se je pretežno u ličnu zadjevicu i napadaj, osobito na onoga, koga samozvani mladi smatraju glavnim rušiteljem tobožnjega modernoga pravca. Drugo, u polemiku su se umiešali neki, koji ne samo da ne spadaju u odabrane, nego s pomanjkanja književne naobrazbe, nisu ni zvani, da o književnim pitanjima razpravljaju. Treće, što čini čitavu ovu polemiku klimavom i ne dopušta, u koliko je ona i kritika, da se razvije, jest sterilnost tako zvanih mladih. Oni ne produciraju, nego samo kritizuju, ili sebi utvaraju, da kritizuju. Na taj način kritika, koju vode stari, nema dovoljno objekta: ona često mora da bude samo kritika kritike, pa da suzbija neosnovane navale, mjesto da i ona sama navaljuje.

Pošto je naš javni život mnogo pretrpio odatle, što su se polemike znale izvrći u lične navale i obrane, to se mnogi boje današnje književne polemike i a priori ju osudjuju. Po našem shvaćanju imaju krivo; pa mjesto da ju osudjuju i smatraju, ako ne nekom nesrećom, a to barem nekom dangubom, imali bi pozvati samozvane mlade na sdušno shvaćanje zadaće, koja bi imala biti namienjena ovakovoj polemici. Rekosmo: ovakova polemika imala bi biti kritika, kao što i jest po našem mnijenju od strane starih, unatoč poteškoći, na koju oni nailaze s toga,

što im samo zvani mladi ne pružaju dosta gradiva svojim književnim djelima. Kritika je pak važna grana književnosti; i to kud i kamo važnija, nego što misle neki od onih, koji su se htjeli da u ovu polemiku umiešaju. Kritika sama, ako ju vode književnici, dorasli toj zadaći; književnici obskrbljeni dovoljnim znanjem; osobito pak ako ju vode s objektivnim kriterijima, od sebe može da bude važno i uplivno književno djelo.

— — — kritika zahtieva mnogo spremne; takove o kakovoj u nas mnogi samozvani mladi nemaju ni pojma. Ima ih u nas, koji misle, da kritika nema stvarati; pa nesposobni za svako stvaranje, daju se na kritiku i počinju, da tako rečemo, svoju literarnu karijeru sa kritikom, kao da je to neka igračka. Drugi je zaključak kako kritika, ako može i mora da stvara, opet nije dostatna, da ona sama ili stvori ili obori jedan književni ili umjetnički pravac. Je li dosadanji pravac naše knjige pogrešan, to može kritika da dokaže i da razjasni; ali da taj pravac obori, hoće se druga knjiga, s drugim protivnim ili oprečnim pravcem, boljim i ljepšim od prvoga. Kritika i kao stvaralačko književno djelo mora da ima svoje uporište. Što nam naprotiv nudjaju naši samozvani mladi? Oni nam ne daju djela književne vrijednosti, iz kojih bismo vidjeli, kakova bi morala da bude ta njihova mlada knjiga. Oni nam daju jedino samozvanu svoju kritiku ili bolje svoje navale i svoje prazne programe. Oni kušaju, da bi srušili; ali ne stvaraju; negativnosti je u njih, koliko hoćeš, ali pozitivna nema ništa; snuju, ali ne djeluju.

Na taj način ne samo, da su oni sterilni, nego i sama njihova samozvana kritika postaje sterilnom, postaje polemikom bez pravoga kritičnoga duha, bez književne vrijednosti. I takozvani stari kritizuju; ali ne samo da njihova kritika, možemo nekim zadovoljstvom to iztaknuti, u sebi ima i književne vrijednosti, pa je u prvom smislu rieči kritika, nego i stvaraju druga književna djela» — — —

— »Kritizujući na svoj način književne proizvode tako zvanih starih, s namjerom, da ih sruše, samozvani mladi zovu tu svoju kritiku ili polemiku borbom »slobodnih književnika proti kliku reakcionarstva i farizejstva«. Mi pratimo s najvećom pominjom sve ono, što su u zadnje doba, otkada je naime zapodjena ova borba, proizveli naši stari. Mi bismo htjeli, da nam se kaže, gdje je ta pjesma kojega bilo od tobožnjih starih, koja je farizejska ili reakcionarna. (To pitamo i danas još! Op. ur.)

Naravno, da bi se prije trebalo dobro sporazumjeti o značenju tih rieči. Nu i tumačeći ih onako, kako mislimo, da ih naši samozvani mladi tumače, mi ne nalazimo ništa ni reakcionarnoga ni farizejskoga ni u jednoj od onih zbiraka, koje je takozvana stara škola u zadnje doba izdala na vidjelo. Samozvanim mladima može ne biti mило, ako se pjeva domovini i idealnoj ljubavi; ako produkcije naših književnika zaziru od onoga, što je ogavno u realizmu, pa teže za idealiziranjem samoga realizma; ako vjeruju u moć ideala i ovi za njih još imaju neki čar; ako misle, da zadaća književnosti i umjetnosti mora biti moralna i patriotska. To im ne može biti mило; taj pravac mogu osudjivati; ali ne smiju ga nazivati ni reakcionarnim, ni farizejskim. To nije kritika; to je donekle uvreda. Imate li razloga za obranu svoga pravca izadjite s njima na vidjelo i producirajte književna djela u suglasju sa svojim umjetničkim i književnim dogmama. Ali ako vi zovete farizejcima i reakcionarcima one, koji zastupaju književni pravac, s kojim vi niste sporazumni, mjesto da taj pravac pobijate oružjem zdrave kritike, onda vi možete biti sve, ali niste — slobodni književnici.

Naši si samozvani mladi utvaraju, da su ljudi slobode i napredka; ali slobodu hoće za sebe, dočim je drugima posve poriču, a napredak im sastoji u prihvatu nekih sporadičnih misli, koje su za čas u tudjini nikle i odmah zahirile.« — — —

»Prigovor o reakcionarstvu jest fraza bez smisla. U takove fraze spada i ona »slobodni književnici«, kad god hoće da prigovore »reakcionarcima« i farizejcima, pozivajući se na sud jednoga svećenika o Preradoviću. Mi sigurno znamo, da onaj svećenik nije izrekao onaj sud; ali da ga je izrekao, mi ga ne bismo dielili, pa ga ne bi dielila u obće najprimitivnija naša književna kritika. Ali mi pitamo: za što da se i onakov sud ne dozvoli? Gdje je onda sloboda? »Slobodni književnici« hoće da sve kritizuju; ali tu slobodu ne dozvoljavaju drugima. Je li onaj sud kriv — a po našem mnienju jest — onda ga treba objektivno pobiti: ali ne krstiti ga nekim deliktom. To nije sloboda. Za nas Preradović je veliki pjesnik. Njega i Mažuranića mi stavljamo uz Byrona, Victora Huga, Manzonia i Goethea. Ali opet nitko nije tako velik, da je nad svakom kritikom, osobito, kad je ta kritika plod uvjerenja. — — —

»Samozvani mladi će misliti, da su nas ovdje uhvatili u protuslovlju, jer da mi u jednu ruku branimo slobodu kritike,

a u drugu ruku prigovaramo njihovoj kritici, naperenoj proti obćenito priznatim književnicima. U istinu, mi prigovaramo njihovoj kritici, ali baš za to, što nije prava kritika, nego depravacija kritike, nego nedostojna polemika. Neka njihova kritika bude književno djelo; a mi ćemo ju tada pobijati, a da je ipak absolutno ne osudimo, kao što to sada činimo. Nu kao što su oni bez književnih djela, tako je i njihova kritika prava negacija u književnom pogledu. Njihova je samozvana kritika štetonosna, jer počiva na neistinitim temeljima i krivim načelima.

Nama nije do toga, što se obara na ovoga ili onoga književnika, kad bi njegova djela htjela da razčini objektivnim i umjetničkim kriterijama, makar ti kriteriji bili protivni našima; ali ti kriteriji nisu umjetnički, jer podkopavaju samu zadaću književnosti; jer pod izlikom, da zastupaju nešto, što je moderno, hoće da zavedu i da odvrte našu knjigu s jedinoga puta, koji je po našem dubokom uvjerenju za naš narod spasonosan«.

»Glas Matice Hrv.« je svagda slobodu kritike, ali — dobro razumijmo, kritike — dopuštao, a neispravne vijesti i nedolične napadaje će na doličan način odbijati. Tim, a ujedno i stvarnim kritikama, zadovoljit će i drugome dijelu svoje zadaće: da naime vodi računa o svim književnim i kulturnim pojavama u našem narodu.

*

Pod naslovom »Crni i bijeli« (Hrv. Sm. 1908. str. XI.—XII.) šareni A. G. Matoš odgovara svojom metodom na ono, što sam mu prigovorio u br. 10. »Glasu M. H.«, da je drsko i nepromišljeno nazvao »M. Hrv.« bunjištem, odbornike joj neznanicima i nezalicama, a k tomu još nešto govorio i o »prilaženju Matičinim« honorarima. Mjesto da Matoš svoje tvrdnje dokaže, odgovorio je svojim načinom t. j. sasuo je svu silu napadaja i uvredljivih izraza na mene. Ali on se vara, ako misli, da ću ga ja slijediti u njegovu literarnome gusarstvu, ili se nadmetati duhovitošću u polemici. Njemu je do same polemike, on živi od nje i na njoj gradi svoju slavu, i kadgod koga po svoju »iskritizuje«, onda se osjeća, — da je on ipak viši od njega. Ovako se u umišljenosti uspinjući drži danas, da nad njim nema književnika, a pod njim sve sitni ljudi, koji i ne shvaćaju njegovu »višu čovječnost«. Gledajući s te visine naravno su mu se odbornici Matice pričinili »neznanici i nezalice« — prema velikome duhu njegovu. Što mene zove neznanikom iz »Glasu« i »anonim-

nim doktorom» ne mogu mu zamjeriti, on mojih stvari nije čitao, pa može subjektivno biti u pravu; ali ja sam njegove na žalost čitao, i vidio sam u njima — riječi i samo puste riječi — fraze. Pitao sam ga, da mi kaže, što je njegova estetika i etika, a on me upućuje na svoja djela. Dobro: u djelima njegovim našao sam estetiku momenta, koja se svaki čas mijenja, sad koketira sa »Savremenikom«, sad s »Maticom«, a udešena je tako, da lakoćom prelazi od jednoga stajališta na oprečno drugo, uopće prilično protejska estetika, o etici ću radije šutjeti, jer bih morao uzeti u obzir i pisca i čovjeka u svim fazama života, a bojim se, da — mu ni praktična, ni teorijska strana ne bi baš u svakom pogledu služila na čast. Gospodin Matoš će me razumjeti — (neka mi oprostí ovaj »plagijat«, imamo i mi svoja keca u rezervi!) Toliko ću samo reći, A. G. Matoš, koji je nazvao »Maticu« bunjištem, ponudio je toj »Matici« svoja djela, da ih štampa. Ili je on taj sud imao o njoj i prije — onda je unprijed osudio svoje stvari, kad je mislio, da spadaju — na bunjište; međutim odbor »M. H.« držao, da ni onamo ne spadaju; ili je pak A. G. M. možda tek poslije toga došao do zaključka, da je »M. Hrv.« bunjište, onda će svaki znati, da je to rekao iz jada i — uvrijedjena ponosa: kako »Matica« nije objeručke primila njegove stvari, Matoševe?! Nadalje A. G. Matoš primio je iz ruku predsjednika M. H. ne malu potporu i sam sua spon-te njemu obrekao, da ne će napadati na »Maticu«; da prikaže stvar za sebe u ljepšem svijetlu, govorio nešto o nekakvoj diplomatskoj koteriji, koja da ga je htjela kupiti — — ne gospo-dine A. G. M. nitko od odbora nije oko Vas obilazio niti mislio na to, da bi Vas diplomatskim načinom dobio za Maticu; odbor »M. H.« ide ravnim putem, a ne igra se literarne politike i di-plomacije. Nego g. A. G. Matoš se sam ponudio, zatražio i dobio potporu, a htio je i izdati svoje stvari u »Matici« — dakle je reflektirao na »Matičine honorare«. Pa što onda brblja o »ne-načelnoj borbi« protiv Matice, kad je i on za volju honorara htio k njoj pristupiti? Zašto je tražio potporu od društva, za koje je znao, da je danas u većini i odbora i članova protivno njegovim književnim nazorima? Je li to pošteno? Najposlije nije nitko ni mislio njega, od A. G. Matoša, kupiti, jer je svima dosta poznato i svi su to čekali; skoro će se čuti od njega kako napadaj na »Maticu«, da ne bi možda ipak tko mislio, da se dao kupiti. Gosp. A. G. Matoš ima naime svoje nazore o društ-

venom saobraćaju i života, pa neka mu i budu. Samo neka i ne misli, da je on takova veličina, da bi odboru bilo toliko stalo, da je »kupi« — Matoš ni kao prijatelj ne bi nam bio odviše pouzdan. Što se ostalih fraza tiče, on se uhvatio za riječ »arti-zam« i drži je se ko pijan plotu; silom bi rado napravio neka-kovu kategoriju literature »savremeničke« i »matičarske«, da kao pelivan može balansirati izmedju obadvije i ovako svoju »superiornost« pokazati. Kad piše o Kranjčeviću, ipak daje na-slutiti, da je — on više od njega, a što Jovan Hranilović hvalom uzdiže Arnoldove pjesme, pri čem mu prijateljsko osjećanje stav-lja u usta gdje koji superlativ, ako ga i nigdje ne zavodi od puta objektivne istine, onda to A. G. Matošu već ne da mira, te se mora zadjeti o »panegirične arhaizme« Jovanove. Da je pisao A. G. Matoš, on bi i Arnoldu pokazao, da on nije tako velik, kako drugi misle — da ima netko, tko je bar u Hrvatskoj najveći, jer se nad sve stavlja; a tko bi to drugi bio, nego — A. G. Matoš, slava mu budi i dika! On se zna i osvetiti onima, koji se njegovu božanstvu ne klanjaju — premda je teško pogoditi, kakav je u kojem času ukus njegove kritičarske visosti. Mi se njegove pisanije ne bojimo; i zato mu ponovno poručujemo: neka se ne češe o »Maticu« i njegov odbor. Nipošto nijesmo voljni ni njemu služiti kao sredstvo, da grdeći nas pravi za sebe reklamu. Ponovno mu velim: neka jednom već pokuša steći slavu na svoj račun. O ostalim »nazorima« njegovim govorit ćemo, kad — više ne bude u onoj »koteriji«, u kojoj je danas.

Gospodin Stjepan Radić tuži se u »Novostima« na naše književne prilike i nalazi da u njima još i danas odlučuje hrvatski jal. Uzme li se izjava g. Stj. R. sasvim općeno, onda ona nepobitno stoji: ne samo književni nego sav uopće javno-kulturni rad toliko se od raznih strana sprečava niskim i sitnim strančarstvom, smućuje ličnom mržnjom, »kruhojalstvom« i inim krepostima, kojima se odlikuje naše »kritika«. Kraj tih — skoro bi čovjek rekao, gusarskih — prilika čudo je, ako se tko uopće u javnosti ističe, ako uopće hoće da radi: no prije svega mora biti spreman na to, da će mu »javnost« i najpleme-nitijem nastojanju podmetnuti najzlobnije motive, a njegov rad ocjenjivati s gledišta nekoga književnoga i političkoga strančarstva. Zato i jesu naše književne a i političke prilike tako razkidane: način borbe je prilično surov, prost, ciničan, nema u njemu ni toliko poštivanja prema protivniku, koliko se duguje

njegovom uvjerenju i savjesti, a pun je nepodopština, koje se u našem javnom životu upravo sistematično uzgajaju. U tim prilikama sasvim prirodno cvate i hrvatski jal — i toliko ima g. Stj. R. pravo; ali nema pravo, kad i »M. H.«, odnosno njezin odbor krivi s toga jala. Ne bismo se čudili, da takovu izjavu čujemo od naših protivnika, ali se čudimo g. SStj. Radiću, da je to mogao reći, iza kako »Matica Hrv.« izdala među svojim izdanjima njegovu »Modernu kolonizaciju« i nagradila Draškovićevom nagradom; godine 1905. izdala je »Savremenu Evropu« i nagradila istom nagradom, onda je odlučila 1908. izdati (a već je i štampana!) »Financijsku znanost« i nagradila je! To je u roku od pet (5) godina tri (3) knjige, gdje ima još mnogo književnika, koji dugo već čekaju, da im se djela izdadu. Ili je možda g. Stj. R. u jedan mah sve to zaboravio? Ili je toliko neuvidjavan, da i ne čuje kako se već spočitava »M. H.« da se tobože prometnula u filijalku seljačke stranke?

Ako je odbor »M. H.« odklonio njegovo djelo o »Kulturi Čeha u XIX. vijeku«, očito je imao drugih razloga; jer ako i jest možda djelo vrijedno, sam je predmet ipak nešto podaleko uzet, o kulturi hrvatskoj bio bi mnogo bliži i zanimljiviji, a mogao bi se i samostalnije obraditi. No ni u tom slučaju, da je takovo, ne bi se s pravom odborov odklon motivirati hrvatskim jalom. Odbornici »M. H.«, međutim kao i drugi javni radnici znadu dobro, da i za dobro djelovanje u našim prilikama lako dobiju slabu platu prema onoj: »Undank ist der Welt Lohn — svijet je nezahvalan!

*

Kritika o knjigama »M. Hrv.« Na drugome mjestu lista istaknuto je, kako nehaljno je naše novinstvo za pitanja, koja potječu iz »M. H.«, sve ako im je nakana od općene književne vrijednosti. Isti nehalj opaza se i za izdanja »Matičina«. Jer ako ih ne će ili ne mogu napasti, radije šute, nego da bi povoljne ocjene dali. Zato osim nekoliko napadaja s izvjesne strane i nemamo da zabilježimo gotovo nijedne kritike — ali doista kritike — »Matičinih« knjiga; većina novina se zadovoljila tim, da knjige oglasi, veće prikaze o pojedinim djelima donesoše »Narodne Novine«, »Hrvatska«, »Hrvatsko Pravo«, od izvanjskih napose ističemo »Narodnu Obranu«, koja je o knjigama Matičinim donijela dosta opsežan izvještaj. U broju 126. i 127.

»Velebita« prikazuje Izo Lanov Gjura Arnolda pjesme »Čeznuća i maštanja« pod motom: poeta bonus — vir bonus. Pisac veli, da stoji daleko od današnje borbe »mladih« i »starih« pa se pouzdaje, da bez predrasuda sudi, i da se može posve prenijeti u dušu pjesnikovu; što on podaje, nijesu dakle nego neposredni dojmovi onih pjesama. No prije podaje neki općeni sud o Arnoldovoj poeziji uopće:

»Kad sam dočitao ovaj drugi svezak Arnoldovih pjesama, nisam mogao naći za oznaku pjesnikove naravi i smjera njegovog pjesničkog umijeća zgodnije i značajnije izreke do one Ciceronove o njegovom idealnom govorniku. Čestit govornik — čestit čovjek! Arnold nije govornik, on nije pjesnik posebnih retorskih odlika; ali je čestit pjesnik i čestit čovjek.

Ciceronova izreka mogla bi se doslovce na njega primijeniti: Arnoldova ars poetica, njegova pjesnička vještina i umna sposobnost ne stoje tu osamljene za sebe, bez kakvih vezova i odnosa s plemenštinom čovječjega značaja, s vrlinama građanina i javna trudbenika. I ne samo da nijesu bez tih vezova i bez tih odnosa, nego upravo preko ovih ide i izvija se poglavita sadržina Arnoldove poezije. To leži u njegovom prirodjenom nagnuću, to je istodobno posljedak njegove teorije, njegove pjesničke doktrine.

Znam predobro, da se danas mnogi naši literati ne slažu s ovakovim izvodima i da bi oni u svojoj velikodušnoj dobrohotnosti najviše tome vodji starih priuštiti i priznali mu, da jest ili da može biti čestit čovjek, koliko ga volja, ali da pjesnik nije, a nikako da je valjao pjesnik. Nije mi ovdje ni na kraj pameti, da branim Arnoldova pjesnička svojstva; neću da lomim kritičarsko koplje ni zato, da dokažem, kako je Arnold velik ili dapače najveći predstavnik naše novije lirike; neću čak ni toga isticati, da se književnici i njihovi književni proizvodi baš na dlanu moraju prosudjivati po teorijskim principima, koje on, Arnold, zastupa u svojim govorima, u svome neslaganju s najnovijim strujama naše književne republike. Ali da mu se kod toliko razvikanih i razglašanih mladih talenata, kojima glavna zasluga leži u obećanjima, ne prizna u našoj lirici odlično mjesto, to može ustvrditi samo strastvena i pristrana kritika trvenja i zabadanja.«

Iz samoga prikaza vadimo ove misli:

»Ova druga zbirka dokazuje trajnu produktivnost pjesni-

kovu, njegovu mladost i svježost duha, a dokazuje i nešto po mom sudu, što je važnije i odličnije po starijega književnika: bitan napredak i neprestano usavršivanje oblika i sadržaja.

»Ogledajte tu čistoću, prozornost i preciznost izražaja te odmjeranost i pristalost forme! Ogledajte tu pravilno gradjenje stiha, tu jednostavnost i u jednostavnosti tu ljepotu i graciju figura pjesničkih ukrasa. Danas se u nas na to i premnogo i premalo pazi, danas tu spoljašnju stranu poezije nekoji odne-meruju, a nekoji joj posvećuju malone isključivo brigu«.

»U Arnolda postoji ekvilibracija među duhom, čuvstvom i pameti: nema u njega titanske sile, nema provale strasti, ni bol ni radost ne prelaze kod njega normalnu skalu čuvstvovanja; on vjeruje, on se u nesreći resignuje, rijetko udara i kune, a nikad ne mrzi.

Ova normalnost, ova sredina njegova smjera i pjesničkog poleta bit će za nekoje mjerilom, da označe cijenu njegovoj poeziji notom »osrednje«; ali nema sumnje, da je upravo ova normalnost većma kadra, da uzgaja i zabavlja brojniju publiku, da svojim svjetlom dublje ponire, što se manje uzvisuje iznad viših i prosvjetljenih slojeva publike. Arnold je pretežito uzgo-
jan pjesnik. Ne znam i nedokučujem, kako ova didaktičnost ova moralna tendencija mogu nekojima pružiti dokaza, da mu po-reku pjesnički talenat, osim ako im se dozvoli da pjesnikom može biti samo čovjek razvratne i nesredjene prirode, samo noviji »nadčovjek«, pozer, čudak, vagabund i t. d.

To bih ja prije Arnoldu ubrojio u jednu odliku njegovu: Pjesnici utjehe, pjesnici vjere, pjesnici ljubavi, kad su pjesnici, vrše veliko pozvanje, skoro jedino pozvanje prave poezije. Njihovo djelovanje jest kao ono lijekova, koji vidajući fizične bo-
lesti ne utječu štetno na organizam u nikojem smjeru, dok re-
volucioneri, prevratnici u političkom i duhovnom smislu, po-
mažu i odnemažu kao oni drugi lijekovi sa štetnim uzgrednim
posljedicama.

Prvi stvaraju ljude, drugi junake. Kod nas se hoće i jednih i drugih, a više ljudi nego li junaka, više skupne čestitosti, nego li pojedinačkih žrtava«.

»Arnold je na pročelju svoje zbirke postavio za motto dvije kitice jedne svoje pjesme iznutri, htijući naglasiti svoj smjer i svoje pretenzije naprama publici«.

»— On dakle nije pjesnik mode, ne klanja se kumirima mnoštva i ne otimlje se za časti, za slavom, za bogatstvom.

Veli, da je pjesnik čarnih dneva naše prošlosti i da želi pjesmom povratili ona zlatna vremena. Ne shvatimo ga krivo: ne želi on sigurno kakovu obnovu ni političkoga, ni kulturnoga, ni socijalnoga stanja, u kojem se naš narod nalazio ma bilo u najljepšoj našoj periodu povjesnoj.

Takav ideal bio bi za narod, koji nije bio nikad ni ujedinjen ni pravo svoj, i premalen i prečedan, ma bilo da smo mi danas u kukavnijem stanju nego li 200 godina natrag. Vremena, koje pjesnik željkuje, to su ona vremena, kad kod nas bilo više rodoljuba, više vjere (u sebe i u Boga), više karaktera, više domorodne čestitosti; to su ona vremena, kad su književnici i pjesnici naši bili sinonimi rodoljuba i narodnih apoštola.

Što on to ovdje naglasuje, to je na odgovor onima, koji hoće da su ti ideali za nas danas zastarjeli, da su se preživjeli.

Arnold hoće da nastavlja tradicije našega narodnoga pre-poroda u književnost s jačom akcentuacijom hrvatstva, u duhu novijega doba. U dvije trećine svoje zbirke on je pjesnik ro-doljublja; u svemu hoće pak da bude narodan«.

»— Ovaj (»Iz mlađih dana«) je po mom sudu najljepši dio Arnoldove knjige. On ljubi svoje rodno selo. U toj ljubavi, po-svećenoj milim uspomenama djetinstva, pjesnik se pomlađuje, pa opjeva njegove krasote što ih je prije samo gledao, da u njho-vom okviru opjeva krasotu »svoje seoske vile«, svoju ljubav druge, obnovljene mladosti.

Sve su to kratke duhovite pjesmice sa zgodnom pointom, one su vedra ljubavna šala čovjeka u godinama, koji se igra mladoženje, koji je pun ljubavi za onaj čarni idilički svijet«.

»U »Mrazovim sesticama« u »Uspomenkama«, u pjesmi-cama »Iz različitih pretinaca« opjevani su većim dijelom pjesni-kovi lični doživljaji s dosta tuđe, jer je u njega bilo i nesreće dosta. U njim je pridignut spomenik njegovim milim pokojni-cima, njegovoj prvoj ženi, njegovoj dječici, njegovoj nesrećnoj sestri.

Pjesnik ih je odviše ljubio, a da bi ih mogao zaboraviti. Za to ih često dozivlje u misli, s njima se razgovara, za njima tuže.

U tuzi za svojom mrtvom suprugom podsjeća kadšto na tuž-ne vizije Petrarke. »Mrazove sestrice«, su napose stručak je-

senjeg cvijeća, svijen u slavu njegove druge žene. Značajno je tu čustveno raspoloženje ostarijega čovjeka: njegovo srce pripada samo polovicom živima; na mjesto radosti ono u ljubavi nalazi samo utjehe i olakšanje svojih boli, Poezija je to jeseni, požutjela i suha lišća, prvih jesenjih magla i mrazova, poezija kasnog cvijeća, cvijeća s grobova«. — —

Tu (u drugom dijelu) su obradjene neke lirske epske forme, na koje je u Matičinu »Glasu« J. Hranilović upozorivao, žaleći, što su kod nas, kao i kod drugih naroda, regbi sada pale u zaborav. Arnold evo hoće da te forme uskrisi. Pokušaj nije izlišan, jer ima po koja romanca i balada i po koja povjestica, što je ne čitamo tako lijepe od Šenoinih vremena. Od povjestica »Pilata« bi odnio sigurno prvenstvo. »U razmjerno malo stihova tu je vještački zbijena najpotresnija tragedija«. Socijalna bijeda i socijalna nepravda, s kojih je takodjer puno tuđe pjesnikovo srce, željno pravice, nalazi ovdje zadnji odjek u »Švelji«. Ganutljivo, s dubokom sućuti prikazana je ta žrtva gradske nevolje: zapuštena, prevarena od huncuta gradsko ga umire u gladi i očaju od sušice, a cio njen dotadanji život bio je samo mukotrpna borba za koru hljeba.

Tko to veli, da je Arnoldova poezija bezidejna, bez sadržine? Na stranu osobne zadjevice, na stranu literarne škole i teorije mlađih i starijih, naprednih i nazadnih! Arnold bi mogao samo biti na ukor mlađima, tobože naprednijih ideja, koji za svoje ne pokazuju ni tolike radinosti, ni toliko duha, ni toliko života kao on za svoje natražne ideje. Čitajte Arnolda. Ljubav k poeziji kod literata i kod publike dokazuje mladost naroda, nevelost njegovih ideala. Čast Arnoldu!»

*

»Velebit« o predlogu prof. dra Otona Kučera. Ugledni ovaj dalmatinski listi donosi, u broju 130. od 15. srpnja 1908. uvodnik pod naslovom »Matica Hrvatska«, iz kojega vadimo ovo:

»Još i dandanas traju polemike s Maticom Hrvatskom. Književnički rat prekoračuje granicu dozvoljenih sredstava. Knjige se Matičine s neprijateljske stranke ignoriraju, a ako ih spominju, onda navaljuju i omalovažuju ih. Napetost sve to više jača, a rezultat nije ništa drugo nego da narod gubi volju i smisao za lijepu knjigu.

Evo ovo su stvarni uspjesi duge i jalove polemike.

Predsjednik Matice dr. Arnold izrekao je govor u kome izlaže svoje nazore o smjerovima u književnosti. To je bio povod poznatoj izjavi i secesiji većega dijela književnika. Kažemo povod, jer su uzroci morali biti sasvim drugačiji, a to sudimo po fakti, da Društvo Hrvatskih Književnika nije htjelo primiti na znanje izjavu, da će Matica štampati svako dobro djelo bez obzira na smjer i struju pisca.

Što se tiče ekonomske strane cijeloga pitanja bilo je i ima dosta opravdana nezadovoljstva među književnicima, da ih Matica ne podupire, kako bi bilo želiti. Uzrok je tome, što društvo izdaje na godinu mali broj knjiga, a književnika je mnogo, čija djela moraju više godina počivati u škrabicama stola Matičine Uprave i ako su vrijedna, da se tiskaju.

Ovomu treba svakako doskočiti. Za to nas je ugodno iznenadio članak dra. Otona Kučera u Zagrebačkoj »Hrvatskoj« od 3. srpnja pod naslovom: »Predlog o izvanrednim izdanjima »Matice Hrvatske«.

Mi s naše strane ne samo da odobravamo ovu namisao, nego cijenimo, da je dužnost Matičina odbora provesti je u djelo. Za to pak govore mnogi razlozi.

Prvo svega nema u nas nakladnika, koji bi izdavali književna djela, a ako to koji i poduzme, književnik je prisiljen da se zadovolji s veoma mršavim honorarom. Matica Hrvatska obzirom na sredstva kojima raspolaže, može bez ikakove pogibelji da se toga primi.

Drugi i najglavniji razlog koji za to govori jest, da će ovim korakom nestati jedno ga glavnoga uzroka nezadovoljstvu književnika prema Matici. Jer dok je s jedne strane pravna primiti svaku vrijednu radnju, s druge će strane biti u stanju da je kroz kratko vrijeme i objelodaniti.

Tim bi, mislimo, i nestalo razloga daljnjem sporu. Da je pak spor prestao i prije svjedoči činjenica, da je Gjalski kompetirao za vrijeme bojkota na nagradu Matice Hrvatske za svoju »Matersku Riječ« i da su neki književnici od najmlađih pristupili iza Klaićeve izjave opet u Maticu kao Lisičar, Kosor, Lovrić.

Treći razlog, koji govori za Kučerin predlog, jest činjenica da su u nas politika i ekonomska pitanja potisnula u pozadinu zanimanje za književnost. Posljedice čuti donekle i Matica, Društvo Hrvatskih Književnika, koje izdaje »Savremenik« uz dosta velike žrtve i deficit a da i ne govorimo o sasvim slabo

resa, a treća, zabavna, prvi zametci naše lijepe knjige. Matijević je prvi hrvatsko-njemački slovničar i prvi pisac hrvatske »Genoveve«, koja je kasnije u preradbi prema Krištofu Schmidtu mnogo mlado srce ganula.

Djela Matijevićeva su ova: 1. Pomum granatum, worinnen durch die in dem löbl. Warasdiner Generalat übliche kroatische Redensart der wahre Kern der deutschen Sprache expliciert wird. Zagreb 1771.; 2. J. J. Hollanda raztolmačenje evangelijskih nedjeljnih, iz nemškoga na hrvatski jezik prenešeno. Zagreb 1796.—9., 4 sveska; 3. raztolmačenja sverhu velikoga katekizmuša iz Joh. N. Langs Pfarrers in Marlen, na hrvatski jezik prenešena, Zagreb 1796.—1802., 5 svezaka; 4. Vnogoverstna pobožnosti sversavanja, Zagreb 1802.; 5. Vesela i za čteti kruto vugodna pripovest od pobožne i bogobojeće renanske grofice Genovefe, vu hrvatskom jeziku skup složena Zagreb 1808.; 6. Hrvatska gramatika, oder kroatische Sprachlehre sa slovnikom. Zagreb 1810.«

Ovoj literarno-historijskoj bilješci dodaje M. Grlović i datak, koji ovdje bilježimo:

»Od danas živućih hrvatskih književnika, a kamo li čitalaca, teško da ima jedan, koji je imao barem i jednu Matijevićevu knjigu u ruci. A ipak je on kao predteča Gajev visoko dizao hrvatsku zastavu u književnosti i po tom zaslužio barem ovu spomen o stogodišnjici, kad je zamijenio ovaj svijet s boljim. Možda će ova bilješka potaći i kojeg od naših bibliografa, da nam o Matijeviću i njegovim radovima iznese na vidjelo i drugih podataka.«

Za ovakove se primjedbe obično slabo mari. A ipak su one kadgod važnije, nego bi se na prvi mah činilo. One naime često odaju misli piščeve, što ih je zadobio diljem života i rada, ali ne kao objektivnu zasadu, nego kao subjektivni dojam. Ne bi li se iz ovoga dodatka mogao razabrati neki tihi prijekor našoj literarnoj povijesti, što je tako slabo osvijetlila doba prije ilirizma, da ih ima među Gajevim pretečama, koji su zaboravljeni toliko, te im se jedva ime poznaje? Možda i oni čekaju, dok dodje koji tudjinac, da ih otme zaboravi, jer naši literarni historici ne dospješe na to?

IZDANJA »MATICE HRVATSKE« ZA G. 1908.

Izdanja se »M. H.« za tekuću god. 1908. dogotavljaju te će se prvih dana mjeseca studenoga početi razasijati. Da povjerenici »M. H.« uzmožnu sa što većim marom i uvjerenjem poraditi oko skupljanja članova i širenja hrvatske knjige, potrebno je, da stvore sebi sud o vrijednosti ovogodišnjega dara »M. H.«

Izdanja »M. H.« doista su dar. To je već odavna tako poznato, da se s mnogo strana tomu već i prigovara. Ove godine na pr. daje »M. H.« za redovnu godišnju članarinu šest knjiga, koje zajedno imadu 143 tiskana arka. Ostavimo po strani pitanje, kako prema ukupnoj godišnjoj članarini stoje vlastiti troškovi izdanja i u onom slučaju, kad bi se ljetosnja naklada od 13.000 posve razpačala* (premda to i za sâm obstanak »Matice« ima odlučnu važnost), pa pogledajmo sadržaj ovogodišnjih izdanja.

Na prvome mjestu među knjigama »M. H.« za god. 1908. stoji svakako veliki ilustrovani zbornik pod naslovom »Posljednji Zrinski i Frankopani«, koji obseže puna 43 arka, a tiskan je u velikom kvart-formatu (str. 340). Na omotu je umjetnički izrađen i u bojama vjerno reproduciran grb Zrinskih i Frankopana, a na čelu je djelu savremeni portret bana Petra Zrinskoga također u bojama. Cielo je djelo ukrašeno mnogobrojnim slikama (108), i to različnim portretima samih nesrećnih mučenika Petra Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana, pak ostalih članova slavinih ovih obitelji, njihovih gradova, pečata i t. d., scena užasne katastrofe u Bečkom Novom Mjestu i t. d.

Djelo se počinje obćim pogledom na znamenovanje obitelji Zrinskih i Frankopana u hrvatskoj državnoj i prosvjetnoj povijesti. Taj je pogled iz pera kr. sveuč. profesora i podpredsjednika »M. H.«, Vj. Klaića, koji je djelo i zamislio, osnovu mu sastavio, našao suradnike i posao s njima podielio.

* Sam papir jednoga primjerka redovnih izdanja (2 kg 920 grama) stoji K 1.70, a svi vlastiti troškovi za jedan primjerak iznašaju blizu K 5.— (točno K. 4.82), jer ljetosnja redovna izdanja (s režijom) stoje K. 62.600.—. Odbije li se od naklade 2.500 primjeraka za članove zakladnike, koji izdanja dobivaju badava, morala bi se ostala naklada od 10.500 razpačati baš do posljednjega primjerka, te bi istom tada $10.500 \times 6 = 63.000$ jedva pokrila troškove (i to samo onda, kad Slovenci ne bi dobivali izdanja za 4 K)! — Ovo bi morali držati na umu osobito oni članovi i povjerenici, koji knjige naruče i prime, a ne plate ih.

Iza toga dolazi glavni dio djela: »Zrinski i Frankopani na braniku domovine« od sveuč. prof. dra. Ferde pl. Šišića. U tri odjela (1. Prvi sukobi, 2. Očajna borba, 3. Mučenička smrt) razlaže pisac obširno uzroke, izgleda i posljedice tako zvane »urote Zrinsko-Frankopanske«.

Studijom prof. dra. Rudolfa Horvata pod naslovom »Zator Zrinjskih i Frankopana« završuje se prva polovina zbornika. Tu su izpričani posljednji dani Katarine Frankopanke Zrinske, Ivana Antuna Zrinskoga, Jelene Zrinske i ostalih članova ovih dviju porodica.

Drugu polovicu djela zapremaju studije K. Šegvića, J. Hranilovića, dra. V. Deželića, F. Rožića i dra. F. Ilešića pod naslovom »Neoteta baština«, »Grobovi u tudjini« i »Uskrsla slava«. Tu je izneseno i razloženo ono, što je hrvatskomu narodu od glasovitih ovih obitelji ostalo kao vječna baština, koje nije mogao nitko oteti ni uništiti, a to su u prvom redu književna djela članova ovih obitelji (»Adrijanskoga mora Syrena« grofa Petra Zrinskoga, »Gartlic« F. K. Frankopana i »Putni tovaruš« Katarine Zrinske), koja ujedno svjedoče o pravoj hrvatskoj svijesti i živoj brizi odličnih ovih obitelji za najveće narodno dobro: za narodnu prosvjetu. Zgodnijim naslovom nego što je »Uskrsla slava« nije se doista mogla nazvati ona elementarna pojava, kad se je iza dvjestogodišnje sramotne zaboravi u zastrašenom narodu hrvatskom počeo radjati pravi kult narodnih junaka i mučenika najprije tihim ali znamenovnim zadušnicama samostanskim, onda u novinskim člancima i tužaljicama, napokon čitavim djelima, dok se god. 1906. nije i zakonito predstavništvo čitavoga naroda i domovine hrvatske jednodušno, javno i ponosno poklonilo junačtvu, domoljublju i slavi velikih ovih Hrvata. — Završuje se ova druga polovina kratkim prinosom E. Laszowskoga i Otona Ivekovića o posljednjim Zrinskim i Frankopanima u tvornoj umjetnosti (grbovi i pečati, slike). Dodana je djelu bibliografija svega, što je o Zrinskim tiskom izdano.

Djelo nosi na prvom listu napis »Hrvatskim mučenicima — Matica Hrvatska«. Hrvata zazebe, kad to pročita, a kad pročita prvu polovinu djela, protrne — te nakon neke stanke umora i užasa požudno zuri u ono dalje, ne bi li našao ono, za što eto kažu, da nije oteto; guta svaku rječ, prati i pojačava svaki poklik u rastućoj slavi, združuje kucanje svojega srca s kuca-

jima zahvalnih, neustrašenih i vjernih hrvatskoj misli pojedina, dok se zadovoljeno čuvstvo pravde ne osjeti pred punim saborom staroga i slavnoga kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, one iste stare naše domovine, kojoj su banovali Zrinski i Frankopani, kojoj su banovali, za koju su i poginuli.

Slika ove naše stare, vekom se pomladjujuće i vekom ljubljene domovine, u staroj junačkoj slavi i tužnom mučeničtvu stvori se pred hrvatskim čitaocem živa u njezinim današnjim predstavnicima, jednodušnima s djedovima i pradjedovima — i ostavi u njem trajni onaj dojam, što ga stvara svaka katarza. »Posljednji Zrinski i Frankopani« djeluju umjetničkim dojmom, kao potresna tragedija s apoteozom.

*

»Matici Hrvatskoj« poglavita je zadaća širiti koristne nauke. Zato su svake godine najobsežnija djela u »Poučnoj knjižnici«, u kojoj ove godine izlazi knjiga 34. Poučna knjižica »M. H.« pomiče se već od nekoliko godina sve to više prema praktičnim, osobito narodno-gospodarskim naukama. Tako je pred nekoliko godina izašlo u toj knjižnici u dva svezka djelo o narodnom gospodarstvu od dra. Frana Milobara, a poslije djelo Stjepana Radića o modernoj kolonizaciji. Od istoga pisca izdala je »M. H.« ove godine »Današnju financijsku znanost«. Čovjek ne bi u prvi mah mislio, da bi se djelo o toj stvari moglo napisati i tako zanimljivo, da ga uzmogne ugodno pročitati i nestručnjak. No kad djelo i ne bi bilo zanimljivo, stvar je tako važna, da je »M. H.« bila upravo dužna podati o njoj obrazovanomu hrvatskom občinstvu obširnije djelo, i to s obzirom već na našu potpuniju financijsku zavisnost, koja nas tako tišti, o kojoj se je toliko pisalo i govorilo, a o kojoj ipak ne samo širi slojevi naroda, nego ni gdje koji od onih, koji bi mogli doći u položaj, da o tom kažu rječ, imadu vrlo nedostatno znanje. I to nije ni čudo, jer financijska pitanja čine danas posebnu znanost, s kojom evo »M. H.« upoznaje svoje članove.

*

Naukom se bavi i dobra polovina književno-naučnoga zbornika »Hrvatskoga Kola«, od kojega ove godine izlazi IV. knjiga. »Hrv. Kolo« sadržaje ljetos ravno deset naučnih studija. Na čelu su dvije studije prof. dra. Nikole Andrića: jedna o putovanju vodje naših preporoditelja, Ljudevita Gaja u Rusiju, a

druga o zanimljivom jednom pitanju, koje se tiče izdavanja narodnih pjesama. Stari muzikolog F. Ks. Kuhač piše o slavnom svjetskom komponisti Fr. Listu, kojega drži Hrvatom, dr. O. Kučera tumači, da ima i nevidljivih zvijezda, prof. dr. Bazala razlaže o pravu nagona, dr. Šišić razsvjetljuje historijom smrt Smailage Čengića, a dr. R. Horvat iznosi vrlo zanimljive podatke o zapljeni imanja i imetka Zrinskih i Frankopana poslije katastrofe u Bečkom Novom Mjestu. Stj. Radić niže nekoliko kritičkih razmišljaja o ovogodišnjem velikom »slavenskom kongresu« u Pragu. Dr. Lozovina i prof. Šegvić podaju sliku glasovitoga, ove godine umrloga talijanskoga književnika E. De Amicisa. Prof. dr. St. Plivelić tumači »opasno djelovanje jakih električnih struja«, što i kod nas sa sve to većim razvojem električnih uređaja postaje svakim danom sve to aktuelnije. Slovenac Albin Prepeluh razpravlja vrlo kratko, sasvim informativno i dakako posve objektivno o kulturnim smjerovima kod Slovenaca. Napokon je svršetak pouke posvećen jubileju zaslužnoga našega učenjaka svjetskoga glasa, don F. Bulića.

Čitajući čovjek liepe ove i ozbiljne razprave gotovo se čuditi mora, da u današnjim našim teškim prilikama, gdje smo svi u vječnom nekom očekivanju, nadi i strahu radi udesa i budućnosti naroda i domovine Hrvatske, — ipak još ima barem desetak ljudi, koji kao daleko od javnoga rada u tišini svojoj podržavaju i grade druge one trajne temelje narodnoga obstanda: nauku i prosvjetu. Vještijega će sudca svakako veseliti i to, što se iz liepoga ovoga niza razprava vidi, da mi Hrvati imamo, može se reći, posebni svoj naučni ton i način. Jest, to je nauka, obća, svjetska, kosmopolitska, — ali se iz svakoga gotovo redka i iz celoga načina vidi, da to pišu naši ljudi. Tko pozna ton i način razpravljavanja naučnih pitanja u drugih naroda, rado će priznati, da mu ovaj hrvatski način najviše godi.

Druga je polovica »Hrv. Kola« posvećena liepoj knjizi. Uz stare suradnike »Hrvatskog Kola«: Arnolda, Hranilovića (»Jesenčice«), M. Šenou (dramica »Robovi« iz klasičnoga života), Kuzmanovića (»Republika u Magaraševcu«, drama) i Andrijaševića (»Kauri-drvo«, liepa novela), ima ih dosta i novih. Uz Frana Galovića (»Pjesme«) javlja se (pseudonim, u ostalom poznat) P. Krstinić s dramom »Kobna oklada« iz staroga hrvatskoga života, iz vremena prvoga hrvatskoga pjesnika Marka Marula. Drama mnogo nišani na današnje Hrvate. Uz Milana

Ogrizovića (»Bog«) vidimo Isu Velikanovića s epskom pjesmom »Knez od Ludije« — po njegovom »sriemskom« načinu. Napokon Izo Lanov (takodjer poznati pseudonim) iznosi nekoliko epigrama.

*

Pripoviest pok. Ivana Lepušića pod naslovom »Pustolovka« crta život u trgovačkoj hrvatskoj kući. Lepušić nije bio pisac prvoga reda, pa to dokazuje i ova, u ostalom dosta uspjela pripoviest, koja je doista vrlo dobra slika jednoga diela domaćega našega građanskoga društva. Da se iz te slike povuku umjetničkim potezom nuždne konsekvencije, bila bi stvar dakako savršena. No Turgenevi se riedko radjaju.

*

Od toga slavnoga majstora, od toka kralja pričalaca i — mislilaca, od Ivana Sergijevića Turgeneva, od toga viekom mladoga — jer viekom poetičnoga — Rusa daje »M. H.« ove godine njegov roman »Nov« (Novi rod). Ne ćemo umanjivati ničije radoznalosti, pa ne ćemo da potanko pričamo onima, koji ne znadu, što je u toj »Novi«. Kažemo samo: tu je revolucija, — početak one pojave, koja je eno jučer strašno potresla dragom Turgenevljevom domovinom te još i danas njom trese. Majstor li je taj Ivan Sergijević! Oštre li su njegove naočale, kojima iz Pariza ili Baden-Badena gleda veliku svoju »bezimenu« (tajnu) »Raseju« (Rusiju)! Kako je majstorski razdielio svjetlo i sjenu! Kako fino daje svakomu, koga što ide: i »gospodi« i »crvenima«! No uza sve to — zagrijani demokrati, demokrati-strančari, demokrati po zanatu, a možda i gdje koji iskreni demokrati — ljutt će se na Turgeneva do vieka, — kao što je i naravno, — jer je Turgenev ipak uza sve svoje humane simpatije prema »crvenima« — aristokrat, i to po celom svojem biću. Ovaj je roman baš u tom pogledu vrlo zanimljiv, pa još i danas, i to za nas, sasvim aktuelan.

*

Od »proroka« poljskoga, od miloga mističnoga Adama Mickiewicza izdaje »M. H.« ove godine njegove »Izabrane pjesme« u prievodu Ise Velikanovića. Ovaj je prievod nesumnjiv dobitak za hrvatsku književnost, pa se Isa Velikanović može s ponosom i zadovoljstvom osvrnuti na ovaj svoj rad.

*

U »Maloj Knjižnici« svršava prof. Šišić »Hrvatsku povjest« II. svezkom došavši do god. 1790. I tako sad imademo celu hrvatsku povjest osim najnovijega vremena u dvie omanje knjižice — za 1 K.

Uz ovu knjižicu izdana je u novom ovom nizu izvanrednih »Matičinih« izdanja »Uljudba prastaroga svijeta« od prof. Stjepana Kućaka. To je kulturna povjest prastaroga (prehistorijskoga) svijeta, i to sa stajališta strogo kršćanskoga, čemu će zacielo gdje koji prigovoriti, pače jedva dočekati, da mogu hajku na »M. H.« nastaviti.

*

Najsajnije je uz »Posljednje Zrinske i Frankopane« — »Kolo Hrvatskih Umjetnika«. III. Ovo je za pravo »Kolo Jugoslavenskih Umjetnika«, jer sadržaje i umjetnine srbskih, slovenskih i bugarskih umjetnika, i to devet slika u bojama, a tri u crnoj reprodukciji.

Ovo se izdanje ne daje ljetos među redovnim izdanjima, nego uz smiešnu upravo cieniu od dvie K! Dvie godine je »M. H.« davala ovu ediciju badava, — samo da pobudi zanimanje za umjetnost. Sad ju s istoga razloga daje za ovu neznatnu cieniu. Ne nadje li se barem polovica članova, koji će celu nakladu (6000) pokupovati, — ne će »M. H.« više izdavati ovoga zbornika.

Kritičarima, koji prigovaraju izdanjima M. H. Jedan od najobičnijih prigovora naših protivnika jest, da su beletristička djela izdana u »M. H.« slaba. Da se ovaj prikor »M. H.« i njezina odbora zapravo ne tiče, lako uvidi svaki, tko samo malo misli, da »M. H.« ne stvara književnost, nego je izdaje, kakovu nadje i kakovu joj prilike dadu. Uza sve to s protivne strane napada na »Maticu« zbog slabe proizvodnje u našoj knjizi, mjesto da joj se uzroci traže uopće u prilikama našim. No još jedan smisao imade taj prigovor; da naime »M. H.« ne dobiva od književnika valjanih djela, ova da izlaze zapravo izvan edicija »Matice Hrv.«. Upravismo stoga na gospodu kritičare »molbu«, da nam označe ta djela — a što oni na to? Osjetiše žalac, koji u toj molbi leži, pa i ne odgovaraju, osjećajući, kako ipak ne bi tako lako bilo obrazložen prijedlog podnijeti o tome u svakom obziru boljem djelu, koje je izvan »M. H.« ugledalo svijet. Kad se radi o razbacivanju riječima i frazama, kad se može na laku ruku

reći, da su »Matičine« edicije slabe ili pače loše, gospoda su bila vrlo spremna, a kad treba svoje ispade na »M. H.« opravdati, ni mukajet. Samo brbljavi »Obzor« istrčao je i izvalio mudru, svjetujući nam, da u bibliografiji potražimo to najbolje djelo. Na to nam je reći, da nije običaj u »M. H.« kao u redakciji »Obzora« književna djela prosudjivati i ocjenjivati prema naslovu i zvučnome imenu, a mudri kritičar Obzorov bio bi svakako bolje učinio, da je šutio — ali ni onda ne bi mudrac ostao.

Još bolje odgovara — »Zvono«. Ono počinje ponajprije s izvrćanjem, (ta i kako bi drugčije) da smo se obratili na »javnost«, da opravda »Maticu Hrvatsku« i da se odbor pozove (sic!) na to da — nije u Hrvatskoj ni napisano stvari boljih no što ih je »M. H.« izdala. U istinu bila je naša molba upravljena na kritičare i to poglavito na protivnike, nipošto na javnost, a i ne sa svrhom, da se »M. H.« opravda, nego da se — kritičari opravdaju, jer oni imadu kud i kamo više toga opravdati. Nakon toga piše »Zvono«: »Ako većih djela, koja iziskuju puno truda i vremena nema objelodanjenih mimo »M. H.« to ne mora značiti, da ih uopće nema, jer je poznato da literati nemaju novaca, da mi nemamo nakladnika, da nakladnici nemaju organizovane rasprodaje knjiga«. Tako dakle? Sad je najednom krivo sve i sva: i nakladnici i pomanjkanje novaca i knjižarske organizacije, ali uza sve to se »M. H.« prigovara, što ne izdaje više većih radova, zabavlja se njezinim edicijama, da nijesu dosta dobre — a gdje su bolje? Zašto prigovarati, kad naše prilike omogućuju jedva proizvodnju, kakovu izdaje »M. H.« Ili: protivnici naši ističući nedostatak Matičinih edicija pozivaju se na snažnu produkciju »mladih« — pa gdje je ta? ako je doista tako vrijedna i dobra, na svjetlo s njom, svijet je željan dobra štiva, razgrabit će ih — poprilići onako kao slavljenu »Materinsku riječ«! Nema straha u dobra književnika, a tužbe na nakladnika i sve drugo samo su jalovi izgovori. No »Zvono« ide još i dalje: »Ako li takovih djela nema napisanih, to ne mora da znači, da nitko ne bi htio i mogao što velikog napisati nego samo to, da nitko ne će... pisati velika djela«. Ovo je još divnije — ovo je naprosto sjajno. Dakle: ako djela nema, nije znak, da ih nitko ne može napisati, već da ne će! Pitamo onda, po čem se mjeri snaga literature? po onom, što je faktično napisano ili po onom, što se može ili se moglo napisati? Po čem se određuje znatnost

književnikova: po onom, što jest napisao ili po onom, što je mogao napisati? Gospodin iz »Zvona« spada, čini se, među one, koji kad što zlo urade, da se ne bi činilo, da je iz neznanja ili nesposobnosti, vele, da je učinjeno — iz principa; njegovi literati — ne će da stvaraju, premda »mogu«, ali po čem se zna, da mogu? Drugi ljudi tvrde sposobnost po stvaranju, naši protivnici po — obećanju i po hvalisanju; zato i imadu veliku književnost, žalibože samo u mogućnosti — jer oni »neće«! O tempora, o mores!

Ali i to nije istina, da oni mogu stvarati; ta jedan dva broja pred tim donosi isto »Zvono« ove riječi:

»Kad bih išao rovatiti dalje i dublje među knjigama, našao bih ih još dosta, koje su naši pisci uz teško skucani novac na svoj trošak izdavali i zadržali neprodane u svojim ladicama. Za literaturu to u pretežnom broju slučajeva nije šteta. Štetu osjeća tek džep takova autora. Ako pregledamo svi knjige naših najmladjih u koliko su istupili posebnim edicijama, vidjet ćemo, da nam se ove godine nije pojavio nijedan talenat, o kojemu bi valjalo napose govoriti i voditi računa. U njih nema ni velikih misli, ni dubokih osjećaja, ni uvjerenoga pesimizma i očajanja, ni raspojasanoga veselja i optimizma. U njih nema ništa, što bi odgovaralo potrebi narodnoj ili — kad već toga nema — što bi nosilo biljege artizma, zasićenosti, koju su eventualno postigli dotični pisci na vrelima tuđjih kultura. Ništa od svega toga — nego nasuprot svuda maljušnost, neproosjećani stihovi, afektirane boli, naivni izrazi, svuda osjećaj praznine i — nemoći«.

Zar su gospoda na to već zaboravila? No da se rad naše gospode kritičara još bolje osvijetli, evo nas još s jednim »apelom« na javnost. Poznato je naime, da u Hrvatskoj izlaze djela ili vrlo loša, pa ih kritika naprosto zabaci ili pak dobra, ali ih naša kritika — možda iz poznatoga hrvatskoga jala — tako ocjenjuje i prikazuje, da se i opet čini, kao da ne valjaju ili bar nijesu osobita; stoga bi upravo bilo čudo, da se nadje djelo, kojemu bi naši kritičari priznali vrijednost.

Pozivamo stoga ovim i molimo, neka se javi jedan čovjek, koji je posljednjih godina nešto beletrističko napisao, a bilo je to općenito priznato kao valjano savremeno, umjetnički dotjerano i jezično savršeno.

Nadalje:

Pozivamo ovim i molimo, neka se javi onaj, koji je (osim Novaka, Becića i Deželića) posljednjih godina napisao jedan roman ili pripovijest većega opsega, da bi ih »M. H.« mogla štampati.

Napokon:

Neka se javi onaj, koji uopće ima u rukopisu, kakovu beletrističku radnju većega opsega (bar 6 štampanih araka), a ne će je »M. H.«, da dade za štampu — ili koji ima gotov rukopis znanstveno popularnoga djela od najmanje 10 štampanih araka, a nije ga ponudio ili ga ne će da ponudi »M. H.«

»M. H.« ne traži svoje opravdanje pred kritikom; njezino opravdanje leži u velikom broju čitalaca. Radi se samo o tome: ako naime naši protivnici na ovaj poziv ne odgovore potpuno i ozbiljno, da će se konstatirati, kako na »M. H.« i njezina izdanja viču samo ljudi, koji nisu kadri napisati ni takova djela, što su ih dosada napisali najskromniji radnici »M. H.« Evo prilike kritičarima našim, da se iskažu!

Prema potrebi pružit ćemo im jošte prilike.

DALMATINSKA IZLOŽBA.

G. N. Andrijašević u posljednjem broju »Glasa M. H.« referirajuć o dalmatinskoj izložbi u Splitu spominje takodjer nespozrazumak dalmatinskih i hrvatskih umjetnika, pa dolazi takodjer do zaključka, da je dalmatinskim umjetnicima učinjeno krivo od strane hrvatskih umjetnika — kako u Beogradu, tako i u Sofiji — i da splitska izložba nije bila nikakav »separatizam« i tako dalje! Još na koncu spominje g. Andrijašević, da je ovlašten izjaviti od strane dalmatinskih umjetnika, da ne postoji niti da je postojao bojkot istih naprama Matiji Hrvatskoj, pače da bi dalmatinski umjetnici rado dali svoje radove u »Kolo«.

Gornja tvrdnja, da su bili zapostavljeni u Beogradu i Sofiji, nije istinita, te sam se već javno osvrnuo i dokazao, kako je kriva objeda dalmatinskih umjetnika napram nama hrvatskim. Pripravan sam to opet još živim svjedocima dokazati, jer još živu oni — koji su bili kod toga. — Ali zaludu: krsti vuka — vuk će opet u goru!

Zato u kratko izjavljujem ovo:

Bio sam ljuti protivnik svakakvog cijepanja, a pogotovo na kulturnom polju. Zato i ona žestina u mojim člancima protiv

dalmatinske »regionalne« izložbe. Nisam bio osamljen. Mimo pisaca u »Hrvatskoj«, u »Obzoru«, u »Hrvatskom Pravu«, ima još mnogo odličnih Dalmatinaca, koji su bili protiv »regionalne« izložbe u Splitu, — tako slavni učenjak g. Bulić, narodni zastupnik Ivanišević — da i ne spominjem druge.

Danas je drugačije i otvoreno izpovijedam, da neću više pobijati taj separatizam, jer mi je već dodijalo biti vječno u boju protiv »kampanilizma«.

Hoće li se kvitirati ova moja susretljivost? Da vidimo:

Ovoga proljeća priredit će hrvatski umjetnici izložbu u Zagrebu — po uzoru dalmatinaca — također samo »regionalnu«.

Ne će pozivati ni jednoga Dalmatinca. Ovi ovdje umuju ovako:

Neka Dalmatinci ostaju u Dalmaciji — a mi ćemo u Zagrebu. Tamo neka »Austrija« učini »atelje« — kako ovdje, — onda neka se također sagradi »umjetnička škola« — pa eto dosta mjesta i za »profesure«!

Ovo su plodovi onih zagovaratelja »regionalne« izložbe u Splitu i onih svih, koji su se pozivali na Svete Dujme i Diolekcijske. G. se N. Andrijašević, da popuni taj »kampanilizam«, poziva čak na Tirolce. Pa dobro. Ako je gospodi Dalmatincima pravo — i meni je pravo.

Zato ponavljam: ja se u taj spor više ne miješam, tek jedno samo molim slavu upravu »Matice Hrvatske«, da izvoli objelodaniti pismo od g. Meštrovića, i da izvoli potvrditi, da li su se na poziv »Matice Hrvatske« dalmatinski umjetnici odazvali, kada su moljeni, da pošlju reprodukcije svojih radova za »Kolo« hrvatskih umjetnika«. To je bilo 1907., koje sam godine i ja pisao o »bojkotu« dalmatinskih umjetnika napram »Matici Hrvatskoj«. Ovim objelodanjenjem najbolje će se vidjeti, tko je govorio neistinu, ja ili moji dobri kolege s mora. Ili možda gg. ne razlikuju (da nijesu bojkotovali) perfekt od futura? (da bi rado dali svoje radove »M. H.«) Čemu se ponose onda »latinskom« kulturom?

Misle li najposlije gospoda, da ja baš nikakva posla nemam, nego samo njihove neistinite navode odbijati?

Ovo je moja posljednja — i razvili se odnošaji umjetnika onkraj Velebita i okraj, kako mu drago, mene po srijedi ne će biti više.

Oton Iveković.

Dodatak uprave »M. H.« — Kad je g. Andrijašević u dobroj vjeri i namjeri spomenuo držanje posebice dalm. umjetnika prema »Matici«, nužno je, da se ponovno objelodane dokumenti, iz kojih se jasno vidi to držanje, pa je suvišna svaka razprava.

Poziv »M. H.« na sve umjetnike glasio je:

»Odbor Matice Hrvatske« raspisao uz natječeaje za beletrističke i poučne radnje također jedan natječaj od 300 (trista) K za slikarsku ili vajarsku (kiparsku) radnju po volji uz uvjete, koji su objelodanjeni u svim zagrebačkim novinama i u 1. 2. broju »Glasu M. H.«.

Zagrebački i nekoji vanjski umjetnici odazvali su se ovomu raspisu natječaja liepim radnjama, koje su nakanili izložiti u zagr. umjetničkom paviljonu, pa se uprava »M. H.« obraća ovim posebice i na Vas s molbom, da se izvolite priključiti natjecanju te koju svoju radnju pošaljete za spomenutu izložbu pod uvjetima naznačenim u raspisu natječaja. Radnje izvolite poslati do pod konac svibnja na upravu Matice Hrvatske u Zagreb.

Nadajući se stalno, da ćete se ovomu skromnomu za sada nastojanju »Matice Hrvatske« oko podupiranja umjetnosti najspremnije odazvati, preporučujemo vam se s odličnim poštovanjem. U ime odbora M. H.

Dr. Gjuro Arnold v. r.
predsjednik

Dr. Ante Radić v. r.
tajnik

Na ovaj poziv, koji je poslan i posebice svim umjetnicima, kojima je »M. H.« znala za adresu, dobila je uprava »M. H.« od g. I. Meštrovića ovaj odgovor:

»Žalim što mi se je u novinama podkrao natječaj, koga je ta slavna uprava raspisala, te su mi stoga nepoznati uvjeti, pa će mi biti nemoguće, da i ja sudjelujem konkurenciji. Izvoli li mi jih ta sl. uprava priposlati, pa budu li isti mogućnosti odgovarali, to može ta sl. uprava i na moje radove računati.

Vidovićeva adresa: Em. Vid. Chioggia (Italia), a Krizmanova II. Wien Valerienstrasse 8 a, Rački IX. Sobieskig* — Sa osobitim poštovanjem I. Meštrović. (Poštanski žig 11. V. 1906.)

* U pozivu na g. Meštrovića bio je dodan pripis, u kojem se g. M. umoljava, da izvoli obavijestiti upravu »M. H.« o adresama ostalih hrvatskih umjetnika. Toj se molbi g. M. evo pripravno odazvao, pa mu zato u ime uprave i ovim putem zahvaljujemo.

Upr. »M. H.«

Pošto je tajnik »M. H.« već prije bio poslao gosp. Meštroviću »Glas M. H.«, u kojem su objelodanjeni uvjeti natjecanja, i posebice mu sada odmah pisao, dobio je od njega ovu dopisnicu:

14. V. 06. Veleučeni gospodine! Danas primio Vašu dopisnicu a neki dan 5. br-va G. M. H. pa Vam se ljepo zahvaljujem.

U koliko mi bude moguće obavijestiti ću i druge umjetnike glede Vašega natječaja. Molim Vas javite mi je li »M. H.« preuzimlje trošak prenosa za tamo i ovamo i u svakom slučaju, jer s vajarskim radnjama ide teže nego li sa slikama. Izim toga dajem Vam na znanje, da će meni biti moguće tek sasma pod konac o. mj. poslati a ne znam hoće li biti na vreme. —

S osobitim štovanjem

I. Meštrović.

No za mjesec dana osvane u »Pokretu« ovo:

»Priposlano. Gosp. Dr. Anti Radiću, tajniku Matice Hrvatske. — Izvinit ćete mi, što nisam odmah »vic« shvatio, kad ste mi poslali poziv za konkurenciju Vaše »Matice«. Kad sam primio brojeve »Matičina glasnika« (!), koje ste mi blagoizvoljeli poslati razumio sam i suviše! Oprostite, što sam ih posudio jednom prijatelju, koji je takodjer želio, da se malko nasmije, stoga Vam ih vraćam danas. Vidjevši Vaš »Glasnik« čudio sam se, kako mi ga mogoste poslati, jer ja niti sam sada više seljak, a niti se smatram nebeskim gradjaninom. Pa i u samom djelovanju sam griješnik — jer stvaram i ovjekovječujem zemaljske zaručnike, koji se vjenčavaju pod vedrim nebom; a onda moje »griješničko« srce — ako u opće vjerujete, da u nas ima srca — više osjeća sa progonom Eve, — nego sa »bijegom majke Božje u Egipat«. — Narodne motive, ako i radim, isključivo su goli, te ne bi ni jedan ljubitelj »Matice Hrvatske« rekao, da je narodna umjetnost (jer nemaju »kumekovog« kostima). Prema tomu držim, da nije bilo shodno, da me pozovete — pa čak da ste to radi forme učinili. Ovo su dakle razlozi, radi kojih ja i nisam konkurirao, te molim, da ispravite vijest u novinama, da su i »nezagrebački« umjetnici sudjelovali. Napokon nemojte misliti ni Vi, a ni slavna publika, da je ovo jal — usred »sjajnog« rezultata — Vaše konkurencije — jer zbilja ne zavidim ni umjetnicima na »Matici« na »umjetnicima«. Pri-

mite izraz moga udivljenja i — ostajemo »stari« — i »mladi« prijatelji.

U Beču, 15. lipnja 1906.

Ivan Meštrović, kipar.

Kako je poznato, dalm. umjetnici (a i neki drugi, koji su u toj stvari bili s njima) ne samo nisu g. Meštrovića desavuirali, nego se faktično nisu ni odazvali »Matičinom« pozivu.

Dodatak uredništva. Uredništvo »G. M. H.« prepuštajući potpunu odgovornost za ovaj članak g. O. Ivekoviću, uvrstilo ga je prema onoj: audiatur et altera pars. Daljnjih polemika ne ćemo uvršćivati, jer su besplodne, kao što se to vidi i kod drugih sličnih »sporova«. Najbolje je pustiti ih, da se — ohlade, pa će se sami od sebe smiriti.

Glavna skupština »Matice Hrvatske«.

Glavna skupština »Matice Hrvatske« obdržavala se dne 25. siječnja o. g., a mi je spominjemo s dva razloga: prvo zato, što je na toj skupštini počelo izmirenje tako zvanih »starih« i »mladih« književnika, koji već četiri, pet godina vode boj — na štetu hrvatske književnosti, — a drugo zato, što su ovaj put pokušali frankovci, da ovo staro hrvatsko društvo (»Matica« je osnovana god. 1842.) dobiju u svoje ruke, ali su sramotno propali. Kad se je naime pročulo, da se »Matici« hoće da nametnu za gospodare frankovci, protivnici temeljnim mislima naših preporoditelja, koji su »Maticu« osnovali, — zaboravili su književnici sve sitne razpre, te složno ustali proti frankovskoj drzovitosti, i to tim više, što su frankovci htjeli izabrati predsjednikom »Matice« staroga magjarona-khuenovca, sramotno glasovitoga Kršnjavija, koji je uz druga zločinstva proti Hrvatskoj domovini dopustio iz naše Rieke odstraniti hrvatsku gimnaziju, a u hrvatske škole uveo magjarski jezik. I taj sada hoće da bude na čelu prvomu hrvatskomu prosvjetnomu društvu! Nije zato čudo, što je na samoj skupštini ustao poznati u Zagrebu poštenjak, inženjer Kolar, i rekao ovako: »Do sada je stolica predsjednika »Matice Hrvatske« bila neokaljana, a sada neki predlažu za tu stolicu čovjeka« Predsjednik skupštine nije mu dao dalje govoriti, pa Kolar reče još samo: »I ne treba više da govorim: svi ste me razumjeli!« I istina je, da su ga razumjeli. Preko 200 ljudi je čulo, da bi Kršnjavi okaljao stolicu predsjednika naše »Matice«, a taj čovjek nije na to ni pisnuo! To je koža na obrazu! Od 200 skupštinara dobio je taj čovjek 51 glas, premda su frankovci dan prije skupštine upisali do 30 novih članova i doveli na skupštinu sve svoje čifute. Frankovci su u svom biesu pisali, da je taj njihov sramotni poraz posljedica sporazuma napredne i seljačke stranke, jer

tobože ne vide, da je protiv njih sve, što je pošteno. Ta i samo su neki svećenici glasovali proti njima.

Ovaj složni rad na prosvjetnom polju imat će svakako i drugih posljedica, a to nam u ovo teško vrieme podaje nade, da će ipak i među gospodom biti sve to bolje, što je nama tim milije, što u tom poslu sudjeluju i dvojica naših ljudi (dr. Ante Radić, koji je tajnik »Matice«, i Oton Iveković, koji je odbornik).

(»Dom«, God. 1909. Broj 13.)

Literalna debata.

U ovom broju »Slova« javlja se poznati u hrv. književnosti pisac dr. Ivan Krnic svojom literarnom »debatom«. »Literarne debate«, koje zanimaju pet, šest ljudi u Zagrebu, ne spadaju dođuše u »Slovo«, no mi smo im dali mjesta, da se vidi, kako i o čem ponajviše i s najviše volje pišu naši književnici. Naš je list namijenjen književnom užitku bez razpre.

Za bolje razumijevanje treba spomenuti, da je pred 4—5 godina nastao nekakav razkol među književnicima: jedni, i to »mladi« (a bilo je među njima i starijih, pače i starih ljudi) bili su za »slobodu«, a »stari« (među kojima ima i mladih) bili su — za »robtvo«. Da ta »sloboda« i to »robtvo« nije bilo baš tako strašno, vidi se možda već po tom, što su »mladi« rado pisali u »Narodne Novine«. To su bile samo riječi, a jedino, što je istina, bilo je to, što su »stari« zahtijevali, da književnost ima biti pristojna, »mladi« su pak zahtijevali, da bude posve slobodna. No ovih dana progovorio je o tom u listu »mladih«, u »Savremeniku« njihov predsjednik, starac Nadko Nodilo, pa i on zahtijeva, da književnost bude pristojna, kako je to već davno prije tvrdio nešto mlađi od Nodila predsjednik »stare« Matice Hrvatske, Gjuro Arnold rad šta i jest tobože nastao onaj razkol a poslie i boj. A čemu boj, kad se stari predsjednik »mladih« i mlađi predsjednik »starih« — liepo slažu?

(»Slovo. O životu, znanosti i umjetnosti«. God. 1. Br. 3.)

Maretićeva stilistika.

U pristupu u svoju stilistiku uči g. Maretić na str. 653. ovo: »Ovdje nam se nameću najprije pitanja: što je stil? što stilistika? a što stilist? Riječ stil dolazi iz latinskoga jezika, u kojemu »stilus« znači »pisaljka« (od kosti ili od gvožđa), a u prenesenom značenju riječ je »stilus« i Rimljanima značila »pismeni sastavak, način izražavanja, stil. Riječ stil u pravom svojem značenju znači danas po svoj Evropi najkraće govoreći: način izricanja misli. Ali kako ljudi misli svoje mogu izricati i naustice i pismeno, i kako se pod stilom ne misli usmeno izricanje, već pismeno, tako ćemo onu definiciju raširiti i reći: stil je način pismenoga izricanja misli. No ni ta definicija nije potpuna, jer kako u svakom ljudskom poslu način može biti valjan i nevaljan, tako i način pismenoga izricanja misli može biti dobar i rđav; ali stil kao predmet naučnoga istraživanja uzima se samo u dobrom smislu. S toga definiciju stila još i dalje treba raširiti te reći: stil je dobar način pismenoga izricanja misli. Ali pisci izriču svoje misli dvojako: prozom i pjesmom, pa budući da o načinu pjesničkoga izricanja misli govori poetika, a stil se upotrebljava samo za prozu, za to će potpuna definicija stila glasiti ovako: stil je dobar način pismenoga izricanja misli u prozi.

Na pitanje: što je stilistika? odgovorit ćemo: stilistika je nauk o stilu; za tijem ćemo reći: stilist je čovjek, koji piše po pravilima stilistike, a stilistik je onaj, koji se bavi oko stilistike.«

Na II. strani predgovora veli g. M.: »Da bi ova knjiga moja bila što potpunija, dodao sam joj i stilistiku ili upravo govoreći: nacrt stilistike. Nedostatke toga dijela moje knjige mislim da mi ne će odveć zamjeravati ni jedan pravedan kritik, ako pomisli, da je ovo u književnosti našoj prvi originalni pokus ova-

kova rada, t. j. koji nije sastavljen iz drugih knjiga, koje su pisate u drugijem jezicima i za druge jezike.»

Po ovim je riječima nacrt Maretićeve stilistike prvi originalni pokus u književnosti našoj ovakova rada, t. j. koji nije sastavljen iz drugih knjiga, koje su pisate u drugijem jezicima i za druge jezike, zato mu, misli on, ne će odveć zamjeravati ni jedan pravedan kritik i t. d.

Moram priznati, da nijesam mogao proučavajući taj dio ove gramatike naći, u čemu je pisac originalan. Razdioba mu je u glavnome ista, koju imaju i stilistike pisane u drugim jezicima i za druge jezike.

Preda mnom je knjižica, kojoj je ime: »Rhetorik für höhere Schulen. Von Karl August Julius Hoffmann, Director des Johanneums zu Lüneburg. Erste Abteilung. Die Lehre vom Stil. Vierte Auflage, besorgt von Dr. Christ. Friedr. Albert Schuster, Director der Realschule I. O. zu Hannover. Clausthal. Verlag der Grosseschen Buchhandlung 1873.« Ova se knjižica vrlo mnogo podudara po razdiobi s piščevom stilistikom, samo što ona na 5 i ½ lista maloga oblika obrađuje isti predmet, za koji piscu treba 18 listova velikoga oblika. Pa opet je ova knjižica jasnija, jedrija, lakša; istinitija, logičnija; ljepša, točnija, skladnija, gladja i čistija. U jednome se ipak oba pisca znatno razilaze, i u tome je naš pisac originalan, a to jest, što Hoffmann-Schuster držeći se starih stilističara navodi primjere iz uzornih djela velikih pisaca, a pogriješne spominje, hotomice samo u kratko, jer primjeri treba da prikazuju uzorke, a ne nevaljalo. — Naš stilističar navodi primjere kojekake, pače i iz dnevne literature, koja ni u jednoga naroda nije dobra, nekmo li uzorna, pa nas ispravljajući pogriješke takih pisaca hoće da pouči, kako bi trebalo da bude. Stilistika bez primjera iz dobrih pisaca jalova je i nijema. In omnibus fere minus valent praecepta quam experimenta, veli Kvintilijan. Stilistička se pravila vade iz uzornih djela velikih pisaca, a nitko nije još naučio iz stilistike uzorno pisati. Prvi je uvjet za dobra stilistu pored znanja o predmetu, o kojem hoće da piše, zdrav razum i bistra glava. Netko može biti veoma učen, pa opet ne umije ovo, što zna, tako napisati, da bude jasan i razumljiv. To se ne da naučiti, nego je dar božji, koji se stilistikom dotjerati može. Stilistička su pravila piscu od velike pomoći, ali dobri pisci su vrelo njegovo, iz kojega treba crpiti.

A što uči u pristupu pisac?

Da pisac dodje do definicije stila, treba mu 18 redaka i po. a ta glasi: stil je dobar način pismenoga izricanja misli u prozi. Da vidimo klance, kojima se provlačio, dok je do te definicije došao.

»Stil, veli on, dolazi iz latinskoga jezika, u kojem »stilus« znači »pisaljka« (od kosti ili od gvožđa), a u prenesenom značenju riječ je »stilus« i Rimljanima značila »pismeni sastavak, način izražavanja, stil. »Riječ »stil« u pravom svojem značenju znači danas po svoj Evropi najkraće govoreći: način izricanja misli.«

Da pisac u ovome odsjeku ne govori o pravom i prenesenom značenju riječi »stilus«, ne bih imao čemu zabaviti, ali ovako moram opaziti, da je pravo značenje riječi stilus: »kolac« ili »palisada«, a već je značenje »pisaljka« preneseno isto tako kao što i značenje »pismeni sastavak«. Po tome se ne može reći, da riječ »stil« u prvom svojem značenju znači: način izricanja misli, kad se napried reklo, da je riječ »stilus« u prenesenom značenju značila »pismeni sastavak, način izražavanja«. Pa zar zbilja ima ta riječ ovo značenje danas samo po svoj Evropi?!

Pisac se ne zadovoljava tom definicijom »stila«, te veli, da će je raširiti i reći: stil je način pismenoga izricanja misli. Je li pisac dodavši riječ »pismenoga« zbilja raširio definiciju? Istina je, da je definicija narasla za riječ »pismenoga« ali nije time logički raširena već sužena, jer je »način izricanja misli« jamačno širi pojam od »načina pismenoga izricanja misli«. Odatle se jasno vidi, da je pisac krivo mislio, kad je u predgovoru k maloj svojoj gramatici rekao: »mislio sam, da ne smijem u taj dio gramatike (misli se nauk o rečenici) natrpati kojekakih mudrolija*, koje samo mladež i učitelja muče, a nijesu ni od kakve koristi za gramatičko učenje ni hrvatskoga jezika ni drugih i t. d.« Ali ni ta mu definicija nije dobra, i nju treba, veli on, dalje raširiti i reći: »stil je dobar način pismenoga izricanja misli u prozi.« Ova je definicija narasla za četiri riječi, ali je njima u istinu pojam riječi »stil« jošte više sužen. Šta ćemo, kad to logika tako ištel!

Ako je stil »dobar način pismenoga izricanja«, onda nema

* Medju take mudrolije ide i ta, da atribut steže pojam imenice i t. d.

smisla govoriti o rdjavu stilu (što pisac na više mjesta knjige svoje čini), jer to po njegovu nauku nije i ne može biti stil.

Čini mi se, da nazivi stilist i stilistik nijesu prema duhu hrvatsko-ga jezika, već su germanizmi. Tako riječi glase u našem jeziku na: a, kao što su n. pr. konceptista, akcesista, slavista, sofista, humanista, a čovjek, koji se bavi oko stilistike, jest stilističar a stilistik je njem. Stilistiker.

Stilistik se, veli on, ne zadovoljava gramatičkom i leksičkom pravilnošću, već još traži, da ono, što se izriče, bude ukusno. Primjera za ukusni stil pisac ne navodi, niti kaže, što je njemu ukusno. Iz nastavka na istoj strani vidi se, da je njemu ukusno i dobro jedno, a neukusno i rdjavo drugo. Na strani 654. opet veli, da je stil prenakičen neukusan. Ako je »ukus«, kako se općenito drži, prirodjeno osjećanje za lijepo, onda ne će ukusno i dobro biti jedno, a tako isto ne treba, da bude ono, što je neukusno, rdjavo. Ali je jasno, da je ovo na strani 654. primjer za neukusni stil. »Stilistik će takvome čovjeku (siromašnu mislima i koji nema dovoljno znanja o predmetu) reći: misli i znanja moraš ti sam pribaviti: tvoja briga mora biti, što ćeš pisati, ako ne znaš napisati ništa novo ni dobro ni potrebno, a ti se prodji pisanja, ja ti ne mogu pomoći, jer ja te mogu samo učiti, kako ćeš pisati.«

Da se ovako za naobražene ljude, kojima je knjiga ova namijenjena, ne piše, o tome mislim nema nikake sumnje; način pisanja mora uvijek biti udešen prema duševnom shvaćanju onih, kojima je knjiga namijenjena. Za djecu će pisac o istoj stvari drukčije pisati nego li za odrasle i za naobražene ljude.

Na strani 655. veli pisac: »Svojim se sadržajem ovaj moj nacrt stilistike razlikuje od drugih stilistika. Neke stilistike ne govore gotovo ništa o onome, što u mojem nacrtu sačinjava II. dio (istinitost), tako isto ne govore ništa ili vrlo malo o koječemu, što ću ja ovdje prikazati, ako ne baš obilno, a ono u dovoljnoj mjeri u III. dijelu. Druge su opet stilistike (osobito školske, u različnijem jezicima) mnogo prostranije od mogega nacrta, jer govore opširno o mnogijem stvarima, kojih ja ne ću ni taknuti; govore na pr. o figurama i o tropima, u što ja ne ću dirati, jedno s toga, što te stvari idu u poetiku ili retoriku, a drugo što je stilistik zadovoljan sa svakom figurom i tropom. samo ako je jasna, istinita i lijepa.«

Malo niže veli pisac: »Tko zna, što će pisati, te ima do-

voljno misli i građe, njemu tih pravila (o pismima, raspravama, opisima i t. d.) i onako ne treba; neka on svoje misli i građu slaže kako hoće, samo se neka ne protivi onim naprijed navedenim svojstvima dobra stila (naime: jasnoći, istinitosti, ljepoti), pa stilistik ne će imati što da mu zabavi.«

Čime se bavi stilistika u prvome redu? Naukom o izrazu. Pa što traži stilistika od izraza? Stilistika traži, da bude izraz: 1) gramatički pravilan, 2) jasan i 3) udešen prema predmetu, o kojem se piše i prema onomu za koga se piše.

A budući da u čovjeka ima osim razbora jošte, makar i malo, fantazije, ide u nju i nauk o tropima i figurama, kojima se oživljavaju izrazi. Napokon sastavlja izraze u cjelinu, koju zovemo rečenicom.

Radi li o tome pišćev nacrt stilistike? Radi, makar je u pristupu rekao, da u to ne će dirati (naime u: figure i trope, vidi str. 660, 664); pače govori na str. 664. i o sklopu rečenica.

Po čemu se dakle razlikuje njegov nacrt od drugih stilistika? Po tome, što je pod različne natpise svrstao štošta, što onamo ne ide ili je stvorio suvišne vrste kao što je istinitost, koja se nalazi u jasnoći i ljepotu, koja je logički posljedak gramatičke pravilnosti, jasnoće i udešavanja.

Jasnoća.

»Stil je potpuno jasan (razumljiv), ako se u duši čitatelja razvije sasvim ista misao, koju je imao pisac pišući.«

Ovako pisac hoće da definuje ili recimo da opiše jasnoću stila, ali i sam osjeća nepotpunost te definicije, pa je prinudjen, da je bliže tumači u 17 razvučenih redaka.

Da je pisac ispustivši suvišno »potpuno« rekao: »stil je jasan, ako ga onaj, komu je namijenjen, lako razumije« ne bi mu trebalo nikakoga tumača. Ali gle još i druge nevolje! Pisac veli na str. 655. (što se u njega ponavlja) »mi smo već rekli, da stilistika nema posla sa sadržajem; ...« a što je sadržaj stilistike? Jamačno »misao ili misli« ali s njima, stilistika po njegovu nauku nema posla; kako će dakle stilističar prosuditi je li se u duši čitateljevoj razvila ista misao, što ju je imao pisac pišući (= isti sadržaj), ako stilističar nema posla sa sadržajem?

Mjesto primjera za jasan stil navodi pisac 14 njih, koji su jasnoći vrlo protivni. Među tima ima takih, gdje se ne može —

kaže on — znati, što upravo hoće pisac da kaže, jer rečenica može imati dva značenja.

Medju njima ima i ovaj: »Bog je šalu ostavio, a djavo crkvu.« Ovo je poslovice, koju narod u šali govori, pa ako ona dvoje znači prema shvaćanju, u kojem se značenju uzme glagol »ostaviti«, to je onda tražena, hotomična nejasnoća, da se prevari onaj, kome se govori. Tu dakle govornik upravo ne će, da se u duši čitateljevoj razvije sasvijem ista misao, jer hoće da ga prevari.

U primjeru: »Borio se i na književnom polju s drugim piscima za svetu stvar (ne zna se: veli pisac, da li u društvu s drugim piscima ili protiv njih), »nema ništa, što bi bilo jasnoći protivno, ako se uzme na um, da glagol boriti se s prijedlogom »s« ima neprijateljsko značenje, to jest, da dvoje udara jedno na drugo. (Mjesto prijedloga »s« upotrebljava se i prijedlog protiv s genit. ili suprot s dat.) Tako su jošte glagoli: klati se, ogledati se, ratovati, rvati se, vojevati s kim i t. d.

Ako je pisac, čiji je ovaj primjer, mislio društvo ili zajednicu dvojice protiv trećega, onda nije pazio na pravo značenje glagola: boriti se, ali se iz saveza često može razabrati, što je pisac mislio, pa tako onda nije nejasno.

Ovakovo dvoumlje može lako nastati kod prijedloga »do« kako se iz ovoga primjera vidi, što ga pisac navodi: »Kad u kojem narodu nestane morala, onda se za dobre novce može sve kupiti do pjesničkoga pera (gdje se ne zna, veli pisac, znači li to, da se i pjesničko pero može kupiti, ili znači li, da se osim toga sve drugo može kupiti?).«

Da se prijedlog »do« zamijeni u svezi riječi »do pjesničkoga pera« s prijedlogom »osim« ne bi smisao mnogo jasniji bio, jer i »osim« ima često isto značenje, koje i prijedlog »do«; po tome bi osim pjesničkoga pera moglo značiti, da se i pjesničko pero može kupiti, ali i to, da se sve drugo može kupiti, »samo pjesničko pero« ne može.

Već sam naprijed rekao, da se iz saveza može razabrati, što je pisac mislio, ali ako se rečenica istrgne iz svoje cjeline, onda je teško smisao pogoditi. Tako se iz ovoga primjera ne može znati, što pisac misli, ali ja ću ovdje navesti sličan primjer, iz kojega će se vidjeti, da istinu tvrdim. Taj primjer glasi: »Ne-

kakoga slijepca uhvate hajduci te ga oplijene i svuku do košulje i obuće.«

Iz ovih se riječi ne zna, jesu li mu svukli košulju i obuću ili mu je nijesu svukli. Ali ako se nastavi:

»Kad ga tako ostave, i podju svojim putem, povratu se jedan i stane ga nagoniti, da skine i opanke (dakle su mu opanke ostavili) i t. d. Ovaj nastavak pokazuje, kako treba razumjeti prijedlog »do«.

Jedrina.

»Kako je u jednu ruku pretjerana sabitost pogrješna, tako je u drugu pogrješna razvučenost. Po srijedi medju te dvije skrajnosti stoji jedrina t. j. ono svojstvo dobra stila, kad pisac ne uzima ni više ni manje ni riječi ni rečenica, nego li je upravo nužno, da mu se misli dobro razumiju. S drugim riječima: u jedru stilu ni jedna riječ i nijedna rečenica nije zališna.«

Mjesto definicije o jedrini, kojom bi trebalo, da se odsjek ovaj počinje, pripovijeda pisac, da je i pretjerana sabitost pogrješna (o kojoj je na str. 657. već govorio), a i razvučenost (ali iz stilizacije se ne zna, da li i pretjerana razvučenost, o kojoj govori istom na str. 659.). Po srijedi dakle medju te dvije skrajnosti (poznate iz str. 657. pretjerane sabitosti i nepoznate nam jošte razvučenosti) stoji (nama jošte nepoznata) jedrina, t. j. (ono) »svojstvo (dobra) stila, kad pisac ne uzima ni više ni manje ni riječi ni rečenice, nego li je upravo nužno, da mu se misli dobro razumiju.«

Moj Hoffmann-Schuster uči o jedrini: Ne upotrebljavaj više riječi, nego ti treba, da izraziš misao, a čuvaj se: a) pleonazma; b) tautologije i c) u opće razvučenosti, koja voli prazne sporedne rečenice i t. d.

Ako se sad onome malo naprijed rečenome doda, što pisac nastavlja: »S drugim riječima: u jedru stilu ni jedna riječ i ni jedna rečenica nije zališna. Da se ne bi kome čudno činilo, za što ja ovdje kudim razvučenost« (koja nam je za sada barem nepoznata. Bilješka), kad se ona jasnoći ne protivi, nego je još povećava, reći ću, da je u svakoj pravoj i nepokvarenoj umjetnosti svaka zališnost pogrješna po onome grčkom pravilu: Μηδὲν ἄγαν. Kako nije pametno usred bijela dana u svijetloj sobi zapaliti svijeću, da bi se tobože bolje vidjelo, i kako nije pa-

metno ni pristojno u običnom razgovoru vikati onome, koji dobro čuje i obični tihi govor: tako ni u dobru stilu ne valja jasnoće pretjerivati upotrebljavajući zališne riječi ili rečenice; »onda velim imamo u ovome nastavku uzoran primjer za razvučen stil, jer se riječima od »s drugim riječima... pa do: zališne riječi ili rečenice« ne razjašnjuje jedrina, za koju se ne navodi nikaki primjer.

Razvučenost je bolest piščeva, kojoj se trag vidi u čitavoj knjizi. Ako je ta bolest prava, istinita, onda je i kronička, te je se pisac nikad ne će kurtalisati, ako li je hinjena, onda će se je riješiti onoga časa, kako bude štampao knjigu na svoj trošak, a knjiga će onda jamačno za polovinu biti kraća. Protivno je stilističkoj jedrini, veli pisac, bijeli snijeg u primjeru: »Polja i brda pokrio je bijeli snijeg«, jer je bijeli u samom značenju imenice već sadržano. Ako je zbilja tako, onda ne bismo smjeli reći ni: žarko sunce, zelena trava, crna zemlja i t. d. Po tome bi bilo protivno stilističkoj jedrini i to, ako se deminutivima, koji sami sobom znače nešto maleno, dodaje pridjev mali, ali budući da Vuk to vrlo rado čini na pr. mali potočić, mala kućica, malo seoce, i t. d., dopušta se mučke, da se može dodati i mali, mala i t. d. barem se ne kaže, da je to protivno stil. jedrini.

Tako isto, čini se, da dopušta, da se uz pridjeve složene s prijedlogom »po«, koji znače svojstvo u umanjenoj mjeri, na pr. podobar, polukav, smiju metati prilozi malo, dosta, jer to opet Vuk rado čini.

Medju primjerima na str. 660. ima i ove: »slavni je Gete dočekao veliku starost.« »I glasoviti se Napoleon katkad u računu prevario«. U ovim primjerima nijesu mu ukusne odveć obične pridjevne veze: slavni, glasoviti. Zašto ne navodi pisac ukusnije pridjeve? U prvom primjeru ove alineje, koji glasi: »Iza 10 godina vrati se Janković u predragu domovinu« veli pisac, da je pridjev »predraga« sasvijem zališan. Kad bismo smjeli po ovome zaključivati, onda su i pridjevi: »slavni i glasoviti« sasvijem zališni. A bili se bez pridjeva moralo znati, koji se Gete misli, koji li Napoleon, dok ima jamačno dosta ljudi različenoga staleža, kojima je ime Gete, Napoleon. Ne bi li mogla nastati nejasnoća, da nema tih pridjeva?

Svezu dvaju sinonima za isti pojam, ne podnosi, veli on, svagda dobar stil. Tako ne valja, veli on: »nema snage ni moći, dušmaninu i neprijatelju prosvjete; pogani su i neznabošci, kla-

njali se idolima i kumirima, svuda je crni mrak i tama, što je lijepo i krasno, strašno i užasno, bivali su tupiji i glupiji.«* »Ali u osuđivanju ovakijeh pleonazama, veli pisac, moramo biti na oprezu i išćupavajući korov ne valja i pšenicu da trgamo. Ima u narodnom jeziku nekoliko sveza sinonimnijeh riječi, koje se gotovo i ne osjećaju kao dvije riječi, već kao jedna. Tako na pr. narod govori: slika i prilika, tuga i žalost, jad i čemer, čast i poštenje, strah i trepet, puk i narod, bez kraja i konca, ni traga ni glasa, crn i žalostan, zlo i naopako.«

Po ovome su dakle korov sveze: nema snage ni moći, dušmaninu i prosvjete, pogani i neznabošci, mrak i tmina i t. d. a pšenica su: slika i prilika, tuga i žalost, jad i čemer, strah i trepet i t. d. i to samo zato, što narod tako govori. A otkud on znade, da narod ne govori: nema snage ni moći, dušmanin i neprijatelj, mrak i tmina i t. d. Pa recimo, da narod take sveze ne poznaje, zar nije piscu dopuštena analogija, zar je on prikovano samo za onake sinonime, kake narod upotrebljava? Sveza mio i drag je dopuštena, a tup i glup ne valja, a zašto? Zato, jer je prvu uzeo Vuk sasvijem prema duhu narodnog govora, a druga ne valja zato, što iz Vukovih djela (za sada) nema potvrde pisac.

Upravo je smiješno, kad pisac na str. 663. preporuča, da se riječi neobične u velikom dijelu naroda, kao što je na pr. dajbudi, upotrijebe recimo na svakoj 20. strani, jer čitatelju smeta, kad na nju nailazi na svakoj drugoj ili trećoj strani.

Lakoća.

Lakoću stilu definuje ili bolje da kažem opisuje pisac ovako: »Ovo svojstvo dobra stila ište, da sklop riječi u rečenici i međusobni sklop rečenica ne bude trom, već lak, t. j. da ga čitalatelj ili slušalac lako pregleda i uhvati. Dakle je netromost sklopa riječi u rečenici i međusobnoga sklopa rečenica lakoća. Sad se neka oglasi, tko zna, što je lakoća stila. Primjera za lakoću nema, nego samo za tromost.

Je li to lak ili trom stil, kad pisac na str. 664. uči: »Tromost je u stilu i onda, kad stoji jedan za drugim nekoliko, makar i različenijeh padeža, a pred svakim je kakav prijedlog.«

* Ovi komparativi ne idu već po tome u stilistiku, što su gramatički neispravni mjesto tuplji i gluplji.

Ja sam držao, da je »jedan za drugijem« štamparska pogreška, ali sam se na str. 665. uvjerio, da pisac upravo hoće tako, jer piše: »Dalje je stil trom, ako dolazi »jedna za drugom« nekoliko zavisnijih rečenica, makar i ni jedna od njih ne bila uklonjena, već sve privezane jedna do druge.«

U prvom i drugom rečeničkom sklopu nije »jedan za drugijem« i »jedna za drugom« na svom mjestu, te čini stil tromim. Pomjestimo li »jedan za drugijem« na drugo mjesto, postat će stil lakši, ako i ne lak, na pr. Tromost je u stilu i onda, kad stoji nekoliko, makar i različitijih padeža, jedan za drugijem, a pred svakim je kakav prijedlog. Sad se bar lakše može pregledati i uhvatiti, na što se »jedan za drugijem« proteže.

Za tromost navodi pisac nekoliko primjera, u kojima stoji više riječi iste gramatičke kategorije, a na str. 665. veli, da stil izlazi težak i trom iz nepotrebna upotrebljavanja apstraktnih imenica. Za prvu vrstu navodi ovaj primjer: »pročitao sam početak drugoga poglavlja prve knjige istorije njemačke književnosti starijega vremena (5 genitiva!) — Za drugu vrstu ima primjere: »Nije nam poznat uzrok vašega čestog izostajanja; uvjerali smo se o istinitosti pripovijedanoga nam događaja, radi oko postignuća sloge« i t. d.

Ne znam, odakle su mu ovi primjeri, ali u Vuka imaju ovaki primjeri: »da se okani terminologije i svakoga izmišljanja novijih riječi; početak opisanija Srpskih manastira; u prevođenju svake knjige; s pomoću znanja Turskih običaja i politike.« Je li i to trom stil?

Pače on sam griješi protiv prve i druge vrste, kad o tome govori: »Težak i trom stil izlazi iz nepotrebna upotrebljavanja apstraktnijih imenica: »Težak i trom izlazi stil, kad se bez potrebe upotrebljavaju apstraktne imenice.«

Istinitost.

O tome uči pisac ovo: »Mi već znamo, da stilistika nema posla sa sadržajem, već samo s načinom, kako se što izriče; za to je sasvim prirodno, što stilistička istinitost nije istovetna sa stvarnom, t. j. što stilistik ne traži istinitost u stvari, već samo u izrazima. Ovo je dvoje tako različno, da može jedno biti bez drugoga t. j. može štogod sadržavati najkrupniju stvarnu neistinu, a u svojim izrazima može to biti sasvim pravilno, da stilistik

nema što zabaviti. I obrnuti je slučaj moguć: može biti što napisato izrazima, za koje ćemo reći, da su stilistički neistiniti, a u stvari t. j. u glavnom sadržaju bit će sve to istina. To je za to, jer ponajviše čitatelja obično slabo mari za pojedine izraze, njima je dosta da uhvate glavni smisao onoga, što je napisato, pa ako su uvjereni, da to odgovara istini, oni su zadovoljni.«

Iz ovih se riječi ne može znati, što je piscu stilistička istinitost. Samo se vidi, da pisac razlikuje dvije istinitosti i to: stilističku i stvarnu, koje, kako veli, nijesu istovetne. Stilističar ne traži istinitosti u stvari, već samo u izrazima; on ne pita, što će pisati, već samo, kako će se pisati. Da je pisac naveo primjer za stilističku istinitost ili obrnuto, lako bi se možda čitatelj domislio, što on misli pod stvarnom istinitošću. I to je čudnovato, što pisac veli naprijed, da je »i obrnuti slučaj moguć: može biti što napisato izrazima za koje ćemo reći, da su stilistički neistiniti, a u stvari t. j. u glavnom sadržaju, bit će sve to istina.« Na str. 678. veli: »On (dobar stilist) nastoji, da piše stilom, koji odgovara sadržaju. Dakle ipak treba gledati na sadržaj i to jošte na glavni, makar stilistika nema posla sa sadržajem?!

Nije pravo, da pisac ne kaže, što on misli pod istinitošću, t. j. o ovom dijelu svoje stilistike, za koji kaže na str. 655. da neke stilistike ne govore gotovo ništa o onome, što u njegovu nacrtu sačinjava II. dio (a to je: istinitost) i t. d.

Iz onoga dijela ove glave, koja govori o pogreškama protiv stilističke istinitosti, vidi se, da pisac pod stilističkom istinitošću misli onu zlatnu riječ: reci bobu bob, a popu pop.

Prva mu je pogreška, što je stilistička istinitost osuđuje, zališno upotrebljavanje superlativa i izraza svojim značenjem sličnijih superlativima. »Ima dosta pisaca, koji se ni malo ne ustručavaju napisati na pr. naša prezaslužna Matica izdala je ove godine 8 prekrasnijih knjiga (kao da nije dosta za »Maticu« ako je zaslužna i ako su njezine knjige krasne) i t. d. — »Ovo, što velimo o superlativima, nastavlja pisac ne tiče se titula kao: premilostivi, preuzvišeni, prečasni i dr. One se mogu upotrebljavati i u najistinitijem stilu, jer od dugotrajne i svakidašnje porabe postali su ti superlativi po svojem značenju jednaki pozitivima, pače još i manji, kako dokazuje ovo: Mi govorimo i pišemo: preuzvišeni gospodin ministar, ali kad vladaoca hoćemo osobito da počastimo, onda velimo: uzvišeni naš vladalac (kralj); tako isto ćemo reći: svijetli car, svijetla kruna, a veli-

koga župana, koji je mnogo manji od vladara, zovemo presvijetlim gospodinom! Obično župniku ili kanoniku ili proti velimo (ne bi li stilistički bolje bilo, da prislov »obično« stavimo pred »velimo«?) prečasni, a što je mnogo svetije i uzvišenije od svih župnika i kanonika i prota tome velimo: časni krst, i smiješno bi bilo reći: za prečasni krst proliše krv. Veleučeni je u nas titula za ljude, koji su često sasvijem čisti od prave učenosti; za to govoreći o kakvom pravom i velikom naučenjaku velimo samo učeni; na pr. učeni Mommsen, učeni Darwin i t. d. « A nije li to neukusno, ako je neukusno reći »slavni Gete«, »glasoviti Napoleon«?

Stilistika dakle traži, veli pisac, da se bez potrebe ne upotrebljavaju drugi izrazi, ni odveć jaki ni odveć slabi, već taki, koji se s istinom složiti mogu, a s istinom se složiti mogu, držim, samo taki izrazi, koji predmetu ili svojstvu, o kojem je govor, pripadaju. Stilistička je dakle istinitost u tome, da se izrazi biraju prema predmetu. Za to ja ne vidim nikakve pretjeranosti, a po tome ni neistinitosti, u tome, ako pisac u pravom rodoljubnom osjećaju napiše o »Matici« da je prezaslužna i t. d., koja je za 10 godina dala narodu za nikake gotovo novce čitavu knjižnicu izabranih djela izabranih pisaca.

»Osobito su neukusni, veli on, superlativi od pridjeva, koji već u I. stepenu znače što vrlo veliko i vrlo malo, na pr. preogroman, predragocjen, predivan, preneznatan i t. d. ali ovo se ne tiče, veli nadalje; titula kao: premilostivi, preuzvišeni, prečasni i dr., koje se mogu upotrebljavati i u najistinitijem stilu, jer od dugotrajne i svakidašnje porabe postali su ti superlativi po svojem značenju jednaki pozitivima, pače još i manji i t. d.«

Po ovim riječima drži pisac pridjeve, kao što su: preogroman, premilostiv, preuzvišen i t. d. za superlative; ovaki su superlativi kao titule, postali po svojem značenju jednaki pozitivima, pače još i manji, napokon, znamo sada da ima i najistinitiji stil.

Ja ne držim, da su pridjevi: preogroman, premilostiv, preuzvišeni superlativi, makar stoje i prema latinskom apsolutnom ili relativnom superlativu, nego su pozitivni pojačani prislovom »pre«, što i pisac potvrđuje, kad veli, da su kao titule postali po svojem značenju jednaki pozitivima, pače još i manji. (!) Novo je, da istinit ima komparaciju, pak ako ima najistinitiji stil, onda ima bez sumnje i istinitiji stil.

Za vele učeni veli pisac, da je u nas titula ljudi, koji su često sasvijem čisti od prave učenosti. Zar se to samo može reći za ovu titulu? Zar nije bilo gospode i presvijetle i prečasne i velemožne, kojima nijesu ti epiteti lično pripadali, već kao članovima staleža, u koji su se brojili? Zašto je baš titulu veleučeni izabrao, da joj prišije onu ne baš lijepu zakrpu? Ta mogao je ostati kod svoje titule velemožni, koji može jedino to, da baci kandidata na ispitu i to samo, ako kandidat ne zna svoje stvari.

Ima istina ljudi u svakom staležu, koji traže od nižih, da im daju titulu, koja im, kako kažu, po činu pripada. Dakako da ima kadšto i smiješnih prizora kod toga. Tako će se jamačno sjećati g. pisac — ta bio je nazočan — kako je jedan njemu vrlo dobro poznati drug, koji je već bio doktor i imao titulu »profesor«, kako je, rekoh, poricao tu jednu titulu »vele učeni« drugu za godinu mladjemu, jer još nije bio doktor, niti je imao titulu »profesor«. Kad se s njime sastane, neka ga pita, kako danas o toj tituli sudi?

Medju pogreškama protiv istinitosti stila spominje pisac i tu, »koju čine mnogi pisci (držeci se ponajviše novinarsko-ga stila), te govore o sebi u množini, na pr. žalimo, što smo bili zapriječeni posjetiti izložbu i t. d. Ovako pisati znači bez potrebe šepiriti se. Dobri pisci uzimaju množinu za sebe samo onda, kad misle sa sobom i čitatelje i t. d.«

Kad u novinama čitamo ovakovu množinu, svatko zna, da pisac ne govori u svoje ime već u ime uredništva, tu dakle o kakovu »šepirenju« ne može govora biti (rado bih znao ide li izraz »šepiriti se« medju stilistički istinite ili neistinite, ili pak, kako se na str. 678. za take izraze veli, medju neskladne, trivijalne?). Ako glagol »šepiriti se« znači »gizdavo stupati kao puran«, onda griješi pisac, kad na pr. odviše ističe sebe govoreći: ovaj moj nacrt; da bi ova knjiga moja bila što potpunija; kao što je ova moja gramatika; trivijalno bi bilo, da sam ja u uvodu ove svoje stilistike naveo i t. d.

On sam griješi protiv istinitosti stilističke, jer je gotovo čitava knjiga njegova pisana takom množinom, koje ne će opravdati ni bilješkom na str. 667. »Dobri pisci uzimaju množinu za sebe samo onda, kad misle i čitatelje.«

To je ton, kojim se u školi radi, gdje se učitelj spušta na niveau učenikov, pa kao otac s njima tobože zajedno obrađuje

predmet. Ali knjige se ovako ne pišu, a po gotovo se ne pišu tako knjige na neobražene ljude!

Stilistički neistinito je po nauku pišćevu, ako se glagol »morati« upotrebljava, gdje ni za lijek sile nema. Tako na pr. nije dobro: pošto sam ovo razložio, kako je bilo, moram još dodati...«

Po ovome bi čovjek sudio, da pisac drži, da se pod »morati« razumijeva samo fizička sila. A kako je ondje, gdje glagola toga niti ne poznaju? U dobrom narodnom jeziku, veli pisac, glagol jesam s infinitivom znači moranje. (Zašto se ovdje dobro »jesam s inf.« rdjavim »znači moranje« tumači? Kakvo je to moranje? Nil agit exemplum litem quod lite resolvit!

Koja je razlika izmedju: mora, valja, treba i glagola jesam s infinitivom? Kad se koje od njih upotrebljava?

»Afektacija je svagda, veli pisac, lažljiva, jer čovjek afektirajući hoće druge da prevari, kao da što misli i čuti, što mu doista nije ni u pameti ni u srcu, za to se svaka afektacija protiviti istini u opće, pa i stilističkoj istinitosti.«

Po M. Guizot-ovu Dictionnaire universel des synonymes de la langue française, Paris, 1861. predmet su afektacije: misli, čuvstva i ukus, čime se hoće da se kicoši (l' affectation a pour objet les pensées, les sentiments et le goût dont on veut faire parade.

L'affectation est souvent contraire à la sincérité: alors elle travaille à décevoir.)

Dakle je afektacija često, a ne svagda suprotna istini ili kako pisac veli »lažljiva«, i samo u tom slučaju hoće da prevari, po tome nije dakle ni to istina, da se svaka afektacija protiviti istini.

»Afektacija se može pokazivati i u pojedinim riječima, veli pisac, i to, kada tko upotrebljava bez potrebe rijetke ili pjesničke riječi i sveze; na pr, pastijer (mj. pastir) i t. d.«

Protiv toga ogriješio se pisac sam, kad 6 redaka nazad na str. 668., gdje govori baš o afektaciji upotrebljava rijetku i tursku riječ »medjer« bez potrebe, kojoj se na tom mjestu ne može pogoditi značenje.

Od svih do sad navedenih pogrješaka najprotivnije je, veli pisac, stilističkoj istinitosti i dobrom ukusu bombast... a na str. 670. nastavlja: »S bombastom je u svezi galimatija, t. j. trpanac golijeh riječi bez potrebe i smisla. Na pr. »Pošteno hrvatsko

srce čišće je u primorskom zdravom kršu sačuvano nego drugdje. Primorske ga bure pročišćavaju i tvrdim čine, morski ga uzduh osvježava, a majčino mlijeko ulijeva u nj onaj uzvišeni sveti plamen, koji se tek sa smrću čovječjom može posve utrnuti.«

Galimatija je dakle piscu trpanac golijeh riječi bez potrebe i smisla; po ovoj definiciji ne ide ovaj primjer nikako ovamo. Gdje tu ima golijeh riječi bez potrebe i bez smisla? Zar je to stilistički neistinito? Zar čelično rodoljublje primorčevo ne slušuje nešto kićeniji stil?

Po Guizotovu rječniku, koji citira akademički rječnik: »le galimatias est un discours embrouille et confus qui semble dire quelque chose et ne dit rien... Le galimatias renferme une obscurité profonde et n'a de soi-même nul sens raisonnable«, po tom je dakle galimatija govor zamršen i smeten, koji bi, čini se, htio nešto reći, a ne kaže ništa. Galimatija sadržaje u sebi nedokučljivu nerazumljivost i t. d. Je li taka nerazumljivost u naprijed navedenom primjeru? Nipošto! Pa i sama priča o postanju ovoga naziva (galimatija) potvrđuje, da ima naprijed spomenuto značenje. Pripovijeda se naime, da je u Francuskoj jednom bio predmet parnice kokot nekakoga Matije (galus Matthiae): odvjetnik — koji je zastupao toga Matiju, ponovno je tvrdio, da je kokot Matijin (gallus Matthiae), dok se u žestini ne zareče galli Matthias (kokotov Matija) i od toga postade galimatijas. Bolje bi bilo, da je postanje te riječi protumačio nego što govori ono o Juvenalovoj »mens sana in corpore sano« u bilj. na str. 679. koje onamo pristaje kao šaka na oko.

Logičnost.

O tome sam već govorio u »Kršćanskoj« školi navedavši dva primjera one nelogičnosti. Smije li, rekao sam ondje, o normalnoj glavi govoriti onaj, koji u vel. svojoj gramatici pod natpisom »Logičnost« str. 670 veli: »Dobar stilist pazi, da se što ne napiše, što se kosi s logikom ili sa zdravim ljudskim razumom. Rekao bi čovjek, da se ovaj zahtjev sam po sebi razumije, ali pisci ga često prestupaju s toga, jer prebrzo misle i pišu, »a onda kao primjer navodi, da treba reći mjesto:

Čuo sam, da puška nije pukla. — Nijesam čuo, da je puška pukla; a mjesto: Vidjeli smo, da Petrović nije Jovanovića udario — da treba reći: nijesmo vidjeli, da je...

Prvi primjer: »čuo sam, da puška nije pukla« može logično samo onaj reći, koji nije bio nazočan, nego je čuo od drugih pripovijedati: po tome taj ne može reći: nijesam čuo, kad je čuo (pripovijedati), a nijesam čuo, da je puška pukla, može reći i koji nije nazočan bio i koji je nazočan bio; prvi po pripovijedanju, drugi po svojem znanju.

Drugi primjer: »vidjeli smo, da Petrović nije Jovanovića udario« nije jednak primjeru: nijesmo vidjeli, da je i t. d.

Po prvom obliku Petrović nije krivac, pa će ga sud riješiti, ako su svjedoci vjerodostojni; po drugom obliku može Petrović biti kriv, a i nekriv; t. j. u prvom je slučaju sigurno, da Petrović nije udario Jovanovića, a u drugom može biti, da ga nije udario, ali može biti, da ga je udario, ali mi nijesmo vidjeli. Ovdje ću potpuniti ovu glavu s nekoliko primjera. Među primjerima, u kojima se može po piščevu mnijenju povrijediti logika pojedinijem riječima, imaju i ovi: Na pr. Pogubno je, pače čudnovato, ako učitelj u svom školskom radu zavisi o milosti općinskoga zastupstva (riječca pače služi, da se koji pojam u većoj mjeri izreče, veli pisac, a čudnovato je manje od pogubno), ako se riječcom pače izriče pojam u većoj mjeri, onda ova bilješka ne valja, jer su pojmovi čudnovat i poguban disparatni te po tome nema mjesta poredjenju. Neumjestan je i primjer: »Razgovarao sam se o tijem pojmovima s jednim višim, ali poštenim činovnikom«, pojmovi viši i poštenu ne moraju biti protivni, ali mogu biti, pa se time kaže, da su viši činovnici nepošteni, između koji se izuzima onaj kao pošten, s kojim sam se ja razgovarao. — Ne vidim nelogičnosti u primjeru: »Ob zimu dolazi k nama na ručak g. učitelj obično svakoga četvrtka.« Smisao te rečenice može biti, da učitelj dolazi na ručak k nama i drugi koji dan, ne samo u četvrtak, ali obično svaki četvrtak.

U primjeru: »Nikad i sto puta nikad ne će i ne može narod to dopustiti« nije sto puta nikad nikaka nelogičnost, nego pojačena negacija.

U primjeru: »Ti su putnici otkrili zemlje, na kojima se poradi njihove pustošnosti nikad ne će naseliti ljudska noga (ljudska se noga i ne može nigdje da naseli), »nema nelogičnosti, već je tu »noga« kao sinegdoha ako i manje obična, mjesto: čovjek.

Ljepota.

»Jasnoću i istinitost u stilu traži stilistik nalažući; t. j. on veli: što god pišeš, neka je jasno i istinito; zahtjev pak njegov, koji se tiče ljepote stila, nije nalog, već zabrana, t. j. on ne kaže: što god pišeš, neka je lijepo, nego traži: što god pišeš, neka ne bude neskladno. Ovu razliku u zahtjevima lako je razumjeti; jer da nije tako, onda ne bi upravo moguće bilo pisati, ili bi čovjek morao silom u svakoj rečenici upotrebiti koji lijep govorni nakit; ali to bi bilo odviše traženo i odviše usilovano, i tako bi pisac, tražeći ljepotu, griješio protiv nje.«

Ovako govori pisac o ljepoti stila. Zna li se sada, u čemu je ljepota stila? Znade. U čemu je dakle? U zabrani: ne piši neskladno! Jasnoću i istinitost u stilu stilistik traži nalažući, a zahtjev njegov, koji se tiče ljepote stila, nije nalog, već zabrana... ovu razliku u zahtjevima lako je razumjeti, jer da nije tako, onda ne bi upravo moguće bili pisati itd.

Priznajem skrušeno, da ja te razlike u tim zahtjevima nikako nerazumijem. To je naprijed navedeni discours «mbrouille et confus, qui semble dire quelque chose et ne dit rien. A što će reći neskladno pisati? To i opet pisac ne kazuje. Iz primjera, što ih pisac navodi, razabira se, da je neskladno i neistinito jedno. Pisac navodi istina i dva pojedina slučaja neskladnosti i to: 1) neskladno je, kad poredba nema »tertium comparationis« ili nikakav ili takav, da mu se teško domisliti i 2) neskladno je, kad se kojom frazom izreče što nemoguće, ali to nijesu definicije.

Pisac se vara, kad misli, da je tim poglavljem nešto osobito stvorio. Samo onaj pisac piše lijepo, kako već naprijed rekoh, koji piše gramatički pravilno, jasno, prema predmetu, o kojem piše i prema čitatelju, za koga piše.

Zašto je primjer ovaj nesklapan ili zašto se protivni osjećanju ljepote:

»Kad sam vidio i čuo poštene ove i razumne seljake, pomislih u sebi: »u opancima je narodna naša budućnost«. Ja tu ne vidim nikake neskladnosti, pače ja držim, da je metafora »u opancima« zgodna, dakle lijepa.

Točnost.

Nadpis ovome odsjeku je točnost, ali pisac ne misli u tom odsjeku govoriti o točnosti, već »o malijem netočnostima« kod kojih čitatelj može ipak pisca pravo shvatiti i kod kojih, strogo uzevši, nije povrijedjena istina ni logika. U primjeru: »Kad stupismo u žalosni dom (gdje je pokojnik ležao), nadjosmo tu lijep cvijet domaće inteligencije (mjesto cvijet treba ovdje reći broj). — Ja držim, da cvijet na svom pravom mjestu, jer se misli inteligencija po kvalitetu, a ne misli se na kvantitetu.

U primjeru: »Čuvajte se toga pisca, jer on »otrov sije«. Ako se može vjetar sijati i bura žeti, zašto se ne bi smio i »otrov sijati« osobito, ako se pomisli, da ima i otrovnih sjemenaka.

Na str. 676. veli: »Osobito treba paziti na svezu pridjeva s imenicama, jer ne pristaje svaki pridjev u svaku svezu. Može se na pr. reći: junačko srce Petrovićevo — ili junačka njegova desnica; ali nije dobro: junačke kosti Petrovićeve počivaju izvan domovine«.

Zašto nije dobro: junačke kosti, to pisac ne veli, nego samo uči, da pridjev »junački« pristaje k imenicama: srce i desnica, ali k imenici »kosti« ne pristaje. U akademickom se pak rječniku pod »junački« navodi primjer: leži voda do koljena, a junačke kosti do ramena. Vuk N. pj. 2.245; pače se navode još i druge sveze, kao što su: I junačka mesa naranio; uze mene iz krvi junačke, a pokraj njih sve junački brci; a od pare konjske i junačke.

Pisac veli na str. 676. »U ovakovoj porabi adjektiva treba svakoga da vodi dobro jezično osjećanje.

Ovakijeh pogriješaka, veli pisac, ima i u Vuka: »ovaj je manastir u neiskazanoj vrleti i tjeskobi: odovud se nadnijele nad njega stijene Kablarske, a odonud ispreko Morave Ovčarske; a i od ozdo i od ozgo tako su se stijene ovi dviju planina sklopile, da se ništa ne vidi (kao da je naprijed rečeno: stijene Kablara i stijene Ovčara)«.

Ja u tom primjeru ne vidim pogriješke s netočnosti; ako bi se već moglo što zabaviti tome, to bi prije bila opravdana pogriješka s pleonazma, ali ovdje on ni malo ne škodi jasnoći, nego se još i povećava i za onoga, koji ne zna, da su Kablar i Ovčar planine, te je po tome točniji.

Skladnost.

»Ne ću razvijati, veli pisac, opće poznate istine, kako je ljudma sklad prijatan, a nesklad kako im je protivian. Za to se nesklada dobar stilist čuva. On nastoji, da piše stilom, koji odgovara sadržaju«.

Iz ovih se riječi ne vidi, što je piscu skladno, što li neskladno. Malo niže nastavlja pisac: »Neskladno ili trivijalno bi bilo, kad bi se u njemu (u ozbiljnom ili učenom članku) nalazile riječi kao: raskokodakati se (mj. živahno se prepirati) i t. d.«

Po tome je dakle neskladno i trivijalno jedno, ali na str. 679. veli: »Trivijalno je i neskladno u ozbiljnom članku i ono, što je odveć obično.« Trivijalno i neskladno nije po ovome dakle jedno. Pa i sam izraz trivijalan nije zgodan, jer se pod njim razumijevaju riječi najprostije vrste, što se inače zove uličnjački, a to pisac ovdje jamačno ne misli.

Gladkoća.

»... stilistika traži, da namještaj riječi bude gladak. Dobar stilist osjeća, da je hrapavost u namještaju riječi mahna jednako neugodna i onome, koji govori, i onome, koji sluša, za to se on i čuva te mahne«.

Tko zna iz ovih riječi, što je stil gladak, što li hrapav? Iz njegovih nekoliko sasvim jasnih i odredjenih pravila za stilističku gladkoću vidi se samo što je »hrapavost«, a toj je hrapavosti protivna gladkoća.

Hrapav će biti stil: 1) ako riječi, što jedna do druge stoje i sve imaju isti broj slogova; na pr. sad bar sve to zna vaš drug i t. d.; 2) kad se s istim slogom jedna riječ svršuje, a druga se neposredno za njom počinje. Na pr. pruži svoju staru ruku; ove riječi čine bunu u narodu; naša tjelesna snaga; dobra braća, osta starac sam; (ovo bar nije hrapavo, već bi prije mogla biti neprijatna gladkoća). 3) »gladak stil ne trpi slika ili sroka«, kao što je na pr. Imao sam veliku brigu, dok sam napisao ovu knjigu. Meni se čini, da su ove rečenice gladke, ali neumjesne za prozu. Ako bi se ipak tko god našao, da tako što napiše, lako će preskočiti u hrapav stil dodavši poslije riječi »knjigu« zamjenicu »svoju«, koja će onda glasiti: dok sam napisao ovu knjigu svoju.

»Dobar stilist, veli pisac, neka pazi, da mu, namještajući ri-

ječi, ne izidje stih, jer je to za prozu preglatko. Kad čovjek piše hrvatski ili srpski, vrlo mu lako izlazi deseterac, ako je samo jedan nije pogrješka i t. d.»

Ovako uče njemački stilističari za heksametre, što i treba, jer heksametar nije narodno mjerilo, dok je deseterac mjerilo za epsku pjesmu, u kojoj se događaji pripovijedaju, pak se teško i u običnom govoru oteti toj pogrješci. Zašto recimo ne bi valjalo: Uranila Kosovka djevojka, uranila rano u nedjelju, zasukala bijele rukave i t. d.

Budući da se od stiliste traži, kako i pisac veli, gramatička i leksička pravilnost, neka mi bude dopušteno, da upitam za neke stvari u toj knjizi, koje mi smetaju. Tako pisac piše: ovakova rada, a nom. mu je jed. ovaki i ovakovi. Ja sam istina našao u § 200. njegove vel. gramatike, da »idu po sklanjanju odredjenih pridjeva one (zamjenice), kojima se nom. jed. muškoga roda svršuje na — ovi, a kojima se svršuju na -av ili -ov, one se sklanjaju kao neodredjeni pridjevi. Ovo je pravilo, ali se često i ovi oblici miješaju; tako na pr. u gen. jedn. može biti ne samo takovoga već i takova, ne samo takva već i takvođa i t. d.« Nije li možda gen. ovakova od staroga nom. ovak², a takov²? Smije li pisac take oblike u uzornoj gramatici pisati?

Pisac sam sudi o tome u § 12. ovako: »premda Vuk jedno i drugo piše, mi valja da odbacimo nepravilan, a zadržimo pravilan oblik. Gramatik ne će moći ni to odobriti, da se prijedlog sa mjesto s piše kad je koga volja, na pr. sa ovima, sa našima, sa volom, sa kuće itd. premda tako i narod govori i Vuk piše«.

Pisac konstruira glagol »zadovoljavati se« s prijedlogom »s« i pridjev »zadovoljan« isto tako. Ima li pravo pisac ili oni, koji te riječi slažu s instrumentalom bez prijedloga?

(Ja znam, da ima i iz Vuka takih primjera u ovoj knjizi, ali ako gramatik ne će moći odobriti, da se prijedlog »sa« mjesto »s« piše, kad je koga volja, onda će jošte manje odobravati, da se »zadovoljavati« konstruira s prijedlogom »s«).

Ima li kaka razlika izmedju »popunjati« i »potpunjati« u značenju? Kaže li se »privezati jednu rečenicu »za« »na« drugu« ili »jednu do druge«? — Može li se kazati »da stilistik nema što zabaviti« ili samo »da stilistik nema čemu zabaviti«?

Slaže li se glagol »prionuti« u pravom značenju svojem s prijedlogom »za« ili s prijedlogom »uz«?

Je li adjektiv »doistoričan« prema duhu hrvatskoga jezika mjesto »predhistoričan« ili je nepotrebit »rusizam«?

Slaže li se glagol »naginjati« s prijedlogom »na« ili »k« ili je bolje s prijedlogom »prema«?

Ima li od glagola »opčinjavati« oblik »opčinjuju« ili ima pored »opčinjavati« i oblik »opčinjivati«?

Smije li se upotrebljavati pridjev »zališan« mjesto »suvišan«? ili da budem jasniji, ima li pridjev »zališan« ono značenje, u kojem ga pisac upotrebljava? Ja držim, da se pod »zališan« misli ostatak nečega, što je tu, ali se ne upotrebljava, dok »suvišan« znači nepotrebit višak nečega, što se kome daje preko mjere.

Piscu je »bljutavo i protivno zdravome ukusu govoriti krugovi u slučajevima kao: u djačkim krugovima žale za njim — taj nam glas dolazi iz činovničkih krugova mjesto: djaci žale, taj glas pronose neki činovnici i t. d. Ovo je za to rdjavo, veli on, jer kad se govori o djacima, o činovnicima i t. d. nitko pametan ne misli ni na kakve krugove, već ili na sve one ljude ili samo na neke; za što dakle da se upotrebljava riječ, kojoj u umu ništa ne odgovara? Osim toga su ti »krugovi« za to bljutavi, jer ih svaki dan preko mjere upotrebljavaju novine i njemačke i hrvatske«.

Zašto bi ova riječ bila bljutava i zdravomu ukusu protivna, to ja iz ovih riječi razabrati ne mogu. Da narod te riječi u tom značenju ne upotrebljava, to je istina, ali su je književnici uveli u knjigu, te se upotrebljava za francuski »cercle« kao i Nijemci što upotrebljavaju prema njoj riječ »Kreis«, a misle pod tim »zajednicu ljudi, prijatelja«, na pr. cercle d'amis. Ako dakle ta riječ ima ovo značenje, može li se onda govoriti o krugovima djačkim, činovničkim i t. d.? Ja mislim da može. Svatko zna, da su djaci sveučilišni podijeljeni na kojekake zajednice po različnim razlozima, po fakultetu, po strukama, po vjeri i po narodnosti i t. d. Svakomu je poznato, da ima često prilika, u kojima se djaci ne slažu, da, recimo, ne žale sve zajednice, ako na pr. profesor ostavlja sveučilište i t. d. Hoće li biti onda bljutavo i zdravom ukusu protivno reći: u djačkim se krugovima ne žali za njim?

Činovnici čine istina jedno tijelo, pa se opet razlikuju po strukama vladini od financijskih, sudbenih, županijskih, poštanskih i od gradskih i t. d., koje veže drugi društveni duh u oso-

bite zajednice, a s drugim zajednicama ni u kakoj svezi nijesu. Smije li se tu govoriti o činovničkim krugovima, ili je to bljutavo i protivno zdravom razumu? U tom značenju upotrebljava tu riječ i Daničić u Radu 9. str. 197 izvješćujući: »Što se pak tiče unutrašnje vrijednosti te radnje (naime književne jugoslavenske akademije), osim glasova, koji po inostranih »krugovih« visoko cijenjenih radnju jugoslavenske akademije s pohvalom spominju i t. d.« U Radu 13. str. 169. veli Daničić: »da će pomoću one nagrade (Draškovićeve) do skora izaći na svijet (to djelo) i obogatiti našu književnost namijenjenu širim »krugovima«. Je l' po tome opravdana tako oštra osuda ove riječi?

Tako već Ciceron upotrebljava riječ »circulus« u tom značenju orat. pro Balbo 26. More hominum invident, in conviviis rodunt, in circulis vellicant.

U § 296 a) male školske gramatike uči se: »I. predjašnje vrijeme uzima se često, kad se kome priopćuje štogod, što je bilo«. U bilješci 2) veli se: »Priopćavanje« nije isto, što pripovijedanje: kad kome što pripovijedam, onda kazujem prošle događaje po redu, kako su se dogodili, te ne pitam je li to vrijedno i potrebno znati onome, kome govorim, ako li držim, da je to njemu vrijedno i potrebno znati, pa mu to kažem, onda je to priopćivanje«.

Pisac dopušta na str. 681. vel. svoje gramatike veleći: »Ima i takvih riječi, koje se dobro osjećaju kao tudje, jer su tek u novija vremena uzete, ali za njih nema jezik ili nikakve ili bar ne dobre zamjene, za to su takve tudjice potrebne, te stilistik ni na njih ne će udarati, dogod ne umije preporučiti za njih dobre domaće zamjene«.

Medju ovake riječi idu bez sumnje: priopćivanje i priopćivati, koje su prekrojene uzete iz ruskoga jezika. Ovake bi riječi trebalo da su zamjena za onake, za koje jezik nema riječi.

Kad se ište u tudjem jeziku riječ za pojam, za koji recimo naš jezik nema izraza, onda će se jamačno uzeti taka, koja u tom jeziku ima značenje, koje nam treba. Mi na pr. nemamo glagola, kojim bismo »kazali« komu, »što držimo, da je njemu vrijedno i potrebno znati«, kako g. M. uči, pa je za to uzeo glagol priopćivati i imenicu glagolsku priopćivanje iz ruskoga. Ima li taj glagol u ruskom ovo značenje? Nema.

U ruskom znači: приобщать, приобщить priložiti na pr. kakomu spisu štogod; pače u svezi koga приобщить Святыхъ Тайнъ znači pričestiti koga, zapravo učiniti koga dionikom Svetih Tajna«.

A izraz za pojam, što ga nama treba, glasi: сообщать, сообщить a to znači: »kazati, dati na znanje, javiti« bez obzira je li to »vrijedno znati onomu, komu hoćemo što da kažemo i t. d.«

Ako nam dakle već treba za to osobit izraz, onda ćemo uzeti glagol u obliku: »saopćiti«, a ne u obliku »priopćiti«. Narod u tom slučaju upotrebljava glagol: »kazati«.

A sad neka svaki prosudi, da li se sam domislio, da se u ovome primjeru aoristom priopćuje štogod, što je bilo: »koje ova recenzija, koje g. Pavle Solarić podbuniše me i natjeraše, da dodam k ovome rječniku još i gramatiku; ja sam još od en sastavljao koješta za gramatiku i mislio sam malo docnije, da je izdam, a evo me sad rečeni događaj natjeraše, te evo ovu malu skrpkih kojekako«.

Ovo je značenje aorista tako jasno, da je pisac u bilješci 1) prinudjen kazati: »Ovo pisac govori (priopćuje) svojim čitateljima«. Zar bi vrijednost ovih riječi bila manja, da se mjesto »priopćuje« metne »kazuje«?

Napokon nije ukusno, da se prvi originalni pokus nacрта stilistike počinje s krupnim germanizmom: »Ovdje nam se nameću najprije pitanja: »Hier drängt sich uns vor allem die Frage auf«.

M. D.

Dodatak. U broju 32. od 8. veljače o. g. donijele su Nar. Novine ovu obznanu: »Čitamo u najnovijem broju »Oesterrr Verordnungsblatta für den Dientsbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht«, da je bečko ministarstvo za bogoštovje i nastavu uvelo pred nekoliko dana Maretićevu »Hrvatsku gramatiku« kao učevnu knjigu u sve srednje škole u Dalmaciji.

Taj ministarski otpis od 21. siječnja 1901. br. 30. 420. iz 1900. glasi po istom listu: »Dieses Lehrbuch wird zum Unterrichtsgebrauch am Mittelschulen mit serbo-kroatischer Unterrichtsprache allgemein zugelassen«.

Ako »allgemein zulassen« znači »uvesti« onda je onaj, koji je tu obznanu dao u N. N. rekao istinu, ako li to ne znači, onda se to zove šljeparstvo, kojim se ni knjizi, ni piscu ne čini pri-

jateljstvo, jer svatko, koji je od toga posla, zna, da u cislitaviji nema »Bücherzwanga« pa da su gotovo sve naše srednjoškolske knjige ovom klauzulom »wird allgemein zugelassen« u Verordnungsblattu tako oglašene, a do učiteljskih je zborova, hoće li koju od tih knjiga uvesti ili ne će.

(»Vienac zabavi i pouci«, Tečaj XXXIII. God. 1901.)

SADRŽAJ:

	Strana
Mjesto predgovora	5
Književni život	
Književničko društvo	9
Oproštaj s gosp. Gjalskim	11
»Život«, t. j. smrt hrvatskog preporoda?	13
I. Povjest »Kluba hrvatskih književnika«	15
Gjalski	17
II. Otc i djeca	23
III. Smrt hrvatskih preporodnih ideja?	29
U »Matici Hrvatskoj«	
Izvješća tajnikova	35—63
Rezolucija hrvatskih književnika	63
Izjave odbora »Matice Hrvatske«	64
»Matica Hrvatska«	68
Iz »Glasa Matice Hrvatske«	83—265
Glavna skupština »Matice Hrvatske«	266
Literarna debata	267
Maretićeva stilistika	
Maretićeva stilistika	271

